

tam de Judæis quam de gentibus *coram me est*, id est in bene placito meo semper existit. *Mille tui Pacifici*; id est omnium simul oblata possessio coram me est. *His autem qui custodiunt fructus ejus* ut sancti pastores qui provident, ne sancti subditi amittant fructus æternitatis, sunt *ducenti argentei*, id est duplex pretium. Ducenti enim duplex est ad centum. Custodes autem sanctæ Ecclesiæ duplex pretium Deo offerunt, quia et se immaculatos Deo observant, et alios lucrantur, et ideo duplici præmio remunerantur.

« Quæ habitas in hortis, amici auscultant te, fac audire vocem tuam. Fuge, dilecte mi, et assimilare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum. »

Quæ habitas in hortis. Quia sponsus modo Ecclesiæ dixerat: *Vinea mea coram me*, et cætera talia, ne Ecclesia putaret statim assumi ad nuptias, præmonet eam ut iterum, dum non assumitur, laboret et operetur, ut bene parata nuptiis copuletur et hoc dicit: Tu sponsa quæ nondum duceris in thalamo,

sed adhuc habitas in hortis; unusquisque enim fidelium habitat in hortis, id est in Ecclesia, *fac me audire*, id est dignam te effice auditui meo, et habes per quos perferas mihi tam orationes quam opera, ut mihi placent, amicos meos, et hoc est quod dicit, *amici auscultant*, id est parati sunt ut bona opera tua Deo præsentent. Ad hoc quidem fiunt litanie in Ecclesia, ut per sanctorum intercessionem Dominum placidum invenire mereamur. *Fuge, dilecte mi*, quia me oportet habitare in hortis, nec possum adhuc sociari tibi in thalamo sic sicut vis, id est sustineo mihi abesse præsentiam corporis tui. Hoc autem rogo ut condescendas nobis et cognitionem tuam non solum perfectis, sed per ipsos ostende inferioribus. Et hoc dicit. *Assimilare capræ hinnuloque cervorum*, scilicet descende in colles ut videaris ab humilibus. Tu dico *habitas super montes*, id est villis altioribus qui sunt eminentes in virtutibus. Montes dico *aromatum*, id est de quibus profertur Deo odor virtutum ac bonæ operationis.

ENARRATIONES

IN EVANGELIUM MATTHÆI.

CAPUT PRIMUM.

Liber generationis. In ipso exordio satis ostendit quod de humanitate Christi sit acturus, cum a carnali generatione incipiat. *Generationem enim ejus divinam quis enarrabit?* (*Isa. viii.*) Notandum quod, secundum materiam exordii, libro suo etiam nomen posuit, morem Hebræorum secutus, quorum libri ex primordiis intitulantur, sicut liber primus Moysi Genesis vocatur, quia in exordio de genitura mundi agitur, et sicut Exodus, in cujus principio de exitu filiorum Israel de Ægypto tractatur. Bene congruit Novum Testamentum Veteri, quia illud incipit a generatione primi hominis et creatione mundi, istud similiter a generatione secundi hominis et restauratione mundi. Illud vocatur Genesis, istud liber generationis. Illud agit de præceptis, sed imperfectis; istud vero de institutionibus, sed perfectis. Illud de sacerdotio et hostiis, sed figurativis; istud vero de quodam sacerdote, scilicet vero, sed et quadam hostia perfecta cæteras complente. Illud agit de liberatione Ægypti, istud de liberatione inferni. Illud agit de introductione in terram promissionis, et istud de introductione nostræ captivitatis in cælum. Sed hæc generatio est opposita priori, quia illa duxit nos ad damnationem, ista ad reparationem. Illa de paradiso expulit, ista reduxit. Dicamus ergo: Liber generationis, scilicet hic est, sicut dicitur: *Visio Isaïæ, filii Amos* (*Isa. i.*), sine pronomine hic. Cujus autem sit

generatio, postea subdit. Non Adæ nos perdentis, sed Jesu, id est salvantis. Non expellentis a paradiso, sed Christi, id est reducentis nos ad paradisum. Multi fuerunt antiquo tempore, quibus datum est hoc nomen, quod est Jesus, sed in figura istius, sicut Jesu Nave, id est Josue, filius Nun (Jesus et Josue idem sunt). Nave et Nun idem sunt. Jesus Hebraicum est, et dicitur Græce σωτήρ, Latine salvator. Jesus fuit ei proprium nomen, sicut nuntiatum est ab angelo, Christus vero nomen officii. Christus enim significat eum unctum fuisse in regem et sacerdotem. Nota quod non sufficebat dicere Jesu, nisi diceret et Christi. Cum enim vellet fidelibus Judæis ostendere generationem illius, qui erat in lege et prophetis promissus, nomen usitatum Judæis ponere debuit, quod est Meschiah. Sciendum quod idem est *meschiah* apud Hebræos, quod *christus* apud Græcos, et *unctus* apud nos. Matthæus itaque Hebraice scribens, non dixit Christi, sed Meschiæ, sed Græci translatore posuerunt Christi. Sequitur alia determinatio: *Filii David.* Ostendit enim eum natum esse de patribus illis, de quorum semine promissus fuerat, scilicet de semine David et Abrahæ. Quare dicitur specialiter filius David et Abrahæ. Illis enim duobus tantum promissus fuerat. Abrahæ quidem ubi dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (*Gen. xii.*). Et David: *De fructu ventris tui* (*Psal. cxvii.*), etc. Et in Paralipome-

non (quod interpretatur *verba dierum*): *Et erit, inquit, cum completi fuerint dies tui, id est dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te* (Par. xvii), etc. Quod patet non dici de Salomone, qui vivo patre cœpit regnare. Quæritur quare David ante Abraham ponitur? Quia, si primum posuisset Abraham, et postea David, rursus repetendus esset Abraham, ut generationis series texeretur. Ideo etiam David præponitur, qui in multis peccavit, non Abraham, qui in omnibus justus apparuit, ut ex sola misericordia, non ex meritis hominum natus probaretur. Ideo etiam David præponitur, quia David etiam evidentius promissus est, quod de stirpe sua carnem acciperet. Unde Judæi infideles, cum interrogarentur cujus filius esset Jesus, responderunt: David (Matth. xxii). Nota quia alter eorum quibus facta est repromissio, est primus patriarcharum, alter primus regum. Hi duo sunt illæ duæ columnæ quæ erant ante ostium templi, inter quas veniebatur ad ostium quia per eos duos venit ad Christum, dum auditur promissio facta eis. Quæ ideo dicuntur ligatæ esse funiculo triplici duodecim cubitorum, quia duodecim apostoli adhærent eis, dum prædicatione sua promissionem factam eis confirmant.

Abraham genuit Isaac. Quæritur quare incipit generationem ab Abraham? Quia illi primum promissus est Christus. Quæritur etiam cur Matthæus descendendo, Lucas ascendendo computant generationem? Ideo Matthæus descendendo agit, quia humanitatem Christi ostendere intendit, qua Deus ad homines descendit. Descendendo ergo narrat, ut, quomodo Christus, ab illis descendendo patribus, ad nos venit ostendat. Lucas vero cum ascendendo referat, figuram cujusdam sacramenti nobis notificat. Cum enim de baptisate Christi egisset, in quo multa mysteria ad nos pertinentia significaverat, in signum cujusdam nostræ institutionis seriem generationis Christi adjunxit, incipiendo a Joseph, et perveniens usque ad Deum. Cum enim dixisset: *Factum est cum baptizaretur omnis populus, et Jesus baptizato, et orante* (Luc. iii), etc., supposuit: *Et ipse Jesus erat incipiens, quasi annorum triginta ut putabatur filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, etc., et ad ultimum, qui fuit Adam, qui fuit Dei* (ibid.), significans per hoc, quod omnis in baptisate regeneratus, ascendendo de virtute in virtutem, usque ad hoc quod Filius Dei efficiatur debet promoveri; et ideo Christum, ascendendo per successionem patrum, esse Filium Dei comprobavit. Voluit etiam in numero patrum, qui sunt septuaginta septem, plenariam remissionem peccatorum in baptisate acquiri, et per hoc Filium Dei effici demonstrare. Septuaginta enim et septem, numerus est remissionis. Unde dicitur Petro: *Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies* (Matth. xviii). Quasi diceret: *Omni transgressionem dimittes. Septuaginta septem ex undenario et septenario conficitur. Septies enim undecim numerum illum com-*

plent. Undenarius, ad transgressionem mandatorum pertinet, quia denarius decem legis mandata significat. Septenarius ad universitatem pertinet, propter septem dies, qui universum tempus complent. Unde dona sancti Spiritus, septem dicuntur, non quod tantum septem sunt, sed quia per septem dona universa dona intelliguntur. Quod ergo septuagies septies præcipit dimitti, quasi universa delicta jubet condonari. Itaque cum Matthæus carnalem generationem ostendere intendat, naturales tantum patres ponit. Lucas vero, cum baptizatum Filium Dei adoptivum fieri insinuare velit, non solum naturales, sed etiam adoptivos patres in generatione interscrit, sicut Heli et omnes interpositos usque ad David. Nota quod in singulis patribus tria debent notari, historia, moralitas, et allegoria in quibus videlicet unusquisque patrum Christum præfiguret. Moralitas in hoc notatur, quod ex singulis patribus in nobis aliqua virtus, vel per significationem nominis, vel per exemplum ædificatur. Unde etiam quadraginta duo patres esse considerantur. Sicut enim filii Israel per quadraginta duas mansiones ad terram repromissionis pervenerunt, sic et fideles per quadraginta duas virtutes ad Dominum perveniunt. Quid autem numerus iste significet, in sequenti exponetur.

Quæritur, cum Abraham plures habuisset filios, quare solum Isaac posuit? Et cum Isaac genuisset Jacob et Esau, quare de solo Jacob mentionem facit, cum omnes fratres Judæ cum ipso in generatione computet? Ideo videlicet, quia Ismael et Esau, non permanserunt in cultu unius Dei, fratres vero Judæ in populo Dei sunt computati, et figura luerunt duodecim apostolorum. Cum autem historia non dubitetur quin Abraham Isaac, et Isaac Jacob genuerit, et de aliis similiter, moralitatem et allegoriam sequamur.

MORALITAS. Abraham in nobis virtutem fidei per exemplum sui significat, cum de eo legatur: *Abraham credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (Gen. xv). Ipse enim fuit prima via credendi, qui, quando tres vidit, et unum adoravit sacramentum trinitatis et unitatis nobis indicavit. Sequitur Isaac, qui significat spem, quia Isaac interpretatur risus, qui fuit gaudium parentum, et qui etiam spes fuit patris, dum, fidem promissioni adhibendo, se filium habiturum speravit, vel dum per eum se multiplicandum speravit. Spes vero similiter est gaudium nostrum, dum æterna bona sperare facit, et inde gaudere. Abraham ergo genuit Isaac, quia fides generat spem, juxta Apostolum, qui ait: *Fides est substantia, id est firmamentum, rerum sperandarum* (Hebr. xi). Frustra enim sperat qui non credit. Nascitur Jacob de his duobus parentibus, id est charitas quæ nascitur de fide et spe. Quod enim credimus, quod speramus, diligimus. Videamus quare Jacob significet charitatem. Jacob binomius est; prius enim dictus est Jacob, deinde post luctationem cum angelo, quando Deum viderat in angelo, voca-

tus est Israel, id est *vir videns Deum*. Deinde profectus est ad Laban, et servivit ei septem annis pro Rachel, sed supposita est ei Lia lippis oculis, quia major erat. Deinde servivit septem aliis annis, et habuit Rachel. Multos filios generavit Lia, paucos Rachel. Hoc totum significat charitatem.

Dilectio enim habet duos ramos, dilectionem Dei et proximi. Dilectio Dei, prior est natura et dignitate. Dilectio proximi, prior est tempore. Quod hoc modo ostenditur: Deus est summum bonum, et per se, non per aliud; cætera sunt bona ex summo bono. Deus ergo diligendus est, quia per se bonus; cætera autem diligenda sunt, quia hæc summo bono bona sunt, non propter se, quia per se non sunt bona. Cum ergo creaturæ bonæ sunt, per illud summum bonum diligendæ sunt in quantum sunt ex ipso. Sed rationalis creatura, quæ adhæret Deo, et Deo servit, et eum diligit, duplici modo diligenda est, tum quia ex Deo, in quantum creatura est, tum quia sponte Deo adhæret et servit. Proximus itaque, quia bonus est adhærendo Deo, dupliciter est diligendus, tum quia creatura Dei, tum quia bonus est. Malus autem proximus, tantum diligendus est, quia creatura Dei est. Pasce ergo illam substantiam sustentando, quam Deus fecit; sed peccatum quod neque per se bonum, neque ex bono Deo debes odisse. Itaque homo diligendus est in quantum ex bono est, in quantum est creatura Dei. Videtur autem esse contrarius Jesus filius Sirach in hoc quod dicit: *Impio nihil dederis (Eccli. xi)*. Sed hoc præcipitur ideo, ne aliquis foveat eum ad iniquitatem suam exercendam. Prohibetur ergo ne nutriatur impius, sed non prohibetur ut homo pascatur. *Bonum* faciamus ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*Gal. vi*). Cæteræ autem creaturæ minus diligendæ sunt quia non sunt rationales, quæ tantum sunt bonæ, quia factæ a bono, sed non sunt adeo similes summo bono, sicut utentes ratione. Et cum quædam animalia data sunt nobis ad pœnam, ut lupo, leo, quia nocent proximo, propter amorem proximi, cui plus debemus, a nobis, persequenda sunt, sed non tamen in hoc erimus contrarii dispositioni Dei, quia Deus sic nos per illa affligit, ut nobis parcendo, concedat etiam interficere illa. Ecce habemus quod naturaliter amor proximi descendat ex amore Dei, quia propter Deum proximum, ex quo est, diligimus. Deum autem plus diligere, quia per se solum bonus est, debemus. Sed tamen temporaliter per dilectionem proximi pervenitur ad dilectionem Dei. Non enim cognoscitur Deus nisi per creaturas. Ergo illa bona quæ videntur, prius diliguntur, et per ea Creator illorum diligitur. Sed illa perfecta dilectio non erit donec videamus illum faciem ad faciem. Tamen dum eum in præsentem per ænigma et fidem videmus, super omnia diligamus. Ideo Jacob prius vocatus est Jacob, et postea Israel, quia in præsentem prius homo luctari debet contra vitia, et in amore proximi laborare, ut postea Israel dicatur, id est ut postea Deum diligit, et diligendo

A eum videat, in præsentem per fidem, in futuro per rem. Ecce Jacob significat, ut diximus, charitatem. Charitas vero amplectitur duas vitas, activam et contemplativam. Activa, per Liam; contemplativa, per Rachel significatur. Lia *laborans* interpretatur, quia activa in labore est; Rachel, *visum principium*, quia secundum eam principium, id est Deus, videtur. Charitas, dum contemplationi vacare desiderat, et eam sibi copulare. Lia supponitur nocte, quia prius diligi debet proximus, cum illa dilectio prior sit tempore, in qua vita multi generantur. Merito Lia lippa dicitur quia, quando sumus in sæcularibus, clare Deum videre non possumus. Postea accipitur Rachel quia per dilectionem proximi ad contemplationem Dei pervenitur, ubi pauci filii generantur, et quæ claros oculos habere dicitur. Septem annis idem servivit, dum septem præcepta quæ sunt de dilectione Dei et proximi custodit. Septem etiam annis tempus præsens, quod septem diebus agitur, significatur. Septenarium ingeminat secundum perfectionem vitæ, si modo queat ad illud quod desiderat pervenire. In his tribus virtutibus est tota perfectio vitæ, et nullæ virtutes sine his ad patriam ducere possunt. Unde dicitur *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob (Exod. iii)*, Deus illorum tantum, qui has virtutes habent. Potius dicitur Deus Jacob quam Israel, quia in præsentem homines potius sunt Jacob, id est vitia supplantantes et luctantes, in futuro vero Israel.

C ALLEGORIA. Præmissa vero moralitate horum trium patrum, videamus quid præfigurent in Christo. Abraham in multis modis et locis figuram Christi portat, et præterea in nomine. Abraham enim *pater multarum gentium* interpretatur, et Christus est Pater multorum fidelium. Cum ergo Abraham de cognatione sua exivit, et in terra aliena demoratus est, hoc est in terra Chanaan, ad quam ex Dei præcepto transivit. Christum significat, qui, derelicto Judaico populo, ad gentes per prædicatores suos transivit. Christum significat in hoc iterum quod *duos filios habuit, unum de ancilla, alterum de libera (Gal. iv)*; alterum per naturam, alterum per repositionem, personam Christi gerit, quia duos populos generavit, scilicet Judaicum, qui significatur per Ismaelem, quem habuit de Agar, hoc est de veteri lege. Ismael enim *auditio* interpretatur quia Judæi auditores legis fuerunt, non factores. Agar enim interpretatur *alienatio*; lex enim antiqua, carnaliter intellecta, eos alienavit a Deo. Et alterum, scilicet gentilem populum, qui per Isaac designatur, qui natus est de Sara, hoc est, de Novo Testamento. Isaac enim *risus* interpretatur, quia conversio gentilium gaudium fuit angelorum et omnium fidelium credentium. Et Sara *princeps* interpretatur, quia nova lex inter omnes leges principatum tenet. Judaicus populus per naturam generatus est, quia per blanda hujus mundi in cultu unius Dei tenebatur; gentilis vero populus per repositionem, quia non pro temporalibus, sed pro

promissione invisibilium Deo servivit. Isaac iterum multis locis personam Christi gestavit, et nomine suo eum significavit. Christus enim est risus noster, de quo dicitur: *Gaudium vestrum nemo tollet a vobis* (Joan. xvi). Isaac ab Abraham ductus est ad immolandum, comitantibus duobus pueris, quibus Abraham, cum ad montem pervenisset in tertio die, in quo monte Deus Isaac immolari præceperat dixit: *Expectate hic cum asino, donec revertamur ad vos* (Gen. xxi). Et tunc portavit Isaac ligna; Abraham vero, gladium et ignem nec tamen immolatus est Isaac, sed aries hærens cornibus inter vepres. Abraham Deum Patrem figurat; Filium suum passioni tradidit; duo vero pueri, Judaicum populum in duo regna divisum, id est regnum Juda et regnum Israel. Asinus stultitiam Judæorum significat. Judæi cum asino expectant, quia adhuc in stultitia sua perseverant. Aries, non Isaac immolatus est, quia caro Christi hærens cornibus crucis inter vepres tribulationis, non deitas, quæ per Isaac significatur, passa est, et hoc tertio die, id est in tempore gratiæ. Tria enim tempora sunt, ante legem, sub lege, et sub gratia. Isaac ligna portavit, et Christus crucem tulit. Abraham vero ignem et gladium, quia in manu Dei erat gladius mortis Christi, et ignis persecutionum. Iterum in Isaac, in acceptione Rebeccæ persona Christi exprimitur.

Servus qui mittitur ad quærendam Rebeccam ad opus Isaac, significat chorum prædicatorum, ad gentilem plebem convertendam missum. Fons, ad quem servus stetit, significat fluentia evangelicæ Scripturæ, de qua haurit Rebecca cum hydria, quia de Scriptura documentum gentilitas conversa accipit, cum capacitatis mensura. Rebecca *patientia* interpretatur. Gentilis enim Ecclesia multa pro Deo passa est. Prius hydrîam in scapula ponit, deinde in ulnis, quia prædicationem prius in mente ponit, deinde in opere complet. Ornamenta, quibus servus Rebeccam decoravit, virtutes et præcepta sunt doctorum. Inaures enim voluntatem audiendi verba Dei significant, quæ, cum dilectione suscipi debent; gemina enim præcepta charitatis per pondus duorum siclorum intelliguntur. Armillæ, quæ sunt ornamenta brachiorum bonam operationem notant, quæ decem siclos appendebant, quia omnis nostra operatio in decem legis præceptis consistit. Quod Rebecca non solum viro potum dedit, verum etiam camelos adaquavit, significat quod Ecclesia gentium conversa omnibus potum prædicationis obtulit, non solum sapientibus, sed etiam insipientibus. Unde Paulus: *Sapientibus et insipientibus debitor sum* (Rom. i). Laban qui vocat servum in domum et benedictum Domini appellat, significat quosque carnales, qui sanctorum doctorum virtutes annuntiant, et eos honorant, nec tamen cum eis ad Isaac, hoc est ad Christum vadunt. Locus spatiosus, quem Rebecca apud se esse dixit, lex est naturalis, quem Ecclesia, antequam ad Christum veniret, habebat. Per hanc ergo legem Christi patuit

ingressus legi evangelicæ. Puellæ quæ Rebeccam ad Isaac pergentem secutæ sunt, significant fideles animas, quæ in Ecclesia simpliciter versantur, non tamen ad thalamum contemplationis perveniunt. Invenit Rebecca Isaac in via, quæ ducit ad puteum, *cujus nomen est Viventis et Videntis* (Gen. xxiv). Fons ille est Testamentum Vetus, quia per Scripturam vivimus et videmus Deum. Via quæ ducit ad puteum, est passio Christi, per quam venit ad antiquam legem intelligendam. In ea enim sunt omnes hostiæ impletæ. In hac via, gentilis populus Christum invenit, quia eum jam passum, cum ad fidem accessit, reperit. *Rebecca conspecto Isaac de camelo descendit* (ibid.), quia Ecclesia cognito Christo gentilitatem dimisit. Cooperit faciem pallio, quia ad Christum veniens erubuit de ritu præterito. Quod vero inclinatio jam die ingressus Isaac in agrum, significabat quod extremo tempore hujus mundi, velut in diei fine, veniens Christus quasi in agrum foras exiit. Unde idem Christus, in Evangelio ait: *Exivi a Patre et veni in mundum* (Joan. xvi), quia, cum sit invisibilis, se tamen visibilem in hoc mundo Ecclesiæ de gentibus demonstravit. Iterum Isaac Christum significat, quia duos filios habuit, vel duos populos, Judaicum videlicet et gentilem, et major servivit minori, quia Judaicus populus dispersus per orbem, modo servit gentibus, non solum corporali servitute, verum etiam librorum suorum confirmatione. Quod Isaac desiderat venatione filii sui Esau vesci, significat quod desiderat Christus bonis operibus Judaici populi refici. Sed illo negligente, et in exterioribus, quasi in venationibus, occupato, Rebecca, id est mater gratiæ, minorem filium, id est gentilem populum supposuit, et priori dignitatem præripuit. Quod autem Isaac caligans, Jacob filio futuram benedictionem prædixit, sed eum non vidit, significat quod Christus vocationem gentium per prophetas multipliciter prædixit, sed eos non vidit, quia eis in propria persona non prædicavit. Quod autem Jacob non de venatione, sed de domestico animali, cibos patri paravit, designat quod populus gentilis in seipso holocaustum Deo obtulit, juxta Psalmistam: *In mensunt, Deus, vota tua quæ reddam laudationes tibi* (Psal. lv). Vestes Esau, quibus Rebecca minorem filium vestivit, ornamenta sunt præceptorum veteris legis, quibus Ecclesia gentilis bene interpretando decoratur. Quod pellibus hædorum manus et colla teguntur, designat quod gentes ad fidem venientes, peccata mentis et corporis constituentur Deo. Accessit et osculatus est eum, quando Christus sibi gentes reconciliavit, de quo osculo dicit in Canticis: *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. i). Postea benedicitur, dum virtutibus multiplicatur. Quod Esau sero ad patrem revertens, tandem benedicitur, significat quod Judaicus populus in fine sæculi convertetur. Jacob similiter Christum significat vel figurat. Dormitio enim Jacob in itinere, mortem vel passionem Christi significat in cruce. Lapis, suppo-

situs capiti, humanitatem significat suppositam divinitati. Illic est ille lapis qui facit *utraque unum* (*Ephes. 11*). Scala vero quæ terram tangebatur et usque ad cælum extensa erat, per quam angeli ascende-
bant et descende-
bant, prædicationem significat sanctorum, in qua aliquando de cælestibus, aliquando de terrenis agitur; in qua aliquando de humanitate Christi, aliquando de divinitate. Paulus summus angelus erat, qui ascendebat cum diceret: *Nos prædicamus Christum, Dei virtutem et Dei sapientiam* (*I Cor. 1*). Descendebat cum diceret: *Nihil iudicavi me scire nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum* (*I Cor. 11*). Quod surgens mane, exiit lapidem in titulum, significat Christi in diluculo resurrectionem. Quod oleum fudit desuper, significat illam resurrectionem factam esse per Spiritus sancti operationem. Præterea oleum fustum significavit eum esse regem et sacerdotem; oleo enim reges et sacerdotes ungebantur. Unde et Christus vocatur, id est *unctus*. Christum etiam significat, dum duas sorores sibi copulavit. Duæ enim sorores duas Ecclesias significant, activorum scilicet et contemplativorum; qui septem annis pro utraque servivit, quia in præsentem vitam pro utraque acquirenda Deo militavit. Septenarius enim, præsentem vitam significat, quia per septem dies, omne tempus volvitur. Jacob duodecim filios habuit, et Christus duodecim apostolos per fidem generavit. Jacob *supplantator* interpretatur, et significat Christum, de quo dicitur: *Supplantasti insurgentes in me, subtilis me* (*Psal. xvii*). Quia in istis patribus specialiter significatur Christus, et Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob multis in locis nominatur. In istis tribus omnis modus generationis filiorum Dei notatur. Generat enim multoties Deus de bono prædicatore bonum filium, et de malo malum; quod designatur per Abraham, qui de libera uxore fidelem filium habuit, et de ancilla infidelem genuit. Aliquando vero generat per bonum prædicatorem bonum et malum filium, quod significatur in Isaac, qui de libera unum bonum et alterum malum generavit. Aliquando generat bonos per bonum et malum prædicatorem, quod in Jacob significatur, qui bonos filios et de liberis et de ancillis habuit. *Jacob autem genuit Judam et fratres ejus*. Judam nominatim ponit, quod de illo tantum Dominus descendit. *Judas autem genuit Phares, etc.*

HISTORIA. Judas habuit tres filios, Her, Onan, Sela. Dedit autem uxorem, nomine Thamar, majori filio, scilicet Her. Sed quia nequissimus et nocens erat, occidit eum Deus sine semine. Data est ergo secundo filio suo, scilicet Onan, ut suscitaret semen fratri suo. Sed ille nolens suscitare semen fratris sui, effundebat semen suum in terram. Mortuus est itaque et secundus. Sela vero adhuc parvulus erat. Dixit ergo Judas Thamar: *Vade et sede vidua in domo tua, donec filius meus adultus sit* (*Gen. xxxviii*). Illa postea consuluit sibi. Audivit enim quod Judas iturus erat in Tamna, cum opilione suo, Hira scilicet,

qui erat Odollamites, ad tendendas oves. Assumpsit ergo speciem meretricis, et, velata facie, sedit in bivio, ut hac occasione concubens cum soe-
cero, aliquod semen inde haberet. Veniens itaque Judas, et non cognoscens eam, promisit ei hædum pro concubitu. Cui tamen petenti arrham, dedit anulum, armillam et baculum. Facto concubitu, dixit ei, ut ibi exspectaret, donec hædum mitteret. Misit ergo per Hiram, sed illa abierat cum arrha. Conceptit itaque Thamar geminos, Phares et Zaram. In partu vero Zaram voluit primus exire, et emisit manum, quam obstetrix coccino ligavit. Retraxit tamen manum Zaram, et natus est Phares. Quæ cum vidisset obstetrix, ait: *Quare per te divisa est mæceria vel natura?* (*Gen. xxxviii*.) Quasi diceret: **B** Quare interrupisti ædificationem naturæ? Vocavit eum ideo Phares, id est *divisio*. *Phares autem genuit Esrom*. Judas autem genuit Phares et Zaram, antequam intraret in Ægyptum, in quam ambo postea cum patre suo transierunt. In Ægypto vero genuit Phares Esrom, et *Esrom Aran, et Aran Aminadab, et Aminadab Naasson*. Et ideo Moyses duxit eos ex Ægypto, et *Naasson* fuit dux sub Moysese in tribu Juda per desertum, in quo *genuit Salmon*. Iste Salmon, mortuo patre, fuit princeps in tribu Juda, qui cum Josue in terram repromissionis intravit, qui duxit Raab meretricem; quæ recepit exploratores. Filii enim Israel obsederunt Jericho, et per septem dies, clangentes buccinis circuierunt muros. Septimo autem die corruerunt muri in septima **C** tuba. Raab vero meretrix, quæ proposuerat coccinum in fenestra, sicut jusserant nuntii, salvata est ipsa et domus ejus tota. Quam postea duxit Salmon. Nota quod iudices cæperunt a Josue, et duraverunt usque ad David. Isti autem qui computantur in hac linea a Salmon usque ad David, tantum quædam capita fuerunt in tribu Juda, non principes, non duces, quia, postquam divisi sunt in terra promissionis, non habuerunt principes singulæ tribus, sed tantum unum iudicem principalem omnes, qui secundum electionem, non secundum tribum efficiebatur. Iste *Salmon genuit* in terra repromissionis de illa *Raab Booz*. *Booz vero genuit Obeth ex Ruth*. Elimelech fuit quidam de tribu Booz, et pauper, et uxor ejus Noemi; qui cum uxore sua et duobus filiis ivit in terram Moabitarum. Ibi vero filii ejus duxerant uxores de terra gentium. Mortuo itaque patre et filiis ejus sine semine, reversa est Noemi cum Ruth Moabitide, una de nuribus suis in terram suam, et suasionem socrus suæ ivit eadem Ruth in agrum Booz, eausa metendi. In crastino persuasit ei ut se lavaret, et melioribus indumentis indueret, et locum nocte consideraret ubi in agro Booz dormiret, et veniens discooperiret pallium a parte pedum, et projiciens se ibi jaceret. Factumque est ita. Booz vero turbatus, quærit quid quærat. Illa vero dixit quod suscitare semen mariti sui vellet, quia ipse propinquus ejus erat. Ille vero ait alium esse propinquiorem, ad quem prius eundem erat; et si ille

eam repudlaret, ipse eam duceret. Illo autem repudiante, duxit eam, et inde genuit Obeth. Hanc gentilem ideo posuit evangelista, ut Christum non solum ostendat nasci de Judæis, sed etiam de gentibus, et sic completam prophetiam quæ ait : *Emitte agnum tuum, Domine, dominatorem terræ de petra deserti* (Isa. xvi), id est de gentilitate, quæ est dura ut petra, quia idololatria plena et desertum, quia sine rege. *Obeth genuit Jesse*. Pater David binominis est, frequentius enim vocatur Isai. Sed quia propheta eum vocaverat non Isai, sed Jesse, dicens : *Egredietur virga de radice Jesse* (Isa. xi), id est ut ostenderet illam prophetiam esse completam in Christo et Maria, posuit Jesse evangelista.

MORALITAS. Iterum videamus quas virtutes isti patres in nobis ædificant, quia fides, spes et charitas sunt omnium fundamenta virtutum; sequentes virtutes sunt quasi superadditiones. Judas interpretatur *confessio*, quoniam aliquis posset credere, sperare et diligere, et tamen apud præsidēs diceretur ex timore negare, ut Petrus, ideo necessaria est fidei confessio. Duplex confessio est, altera fidei, altera peccatorum. Si ergo post tres supradictas virtutes peccet, necessaria est non solum fidei, sed etiam peccatorum confessio. Merito datur quartus locus Judæ, quia et quartum locum in ordine fratrum tenet, ubi et confessio, secundum allegoriam jure quarta ponitur. Primus est Ruben, secundus Simeon, tertius Levi, quartus Judas. Ruben, concupiscentiam significat, quia de eo in benedictionibus dicitur : *Ruben effusus ut aqua* (Gen. xlix), quia quidem fluens in concupiscentiis fuit. Simeon vero, *furor ejus pertinax* interpretatur, et ideo iram ejus significat. Levi vero, quia de tribu illius sacerdotes electi sunt et sacerdotibus lex commissa est, rationem significat, quæ lege sua utramque vim animæ temperare debet. Si autem illi tres peccant, debet sequi confessio peccatorum, quæ omnia purgat. Post Judam sequitur Phares et Zaram. Phares *divisio*, Zaram *oriens* interpretatur, et Thamar *amaritudo*. Confessio enim generat divisionem a vitiis, et ortum virtutum, de Thamar, id est amaritudine poenitentia. Post Phares sequitur Ebron, qui *sagitta* interpretatur. Postquam enim aliquis divisus est a vitiis et sæcularibus, debet fieri sagitta, ut in aliis vitia prædicando puniat, et corda hominum amore Dei pungat. Sequitur Aram, qui interpretatur *electus* vel *excelsus*, quia postquam aliquis a mundo remotus est et aliis proficit, necesse est ut Deo electus sublimis et celebris habeatur, et sit excelsus in virtutibus. Sequitur Aminadab, id est *spontaneus populus*. Oportet enim ut spontanea voluntate, et bona non coactione non timore faciat quidquid operatur. Sequitur Naasson, qui interpretatur *augurium*. Hoc augurium non est sæculare, sed cœleste. De hoc gloriabatur Joseph, qui præcepit servo ut diceret fratribus suis deferentibus scyphum in sacco : *Vos detulistis scyphum domini mei, in quo ipse solet augurari* (Gen. xliiv). Scyphus enim est divina Scri-

ptura, ubi potus est sapientia. In hac auguratur sapiens, quia ibi videt futura, id est cœlestia. Sic auguratur divina, qui utilitati proximi ex bona voluntate intentus est. Sequitur Salmon, id est *sensibilis*. Postquam enim aliquis studet in divina Scriptura fit sensibilis, id est discernens gustu rationis quid bonum, quid malum, quid dulce, quid amarum. Sequitur Booz, id est *fortis*. Instructus enim bonis Scripturis fit ad omnia adversa toleranda fortis. Nota quia dicitur simpliciter fortis, ad differentiam David, qui dicitur *manu fortis*, quod aliud significat. Iste autem fortis filius est Raab, id est Ecclesiæ. Sequitur Obeth, id est *servitus*. Qui enim fortis est servus, idoneus potest effici; non enim idoneus est ad servitutem Dei, nisi qui fortis est, quæ servitus generatur de Ruth, id est de festinantia. Oportet enim servum esse promptum, non pigrum, sed currentem, ne ulla carnalis voluptas detineat. Sequitur Jesse, id est *incensum*. Si enim servimus, ex timore et amore erit devotio in corde, quæ ex igne et desiderio cordis suavissimum incensum offert Deo.

ALLEGORIA. Modo videamus quomodo isti patres Christum præfigurent. Judas *confitens* interpretatur. Et de Christo dicitur : *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ* (Luc. x). Secundum historiam etiam personam Christi gerit. Thamar enim significat populum Dei antiquum, cui dati sunt mariti duo, scilicet pastores, quorum duo genera in his notantur, nocentes et prodesse nolentes. Her enim significat illos nequissimos pastores, qui non solum non juvant, sed etiam nocent populo Dei. Unde interpretatur *pelliceus*, id est obsitus peccatis, quæ significantur per pelles mortuorum animalium. Propterea Adam et Eva post peccatum pelliceas tunicas habuerunt. Onan vero qui effudit semen in terram, significat illos pastores, qui cum possunt prodesse, nolunt, sed effundunt semen suum in terra, id est in terrenis adhærent, et studium fecunditatis quod debent populo Dei, sæcularibus adhibent. Unde Onan dicitur, id est *dolor eorum*, quia magnum dolorem ingerunt subditis inutiles prælati. Quod Sela non ducit illam, significat illam interruptionem regni, quæ fuit in tempore Herodis. Cum enim multi filii de tribu Juda essent, nullus tamen eorum populum Dei rexit. Unde Sela dicitur, id est *dimissio* quia eo tempore dimissa est tribus Juda, et alienigena subiit in regnum. Tunc venit Judas, id est Christus, in Thamna, id est in mundum quia Thamna *defectio* interpretatur, quia totus mundus in defectu erat. Venit, inquam, ad tondendas oves, id est auferenda pondera peccatorum, cum socio suo Hira, id est cum Joanne Baptista, qui Hiras interpretatur *visio fratris*, quia vidit fratrem suum, id est Christum, qui erat de tribu sua. Iste Hiras erat Odollamites, qui interpretatur *habens testimonium in aqua*, quod bene convenit Joanni. Cupit ita ei sociari Thamar, id est Ecclesia, sed, mutata facie, id est, non jam de Judæis, imo de gentibus habens speciem meretricis, quia satis prius cum idolis

fornicata fuerat, et quasi ignota Judæ. Unde David : **A** *Quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium, ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, et pallium suum in sanguine uvæ. Pulchriores sunt oculi tui vino, et dentes tui lacte candidiores* (Gen. xlix). Hæc enim omnia ad Christum pertinent. Hunc enim laudant fratres sui. Hæc est omnis sanctorum multitudo. **M**anus ejus in cervicibus inimicorum ejus, quia adversarios humiliat, et fidei suæ collæ eorum subdit. **H**unc adorant filii patris sui, quia omnes filii Dei hunc ut Deum venerantur. Christus ad prædam ascendit, quando contra diabolum ad pugnam venit, ut suos, qui in inferno erant, eriperet, quod in die passionis **R**e completum est, quando ad inferos descendit. **B**ene, inquit, ascendit, quia prius in mundo humiliter vixerat, tunc potentiam suam declaravit. **R**equiescens accubuit, quando in sepulcro jacuit, **a**ccubuit velut leo, quia tertia die velut leo, voce patris excitatus est. Et quis suscitavit eum? Nullus, nisi Pater. *Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat, etc.* Quia omnes reges Judæorum fuerunt de tribu Juda, usque ad tempus Herodis, qui fuit alienigena, sub quo natus est Christus. Ipse Christus fuit exspectatio gentium, quia eas redemit, et ad fidem convertit. **L**igavit pullum ad vineam, quando primitivæ Ecclesiæ associavit in fide gentilem Ecclesiam. **V**ineam enim vocat apostolos, et alios a Christo vocatos vel conversos, quibus ait Christus: *Ego sum vitis vera, vos autem palmites* (Joan. xv). **P**ullus est gentilis populus, qui fuit filius asinæ subjugalis, id est populi Judaici, qui fuit sub jugo legis, per eos enim conversi sunt gentiles ad fidem. **A**sinam colligavit ad vitem, quia per seipsum qui vitis est, Judæos convertit. **L**avit in vino stolam suam, quando sanguine passionis suæ carnem suam perfudit. **P**allium suum lavit in sanguine uvæ, quando Ecclesiam suam a peccatis lavit in sanguine suo, quæ est vestimentum Christi, juxta prophetam: *Ex omnibus his velut vestimento* [Vulg. ornamento] *vestieris* (Isa. xlix). Ipsa est uva, unde vinum exivit, quia ipse est corpus, unde sanguis processit. **O**culi ejus prædicatores sunt, qui subditis suis in Ecclesia provident, qui pulchriores sunt vino, id est prædicatoribus veteris legis, quia evangelica doctrina clarior est legali traditione. **P**ædicatores veteris legis dicuntur vinum, propter austeritatem comminationum, ubi dictum est: *Dentem pro dente, oculum pro oculo* (Deut. xix), etc. **D**antes vero dicuntur expositores novæ legis, qui obscuritatem Scripturæ conerunt et masticant, ut a ventre, id est ab infirmioribus membris Ecclesiæ, possit incorporari. **C**andidiores sunt lacte, quia mundiores sunt doctoribus veteris legis, quæ lac dicitur, et rudi populo data est, ut nutrirentur. **P**hares sequitur, quia Christus est Phares, id est *divisio*, quia separabit oves a dextris, hædos autem a sinistris, qui etiam discretor est cordium et illuminator. Ipse etiam est **E**srom, id est sagitta

vel atrium, quia tanquam sagitta penetrat corda audientium. Atrium est, eo quod significat latitudinem charitatis, quia ipse inimicos suos dilexit. Aram Christum significat, qui *electus* vel *excelsus* interpretatur, quia de eo dicitur per prophetam: *Ecce puer meus electus, quem elogi* (Isa. XLIII). Et per alium: *Excelsus super omnes gentes Dominus* (Psal. CXII). Ipse item est Aminadab, id est *voluntarius populus*, qui dicit: *Voluntarie sacrificabo tibi* (Psal. LIII). Naasson etiam, qui *augurium* dicitur, Christum significat, qui novit omnia, præterita, præsentia et futura. Naasson etiam *serpentinus* interpretatur, quia Christus more serpentis omnes cavet insidias. Ipse etiam est Salmon, id est *sensibilis*, quia omnia sentit. Ipse accepit Raab, id est Ecclesiam gentium, quæ meretricata fuerat cum idolis, quæ ostendit in fenestra coccinum, id est amorem, per confessionem propalavit Christi passionem. Raab interpretatur *fumes vel latitudo*, vel *impetus*, quia Ecclesiam gentium esurit, et sitit iustitiam, et dilatata est per totum orbem, et impetu doctrinæ philosophos et reges convertit. Judæi qui circumierunt Jericho, per septem dies buccinis clangentes, significant Ecclesiæ prædicatores, qui mundum circumvallant buccinis sonantes, id est prædicationibus suis prædicatores mundi increpantes, qui per Jericho significantur. Jericho enim *luna* interpretatur, id est defectus, et paulatim sæcularia deficiunt, sed in septimo die, hoc est in fine sæculi funditus destruntur. Booz iterum, qui *fortitudo* interpretatur, significat Christum, de quo dicitur: *Dominus in fortitudine veniet* (Isa. XL). Ipse etiam accipit Ruth, id est gentilem Ecclesiam, quæ *videns* vel *festinans* vel *diffiniens* interpretatur, quia Ecclesia videt Deum; festinat ad bravium, desinit perseverare in bona operatione. Ipse etiam est Obeth *serviens*, quia *non venit ministrari, sed ministrare* (Matth. XX). Ipse est Jesse, qui interpretatur *sacrificium*, quia ipse pro nobis hostia factus est. *David genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Uriæ.*

HISTORIA. Tacet nomen Bethsabæe, ut nominando Uriam, reducat ad memoriam illud maximum scelus, quod fecit David in eum. Tacet etiam quia cæteræ, cum essent notabiles, non solum culpæ, sed etiam laudari meruerunt. Ista vero adeo culpabilis est, quod nomine non est digna; justus vero est dignus nomine. In ea tamen maximum est sacramentum. Dicit enim historia quod David in solario existens, vidit Bethsabæe lavantem se, placuit ei, vocavit, et jacuit cum ea, et, facta ea gravis, revocavit Uriam de expeditione, ut hac occasione intraret in domum suam, et ita partus ei ascriberetur. Noluit ille intrare, sed jacuit in vestibulo, dicens quia, dum arca Dei esset in tabernaculis, non erat congruum eum intrare in domum suam. Acceptis itaque litteris mortis suæ, rediit ad expeditionem, et mortuus est, machinante Joab, sicut præcepit David. *Salomon, quasi Salemon, a sale, quod est pax, genuit Roboam; Roboam, Abiam;*

A *Abias, Asa; Asa, Josaphat; Josaphat, Joram; Joram genuit Oziam.* Nota quod Joram non genuit Oziam secundum historiam libri Regum, sed potius genuit Ochoziam, et Ochozias genuit Joas, et Joas Amasiam, et Amasias Oziam (IV Reg. XI, XIV). Sed quia evangelista proposuerat ab Abraham usque ad Christum quadraginta duas generationes in diverso statu temporum ponere, et Joram filius Josaphat se miscerat impiissimo generi Jezabel, ducens filiam ejus ad idololatriam conversus, idcirco usque in tertiam generationem memoria ejus tollitur, ne in ordine sanctæ nativitatis poneretur. Joram igitur fornicatus occidit fratres suos, unde et infirmatus est dolore uteri ut viscera egereret, quem secutus filius suus. Ochozias ingressus est per vias domus Achaz. De isto Ochozia legitur in Paralipomenon, quod quadraginta duorum annorum erat cum regnare cœpit, et per unum annum regnavit (II Par. XII). Quod esse non potuit, quia Joram pater ejus triginta duorum annorum erat, cum regnare cœpit, et per octo annos regnavit, qui simul sunt quadraginta, et ita jam esset filius prior illo duobus annis, sed depravatus est liber, qui dicit quadraginta duo, et verius in libro Regum legitur viginti duorum annorum (IV Reg. VII). Joas ergo filius Ochoziæ acquievit adorare sculptilia, et Zachariam filium Joiadæ sacerdotis, qui eum nutrierat, et regem fecerat, et ne occideretur ab Athalia, custodierat, præcepit occidi, quia eum pro idololatria increpabat. Amasias quoque coluit deos Seir, et ideo hi tres, quamvis regnum quoquo modo obtinuerint, de genealogia sunt exclusi, sicut in lege dicitur: *Visitabo peccata patrum in filios usque in tertiam et quartam generationem* (Exod. XX). Sed sciendum hoc esse de eis dictum qui peccata patrum sequuntur; nam et bonus de malo genitus misericordia est dignus, et malus de bono natus poena plectitur. Alii qui ponuntur quamvis mali, vel bonos generant, vel a bonis generantur, ut Joram filius Josaphat viri justi. Ozias vero in omnibus pene fuit rectus, nisi quod ipse incensum adolere voluit. Unde in fronte quasi in loco velamine lepra percussus fuit. Et notandum quod sub Ozia, Joathan, Achaz et Ezechia prophetavit Isaias de Christo. Nota de Ezechia quod, cum esset sine liberis, dictum est ei: *Dispone domui tuæ, quia morieris* (Isa. XXXVIII), et ideo flevit non propter longiorem vitam, cum sciret Salomonem Deo placuisse quod non petisset ampliores annos, sed quia dubitabat ne non promissio Dei impleretur, cum sciret se esse de David, per quem oporteret venire Christum, et ipse esset sine liberis, unde et dicebat: *Non videbo Deum, non aspiciam hominem ultra* (ibid.). Sed econtra credebatur quia fidelis est qui promiserat. Deus autem sententiam, quam dederat ad probationem fidei immutat, et generandi spatium præstat: *Ozias genuit Joatham; Joatham genuit Achaz; Achaz genuit Ezechiam; Ezechias genuit Manassen; Manasses genuit Amon; Amon genuit Josiam.*

MORALITAS. — Consideremus quid moralitatis isti patres in nobis genereunt. Postquam aliquis est idoneus servus et suavissimum Deo sacrificium factus, sequitur ut sit David, id est *manu fortis*, qui contra hostes fortiter dimicavit, et alienigenas Idumæos tributarios fecit. Similiter ipse debet carnales homines verbo et exemplo Deo subjugare, sicut Paulus, qui gentes convertit, qui per Idumæos designantur. Sequitur Salomon, qui interpretatur *pacificus*; tunc enim ille fit pacificus cum Deo servit, et alios ad Deum convertit. Tunc enim in eo sedati sunt omnes motus illiciti, et quasi jam in æterna tranquillitate positus, potest cum Apostolo dicere : *Nostra conversatio in cælis est (Philip. III)*. Qui merito in quinto decimo loco ponitur, qui numerus ex septem et octo conficitur, quia post septem quæ ad legalia instituta permanent propter Sabbatum, in octava, id est, in æterna requie et resurrectione futura esse videtur, quæ per octonarium figuratur, quia in octava die resuscitatus est. Sequitur Roboam, id est *populi latitudo*. Postquam enim non habet quod in se videat, amplecti alios debet, et late populum Dei ad superna secum trahere. Sequitur Abia, id est *pater Dominus*. His enim prætermisissis, potest se profiteri filium Dei et dicere : Dominus est pater meus. Et quia talem patrem habet qui in cælis est, recognoscens se esse in peregrinatione hujus mundi, debet esse Asa, id est *attollens*, ut de virtute in virtutem ad Patrem ascendat, spernens istam peregrinationem, et tunc erit Josaphat, id est *judicans*. Qui enim attollit se ad Deum, ipse alios judicat, et a nemine judicatur, et omnia discernit, ne in aliquo decipiat, et ita fit Joram, id est *excelsus*, id est in cælestibus habitans et super omnia aspiciens; nec tamen ideo superbit, sed fortitudinem suam Deo ascribit. Unde efficitur Ozias, id est *robustus Domini*, quasi robur suarum virtutum Deo attribuens, et in suo proposito perseverans. Sed quia in eodem posset perseverare, et tamen nunquam crescere, sequitur Joatham, id est *perfectus*, quia quotidie in majus proficit, et quanto melius proficit in virtutibus, tanto magis fit Achas, id est *comprehendens*. Qui enim melius Dominica præcepta facit, melius Deum comprehendit. Ex operatione enim melius augmentatur agnitio, unde David : *Annuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt (Psal. LXXIII)*. Prius enim annuntiaverunt, deinde intellexerunt. Sequitur Ezechias, id est *fortis Dominus*. Dum enim Dominum comprehendit, Deum fortem intelligit, quia omnia fecit et regit, et diabolum vicit, et se vincere facit, et ideo in amorem ejus accensus efficitur Manasses, id est *obliviosus*, quia omnia temporalia tradit oblivioni pro amore Dei. Qui autem temporalia obliviscitur, quod solent facere fideles, fit Ammon, id est *fidelis*. Qui enim temporalia contemnit et obliviscitur, neminem vero suo defraudat. Sequitur Josias : Qui enim terrena contemnit, et fidelis est, et cælum promeretur, et salutem Domini secure expectat. Josias autem *salus Domini* interpretatur.

A **ALLEGORIA.** Videndum est in quo Christus in istis patribus præfiguretur. David significat Christum, quia ipse Goliath, et Christus ita diabolum superavit. David *manu fortis* dicitur, vel *visu desiderabilis*. Ipse est enim de quo dicitur : *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (Psal. XXIII)*. Et iterum : *Speciosus forma præ filiis hominum (Psal. XLIV)*. Gerit etiam David personam Christi in acceptione Bethsabæe. Christus, sedens in solio patris, vidit Ecclesiam gentilium lavantem peccata sua, et placuit ei, et sibi eam copulavit. Quæ interpretatur *puteus septimus*, vel *puteus satietatis*, quia Ecclesia continet copiose profunditatem spiritualis gratiæ septiformis. Urias, id est diabolus inferticiter, qui prius erat maritus gentilitatis. Urias enim interpretatur *lux mea Dei*, quia diabolus in initio conditus, dixit suam lucem esse Dei, quia propter eam se voluit facere Deum. Vel Bethsabæe significat legem, in qua continebatur sub figuris septiformis gratiæ profunditas quæ copulata erat Uriæ, id est Judaico populo, qui gloriabatur de luce Dei, id est de cognitione legis. Vidit de solio, id est de cælo Christus legem lavantem, id est exuentem suas figuras, et placuit ei. Tunc convocans Judaicum populum voluit introducere in domum, id est in spirituale intellectum legis, ille renuit et dicit, quia arca, id est Ecclesia, est in tabernaculis, id est sub figuris. Ideo dicit se non intrare in domum, id est se accipere alium intellectum. Accepit itaque litteras mortis suæ, id est litteralem intellectum, qui ducit enim ad mortem, dum non vult legem spiritualiter intelligere. Christus dicitur Salomon, id est *pacificus*, quia *ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. II)*. Ipse est Roboam, id est *impetus populi*, qui post ascensionem per apostolos cum velocitate ad fidem convertit populos. Ipse est iterum Abia, id est *pater Dominus*, quia ipse est qui dicit : *Ego ero illi in patrem (II Reg. VII)*, quia tanquam Dominus omnia fecit quæcunque voluit. Christus etiam est Asa, id est *attollens*, quia ille est qui abstulit peccata mundi. Ipse est item Josaphat, id est *judicans*, quia ipse est qui judicabit orbem terræ. Christus dicitur Joram, id est *excelsus*, quia ipse est qui ait : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit (Joan. III)*. Ipse est Ozias, id est *robustus Domini*; ille est de quo dicitur : *Fortitudo mea et laus mea Dominus (Psal. CXVII)*. Ipse est Jonathas, id est *profectus noster*, quia ipse quotidie proficit Ecclesiæ. Ipse est Achaz, id est *Deus comprehendens*, quia *nemo novit Patrem nisi Filius (Matth. XI)*. Christus est Ezechias, id est *confortari me Dominus*. Ipse est qui dicit apostolis : *Ego sum, nolite timere (Joan. VI)*. Ipse est Manasses, id est *obliviosus*, qui converso peccatori dicit : *Omnium iniquitatum ejus non recordabor (Ezech. XVIII)*. Ipse est Ammon, id est *fidelis* vel *nutritus*, de quo dictum est : *Fidelis Dominus in omnibus viis suis (Psal. CXLIV)*, qui convocat filios, ut gallina pullos suos *sub alas (Matth. XXIV)*. Ipse est Josias, id est *incensus*

Domini, quia ille est qui dicit : *Dirigatur oratio mea a* **A** *et Zorobabel Abiud*. Sed hoc videtur esse contrarium generationi, quæ legitur in Paralipomenon. Dicitur enim ibi : *Jechonias genuit Salathiel et Phadaia, et Phadaia Zorobabel, et Zorobabel Mosollam* (I Reg. III), et non annumerantur filii Salathiel. Sed scimus in Paralipomenon multa vitio scriptorum depravata, unde multæ et indeterminatæ genealogiarum veniunt quæstiones, quas jubet Apostolus vitari (I Tim. I). Vel potest dici Salathiel et Phadaia eundem esse quasi binomium, vel Salathiel et Phadaia fratres esse, et filios ejusdem nominis habuisse, et historiographum fuisse secutum generationem Zorobabel filii Phadaia, non Zorobabel filii Salathiel. De Abiud usque ad Joseph nulla historia inventur in Paralipomenon. Credendum est tamen apostolum a Spiritu sancto, quod dicit de sequentibus generationibus accepisse, sicuti cætera quæ dicit. Alii etiam multi annales leguntur fuisse apud Hebræos, qui dicebantur Verba dierum, sicut apud Romanos, ubi facta totius anni ponebant, de quibus Herodes rex alienigena dicitur multos combussisse, ut ordo regni stirpis confunderetur. Et forsitan Joseph eo tempore nomina parentum ibi legerat, vel aliquos ex ipsis annalibus occultaverat, vel aliquo alio modo retinuerat, per quem evangelista seriem hujus generationis scire potuit. Hoc tamen credendum est quod evangelista certus erat de illa genealogia, qui ita eam disposuit.

HISTORIA. *Josias genuit Jechoniam*. Legitur in libro Regum quod Josias genuit Joantham, et Joachim et Sedeciam. Joantham vero successit patri in regno, quo capto a rege Ægypti, substitutus est loco ejus Joachim frater ejus, sed Nabuchodonosor ascendit in Jerusalem, et cepit Joachim, et factus est servus tribus annis, et rursus rebellavit contra eum, et Dominus immisit ei multa mala per inimicos suos, et tandem mortuus est, et regnavit Joachim qui et Jechonias dictus est filius ejus pro eo, et captus est a rege Babylonix, et loco ejus Sedecias positus est, ejus tempore Jerusalem destructa est, et ipse, effosis oculis, cum populo toto in Babyloniam ductus est. Sed in tricesimo septimo anno transmigrationis ejus, Merodach, rex Babylonis, pepercit Joachim, et faciebat eum comedere panem in conspectu suo *cunctis diebus vitæ suæ* (IV Reg. xxv). Quæritur quare Jechonias dicitur filius Josias, cum Josias Joachim, et Joachim Jechoniam genuisset? Si enim, mediante Joachim, Jechoniam genuisse dicamus, cum eundem Jechoniam bis numeremus, in fine scilicet præcedentis tessarescedecadis et in principio sequentis, ad hoc ut tres plene tessarescedecades inveniantur, jam non erunt quadraginta duo patres, nec tres diversæ tessarescedecades reperientur. Hoc autem diversis modis solvitur. Hieronymus (63) ait quod uterque pater et filius, id est Joachim et Joachim. Jechonias vocatur, et ita unum habemus in fine præcedentis tessarescedecadis, et alterum in principio sequentis, ut cum dicit *Josias genuit Jechoniam*, Joachim intelligamus. Cum vero dicit Jechonias genuit Salathiel, Joachim accipiamus. Sciendum est nomen prioris Joachim scriptum per *c* et *m*, sequentis per *ch* et *n*, quod vitio scriptorum per longum tempus confusum est. Augustinus vero dicit eundem Jechoniam debere intelligi, id est Joachim propter significationem cujusdam sacramenti. Transmigratio enim in Babylonem de Jerusalem, transmigratio apostolorum de Judæa ad gentes significat, in qua transmigratio Christus factus est angularis lapis, utrumque populum complectens. Et propterea cum agerent de transmigratio, voluit Jechoniam eundem quasi in angulo duarum tessarescedecadarum, qui utrumque complecteretur parietem ponere, qui personam Christi utrumque populum complectentis gereret.

Quæritur : Quare filios Josias in transmigratio genuisse dicatur, cum transmigratio non vidisset? Quia videlicet evangelista, sciens eventum rei præteritæ, dixit eum filios genuisse non in tempore transmigratio, sed in transmigratio, id est ad hoc ut transmigrarent, fratres ejus ponit, ut quorum est communis iniquitas, eorum sit simul miseria.

Jechonias genuit Salathiel, et Salathiel Zorobabel,

C *cat Jacob patrem Joseph, cum Lucas eum filium Heli nominet et referat, et Heli filium Mathat? Sed sciendum est quod Mathat qui descendit de David per Natham, habuit uxorem quæ dicta est Hesta, de qua genuit Heli. Post mortem vero Mathat. Mathan qui descendit de David per Salomonem, accepit eandem uxorem, et genuit inde Jacob. Itaque uterini fuerunt fratres Heli et Jacob. Heli vero duxit uxorem, et mortuus est sine semine. Jacob itaque suscitavit semen fratris sui, et genuit de uxore eadem Joseph. Itaque Joseph secundum legem dicitur filius Heli, secundum naturam filius Jacob. Non potest dicere, Joseph autem genuit Christum, quamvis et pater ejus nominatur secundum adoptionem, sed dicit *virum Mariæ*, et ponit in eodem gradu Joseph et Mariam. Cum enim secundum Hebræorum consuetudinem non soleat fieri computatio genealogiæ per mulieres, ponit Joseph, qui duxerat Mariam lege cognationis, et ita per Joseph probatur Mariam esse de genere David, quod aliis locis satis probari potest, ex hoc scilicet quod Maria ivit cum Joseph in Bethleem, profiteri, quod de domo et familia David erat, et angelus fert de Christo testimonium, quod de genere David sit, ubi ait Mariæ : *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui* (Luc. I). De qua, ait, *natus est Jesus*, non de quibus, ut de sola virgine natum esse Messiam comprobet, alio modo generationis quam alios esse natum ostendat, non scilicet*

D *et Mariam. Cum enim secundum Hebræorum consuetudinem non soleat fieri computatio genealogiæ per mulieres, ponit Joseph, qui duxerat Mariam lege cognationis, et ita per Joseph probatur Mariam esse de genere David, quod aliis locis satis probari potest, ex hoc scilicet quod Maria ivit cum Joseph in Bethleem, profiteri, quod de domo et familia David erat, et angelus fert de Christo testimonium, quod de genere David sit, ubi ait Mariæ : *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui* (Luc. I). De qua, ait, *natus est Jesus*, non de quibus, ut de sola virgine natum esse Messiam comprobet, alio modo generationis quam alios esse natum ostendat, non scilicet*

(63) S. Hieron. Comment. in Matth. lib. I, c. I, vers 12 seq., edit. Migne.

per concupiscentiam carnis, sed per Spiritum sanctum.

MORALITAS. Sed videamus quam moralitatem isti patres in nobis generent. Jechonias, id est *præparatio Domini*. Postquam enim aliquis salutem Domini promeritus est, nihil aliud restat, nisi ut occurrat Domino venienti ad nuptias cum lampade præparatus, vel ad adversitates tolerandas, si contigerint. Sequitur Salathiel, id est *petitio mea Deus*. Qui enim præparatus est, non petit nisi solum Deum. Sed tamen interim fit Zorobabel, id est *magister Babylonis*. Magister enim terrenorum hominum fit aliquando civis Jerusalem, tunc scilicet cum aliquis sanctus fit prælatus super homines morantes in confusione, quos verbo et exemplo instruit. Sed modo e converso nos miseri facimus, qui civem Babylonis facimus magistrum Jerusalem. Et cum bene instruxerit justus prælatus subditos, facit recognoscere de Deo quod pater meus iste, quod sonat Abiud, et tunc ille populus resurgit a vitiis. Sequitur enim Eliachim, qui *resurrectio Domini* interpretatur. Et tunc ad bonum operandum est *adjutus*, quod sonat Azor, et ita efficitur justus. Sadoch enim interpretatur *justus*, unde Sadoch *justitia* dicitur, et inde Melchisedech, id est *rex justitiæ*. Sicut enim Christus resurrexit et ascendit, et Spiritum sanctum misit, sic populus Dei prius resurgit in baptisate, adjuvatur a Spiritu sancto, ad bene operandum in confirmatione, et sic efficitur justus, et vere justus, quia diligit proximum et Deum, quod habemus per sequentia nomina. Achim enim dicitur *frater meus iste*; et Eliud, *Deus meus*. Dicit igitur fidelis per dilectionem proximi: Iste est frater meus. Et per dilectionem Dei recognoscit Deus meus. Sequitur Eleazar, id est *Deus meus adjutor*. Componitur enim ex Eliud et Azor. Eliud enim sonat *Deus meus*, et Azor *adjutor* vel *adjutus*. Et ad quid recognoscat Deum adjutorem suum, ostendit Mathan, qui *donum vel donans* dicitur. Per bonam enim operationem exspectat Deum datorem, et sicut luctatus est in principio, et vitia supplantavit, sic et in fine vitæ suæ oportet jugiter luctari. Unde Jacob postea sequitur, et sic pervenitur ad cumulum virtutum et augmentum, quod per Joseph notatur. Joseph enim *augmentum* dicitur. Sed super omnes virtutes necessaria est incarnatio Christi, sine qua nullus potest salvari, quæ designatur per Mariam. Incarnatio enim Christi fuit nobis stella in mari et lux in tenebris; per quam incarnationem *natus est Jesus*, qui ducet nos in terram repromissionis, ille scilicet *qui dicitur Christus*; hoc ideo dicit, ut ostendat eum esse Messiam. Iste nos salvavit, et reges et sacerdotes fecit.

ALLEGORIA. Modo veniamus ad allegoriam. Jechonias, id est *præparatio Domini*, convenit Christo. Ipse est enim qui dicit: *Vado parare vobis locum* (Joan. xiv).

Nota quod prior Jechonias *Domini resurrectio*, sequens vero Jechonias *Domini præparatio* dicitur.

A Utrumque convenit Christo, qui dicit: *Ego sum resurrectio et vita* (Joan. xi). Salathiel, id est *petitio mea Deus*, illi convenit, qui dicit: *Pater sancte, conserva eos, quos dedisti mihi ut sint unum, sicut et nos* (Joan. xvii). Zorobabel, id est *magister Babylonis*, id est confusionis, illi convenit, qui mundum de errore idololatriæ ad vitam veritatis convertit. Abiud, id est *pater meus iste*, illi convenit de quo pater: *Ipse invocabit me; pater meus es tu* (Psal. lxxxviii). Eliachim, id est *Deus resuscitans*, ille est qui dicit: *Omnis qui videt Filium, et credit in eum, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die* (Joan. vi). Azor, id est *adjutus*, ille est, qui dicit: *Ecce Deus adjuvat me, et Dominus susceptor est animæ meæ* (Psal. liii). Sadoch, id est *justificatus*, ille est, de quo dicitur: *Justus Dominus et justitias dilexit* (Psal. x). Achim, id est *frater meus iste*, quis alius quam ille, qui homo fieri voluit, ut posset habere fratres, de quibus ipse diceret: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis* (Hebr. ii). Eliud, id est *Deus meus*, convenit Christo, qui dicit: *Deus meus, utquid dereliquisti me?* (Matth. xxvii; Marc. xv.) Eleazar, id est *Deus meus adjutor*, ille est qui ex persona hominis dicit: *Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum* (Psal. xvii). Mathan, id est *donans vel donatus*, est ille qui *dedit dona hominibus* (Ephes. iv), et de quo dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret* (Joan. iii). Joseph, id est *apponens*, Christo convenit, quia ipse gentes Judæis apposuit. Omnes ergo hæc generationes dividuntur in tres tessarescedecades. Prima est *ab Abraham usque ad David*, ita quod David ibi includitur; secunda *a David usque ad transmigrations*, ita quod David ibi non includitur, sed in transmigratione sub ea continetur; tertia est *a transmigratione usque ad Christum*, in qua, si dicamus Jechoniam bis numeratam, transmigratione inclusa est. In prima tessarescedecade significantur homines ante legem, in qua quosdam homines naturalis legis invenies, sicut Abraham, Isaac et Jacob, et omnes usque ad Salomonem; in secunda tessarescedecade significantur homines sub lege, et omnes qui in ea inveniuntur, sub lege fuerunt; in tertia, homines gratiæ, in qua Christus continetur, qui gratiæ dator fuit: in qua etiam liberatio a captivitate Babylonis facta est, significans liberationem a captivitate diaboli per Christum factam. Isti ergo omnes qui per distinctionem diversorum temporum ponuntur in hac generatione, omnes universaliter Christi fideles significare dicuntur, tum propter vitæ dignitatem, tum propter nominum suorum interpretationem. Unde per quaterdenarium numerum omnes computantur, quia omnes qui justificantur, oportet ut compleant præcepta Veteris Testamenti, quod habemus per decem qui Decalogum significant: et præcepta Novi, quod habemus per quaternarium, qui quatuor Evangelia significat. Quatuordecim enim conficitur ex quatuor et decem. Vel in hoc numero septiformis gratia sancti Spiritus significatur.

Ipse enim ex septem et septem conficitur. Quod autem geminatur, significat gratiam Spiritus sancti corpori et animæ esse necessariam, ad hoc, ut salventur. Omnes enim simul accepti, quadraginta duo sunt, si duo Jechoviæ intelligantur, in quibus universitas fidelium exprimitur. Iste enim numerus conficitur ex senario et septenario, quia sexies septem quadraginta duo sunt. Per senarium sex opera misericordiæ intelliguntur, per septenarium requies æterna designatur, quia in *septima die requievit Deus ab omni opere suo, quod patrarat* (Gen. 11). Omnes enim sancti per opera misericordiæ ad requiem æternam perveniunt. Vel per septenarium præsens vita habetur qui per septem dies volvitur. Si autem secundum Augustinum quadraginta tantum, remoto Christo, connumerentur, omnes sancti similiter per hunc numerum intelliguntur, quia ex quaternario et denario conficitur. Denarius ad Decalogum refertur, quaternarius ad præsentem vitam, quæ per quatuor tempora transigitur: ver, æstatem, autumnum et hiemem. Omnes enim sancti præcepta legis in præsentem servare debent. Vel, per decem Vetus Testamentum, per quatuor Novum, ut superius intelligitur. *Christi autem generatio sic fuit*. Quasi diceret: Cæteræ generationes sunt ex concupiscentia carnis, sed generatio Christi fuit diversa ab illis, quæ fuit tantum de Spiritu sancto. Quia sic erat, ut dicturus sum, ab initio mundi in Providentia constituta; vel aliter: Tales sunt distinctiones per tres tessarescedecades. Generatio autem Christi tota in massa accepta sicut diximus, erat.

Cum esset desponsata. Multa hic a Matthæo prætermittuntur, quæ a Luca referuntur, annuntiatio videlicet Christi per Gabrielem ad Mariam, et qualiter facta annuntiatione exsurgens Maria abiit cum festinatione in Montana, in civitatem Judææ, et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elizabeth, et qualiter per Spiritum sanctum Elizabeth conceptio Mariæ revelata est, cum exsultaret in gaudio infans in utero ejus, et qualiter ibi mansit tribus mensibus et reversa est in domum suam. Post reversionem autem illam, inventa est in utero habens de Spiritu sancto et ab hoc loco incipit Matthæus dicens: *Cum esset desponsata*. Desponsatio fiebat per aliquod tempus ante assiduam cohabitationem, et interim erat sub custodia mariti sui uxor, et frequenti visitatione, donec solemniter nuptiarum celebrarentur. Quæritur: quare de desponsata Christus virgine voluit nasci? Multis scilicet de causis, ut scilicet per Joseph generatio texeretur, et Maria ab infamia defenderetur. Cum enim mulier sit fragilioris sexus, et magis pudibundi, voluit matrem suam non seipsum ab infamia tueri. Ipse enim dæmonium habere dicebatur, filius fabri, et potator vini vocabatur, et tamen hæc et alia opprobria libenter patiebatur. Præterea noluit virginibus dare occasionem excusationis, eo quod mater Domini infamata fuisset. Propter etiam aliam causam voluit de virgine desponsata nasci, ne

A de fornicatione damnata, lapidibus obrueretur, et etiam ut haberet qui eam procuraret, et puerum et eam in Ægyptum duceret et reduceret, et ejus nutritius esset.

Denique est et alia principalis causa, ut diabolo partus virginis celaretur, ut cum eam gravidam videret, a sponso, cui liceret, etiam in desponsationis tempore gravidatam esse putaret. Significatur etiam per Mariam Ecclesia, quæ virgo et sponsa est. Dicit ergo:

Cum Maria mater ejus. Non quod jam mater esset, sed eam matrem evangelista secundum suum tempus vocat.

Desponsata esset Joseph, ut jam dictum est.

B *Antequam convenirent*, id est, nuptiarum solemnia celebrarent. Vel antequam communi cohabitatione convenirent, vel antequam convenirent ad carnis commistionem, non tamen ideo dictum est quod postea convenissent, sed hic modus locutionis similis est illi, ac si aliquis diceret, antequam pœniteret mortuus est: nec tamen sequitur, quod post mortem pœnituisset.

C *Inventa est*. A Joseph sicut a viro curioso circa uxorem suam. *Habens in utero*, id est, gravida post tres menses, scilicet cum de Elizabeth rediisset. Divina voluntate factum est quod virgo noluit annuntiationem angeli marito suo aperire. Si enim puella ei revelaret, non facile sibi crederet, imo aliquam culpam forsitan suspicaretur. Ideo sibi celandum erat, donec angelica demonstratione illum secretum sibi detegeretur. Sequitur: *De Spiritu sancto*. Hoc ex parte sua evangelista adjunxit, ut cum diceretur habere in utero, omnis mala removeretur suspicio a mentibus audientium. Notandum est quod alio modo natus est Christus de Maria, alio modo de Spiritu sancto. Cum enim dicitur de Maria natus est, de substantia ejus intelligendum est, et tunc de materiale est. Cum autem de Spiritu sancto natum esse dicitur, quasi ex potestate Spiritus sancti natiuitas illa fuisse intelligitur, et tunc de potentiale est. Juxta illud: *Ex quo omnia*, id est ex potestate, cujus non ex substantia sunt omnia. Ideo dicitur natus esse ex potestate Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus matrem ab omni peccato mundavit. Locum D etiam præparavit in quo divinitas incarnaretur. Et sicut concupiscentia libidinis semen a patre separat, sic operatio Spiritus sancti carunculam illam a matre separavit, cui Verbum Dei conditum est, et paulatim crevit in utero, sicut et alii pueri, et quando cæteri vivificantur anima, ipse Christus anima vivificatus est. Quamvis hæc operatio Spiritui sancto attribuat, tamen toti Trinitati communis est. Sed quæ ex sola gratia et bonitate Dei fiunt, Spiritus sancti dona dicuntur, qui bonitas amor et concordia Dei vocatur, quia ab utraque persona Dei procedit. *Joseph autem*. Cum rem adeo mirabilem inveniat Joseph, in dubium ponitur quid faciat. Cum enim eam castam novisset, et unde malum posset suspicari de ea, nesciret, impium esset si eam diffi-

mare. Ex altera parte iustitia non exigebat, ut rei incognitæ se copularet, quia aut bona erat aut mala. Si mala erat, rei malæ sociari non debebat. Si bona erat, timebat quod non esset dignus. Itaque medium consilium invenit, ut occulte eam dimittat, ut eam dimissam non videatur dimisisse, sed semper loquatur cum ea, et semper procuret eam, et tamen in assidua cohabitatione non recipiat, cum vellet eam dimittere, quia justus erat, occulte, pius nominatur, eam ab infamia defendens, et hoc est, cum justus esset voluit dimittere; cum nollet traducere in publicum, id est, infamare, voluit hoc facere occulte. Ubi nos habemus traducere, Græci habent propalare. Vel, cum noluit eam traducere in domum suam ad cohabitationem assiduam. Itaque diu cogitavit. In quo notatur animus sapientis, qui nihil temere vult incipere.

Hæc autem eo cogitante meruit divinum consilium. Angelus impressit imaginem suam dormientis animæ non quod animus videret aliquid corpus, sed videbatur videre. Duobus modis fit apparitio angelica: Vigilanti, assumendo æreum corpus; dormienti, imprimendo imaginationem, et tamen angelus qui præsens Joseph erat nullum corpus habebat. Hæc visiones Judæis erant notæ et frequentes. Angelus Domini dicitur, ne malignus putetur. Et ait: *Joseph*. Cum ex nomine vocat, quasi notum et familiarem sibi ostendit, et attentum reddit cum dicat: *Fili David*. Quodammodo hortatur, ut ad memoriam revocet se, et Mariam esse de stirpe David cui promissio facta est, et ideo nullatenus diffidat illam promissionem posse implere in Maria, cum subdit: *Noli timere*. Ostendit quare hoc cogitabat, quia scilicet timebat se rei incognitæ sociare. *Accipe Mariam conjugem tuam*, nuptiali conventu et assidua cohabitatione. Cum vocet eam conjugem suam, secundum Augustinum hoc exemplo magnifice insinuatur fidelibus conjugatis, etiam servata pari consensu continentia posse permanere, vocarique conjugium, non permisto corporis sensu, sed custodito mentis affectu. *Quod enim in ea*, etc. Quasi diceret: *Noli timere*, quia non est malum. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Aliud est nasci in ea, aliud ab ea. Nasci ab ea, est prodire in lucem; nasci in ea, concipi. *Pariet autem filium*. Et ne videretur sibi Joseph amplius conjugio esse necessarius, cum conceptio esset facta sine officio ejus, ostendit quod quamvis non sit necessarius conceptui, tamen utilis est procurationi, quia ipsa pariet filium, et tunc matri et filio erit necessarius. Matri, ut ab infamia defendat; filio, ut eum nutriat et circumcidat; quæ circumcisio notatur ubi dicit:

Et vocabis nomen ejus Jesum. In circumcissione enim solet dari nomen. Quod dicit vocabis, sed non impones, quia ab æterno impositum est.

Ipsæ enim salvum faciet. Causam nominis ponit, quia salvum faciet non quoslibet, sed populum suum in fide, non ab hostibus corporalibus, sicut

A Josue et David, sed a peccatis eorum, quod non est hominum, sed solius Dei.

Hoc autem totum factum est, quod virgo desponsaretur, quod casta servaretur, quod gravida inveniretur, quod per angelum Joseph revelaretur, quod concepisse et paritura esse diceretur. Hoc, inquam, totum factum est, ut impleretur, quod dictum est a Domino per prophetam Isaïam dicentem (*Isa. vii*): *Ecce virgo*. Non enim hoc impleretur, quod virgo conciperet et pareret, nisi desponsata esset, ne lapidaretur, et nisi inventa esset gravida, ut postea a Joseph occulte dimitteretur, et ita propalata non lapidaretur, et nisi ab angelo secretum detegeretur, et ita eam acciperet, ne aliquo modo eam esse dimissam per aliquam infamiam efflueret, et tunc lapidatione periret. Si ergo ante partum periret, cassaretur prophetia, quæ ait: *Pariet filium*. Quod necessarium erat impleri. Prophetia alia ex prædestinatione Dei, quod necessarium est omnibus modis evenire, ut sine nostro impleatur arbitrio, ut illa de qua modo agimus. Alia ex præscientia Dei, cui nostrum admisceatur arbitrium, et cooperante gratia consequimur præmium, vel ab ea juste relictis, tormentum. Alia non ex præscientia, sed est quasi quædam comminatio more humano facta. Sicut illud: *Morieris et non vives* (*Isa. xxxviii*). Et illud: *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur* (*Jon. iv*). Quæ non implentur juxta hoc quod verba sonare videntur, et tamen vera est secundum quod intelligitur. Sicut enim comminando servo nostro dicimus: *Interficiam te*, tamen intelligendo, nisi te correxeris; sic Deus, loquens more humano, ait: *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur*, intelligendo, nisi Ninivite corrigantur. Et illud: *Morieris et non vives*, nisi flevieris. Et aliter potest intelligi. *Hoc autem totum factum est, ita quod impleretur*, etc. *Ecce virgo concipiet*. Nota quod sensum Isaïæ sequitur non verba, pro concipiet, dicit: *In utero habebit, et vocabunt homines*, pro vocabitur. Voluit propheta ponere hoc nomen quod est Emmanuel specialius, quod utramque naturam exprimit. Interpretatur enim: *Nobiscum Deus*; quasi diceret: Deus est nobiscum, id est in natura nostra. *Quod interpretatur*. Ne mireris si Hebræus loquens cum Hebræis, exponit Hebræum per Hebræum, quia etiam apud Latinos multa sunt, quæ per alia verba Latina exponuntur. *Exsurgens autem Joseph*. Fecit non tantum quod præcepit angelus, sed etiam sic præcepit.

MORALITAS. — BEDA. Quisquis a Deo movetur solvat moras, surgat a somno, faciat quod jubetur. *Donec peperit*. Satis certum est, quod postquam Christus natus est, postquam Joseph pastores audivit, postquam magos vidit, postquam Simeon et Anna de eo prophetaverunt, eum non audet tangere. Itaque removet tempus illud de quo major suspicio haberetur, sicut David qui dicit: *Donec ponam* (*Psal. cix*), etc.

Filium suum primogenitum. Suum, id est de substantia sua. Primogenitum, id est, genitum a Patre, ante omnia genita. In quibus verbis natura

divinitatis et humanitatis assignatur. Vel dictus est primogenitus secundum usum locutionis, non respiciendo ad secundum, quia omne quod primo nascitur, primogenitum vocatur. Vel primogenitum respectu omnium fidelium: juxta Paulum, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, et hoc secundum dignitatem.

Et vocavit. Hic prætermittit multa Matthæus, quæ a Luca referuntur, qui ostendit, et quomodo et ubi sit natus, scilicet in Bethlehem, et qua occasione illuc Maria et Joseph profecti sunt. Ait enim: *Exiit edictum a Cæsare Augusto (Luc. II), etc., et qualiter angeli apparuerunt pastoribus.* Matthæus vero de die circumcisionis tantum facit mentionem, dictus ita: *Et vocavit nomen ejus Jesum, quod Lucas explicatius exsequitur.*

CAPUT II.

Cum ergo natus. Quamvis Mathæus nativitatem Christi prætermittat, tamen adventum magorum relaturus eam breviter tangit, notans locum, tempus et tribum. Locum notat ubi ait, *in Bethlehem.* Tribum, ubi dicit Judæ. Tempus, cum subjungit: *In diebus Herodis regis.* Judæ apponit, ad differentiam illius quæ est in terra Zabulon. Duæ enim Bethlehem sunt, altera quæ est in terra Zabulon, altera quæ est in tribu Juda, quæ prius Ephrata, quæ postea in augurium Christi venturi Bethlehem dicta est: Ephrata enim interpretatur *videns furorem* vel *speculum*, quia postea exercuit Herodes furorem suum circa pueros, et quasi de speculo Christum venturum exspectabat. Bethlehem vero *domus panis* interpretatur, quia panis angelorum ibi natus est, et dignum erat ut in Bethlehem Judæ nasceretur, qui de tribu Judæ processerat. Tempus etiam convenit. Quia ecce alienigena rex Israel factus erat, ut impleretur prophetia, quæ dicit: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. XLIX).* Ex quo enim intraverunt filii Israel in terram promissionis, judices habuerunt usque ad Saulem, deinde reges usque ad transmigrationem Babylonis. Post vero reditum de Babylonia per pontifices gerebatur summa rerum usque ad Hircanum simul pontificem et regem, quo fratris invidia vexato, et tandem ab Herode interempto, regnum Judææ jussu Augusti traditum est Herodi. Prophetia itaque completa est, quæ dicit: *Cum venerit Sanctus sanctorum cessabit unctio vestra.*

Ecce magi. Isti tres magi non, ut dicitur, malefici, sed sapientes astrologi fuerunt, de terra Persarum et Chaldæorum, ubi est Sabba fluvius. Unde Sabæa regio dicitur, juxta quam Arabia est, unde isti tres reges fuerunt. Duæ enim Arabiæ sunt, una ubi est Sina, de qua ait Apostolus: *Sina mons est in Arabia (Gal. IV).* Altera, quæ est in zona calida. Unde Lucanus:

Ignotum vobis, Arabes, venistis in orbem.

Isti viderunt novam stellam in aere, quæ novum Regem natum fuisse designabat. Babylonæi enim et

Chaldæi sunt periti astrorum. Dubium est, utrum stella orta sit in oriente, an ipsi ibi positi natam circa terram Israel stellam vidissent. Potuit enim eis nasci in oriente, et eos in Jerusalem perduxisse; sed dum Jerusalem venissent quasi ad caput regni, et ad Herodem divertissent, eam ad tempus perdidērunt, et cum ab eo discederent:

Ecce stella quam viderant in oriente antecessit eos, usque dum veniens staret supra, ubi puer erat. Potuit etiam illis in oriente positis stella circa Jerusalem apparuisse, et prophetiæ Balaam, qui de Chaldæa fuit, recordati fuerunt, de qua dicitur: *Orietur stella ex Jacob, et vir ex Israel (Num. XXIV),* et prophetia completa est, tum stellæ apparitione commoti, et Jerusalem pervenerunt, et cum ad Herodem diverterent, disparuit donec ab Herode discesserunt, et tunc iterum stella eos antecessit, et usque ad Bethlehem perduxit. Veritas vero rei ex Evangelio non potest percipi. Ubi enim dicunt: *Vidimus stellam ejus in oriente,* potest intelligi: Vel nos existentes in oriente vidimus stellam circa Jerusalem, vel vidimus stellam ejus positam in oriente. Divina tamen inspiratione creduntur incitati, cum Deum esse credant quem adorare postulant. Sed Hieronymus super Isaiam dicit: *Magi ab oriente docti a dæmonibus, vel juxta prophetiam Balaam natum intelligentes Filium Dei, qui omnem artis eorum destrueret potestatem, venerunt Bethlehem, et ostendente stella adoraverunt puerum.* Docti a dæmonibus dicuntur, quia per astronomiam, quam dæmones docuerunt, docti erant. Dæmones enim Christi nativitatem ignorabant. Nec refertur in Evangelio, quot reges fuerunt, sed numerus eorum ex numero muneris percipitur. Nec soli, sed multis militibus stipati venisse creduntur, sed tantum de regibus in Evangelio mentio habetur. Magi enim dicuntur ab oriente venisse, eo quod vere in vero oriente essent positi, sed quidquid est ultra Jerusalem versus orientem, in oriente quantum ad eos dicitur esse. A die nativitatis Domini creditur stella tantum apparuisse, et peracto officio, cum nova esset desinit esse. Ait enim Fulgentius: *Puer natus novam stellam fabricavit.* Nec mireris eos in tredecim diebus venisse in Bethlehem, cum equos arabicos et dromedarios habeant, nec multum sunt a Judæa remoti. Refert tamen Haymo, et stellam ante nativitatem apparuisse Christi, et eos iter simul incepisse, et peracto officio stellam in puteum Bethlehem decidisse, et aliquando solis ibi virginibus apparere, quod frivolum putatur.

GREGORIUS. Merito nato Domino angelus pastoribus apparuit; magos autem non angelus, sed stella perduxit; quia Judæis tanquam ratione utentibus rationale animal, id est angelus prædicare debuit. Gentiles vero, quia uti ratione nesciebant, per signa duccendi erant. Signa enim data sunt infidelibus non fidelibus. Dignum etiam erat, ut per stellam Chaldæis (qui de stellis sciebant) Christus ostenderetur, et per angelos Judæis, qui angelos in prophetis satis audierant,

et ipsi aliquando viderant. Et tamen utraque lingua A de cœlo erat, et stellæ et angelorum, quia j̄m cesserat lingua prophetarum.

Ubi est qui natus est rex Judæorum? Videas tali inquisitione Judæos confutatos esse. Gentilis enim inquit Deum, natum dicit, regemque Judæorum asserit; Judæus vero quærere contemnit juxta se, quasi inventum non agnoscit, regem suum fateri prorsus refugit, quod totum significat illuminationem gentium; Judæorum autem excæcationem. Unde nec meruerunt videre stellam: Cum dixerunt, *ubi est rex Judæorum*, ne Herodem quærere videantur, determinant, dicendo *qui natus est*. Allegorice secundum primitias gentium designatur salus, gentiliumque intratura est ad Christum. Præcedente stella, id est fidei illuminatione, qua Judæi carentes B non venient ad Christum, dum divertunt ad Judæos, stellam amittunt, quia dum a pravis hominibus et diabolo aliquod consilium quærunt, veram illuminationem amittunt.

Vidimus enim stellam ejus in oriente. [Recte dicunt ejus, quia licet omnes ab eodem creatæ ipsius essent, hæc tamen proprie Christi erat quia illum modo natum nuntiabat. Cæteræ stellæ ab initio mundi factæ sunt, ut distinguerentur tempora, et operarentur quædam nobis occulta. Audiens autem Herodes rex, alium natum regem Judæorum quam se, turbatus est, et propter sè, quia timebat exitium regni sui, et propter iram Romanorum quam pateretur si consentiret. Decreverant enim Romani ne quis rex vel Deus sine suo consilio diceretur. Turbatus est propter astantem multitudinem magos comitantem, quasi erubescens alium quam se quæri regem. Unde notandum, quia rex hic nominatur, ut ex collatione ejus qui quæritur, ipse extraneus intelligatur. Et vide quia cœli Regi nato, rex terræ turbatur; dum enim celsitudo cœlestis aperitur, altitudo terrena confunditur. Sequitur: *Et omnis Jerosolyma cum illo*. Volens illi favere quem timebat. Populus enim plus justo illis favet, quos crudeles sustinet. Unde Salomon. *Rex injustus omnes ministros habet impios (Prov. xxix). Et congregans*, etc. Duo investigat Herodes, locum et tempus. Locum a Judæis, qui cognoverant ex prophetis. Tempus a magis, qui cognoverant a stella, ut C circa locum illum quærere possit puerum: et si a magis illudatur, pueros omnes illius temporis interficiat, et illius loci. Scribæ valde sapientes erant, qui per se superaddebant suas traditiones aliis traditionibus Moysi; locum nesciebant magi quia prophetas non legerant.

Scriptum est per prophetam Michæam: *Et tu, Bethlehem, terra Juda, etc. (Mich. v.)* Notandum est, quod in testimonio Scripturæ vel obliviscendo, vel invidendo, scriptores aliquando minus ponunt, et quædam aliter dicunt, sensum tamen et veritatem prophetæ exprimunt. Sic enim Hebraice scriptum est: *Et tu, Bethlehem Ephrata, parva es in millibus Juda, ex te egredietur qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis (ibid.)*.

Secundum hæc verba sensus est talis: O tu, Bethlehem, quæ prius vocata es Ephrata, quamvis sis parvus vicus inter millia civitatum Juda, tamen ex te nascetur Christus, qui erit dominator Israel, qui non tantum ex David, sed etiam egressus ejus ab initio, quia ab initio natus est ex patre, sicut scriptum est: *In principio erat Verbum (Joan. 1)*; et ne initium videretur habere, determinat cum dicat, *a diebus æternitatis*. Nec multum differt sensus iste a verbis positus in Evangelio: cum enim dicit, terra Juda, tantumdem valet quantum Ephrata. Quod autem dicit: *Nequaquam minima es in principibus Juda*, id est inter principales civitates Judæ, non de quantitate, sed de dignitate intelligitur. *Tunc Herodes clam vocatis magis*. Diligentia quærentis, ut si invenerit, faciat quod post se velle ostendit; sin autem excusatus sit a Romanis, explorat etiam si rex eorum tristes faciat Judæos vel lætos. Ideo clam Judæis voluit hoc investigare a magis, quia timebat ne Judæi quasi ex divino oraculo promissum regem occulerent, si se eum velle perimere præsentirent. Ideo etiam promisit se adorare, ne dolum ejus cognoscerent, sed potius sine suspitione ei de puero renuntiarent. *Mittens ergo illos in Bethlehem dixit, ite, interrogate diligenter de puero*. Cognito loco et tempore, personam pueri non vult ignorare. Nota quod illud præcepit, quod absque præcepto erant facturi. Quod autem addit, *et cum inveneritis, renuntiate mihi*, præceptio præsumptuosa est valde, quia putat quod omnes debeant sibi obtemperare. C Sed ut ad renuntiandum invitaret subjungit: *Ut ego veniens adorem eum*. Hic Herodes gerit personam hypocritarum, qui dum fecte quærunt Deum, nunquam invenire merentur. *Et ecce stella*. Dimisso consilio pravorum, ecce redit vera cognitio. Stella enim est quælibet exhortatio bona ducens ad Christum, vel potius fides, quæ est mentis illuminatio. *Usque dum veniens*, etc. Hic apparet quod in aere posita erat, quia domui in qua puer erat multum fuit vicina. Aliter enim domum non discernerebant plus quam aliam. *Videntes autem stellam, gavisissimi sunt gaudio*. Gaudet gaudio, qui, propter Deum gaudet, qui est verum gaudium. Sicut vita vivit, qui in virtutibus vivit, et morte moritur qui in peccatis est. Addit et magno, quia de magna re, et valde, quia nihil majus ipso. *Et intrantes domum*. Divino nutu factum est, quod non aderat Joseph, ne aliqua malæ suspitionis occasio daretur gentibus. *Et proidentes adoraverunt eum*. Non fecerunt Herodi, quod fecerunt puero, quia credunt Verbum in carne. *Et apertis thesauris suis*. Quamvis Arabes morem suæ gentis in donis offerendis sequantur, qui in auro et thure et diversis generibus aromatum abundant, tamen aliquid mysticum in donis intelligunt. Per aurum, regia potestas; per thus, divinitas et sacerdotium significatur; thus enim soli Deo et a sacerdote offertur. Per myrrham, mortalis humanitas designatur. Corpora enim mortuorum myrrha condiuntur, quia ex nimia amaritudine per eam vermes exstinguuntur.

LEO papa. Quæritur an singuli singula, an unusquisque tria obtulerit. Sed magis fatendum est quod congruit mysterio, scilicet, quod singuli tria. Unusquisque enim regem et Deum, et passibilem eum credebant.

MORALITAS.— GREGORIUS. Nato regi aurum offerimus, si in conspectu illius claritate supernæ sapientiæ resplendemus. Thus offerimus, si cogitationes carnis, per studium orationis in ara cordis incendi-mus. Myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus.

MYSTICE. Veniunt gentes, dimisso Herode, id est diabolo qui pelliceus interpretatur, vel dimissis hypocritis qui vere pellicei sunt, id est mortuis pellicibus induti, id est peccatis. Unde Adam et Eva pelliceis induti tunicis post peccatum fuisse leguntur. Veniunt stella præcedente, id est fide, et intrant domum, id est Ecclesiam, dum pars Ecclesiæ efficiuntur, et inveniunt Christum cum matre. Mater Christi sunt prædicatores, qui eum in mentibus audientium generant. Aberat Josèph, id est populus Judæorum qui propter perfidiam et infidelitatem suam in consortio Ecclesiæ locum non habent. Tres sunt, quia de tribus partibus mundi gentes veniunt, id est Asia, Europa et Africa. Vel quia de tribus filiis Noe procreatae sunt. Thesaurus in domo aperitur, dum fidem cordis per confessionem oris ostendunt. Bene in domo, non in via, thesaurus aperitur, ne a latrunculis forte rapiatur. Per hoc docemur ne thesaurum bonæ conscientiæ jactando propalemus, ne a spiritualibus hostibus per inanem gloriam nobis subripiatur, sed soli Deo in tuto loco, id est in secreto cordium offeramus. Et offerunt tria munera, id est fidem sanctæ Trinitatis: vel apertis thesauris Scripturarum, historicum, morale, et allegoricum sensum offerunt, vel logicam, physicam, ethicam, dum illa fidei catholiçæ faciunt servire. Non loquitur puer ad eos, ne divinitas ante tempus reveletur, et ut vera habeatur humanitas, unde et mox mittitur in Ægyptum.

Et responso accepto, etc. Mentibus enim quærebant quid vellet divina voluntas de reversione ad Herodem, et ideo divinum consilium meruerunt. Sciendum est quod eandem visionem una nocte viderunt omnes. Per aliam viam. Legitur quod magi intraverunt mare, et navibus conductis pervenerunt ad Persiam, quæ naves cum redissent, Herodes putans eos assequi, audito transitu illorum, naves quæ eos asportaverunt, ex furore combussit.

MORALITAS. Admonentur fideles ne invento Christo redeant ad Herodem, id est ad diabolum; sed per aliam viam, quam per viam diaboli, id est per viam virtutum, redeant ad cœlestem patriam. Qui cum recessissent. Hic prætermittit Matthæus diem purificationis, in qua omnes primogeniti offerebantur in templo, et agnus vel par turturum vel columbarum. Quamvis timerent Herodem, tamen non sunt ausi transgredi legem, quin ad templum puerum deferrent, ubi Simeon accepit eum in ulnis suis, et

PATROL. CLXII

A Anna de eo multa prophetavit, quo facto secesserunt in Nazareth. Cum itaque rumor de puero jam inciperet dilatari, mittitur angelus scilicet Gabriel, qui in Ægyptum faciat puerum transportari.

Surge et accipe puerum. Usus Scripturæ est sæpe puerum nominare, ut eum agnoscamus, de quo dictum est: *Puer natus est nobis (Isa. ix).*

MORALITAS. Fuga Christi nos docet, ut quotiescunque habemus quod rationabiliter faciamus, non objiciamus nos periculo. Unde dicitur: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam (Matth. xxiii).* Fugit etiam quia scriptum erat: *Non occides agnum in lacte matris suæ (Deut. xiv)*, hoc est in infantia Christus non occidetur. Si enim ante prædicationem suam Christus moreretur, adventus suæ Incarnationis frustraretur. De hac fuga prædixit Isaias: *Ecce nubem Dominus ascendet levem, et ingredietur Ægyptum, et movebuntur simulacra ejus (Isa. xix).* Quod factum est, quia Domino intrante Ægyptum, idola templorum corruerunt, et cum ibi latuisset septem annis in quadam civitate diutius habitavit quæ vocata est Heliopolis, id est civitas solis.

MYSTICE. Joseph figurat prædicatores qui augmentant gentem Domini, unde et *augmentum* interpretatur. Hi portaverunt puerum et matrem ejus in Ægyptum, dum fidem Christi et Ecclesiæ ad gentes transtulerunt, relicto Herode, id est infidelitate Judæorum. In nocte portant, quandiu scilicet Judæi sunt in nocte ignorantia. Sed tandem mortuo Herode, id est infidelitate Judæorum per prædicationem Eliæ et Enoch, fides Christi ad Judæos transfertur. Gerit etiam Herodes personam persecutorum qui tempore apostolorum in Judæa fuerunt, quando scilicet Christus in membris suis, id est in apostolis suis fugit ad gentes. Nota etiam quod Mariam matrem pueri, non uxorem Joseph dixit, quia deinceps non sponsus, sed quasi custos reputatus est ejus.

Per prophetam Osee. Tunc Herodes, etc. Translato puero in Ægyptum, permittitur Herodes irasci et insanire, et se illum a magis animadvertere. Sciendum quia interfectio puerorum non statim facta est, sed per magnum tempus dilata. Cum enim nihil sibi renuntiatum esset, credidit magos deceptos esse, et ideo ad se non reversos, unde tam diu quævit a pueri inquisitione. Sed postea vulgatis quæ dixit Simeon et Anna de puero, se illum a magis sensit, et tunc persecutus est illos usque ad Tharsum Ciliciæ. Quibus non inventis, naves quibus transvecti fuerant, destruxit. Inde autem rediens interfectionem puerorum distulit. Timebat enim puerum a parentibus occultari, et ideo putabat se, incautis parentibus, melius posse eum postea decipere vel interimere. Alii dicunt, sicut Haymo, eum accusatum Romæ, et Romæ profectum esse, et propter has occupationes, necem puerorum per duos annos distulisse, et ideo pueros a bimatu interfecisse. Sed est magis verisimile, post annum et quatuor dies

Herodem in pueros desævisse, et forsitan fuit illo A anno aliquibus occupationibus præpeditus, unde Augustinus: *Quot et quantis occupationibus regia cura assistendi potuerit, et per plurimos dies ab illa intentione vel averti omnino vel impediri, nec enumerari possunt causæ quibus hoc potuerit accidere, et quia timebat ne puer cui famulabantur sidera, speciem suam paulo super et infra ætatem occultaret, ideo videtur pueros a bimatu usque ad pueros unius diei interfecisse. Et ne puer in finibus Bethlehem occultaretur, interfecit pueros non solum in Bethlehem, sed in omnibus finibus ejus, ut in tanta multitudine non posset evadere, et ideo forsitan eos a bimatu interfecit, ut sicut addidit loco per tyrannidem adderet et tempori. Hi martyres ad inferos descendunt, quia nondum passus erat Christus, et ideo in solennitate eorum etiam tacentur voces gaudii, id est alleluia, et Gloria in excelsis Deo. Bimatus computatus est a nativitate Christi, quod potuit fieri secundum tempus stellæ, quod exquisierat a magis.*

Vox in Rama. Secundum historiam hæc propheta de interfectione quam fecit Nabuchodonosor agit, quam prævidens propheta ait: *Vox in Rama (Jer. xxxi): quasi diceret, tanta interfectio erit in tribu Benjamin, quod vox plorantium et ululantium audietur in Rama, qui locus distat a Bethlehem duodecimo milliario, et tunc Rachel, quæ fuit mater Benjamin, plorabit filios suos, scilicet illos, qui de tribu ejus sunt, et noluerunt consolari, quia non erant, id est quia mortui erant, et loquebatur ad similitudinem illius doloris et interfectionis de qua legitur in libro Judicum, quod quidam Levita venit cum uxore sua in tribu Benjamin, ubi quidam pessimi uxorem ejus apprehendentes, ex nimia stupri assiduitate interfecerunt, quam maritus in duodecim partes dividens, misit per duodecim tribus Israel, nequitiam Benjamin ostendendo. Quare aliæ tribus in Benjamin insurgentes, tribum illam destruxerunt, præter trecentos viros, et tunc tantus dolor habitus est, quod vox doleentium in Rama audita est. Sed quamvis propheta de persecutione Nabuchodonosor hoc diceret, tamen significatum illius intelligebat. Nabuchodonosor enim omnes persecutores Ecclesiæ designat, qui interficiunt filios Rachel, hoc est, Ecclesiæ. Rachel enim ovis vel videns principium interpretatur. Ecclesia vero innocens est, et Deum contemplatur; ipsa est ovis centesima quam pastor in humeris reportavit, et sic hoc tempore Herodis secundum significationem propheta illa completa est. Herodes enim fuit primitiæ persecutorum, et pueri primitiæ martyrum. Plorat ergo Ecclesia per compassionem martyres interfectos, et vox illa auditur in Rama, id est in excelso, id est in cælo. Rama enim excelsum interpretatur. Ideo dicitur vox in cælo audiri, quia Deus vindicat sanguinem martyrum suorum. Et quamvis de temporali morte fleat Ecclesia, tamen non vult consolari de hoc, quia non sunt, id est quia mortui sunt, quæ consolatio esset si in mundo revocarentur. Vel non vult conso-*

lari, ita ut reddantur huic sæculo, quia filii sui non sunt, scilicet de hoc sæculo. Vel aliter, filios Ecclesiæ vocat ipsos persecutores, qui tamen non sunt filii nisi per affectum illius: quia scilicet vellet eos esse filios suos. Illos etiam potius plorat Ecclesia, et non vult consolari, id est mitigari dolorem suum quandiu vivit: ideo, quia non sunt, id est quia omnino perierunt. Sed quæritur juxta litteram: Quomodo Rachel ploraverit filios suos, cum tribus Juda, quæ Bethlehem tenebat, non de Rachel, sed de sorore ejus Lia fuerit orta? Quod facile solvitur, quia non tantum in Bethlehem, sed etiam in omnibus finibus ejus pueri sunt trucidati. Tribus autem Benjamin, quæ de Rachel orta est, proxima fuit tribui Judæ, unde credi potest non paucos de Benjamin interfectos fuisse. Vel ideo quia Rachel juxta Bethlehem sepulta est, voluit propheta homines illius loci per Rachel designare.

Defuncto autem Herode. Mortuus fuit Herodes turpissima morte, ut refert Josephus: pro eo autem regnavit Archelaus filius ejus supra totam Judæam et Galilæam, et hic postea damnatus a Romanis, Lugduno exsilio relegatus est, et ibi mortuus. Postea divisum est regnum in quatuor partes, et data est Galilæa Herodi filio Herodis Archelai fratri, juxta Lucam, qui ait: *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Ituræ et Traconitidis regionis, et Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna et Caiapha, factum est verbum Domini super Joannem (Luc. 11).* Cum ergo regnasset Archelaus in regressione Christi de Ægypto, jam in prædicatione Joannis mutatum est regnum. *Et vade in terram Israel.* Non determinat angelus in quo loco terræ Israel, ut dubitante Joseph iterum revertatur, et de frequentiore visitatione angeli Joseph certior reddatur. Quæritur: Quare Joseph non timuit ire in Galilæam sicut in Judæam, cum et ibi regnaret Archelaus tam bene? Sed melius potuit faber ille latere cum puero in Nazareth, quam in Jerusalem, ubi erat caput regni et assiduus Archelaus.

Defuncti sunt enim. Ideo dicit pluraliter, *defuncti sunt*, quia tam bene sacerdotes et scribæ quærebant eum interficere sicut et Herodes. Quod revertitur mortuo Herode Jesus ad Judæos, significat quod, mortua infidelitate Judæorum, tandem in fine sæculi Judæi convertentur ad Christum: non tamen omnes, sed parum erit in quibus regnabit Archelaus, id est Antichristus. Archelaus enim princeps populi interpretatur. Christus vero secedet in Nazareth, id est in sanctitate, id est in illis ubi flos sanctitatis erit, quæ est in Galilæa, id est in transmigatione, id est ubi fuit transmigratio a vitiis ad virtutes. *Nazareus*, sanctus interpretatur, unde Christiani prius Nazaræi vocabantur; sed apud Antiochiam postea in communi concilio a Petro mutatum est hoc nomen, et dicti sunt Christiani.

In diebus. Hic prætermittit Matthæus illud totum

tempus quod fuit a reversione de Ægypto usque ad prædicationem Joannis; sed Lucas interserit illud tantum quod, circa duodecimum annum, cum parentibus ascendit in Jerusalem, et ibi solus remansit. De Joanne Baptista dicit Lucas: *Puer autem crescebat et confortabatur spiritu, et erat in deserto usque in diem ostensionis suæ in Israel (Luc. 1)*. Vixit enim in deserto indutus camelino cilicio, et cibis deserti vescens, sic edomans carnem, et prædicationi præparans se. Postquam vero visum fuit idoneum tempus, scilicet circiter triginta annos, incipiens prædicationem suam, et viam Domino præparans, ne Christus de se testimonium perhiberet. *Fuit homo missus a Deo ut testimonium perhiberet de lumine (Joan. 1)*. Joseph in Ægypto triginta erat annorum cum regnum Ægypti suscepit. David regnum eadem ætate inchoavit. Ezechiel tricenarius propheteare incepit. Christus similiter in eadem ætate prædicavit: quia in perfecta ætate et regnum et sacerdotium, et prædicationi fieri debet. Joannes ergo circa eandem ætatem paulo ante Christum, sicut qui major natu erat, prædicationem suam incepisse creditur. Quod tempus designat Lucas per tempora dignitatum sic: *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris (Luc 1)*, etc., non determinat Matthæus, cum ait:

CAPUT III.

In diebus illis venit Joannes, id est manifestavit se, qui tam diu prius siluerat. Venit prædicans, venit baptizans, ut in utroque Domino viam præpararet, qui et prædicaturus et baptizaturus erat. Nisi enim homines baptizari consuescerent, baptismum Christi abhorrerent. Baptismus tamen Joannis non conferebat remissionem peccatorum, quia nondum effusus erat sanguis Christi, sed tamen homines lavari consuescebant. Quæritur ergo: Si moriebantur, an salvabantur baptismo Joannis lavati? Si fidem habebant, in sinum Abraham descendebant, in inferno redemptionem expectantes, sicut Abraham, Isaac, qui non receperant remissionem peccatorum, nisi sub expectatione. Omnes enim antiqui peccatorum originale et sua actualia retinebant, sed quasi dimitti sibi dicebant, dum effusione sanguinis Christi ab eis relaxari in futuro se credebant. Similiter dum pœnitentiam agerent sub Joanne, non remissionem peccatorum recipiebant, nisi sub expectatione. Tantum ergo proderat et pœnitentia baptizatis a Joanne, quantum et David pœnitenti et omnibus antiquis. Oportebat ergo eosdem rebaptizari in baptismo Christi, unde quidam inveniuntur in Actibus apostolorum baptizati in baptismo Joannis, rebaptizati a Paulo in baptismum Christi. Sicut ergo Joannes fuit præcursor prædicationis, ita et baptis-matis. Dicitur ergo:

In diebus illis, id est anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, venit Joannes, id est manifestavit se, et qualis venit, subjungit, *baptista, et prædicans*. Utrumque enim faciebat, baptizabat et prædicabat, locum subjungit, *in deserto*. In deserto prædicat, ut

per locum ostendat quo debeant surgere ad agendam pœnitentiam. Quicumque enim vult agere pœnitentiam, vel mente vel etiam loco, ad desertum transeat. Potest enim homo in mente sibi eremum facere, si sæculi postponat tumultum. *Ideo in deserto judææ*, ut ostendat Judæam esse desertam a Deo, et ideo pœnitentiam debere agere, prædicans et dicens. Aliud prædicans, et aliud dicens, quia et dicens: *Agite pœnitentiam*, quod præsentia facendum erat, et prædicans: *Appropinquabit enim regnum cœlorum*, quod futurum erat post passionem Christi, ut ipse Christus potest vocari regnum cœlorum, per quem sancti regnant: vel Evangelium Christi, per quod auditores ad regnum cœlorum invitantur, quod utrumque appropinquabit, quoniam Christus nondum prædicabat. Aliud est pœnitere, aliud est pœnitentiam agere. Pœnitere est antea acta desere, ei desenda non committere. Agere pœnitentiam, est post pœnitentiam satisfacere, jejunando, eleemosynas dando, etc.

Hic est enim. Vere sic prædicavit, sic enim propheta prædixit: *Vox clamantis, etc. (Isa. xl)*. Aliud est verbum, aliud est vox. Verbum est intelligentia vocis. Ipsum est aliquando in corde, aliquando in ore. Vox est vehiculum intellectus, quæ defert intelligentiam ad aures auditorum, et ostendit quod pr. us erat absconditum in corde, unde Christus v. catur Verbum: *In principio erat Verbum (Joan. 1)*. Joannes vox: *Vox clamantis in deserto (Isa. xl)*. Christus enim erat Verbum in corde Patris, formatum Verbum quasi in ore; quando Christus natus est habuit vocem quæ illum ad auditorem deferret, id est, Joannem. Erat igitur Joannes quasi vox Verbi clamantis: Verbum enim clamabat in voce, id est, Christus in Joanne. Clamabat in deserto, ut ait Maximus, ne prædicationi ejus insolens turba perstreperet, vel infidelis auditor irrideret, qui eum vera prædicantem non animadverteret. Typice autem, secundum Bedam, desertum illud significat sanctorum vitam a mundi illecebris segregatam.

Parate viam Domini. Id est, fidem et bona opera accipite, quæ sunt via ad eum quem prædico, etc., et *rectas facite semitas ejus*. Aliud est via, aliud est semita. Via est lata, quæ significat laxiora præcepta. Semita est arcta, quæ significat arctiora, sicut est vita contemplativa, vel inimicum diligere, vel alia bona facere.

Rectas, id est, ut recta intentione fiant, non pro terreno, sed cœlesti modo, vel secundum Gregorium: *Via Domini ad cor dirigitur, cum sermo illius diligenter auditur*. Quasi diceret: Prædicationi meæ credatis, quatenus ad præcepta Domini recipienda sint laxiora sive arctiora, quando prædicaverit paratiores sitis. Ipse autem Joannes quod verbo prædicabat, exemplo ostendebat. Gerebat enim habitum pœnitentiæ, dum cilicio camelino indutus esset, et cibis sylvestres comederet, et zonam pelliceam circa lumbos ejus. Fecerat autem perizomata de pellibus siccis animalium circa lumbos, ad libidinem refre-

nandam. Locustæ sunt minuta animalia, et similes nostris, sed alterius saporis, plenæ quasi melle, et dulces ad comedendum, sed caput habent amarum, volant saltando quasi nostræ. Mel sylvestre inveniebatur in truncis sive in arundinibus. Sunt enim quædam arundines plenæ melle naturaliter. MORALITAS est in veste Joannis, ut asperis utamur vestibus ad carnem domandam. In cibo, ut asperis cibis utamur, et naturalibus, non multum solliciti circa extraneos et remotos cibos querendos.

ALLEGORIA. Asperis vestitus est, quia vitia non palpavit, sed aspera invectione increpavit peccantes. Zonam pelliceam circa lumbos habuit, quia carnem suam crucifixit cum vitiiis et concupiscentiis. Mel edit, quia ejus prædicatio dulce turbis sapuit. Sylvestre, quia sua prædicatio sylvestris hominibus fuit impensa. Locustas edit, quia in locusta est ala et volatus, et cito deciduus. Similiter Joannes volavit dum Christus putabatur, sed cito decidit, dum ab eo quæsitum est : *Es tu Christus?* Respondit : *Non.* Nota quod ciliicum flebat de pilis camelorum et caprarum. In eo enim puniebantur peccata quæ per capram propter fetorem, et per camelos propter tortuositatem intelliguntur. *Tunc exhibant.* Patet sensus litteræ, quia qui viciniore et simpliciores erant, primi currebant ad suscipiendum verbum salutis. Mystice designabatur, quod qui venit ad baptismum de mundana conversatione exire debet, et venire ad Jordanem, qui descensus interpretatur, id est, ad humilitatem confessionis et emendationis; et debent esse Jerusalem, et Judæa, id est, videntes Deum et peccata sua. *Videns autem.* Duæ hæreses erant Judæorum, scilicet Pharisæorum et Sadducæorum. Pharisei novas traditiones inveniebant, quas præceptis Moysi præferebant, et se aliis justiores dicebant. Unde Pharisei, id est, *divisi ab aliis*, dicebantur. Sadducæi vero quinque libros Moysi recipiebant, sed prophetas respuebant, et resurrectionem non credebant. Sadducæi *justi* interpretantur. Isti ad baptismum Joannis accedebant, audientes iram venturam, et per solum baptismum sine poenitentia peccatorum eam evadere putabant, quos ita increpat Joannes : *Progenies viperarum (Matth. 12).* Filii viperarum dicuntur, quia filii Judæorum sunt, qui parentes suos spirituales, id est, prophetas interfecerunt. Natura enim est viperarum, ut parentes suos interficiant. *Quis demonstravit vobis, hoc modo, id est, sine poenitentia, Fugere a ventura ira? Facite ergo.* Quando quidem sine poenitentia salvari non potestis, ergo facite fructus dignos poenitentiae secundum qualitatem criminis, et nolite confidere in semine Abrahamæ, propter hoc solum salvari posse credentes quia carnales estis ejus filii. Et hoc est : *Et ne velitis dicere, etc. Dico enim.* Quasi diceret : Ideo non debetis gloriari de semine Abrahamæ, quia qui descendunt de Abraham carnaliter, non sunt filii Abrahamæ, sed qui imitantur fidem ejus : unde etiam gentiles qui imitantur fidem Abrahamæ, filii ejus dicuntur, et hoc innuit cum dicit :

Potens est Deus suscitare filios Abrahamæ de lapidibus istis. Cum enim juxta Jordanem esset, ostendit ibi duodecim lapides, qui gentiles præfigurabant. Josue enim dum filios Israel in terram promissionis introduceret, veniens ad Jordanem, fecit per orationem suam scindi illum, et superior pars stetit, et inferior defluxit in mare. Cumque transissent, præcepit duodecim lapides de alveo transferri in siccum, et duodecim de siccum in fluvium, in memoriam transitus Israel (*Jos. 14*). Fluvius significat fluxum istius sæculi. Duodecim lapides significant gentes quæ prius erant in fluxu hujus sæculi, dum idololatriæ studebant. Alii duodecim Judæos, qui quasi extra fluxum erant, dum legem et cultum Dei habebant. Significavit ergo Josue, quod Judæi submergerentur, et gentiles ad fidem venientes, a fluxu sæculi salvarentur, vel retraherentur, et filii Abrahamæ efficerentur. Dicit ergo Joannes : *Potens est Deus suscitare filios Abrahamæ de lapidibus istis, id est, de figuratis istis lapidibus. Jam enim securis, etc.* Ut autem citius ad poenitentiam convertantur, post admonitionem illis comminatur, quasi diceret : Facite ergo fructus dignos poenitentiae, quia jam, id est, in proximo, securis posita est, id est, Christus. Securis dicitur Christus, qui ex manubrio constat et ferro, id est, humanitate qua tenetur, et divinitate qua incidit. *Posita est, quia et si per patientiam expectat, tamen satis cognoscitur quid sit factura. Posita est ad radicem arboris, id est, finem regni Judaici populi. Arbor vocatur totus Judaicus populus præsens. Radicem vero appellat extremos illos qui fuerunt captivati sub Tito et Vespasiano. Hos destruxit Christus, quia fuit causa destructionis ipsorum, sicut ipse ait : Non remanebit in te lapis super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ (Luc. 19).* Vel arbor unusquisque homo, qui plantatus est in præsentis vite, de qua vite eradicatur unusquisque quando moritur. Nondum percussit securis, quia nondum homines exciduntur a vite, et nondum in ignem æternum mittuntur, sed parata est, quia cito feriet. Vel radix potest vocari voluntas, ex qua bona et mala procedunt, quasi rami qui exciduntur in morte uniuscujusque, juxta Psalmistam : *Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum (Psal. 145).* Vel securis est sententia judiciaria, vel Evangelicus sermo, qui aliis datur ad vitam, aliis ad mortem. *Omnis ergo arbor, etc.* Et quandoquidem securis posita est ad radicem arborum. Ergo, *omnis arbor quæ non, etc.* Notandum est quod arbores dignæ incendio, aliæ sunt siccæ quæ carent foliis, aliæ quæ habent folia, sed earent fructu; aliæ quæ habent folia et fructum, sed amarum. Hypocritæ habent folia, quia speciem pietatis præterdunt, sed intus vacui sunt a bono opere. Pagani vero carent et fructu boni operis, et specie religionis. Hæretici vero gerunt speciem religionis, et aliis prædicando fructum faciunt, sed mortiferum dicitur vel amarum. Dicit ergo : *Omnis arbor, si e arida, sive viridis et infructuosa, sive viridis et mor-*

ltera, quæ omnes carent bono fructu, excidetur a vita præsentis et post mittetur in ignem æternalem. *Ego quidem.* Quasi aliquis dicat : Unde tanta comminaris, vel unde confidis? Respondet : Non de me est tanta fiducia et tanta potentia, sed de Domino meo : *Quia ego tantum baptizo in aqua, non in Spiritu, tamen Dominus in Spiritu et in pœnitentia.* Quamvis enim Joannes in baptismo Christi omnia peccata posse deleri crederet, tamen ante baptismum Christi ad pœnitentiam invitabat, quia volebat eos præparare et aptare, quatenus puncto corde et humiliato, per tantum sacramentum recipient remissionem peccatorum. Unde beatus Clemens, et quidam alii sancti viri, illis qui turpiter vixerant, et conversi baptizari volebant, septem dies abstinence, vel etiam plures, ad præparationem injungebant. Unde adhuc in catechumenis aliquod spatium ante baptismum præstituitur. *Qui autem, etc.* Ego tantum in aqua baptizo, sed magister meus qui venturus est post me, non nascendo, sed manifestaturus se baptizando, prædicando, *Fortior me est.* Ego enim sum fortis ad pœnitentiam invitando, ille fortior peccata remittendo. Ego regnum cœlorum prædicando, ille fortior dando. Ego in aqua baptizando, ille Spiritu sancto. *Cujus non sum dignus.* Quaritur, cum alii evangelistæ dicant, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus : Iste vero Joannem dixisse, cujus non sum dignus calceamenta portare, quæ horum verborum dixerit Joannes? Augustinus : Vel utraque dixit diversis temporibus, vel utraque in eadem oratione, ut ita diceret : Cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus, neque calceamenta portare. Calceamentum est totum Incarnationis mysterium, vel totum Evangelium. Unde apostoli dicuntur habuisse sandalia, quæ subtus soleas habent, desuper vero aperta et ligata corrigiis, quia pedes apostolorum sunt calceati in præparatione Evangelii pacis. Evangelium enim debet prædicatores munire, ne terrenis adhæreant, sed debet esse apertum audientibus, ad quos eunt. Non fuit igitur Joannes dignus qui ad Evangelium portandum per orbem mitteretur, id est, qui officio apostolatus fungeretur. Joannes tamen non fuit inferior meritis apostolis, sed tantum officio ministerii. Majus enim mysterium non fuit quam apostolatus, tamen in cœlo non fuit Joannes minoris dignitatis quam apostoli. Quare autem noluit et Joannem in apostolatum eligere, sed in præcursorem Dei, ignominiosus consilium. Vel non fuit dignus solvere corrigiam calceamenti, id est, explanare quomodo divinitas conjuncta est humanitati in unam personam, et ligaturas aliorum sacramentorum. Vel aliter, solvere corrigiam : Mos erat in lege, ut si aliquis superbus repudiaret uxorem quæ sibi competeret, alius qui jure propinquitatis eam ducere vellet, discalcearet eum qui repudiaverat illam in media porta, et ipsa spueret ei in faciem, et vocaretur ille in æternum opprobrium, vel discalceatus in populo (*Deut. xxv*). Jesus vero habet sponsam, id

A est, Ecclesiam, Joannes autem amicus est sponsi, et non invidet ei, nec vult usurpare officium ejus, ut sponsus dicatur, et hoc est, non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus, id est, ducere sponsam ejus, quasi diceret : Non sum dignus vocari sponsus, sed tantum amicus sponsi, quia qui habet sponsam sponsus est.

B *Ipsæ vos.* Et quia fortior me est ex divinitate, ideo dabit vobis quod non possum dare, scilicet remissionem peccatorum : *quia ipse baptizabit vos in Spiritu sancto,* remittendo peccata in baptismo, et postea in igne, scilicet in confirmatione : Quoniam recipiunt homines Spiritum sanctum ad corroborationem et inflammationem bonæ operationis. Quamvis enim etiam idem Spiritus in baptismo et confirmatione conferatur, tamen diversa dona ibi accipiuntur, quia in baptismo datur Spiritus sanctus ad remissionem peccatorum, in confirmatione autem ad munimentum bonorum operum. Vel designantur hæc duo genera purgationum, alterum in aqua ubi originalia et actualia condonantur per spiritum. Alterum vero, quando aliqua post baptismum subrepat macula, quæ vel igne pœnitentiæ, vel alicujus mundanæ persecutionis, vel denique ; igne purgatorio, si qua levis macula est residua, purgatur. Unde in veteri lege perpetuus ignis juxta altare positus erat, designans scilicet, ut qui Deo semel per fidem et regenerationem oblatus sunt, semper habeant ignem paratum in quo excoquant rubiginem peccatorum. *Cujus ventilabrum.* Præmissa beneficio, supponit comminationem, ut quos non poterit commovere per dilectionem, commoveat per terrorem. Ventilabrum est instrumentum quo grana a paleis in ventum excutiuntur, et tunc grana in area decidunt, et paleæ volando separantur. Hoc ventilabrum significat discretionem ultimi judicii, quando oves ad dextram, hædos autem ad sinistram ponet. In præsentis Ecclesia quæ per aream significatur, sunt grana cum paleis, id est, justi cum malis permisti. Sed in ultimo judicio per mundabit Dominus aream suam, id est, Ecclesiam, malos separando a bonis. Ventilabrum autem ideo dicitur esse in manu sua, quia *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (*Joan. v*). Et congregabit triticum, id est, bonos, qui non sunt leves ut palea, sed stabiles in bono proposito, in horreum cœlestis gloriæ.

Paleas autem, id est, leves, qui quamvis cum granis de sacramentis fidei nati sunt, tamen in Dominicis præceptis solidati non sunt, *comburet igne infernali.* Nota quia non judicabuntur infideles, quia jam judicati sunt, qui neque grana, neque paleæ sunt : quia neque boni, neque cum bonis in fide generati sunt, sed sunt zizania omnino diversi a messe triticea. De quibus dicitur in Evangelio : *Qui non credit jam judicatus est* (*Joan. iii*). Et ideo non fit hic mentio, nisi de tritico et paleis ejus.

Tunc venit Jesus. Post prædicationem sui præcursoris Christus prænuntiatus est tandem : qui diu.

latuerat, hominibus se manifestare voluit. Et prius homines exemplo quam verbo. Accedit igitur ad primum sacramentum nostræ Redemptionis, non accepturus tamen remissionem peccatorum, qui immunis erat a peccato, sed invitaturus homines ad baptismum exemplo. Tricenarius erat cum se manifestavit, in quo ostendit nullum vel sacerdotem vel prædicatorem debere institui, nisi sit (perfectæ ætatis. Joseph tricenarius regnum Ægypti suscepit. David regnum ea ætate inchoavit. Ezechiel sub eodem tempore prophetare meruit. Plures causæ sunt quare Christus ad baptismum accessit. Primo, ut exemplo nos invitaret ne aliquis forte ab inferiori baptizari, vel in conspectu hominum denudari erubesceret, et ita perfectionem totius justitiæ, scilicet baptismum, devitaret. Secundo, ut baptismate suo baptismum Joannis confirmaret. Tertio, ut aquas confirmaret, et quod minus erat in baptismate Joannis, efficaciam ablundi peccata eis daret. Quarto, ut operationem Trinitatis per descensum columbæ, per vocem Patris, per præsentiam sui, et cætera mysteria baptismatis declararet. Cum Joannes ita prædicaret et baptizaret :

Tunc venit Jesus. Id est, incœpit apparere paulatim, qui diu latuerat. *A Galilæa,* scilicet a Nazareth, *in Jordanem.* Galilæa, *transmigratio* interpretatur : Jordanis, *descensus.* Quisquis ergo vult baptizari, id est, transmigrare a vitiis ad virtutes, veniendo ad baptismum se humiliet, quod interpretatione Jordanis significatur. *Ad Joannem.* Venit Dominus scilicet ad servum, superior ad inferiorem, ne quantumlibet potens ab inferiori, vel a servo baptizari contemnat. *Joannes autem,* etc. Quia Domini humillimam dispensationem cognovimus, servi etiam prudentem obedientiam attendamus. Obedire volebat, sed cum eum immunem a peccato cognosceret, causam voluit scire quare Dominus baptizari postularet. Itaque ad tempus prohibebat eum dicens :

Ego a te debeo baptizari. Quasi diceret : Ego terrenus a te cœlesti, mortalis ab æterno, peccator a te justo debeo baptizari. Ego ego, et tu non eges. Quare ergo venis ad me? *Respondens Jesus.* Dicit Joannes quod quærebat. *Jesus dixit ei :* *Sine modo,* id est, acquiesce modo voluntati meæ, et me modo sine baptizari a te. Subdit breviter rationem quare velit baptizari : *Sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Baptismus est consummatio omnis justitiæ. Quantumcunque enim fuerit justus, religiosus, eleemosynarius, jejunator, castus, etc., tamen si baptismatis gratia caret, nihil ei proficit. Unde Cornelius ad Petrum missus est. Baptismus sine virtutibus aliquando solus valet, sicut in puero, sed virtutes sine baptismate nunquam. Ex quo dictum est : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu,* etc (Joan. III). Vocatur ergo consummatio justitiæ, ad quam Dominus volens homines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari, vel in conspectu hominum denudari, ideo vult exemplo docere quid alios

A oporteat facere, ut nullus post eum erubescat, et hoc est. *Sic,* id est, dum ego superior et non indigens baptizari, a te inferiori baptizabor. *Decet nos,* scilicet me Dominum baptismum suscipientem, et te servum me baptizantem implere omnem justitiam, id est docere consummationem omnis justitiæ, quod est ad baptismum invitare. *Tunc dimisit eum.* Id est, consensit ei, et nihil amplius interrogavit, quia quod quærebat intellexit.

Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua. Secundum situm loci, quia in valle erat, dicit Jesus ascendisse in Jerusalem. Quod ascenditur post baptismum, significat quod omnis baptizatus debet de virtute in virtutem ascendere, sine dilatione.

B *Et ecce aperti sunt cœli,* etc. Voluit enim ostendere quod cœlum pro peccatis prius obseratum, post baptismum per gratiam fuit ei reseratum. *Quæritur quare in aqua fieri voluit remissionis sacramentum?* Scilicet, ut flammam gladium, id est, ignem gehennalem nobis exstingueret, quia aqua contrarium elementum est igni. *Et vidit Spiritum Dei.* Quæritur utrum verâ columba fuit, et qualiter Spiritus sanctus in ea apparuit, et quare dicatur Spiritus sanctus descendisse, cum totus sit ubique? Sciendum est, quia Deus qui invisibilis est natura, per varias species et novas se hominibus ostendit. Sicut Moysi in specie ignis in rubo. Sicut in angelis Abraham sub humana specie, et in aliis multis speciebus, quæ peractis officiis, vel negotiis, desinebant esse. Sic ista columba vera fuit, et nova creatura, per quam C Spiritus sanctus suam præsentiam in Christo esse ostendit. Non enim tunc primum in Christo cœpit esse, quia tota Trinitas plena fuit in eo. Sed quia homines ignorabant præsentiam Spiritus esse in eo, ideo per visibilem speciem eam voluit hominibus repræsentare. Quæritur præterea utrum in illa columba esset Spiritus sanctus, et utrum propterea dicatur incarnatus? Erat quidem Spiritus in columba, sicut in cæteris creaturis, quia eum totum ubique confitemur esse, sed non eo modo quo Filius in dominico homine. Ibi enim divinitas in una persona humanitati erat cœnita. Spiritus vero sanctus non erat cum columba una persona, quæ postea peracto officio, columba desinit esse. Vox Patris similiter fuit una de speciebus enuntians; quæ D voluit Deus audiri. Non Pater habet os et flatum, quo vocem emitteret. Dicitur autem Spiritus sanctus ideo descendisse per speciem, sicut Dominus aliquem allocutum esse per legatum. Dicitur autem Spiritus et aliter descendisse, quia se humiliavit, cum per tam humilem speciem præsentiam suam manifestavit. Notandum etiam est quod ideo columba supra caput Christi sedit, ne aliquis putaret vocem Patris ad Joannem factam, non ad Dominum.

Hic est Filius meus. Posita columba super caput ejus, secuta est vox patris, dicens : *Hic.* Demonstrative ad homines, ut hac demonstratione faciat certiores. *Filius meus.* Id est. Filius substantialis.

In quo. Quantum ad humanitatem. *Mihi complacui.* A Dicitur est ad similitudinem pictoris, qui sibi placet, dum suam picturam bonam considerat. Quasi diceret : Adam fuit filius diaboli, hic meus : in illo mihi displicui, quia poenituit me fecisse eum ; in hoc nunquam, sed mihi in omnibus complacui. Ille mihi invisus est, hic dilectus. Quæritur, cum evangelistæ diversa dicant Patrem nuntiasse, Matthæus enim ait : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Marcus vero : Tu es Filius meus dilectus, in te complacui, Lucas vero : In te complacuit mihi ; quæritur, inquam, quid horum Pater dixerit ? Sed, ut ait Augustinus : « Si varia dicant Evangelistæ de ista voce, non est multum mirandum, dum tantummodo sit eadem summa sententiæ : sicut si diversi legati alicujus verba deferrent, non eadem verba, sed eandem sententiam curarent dicere. » Hæc omnia plena sunt sacramentis. Non enim Christus propter se, sed propter nos se manifestare voluit, quoniam in his omnibus ostendit quod unusquisque in baptismo accipit. Ideo enim tota Trinitas hic demonstrata est, Pater in voce, Spiritus in columba, Filius in homine, ut tota Trinitas in singulis baptizatis operari credatur. Voluit ergo Spiritus sanctus potius in columbæ specie apparere, ut perfectam speciem sui doni in baptizatos denotaret. Confert enim in baptismo nocentibus innocentiam et simplicitatem, quod per innocentem et simplicem avem, quæ felle caret, designatur. Hæc autem innocentia confertur, cum remissio peccatorum hominibus tribuitur. Voluit ergo pro qualitate charismatis designanda, super Christum baptizatum in specie columbæ apparere. Super apostolos vero in igne ; in transmiratione, in lucida nube. Dat enim Spiritus, ut dictum est, innocentiam baptizatis ; ardorem vero prædicationis, et illuminationem scientiæ apostolis et discipulis ; claritatem vero corporis, quod est nubes animæ, resurrectionis. Significantur etiam septem virtutes in fidelibus per columbam. Columba enim secus fluentia habitat, ut viso accipit, mergat se in aquis et sic evadat. Meliora grana eligit. Alienos pullos nutrit. Non lacerat rostro, felle caret, in cavernis petrarum nidificat. Gemitum habet pro cantu. Ita sancti prædicatores secus divinæ Scripturæ fluentia, quibus corda eorum rigantur, inhabitant, ut eorum munimento incursum diaboli evadant. Meliora grana, id est, meliores sententias, scilicet non hæreticas, quibus pascantur, eligunt. Alienos pullos, id est, homines prius a Deo alienatos, qui diaboli pulli, id est, imitatores fuerunt, doctrina sua nutriunt et exemplo. Non rostro lacerant, id est, bonas sententias more hæreticorum lacerando non pervertunt. Felle, id est, ira irrationabili carent. In cavernis petrarum nidificant, id est, in plagis mortis Christi, qui firma petra est, nidum ponunt. Per nidum quippe refugium, et spes designatur. Columbæ enim adveniente imbre, ad nidum fugiunt, et spem prolis in nido ponunt. Gemitum habent pro cantu, id est,

sicut alii delectantur in cantu, ita ipsi in tribulatione et gemitu. Dicitur ergo : *Hic est Filius meus* : quia fideles in baptismo filii Dei efficiuntur. Unicuique enim dicitur : Hic, qui prius erat filius diaboli, modo est filius meus ; qui prius invisus, modo dilectus. In quo mihi prius displicui, modo complacui. Hoc tantum sacramentum baptismatis multis figuris in antiquis temporibus est præsignatum. In arca Noe, in mare Rubro, in circumcissione, in multis aliis rebus, quod hic tandem completum est.

CAPUT IV.

Tunc ductus est Jesus in desertum a spiritu. A quo spiritu, Lucas apertius ponit, dicens : *Quia Jesus plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane, et deinde subdit : Et agebatur a spiritu in deserto* (Luc. iv). Non est enim putandum, quod violentiam intulisset illi immundus spiritus, qui Spiritum sanctum acceperat. Hoc desertum est inter Jerusalem et Jericho, ubi morabantur latrones. Unde a Domino dictum est : *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit inter latrones* (Luc x). Homo dico, gerens figuram Adæ, qui a dæmonibus victus est, et peccatis sauciatus, et a virtutibus spoliatus, qui locus vocatur Damin, id est *sanguinum*, propter effusionem sanguinis, quam ibi faciebant latrones. Conveniens ergo fuit ut ibi Christus diabolum superaret, ubi diabolus hominem sub figura superasse dictus est. Baptizatus autem Christus vadit statim in desertum, ductu Spiritus : quia omnis fidelis post baptismum debet postponere mundum, et aut petat corporaliter eremum, aut vacans a tumultu sæculi, faciat in mente desertum, et ductu Spiritus accingatur ad pugnam contra diabolum. Tunc enim persequitur hominem, cum se viderit derelictum. Unde Christus post baptismum permisit se tentari, non ante, ut tentationes baptizatis doceret immitti. Diabolus enim ante baptismum, dum eos suos esse putat, non eos ita acriter aggreditur. Filii Israel post maris transitum, id est baptismum, morantur in deserto, donec venient ad terram promissionis, nec est dignus aliquis comedere manna, id est corpus Domini, nisi in deserto moretur, id est nisi tumultus hujus sæculi et concupiscentias, si non corpore, saltem mente deserat. Et quia tunc imminent tentationes, accingantur ad pugnam. Vide ergo ordinem : Tria sunt genera tentationum, quæ dicitur tentatio oculorum, in superbia vitæ. Omnia autem alia mala ex his proveniunt, sive ira, sive invidia, sive contentio, sive odium, sive homicidium, sive furtum, sive alia genera. Ex gula, luxuria, dormitionis delectatio, et voluptates aliæ. De concupiscentia carnis sunt divitiæ, honores, et similia. Concupiscentia est exteriorum. Superbia vitæ, est vana gloria de bonis operibus. Naturaliter autem prius tentat diabolus in concupiscentia carnis, quæ est homini vicinior et quasi naturalis. Postea in exterioribus. Concupiscentia vero carnis solet incipere a gula, quia satur venter luxuriam appetit, et cæteras voluptates. Et ideo debet fidelis.

prius gulam domare, quæ est porta et initium cæterarum voluptatum; et quia contra gulam primitus insurgit, a jejuniis, quod est frænum gulæ, incipit. *Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus.* Iste numerus consecratus est jejuniorum, prius a Moyse, et postea ab Helia, ut a lege et prophetis confirmetur.

Deinde a Christo, qui est Novi Testamenti lator. Moyses jejunavit quadraginta diebus, alloquio angelico confortatus. Helias similiter in fortitudine cibi angelici ivit per quadraginta dies usque ad montem Dei Oreb, dum fugeret Jezabel. Jesus vero nullum habebat exterius solatium, neque servitium angeli, neque cibum; sed intus habebat quod sustentabat, ne deficeret per humanam fragilitatem. Illi non leguntur esuriisse, iste vero post voluit esurire, ut diabolo potentiam suam celaret, et occasionem tentandi diabolo conferret. Mystice etiam esuriit Christus, quia salutem nostram desiderabat. Quadragenarius significat totum tempus præsentis vitæ, in quo omnes homines collecti de quatuor partibus mundi, decem præceptis armari contra tentationes debent. Unde ex quaternario et denario sit. Vel quatuor significat omnes illicitos motus corporis, qui proveniunt ex quatuor humoribus, id est quatuor elementis de quibus caro constat, contra quos motus decem præcepta opponi debent. Decem præcepta dividuntur in tria et septem. Tria pertinent ad Deum, septem ad proximum: quia homo ex anima, quæ habet tres vires, et corpore, quod constat ex quatuor elementis. Ideo quadraginta annis filii Israël in deserto fuerunt. De noctibus ideo facit mentionem, ne per dies jejunasse, et per noctes comedisse, ut hæretici dicunt, credatur. Quadraginta diebus, indigens cibo, dum mortalis viveret, jejunavit. Quadraginta vero diebus, post resurrectionem, non indigens cibo, cum discipulis comedit. In primis enim quadraginta diebus homo in tentatione positus, hominem quid faceret in agone docuit; et per quadraginta alios, quod quoad pugnarent, et a vanitate sæculi jejunarent, cum eis esset, et in eis comederet, id est delectaretur, præmonstravit. Quadragenarius enim utramque præsentem et futuram vitam designat. Et nota, quod duæ abstinentiæ sunt, alia dum carnem domamus, alia dum motibus sedatis, ex nimia contemplatione et desiderio futuræ vitæ comedere obliviscimur. Itaque abstinentia alia mœroris, alia gaudii. Voluit autem Dominus sponte esurire, ut diabolo tribuatur tentandi occasio. Christus etiam esuriit, ut celaretur Deus esse: quæ tamen esuries, nostræ salutis desiderium, quod habuit, designat. Helias vero et Moyses non esuriunt, ut divinæ potentiæ essent exemplum. Tantum Christus voluit jejunare, quantum illi duo qui fuerant homines, jejunaverant: quia si plus quam homines jejunasset, supra homines eum esse tentator intelligeret, et ideo tentare non auderet. Si minus, eum esse Deum hæreticus negaret, et purum hominem assereret: quia nec hoc egisset, quod puros homines

A fecisse cognosceret. Jejunavit autem ideo quadraginta diebus et quadraginta noctibus, ut indicaret nos ab illicitis debere jejunare, sive in tempore prosperitatis, quod per dies designatur, sive in tempore adversitatis, quod per noctes notatur. *Et accedens tentator.* Visa esurie, accessit tentator, quia non putabat Deum, quem fragilem videbat. Viderat stellas, viderat magos, audierat Joannem clamantem: Hic est Agnus Dei. Audierat forsitan de cælo vocem Patris, sed putavit eum vocari filium adoptivum, sicut et alios sanctos. Audierat prophetas, sciebat Christum venturum. Sed quum omnia ista vidisset signa, non tamen credidit esse Deum, et hoc faciebat ejus superbia. Credidit enim, quod sicut ipse nunquam voluit pati infirmitatem, sed voluit etiam super omnia exaltari, sic non credidit Deum velle ullam pati infirmitatem, judicans eum ex animo suo; et ideo visâ infirmitate in Christo, eum esse Deum nullo modo credidit, et tamen explorat, quum dicit: *Si Filius Dei es.* Et tentat, cum dicit: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Volebat enim per panem visum gulam incitare. Qui enim esurit, visâ cibo plus cupit. Volebat enim per mutationem tentare potentiam, et tamen si miraculum videret, non ideo crederet quia etiam prophetas viderat majora fecisse, sed hominem per panem illudere volebat. Satis convenienter lapides offert, qui durus est et impœnitens; et quia scriptum audierat: *Ipse dixit, et facta sunt,* quasi per potentiam blanditur, dicens: *Dic solummodo et fiet, si Filius Dei es.* — *Qui respondens dixit.* Docet nos contra tentationem clypeum Scripturarum opponere. Non utitur divina potestate, cum posset tamen eum, ut Deus fugare, quia veritatem suæ divinæ potentiæ noluit ostendere, ut qui incertus venerat, incertus rediret. *Non in solo pane.* Ista auctoritas sumpta est de Deuteronomio; Moyses enim videns quod homo de gemina substantia factus est, videlicet corpore et anima, et neutrum sine sustentamento posse subsistere; corpus enim petit terreno cibo sustentari; anima vero, quæ est substantia spiritualis, pane cœlesti; ait: *Non in solo pane vivit homo (Deut. viii),* etc. Deus est panis angelorum, sed homo Deum non potest comedere, nisi factum lac, ideo per figuras ei ostenditur, id est per verba, et per alias ostensiones quæ omnia verba dicuntur, et ideo dicit, quod homo vivit, in omni verbo, id est in omni genere locutionum, Dei, id est in quibus Deus ostenditur. Queritur quomodo hæc responsio tentationi supradictæ repugnet? Solutio: Hoc sonat quasi diceret, persuasio tua patet, quia tentantis est. De cibo enim corporis agis, qui communis est cum pecoribus, non de cibo mentis, qui est nobis communis cum angelis. Si enim amice ageres, de meliori cibo prius me admoneres, sine quo nemo vere vivere potest: *Non enim in solo pane,* etc. *Tunc assumpsit.* Nota, quod Lucas ponit istam tentationem ultimam, et tentationem de monte secundam, quod videtur magis secundum historiam esse. Natura enim exigit, quod diabolus tentet prius

de concupiscentia carnis, deinde de concupiscentia exteriorum, tandem de superbia bonæ vitæ. Sed Mathæus refert secundum hoc, quod in Adam factæ sunt, et per eas victus est, ut in eodem ordine quo homo prius est victus, secundus Adam vicisse ostendatur. Dicitur enim Adam prius tentatus per gulam, dum dicitur: *Et videns lignum, quod esset pulchrum visu, et ad vescendum suave (Gen. iii); postea per inanem gloriam, dum dicitur: Eritis sicut dii (ibid.)*, Quod superbia erat, transire scilicet ultra se, et velle Domino suo parificari; denique, per avaritiam, dum dicitur: *Scientes bonum et malum (ibid.)*. Tam bene est enim avaritia cupiditas scientiæ, sicut pecuniæ, et iste ordo factus est tunc secundum hoc quod diabolo convenientius visum est. Postquam vero corrupta est natura, alius ordo supradictus a natura constitutus est. Prius per concupiscentiam carnis, deinde exteriorum, etc. In Adam enim nullus ordo naturaliter erat, cum nullam concupiscentiam sentiret. Quæritur quomodo hæc tentationes factæ sunt, quum Marcus dicat, quod quadraginta diebus in deserto fuit, et tentabatur a Satana? Videtur enim velle quod omnes tentationes in deserto essent. Dicunt igitur quidam quod animo factæ sunt hæc tentationes a diabolo, non visibiliter apparente. Suggerebat enim ei diabolus, ut de lapidibus faceret panes, et ascenderet supra pinnam, et inde se præcipitaret, ut diabolum adoraret, propter regna mundi. Alii dicunt, quod visibiliter ei apparuit, ut homo, quod verius est, et locutus est cum eo. Et vocavit Jerusalem desertum, id est a Deo derelictum, ut omnes tentationes dicantur in deserto fuisse, sed hoc non est necessarium, quoniam littera Marci non cogit, quia tantum dicit, quod a Satana tentaretur. Verum quidem est, quod in deserto eum tentavit, sed non dicit tantum in deserto. Iterum quæritur quomodo assumpsit? Alii dicunt, quod eum transportavit, et statuit supra pinnam; quod non est mirum, si permisit se transportari a diabolo, qui permisit se levare in cruce a membris diaboli. Alii dicunt quia duxit eum per viam usque in Jerusalem, quod videtur velle Lucas, qui dicit: *Et duxit eum in sanctam civitatem, et ascenderunt supra pinnam, sicut et alii homines.* Quæ fuit ultima tentatio, postquam regressus est a deserto; et venit in civitatem. Iste creditur esse magister dæmoniorum, qui Dominum tentavit. Mos architecturæ est in Palæstina, ut tecta desuper plana, non cacuminata habeantur. Similiter templum Salomonis factum erat planum desuper, et in gyro cancelli deambulatorii, ne quis incautus inde laberetur; et erat ibi sedes doctorum, ut inde loquerentur populo infra posito. Cancelli dicuntur illa in gyro muralia, unde prospiciunt homines. Inde cancellarii dicuntur, qui habent sermonem ad populum de mandatis regis vel imperatoris, quia jussa regis solent in cancellis prædicare. Cancelli similiter dicuntur fenestræ, de quibus prospicitur: ideo duxit eum super pinnam templi, cum vellet eum de vana glo-

ria tentare, quia ibi in cathedra doctorum multos deceperat in gloria; ideo putavit et istum positum in cathedra magisterii, in vanam gloriam extollere posse. *Si Filius Dei es.* Iterum explorat, cum dicit, *si Filius Dei, etc.*, et tentat, ubi dicit, *mitte te deorsum.* Stulta fuit persuasio quæ dicit: *Mitte te deorsum, præsertim Filio Dei.* Rectius enim diceret: *Si Filius Dei es, ascende in cælum; quod si faceret, verum se esse Filium Dei comprobaret, sed diabolo convenit, ut in præcipitium ire commoneat. Scriptura est enim, quia angelis, etc.* Auctoritate Scripturæ Christus se defendit, et auctoritate Scripturæ diabolus persuadet peccare. Sed notandum quod Scripturam pervertit; ait enim Scriptura de quolibet bono homine, et dicit: *Quod Dominus angelis suis, sicut ministratoriis spiritibus, præcepit, quod in manibus, id est auxiliis suis, extollant bonum hominem, et ita custodiant, ne offendant pedem, id est affectum mentis, ad lapidem, id est veterem legem scriptam in lapideis tabulis.* Ait illi Jesus rursum: *Non tentabis, etc.* Notandum quod ista verba a diabolo non sunt directa. Si enim dicta sua temperavit, quod se Deum esse non manifestavit, sed a Moyse sumpta sunt, qui dicit in Deuteronomio, cuiuslibet homini: *Non tentabis Dominum Deum tuum (Deut. vi).* Non enim debemus Deum tentare, quandiu habemus quod rationabiliter faciamus, sicut Abraham de uxore, quam sororem vocavit. Sed postquam necessitas ingruit, tunc debemus Deum vocare, et petere quod necessarium est, sicut filii Israel ad mare Rubrum, et quando petimus, non cum tentatione, sed confidenter. Cum tentatione petebant filii Israel, cum dicerent: *Nunquid poterit Deus parare mensam nobis in deserto?* et si fuerit morte deprehensus, ponat totum in voluntate Dei, nisi ereptionem suam inimicis viderit utilem, sicut tres pueri in camino ignis. Tentare Deum esset, si præcipitem se daret, cum descendere posset, sicut et cæteri homines. *Iterum assumpsit, etc.* Tentaturus de avaritia in montem ducit, quia superbia est vermis divitiarum, et quia ambitio semper alta petit. *Et ostendit ei omnia regna mundi, etc.* Vel simpliciter illo surgente, totus mundus ab eo visus dicitur; vel vanitatem mundanæ pompæ sibi exposuit, dicens: *Talia et talia sunt regna mundi.* Nec est peccatum concupiscibilia habere in mente sine cupiditate, sicut videre medici solent genera morborum sine labore, vel læsione, quæ omnia promittit mentiendi, cum ea potius Deus donet, sicut Sauli et David, et multis aliis. Ipse enim non potest dare aliquid in mundo, nisi quantum Deus permiserit. *Si cadens.* Vere cadit, qui eum adorat. Ecce superbia diaboli antiqua: sicut enim in principio voluit se Deo similem facere, ita nunc volebat divinum cultum sibi usurpare. *Tunc dixit ei Jesus: Vade, Satana, qui scilicet saluti adversaris, cum creaturam jubeas adorari.* Satanas enim *adversarius* interpretatur. Non autem, ut plerique putant, condemnatur Petrus eadem sententia, quæ Satanas. Petro

enim dicitur : *Vade retro me Satana* (*Marc. viii*), id est sequere me, qui es contrarius meae voluntati. Hic vero audit : Vade, Satana, et non additur, retro me, ut potius intelligatur in ignem æternum, qui præparatus est tibi. Hic iterum est auctoritas in Deuteronomio, ubi Moyses clamat omni homini : *Dominum Deum adorabis* (*Deut. vi*). Quasi diceret : Non te debeo adorare: qui Moyses prohibuit idololatriam. Quæritur, quare cum dicat *soli*, an servitus regis prohibetur, vel alterius hominis? Nequaquam, quia apud Hebræos et Græcos distinguitur quædam specialis servitus Dei, quæ dicitur *latria*. Nos vero non habemus proprium nomen illius, sed commune nomen ponimus, sicut ipsi habent quoddam commune, quod significat quamlibet servitutem, scilicet *dulia*.

Tunc reliquit eum diabolus. Si dicamus ultimam tentationem fuisse in civitate, ita legendum est : Tunc, id est peractis omnibus tentationibus reliquit eum diabolus, non habens quid ageret, sed per omnia victus: quæ relictio supra pinnaculum templi intelligenda est, secundum Lucam. Si autem dicamus Matthæum ordinem historiæ sequi : diabolus reliquit eum in monte. *Et ecce angeli*, etc. Quasi a longe agonem Domini angeli aspiciabant, ne videretur eorum præsidio eguisse vel vicisse. Ut vero ille victus descendit, parati ad obsequium venerunt; qua in re ostenditur in agone nostro victo diabolo, quod nobis angeli congaudentes accedant.

Cum autem audisset, etc. Quoad prædicavit servus, exspectavit dominus. Posito autem eo in vinculis, incepit prædicationem publicam; reliqua autem fecerat privatim, et si locutus fuerat, non tamen ad turbas, sed quasi in occulto. Tres evangelistæ incipiunt a publica prædicatione Christi, ex quo captus est Joannes. Joannes vero evangelista refert multa quæ prætermisissæ fuerant ab istis, quæ facta sunt antequam Joannes traditus esset. Refert enim Joannes quod post reversionem de deserto, erat Christus juxta Jordanem, et venerunt ad eum duo discipuli Joannis, Andreas et quidam alius, et dixerunt ei : *Magister, ubi habitas?* etc. Et de Nathanaele etiam refert, quomodo cum eo locutus est Dominus. Deinde ivit in Cana Galilææ, et fecit miraculum de vino. Postea secessit in Capharnaum, ubi habitavit cum matre et discipulis. Quos discipulos vocat Evangelista, non quod discipuli essent tunc, sed nomine quod modo habebant, vocavit: sicut si modo diceremus, Paulus apostolus natus est in Tharso: non quod apostolus tunc vocaretur. Et tunc in Pascha ascendit in Jerusalem, et invenit vendentes et ementes in templo, et expulit eos, quod et alia vice postea fecit, scilicet circa passionem suam, ut refert Matthæus. Bis enim, ut ait Augustinus, fecit hoc miraculum. In illo adventu locutus est cum eo Nicodemus nocte. Inde venit in Judæam, et baptizabat, quamvis non ipse baptizaret, sed discipuli ejus. Erat enim tunc Joannes baptizans in Enon, juxta Salim; nondum enim Joannes missus fuerat in carcerem. In his verbis datur intelligi quod omnia ista

facta sunt antequam captus est Joannes. Tunc discipuli Joannis dixerunt ei : Rabbi, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et facit plures discipulos quam tu (*Joan. iii*). Ut autem cognovit Jesus, quia audierunt Pharisei quod Jesus baptizabat, et plures discipulos faceret quam Joannes, quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus, reliquit Judæam, et abiit iterum in Galilæam. Hic ait Augustinus : Tunc intelligimus jam traditum fuisse Joannem. De primo itaque adventu Christi in Galilæam, non agunt tres evangelistæ, sed incipiunt ab hoc ultimo. Quæritur quot annis duraverit prædicatio Christi et miracula ejus? In qua re diversi diversa sentiunt. Alii dicunt sequentes Joannem, qui tantum facit mentionem triplicis Paschæ, quod per duos annos et dimidium prædicavit, et fecit miracula. Alii quod per tres et dimidium, quod magis habet veritas. Primi ita ordinant, quod post baptismum jejunavit Christus, postea rediens, fecit illa in eodem anno : quæ refert Joannes evangelista de duobus discipulis Joannis et Nathanaele, et de aqua quam mutavit in vinum, de mora facta in Capharnaum, et hæc facta sunt a tempore theophaniæ. Deinde ascendit ad Pascha, et expulit vendentes et ementes de templo, et locutus est Nicodemo. Deinde venit in Judæam, et fuit ibi donec Joannes traditus est, quod fuit intra Pascha et Kalendas Maii, quia tunc legitur Christus incepisse prædicationem suam, et invenitur in quibusdam complitis signatam quo die. Quo audito secessit in Galilæam, et fecit publicam prædicationem suam. Circa vero alterum Pascha occiditur Joannes : quod potest sciri ex verbis Matthæi et Joannis. Ait Matthæus, quod Joanne mortuo discipuli venientes nuntiaverunt Jesu. Quod cum audisset Jesus, secessit in desertum, et fecit ibi miraculum de quinque panibus et duobus piscibus. Joannes vero ait quod quando hoc miraculum fecit, erat proximum Pascha, et ita paulo ante proximum pascha, Joannes occisus esse intelligitur. In sequenti vero Pascha est passio Domini, et ita Christum, per duos annos et dimidium prædicasse, et miracula fecisse ostendunt. Sed huic sententiæ contrarium est, quod miraculum de nuptiis, eo die quo baptizatus est, anno revoluta ab universali Ecclesia canitur et prædicatur. Quod falsum est, si dicatur esse factum inter diem theophaniæ et Pascha, post regressum de deserto, ad quod statim post baptismum dicitur ductus esse a Spiritu. Ait enim Marcus : *Et statim Spiritus misit eum in desertum, et erat ibi quadraginta diebus* (*Marc. i*). Ut ergo stare possit sententia, dicendum est unum Pascha a Joanne evangelista esse prætermisissum, et nihil eum de primo anno, qui fuit a primo die baptismatis, usque ad eundem ordinem : nisi hoc tantum, quod ait de duobus discipulis Joannis, et de Nathanaele. Anno itaque revoluta in eodem die quo et baptizatus est, fecit miraculum in nuptiis. Postea demoratus est Capharnaum usque ad Pascha. Cætera non mutantur, et sic habemus a die baptismatis usque ad pas-

tionem tres annos, et tantum quantum est a die theophaniæ usque ad primum Pascha. Sed ad litteram veniamus, quasi diceret : Quoad Joannes prædicabat, noluit Dominus publicam prædicationem facere. Sed cum audisset quia traditus esset, secessit in Galilæam de Judæa, ut refert Lucas, venit Nazareth, ubi erat nutritus; et intravit in synagogam, et surrexit legere, et accepto libro, invenit locum ubi scriptum est in Isaia : « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis remissionem, cæcis visum, dimittere contractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis (Luc. iv). Et cum plicuisset librum, sedit, et ait : Hodie completa est hæc Scriptura in auribus vestris; » et dixit ibi multa, propter quæ duxerunt illum in noctem, et voluerunt præcipitare : sed ipse transiit, et tunc descendit Capharnaum. Unde modo ait Matthæus :

Et relicta civitate Nazareth, venit et habitavit Capharnaum maritimam, in finibus Zabulon et Nephtalim, ut adimpleretur, etc. In hac urbe, ut refert Lucas, sanavit in synagoga dæmoniacum, et inde cepit publice prædicare.

Nota quod duæ Galilææ sunt : una quæ dicitur Judæorum, altera quæ dicitur gentium. Divisa est Galilæa a tempore Salomonis. Habuit enim maximam familiaritatem cum Hiram rege Syriæ, quia adjuvit eum de lignis, ad faciendum templum Domini. Propterea Salomon dedit ei viginti civitates in Galilæa, remanentibus tamen ibi Judæis sub ditione illius regis, quæ pars postea dicta est Galilæa gentium, reliqua autem Judæorum. Zabulon est in Galilæa Judæorum, Nephtalim in Galilæa gentium. Capharnaum vero erat in confinio utriusque. Rationabiliter igitur inceptum ibi prædicationem suam, ut quasi gentibus et Judæis eam proponendam significaret. Non tamen prædicabat gentibus, sed Judæis tantum, nisi per aliquam occasionem. Ipse enim dixit : *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Math. xv) et in viam gentium ne abieritis.* Conveniens præterea fuit, ut ibi primum nosceretur præconium redemptoris, ubi Israelis prima captivitas facta est ab Assyriis. Maritima erat Capharnaum, quia sita erat juxta mare, quod vocatur in uno loco mare Galilææ, in alio Tiberiadis, in alio stagnum Genezareth : nec tamen mare est, sed collectio maxima aquarum dulcium, sed mos est illius gentis, collectionem hujusmodi mare vocare. Ait enim Hieronymus super Isaiam : Mare hic appellat lacum Genezareth qui Jordane influente efficitur, in cujus littore Capharnaum, et Tiberias, et Thebaida, et Corozaim sitæ erant, in qua maxime regione Dominus conversatus est. Nota imprimis, quod Evangelista mysticum potius sensum quærens quam historicum, multa de verbis prophetiæ prætermittit : quia tantum tendit ad ea verba quæ pertinent ad prædicationem Domini. In prophetia enim habetur ita : *Primo tempore alleviata est terra Za-*

bulon, et terra Nephtalim, et novissimo est aggravata via maris trans Jordanem Galilææ gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est (Isa. ix). Sensus talis est : Primo tempore prædicationis Christi, terra Zabulon et terra Nephtalim ab onere alleviata est peccatorum, quia primi inde conversi sunt, quia in his tribus fuerunt viculi de quibus duces nostri apostoli crediderunt. Novissimo autem aggravata est fides eorum plurimis Judæorum in errore permanentibus, et hoc est, novissimo aggravata est via maris, id est regio illa eadem juxta mare existens. In Evangelio autem diversi nominativi ad idem verbum reducuntur ita : *Terra Zabulon et terra Nephtalim, quæ est via maris, id est, via juxta mare et quæ est trans Jordanem, scilicet populus gentium Galilææ, qui habitat in tenebris, vidit lucem magnam, id est prædicationem Christi audivit, et prima miracula ejus.* Per Zabulon accipitur Judæa Judæorum. Per Nephtalim Galilæa gentium. Altera scilicet Galilæa Judæorum, est via maris, quæ juxta mare existit. Et altera, id est, Galilæa gentium, est trans Jordanem, id est, vicina Tyriis. Sed cum de utraque faciat mentionem, plus immoratur in Galilæa gentium, cum dicat, populus Galilææ gentium, quod ad mysticum sensum maxime pertinet, quod videbitur in sequenti. *Et lux orta est eis, id est agnitio veritatis sedentibus in regione umbræ mortis.* Mortem vocat æternalem, umbram, peccata, quæ sunt obcuritas ducens ad mortem. Hieronymus vero dicit, inter mortem et umbram hoc interesse puto, quod mors eorum est, qui cum operibus mortis ad inferos perrexerunt. *Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xviii).* Umbra mortis est eorum qui, cum peccent, nondum de vita ista egressi sunt. Possunt enim, si voluerint, agere pœnitentiam. Sedent itaque in regione umbræ mortis, id est in regione Galilææ, ubi primum regnabat umbra mortis, id est, peccatum. Potest etiam illud Galilææ alio modo distinguui, ut dicamus trans Jordanem Galilææ, id est, trans Jordanem, in quantum ad Gallilæam pertinet. Ex altera enim ripa Judææ est et tunc legetur per se, *gentium populus, etc.*

D ALLEGORIA. Joannes est vox præcedens verbum et alii prophetae, quæ prophetia postquam cessavit et ligata est, accessit verbum complens, quod prædicavit vox et prophetia, secessit in Galilæam, id est, in transmigrationem, de figuris ad veritatem, de umbra ad corpus. Vel in Galilæam, id est, in Ecclesiam, ubi est transmigratio de vitiis ad virtutes. Vere facta est transmigratio, quia relicta Nazareth, venit in Capharnaum. Nazareth interpretatur *flos*. Capharnaum villa pulcherrima. Reliquit ergo florem figurarum quæ designabant fructum Evangelii, ut flos prænuntiat fructum venturum : et venit in Ecclesiam, quæ est Christi, villa pulcherrima virtutibus et miraculis Christi, quæ est maritima, quia juxta mare; id est juxta fluctuationem hujus sæculi

sita est, et tunditur procellis tribulationum vel persecutionum. Quæ Ecclesia est in terra Zabulon et Nephtalim sita, id est, Judæis et gentibus communis, et constituta est ex eis. Zabulon habitaculum fortitudinis dicitur quia apostoli, qui de Judæa electi sunt, fortes fuerunt. Nephtalim dilatatio dicitur, quia gentium Ecclesia dilatata est per orbem: quod significavit Isaias, quia terra Zabulon, id est Judæorum, et terra Nephtalim, id est, gentilium, quæ est via maris, quia et juxta est mare, ut dictum est, et tantum via, quia per eam potest iri ad patriam vitæ: et est trans Jordanem, id est trans baptismum, quia scilicet baptizata est. Terra Zabulon et terra Nephtalim vidit lucem maguam, sed præcipue populus Galilææ gentium, id est, populus gentilis positus in transmigratioue, qui ambulat in tenebris propter idololatriam, vidit lucem magnam: cætera non mutantur.

Ambulans autem. Incæpta prædicatione Christi, congruum est ut habeat coadjutores, quos mittat ad prædicandum. Elegit itaque apostolos, sed viles, ignobiles et idiotas, ut evangelium ex vi sua, non ex nobilitate vel sapientia hominum receptum esse ostenderet. Noluit igitur Nathanaelem, qui sapiens erat, quamvis sanctissimus, apostolum facere. Ostensio autem in primis prædicatoribus, quia fides Christi recepta est ex vi ipsius Christi, cum idiotæ coruscarent miraculis, et homines non in sapientia verbi converterentur, tunc additus est tandem Paulus et alii sapientes, ut Cyprianus, Augustinus. De hac vocatione videntur tres evangelistæ dissentire. Joannes enim ait, quod in principio post baptismum duo discipuli Joannis, quorum unus erat Andreas, venerunt ad Jesum, et interrogaverunt eum: *Rabbi, ubi habitas?* Ipse autem dixit: *Venite et videte.* Venerunt ergo et manserunt apud eum die uno. Andreas invenit fratrem suum Simonem, et dixit ei: *Invenimus Messiam,* et adduxit fratrem suum ad Jesum. Jesus autem eum intuens, dixit: *Tu es Simon filius Johanna, tu vocaberis Cephas, quod est Petrus.* Non dixit ei, tu vocaris jam, sed quod futurum erat, nuntiat ei. In crastino die vidit Philippum, et dixit ei: *Sequere me.* Philippus invenit Nathanael, et dixit ei: *Invenimus Messiam, filium Joseph a Nazareth.* Miratus autem Nathanael quod de Galilæa surgeret propheta, præsertim de Nazareth, qui erat viculus, cum omnes prophetæ de Judæa invenirent, ait: *A Nazareth aliquid boni potest esse?* id est, potest credi quod de Nazareth veniat aliquid boni? id est, aliquis propheta? et cætera quæ sequuntur. Lucas vero narrat: *Factum est autem cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesareth, et vidit duas naves stantes: ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, docebat turbas. Ut autem cessavit loqui, dixit Simoni: Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete, et*

A *impleverunt ambas naves piscibus. Stupente autem Petro, ait Jesus: Noli timere, ex hoc enim eris capiens homines; et relictis omnibus, subductis navibus ad terram, secuti sunt eum. Erant autem socii Simonis Jacobus et Joannes in alia navi (Luc. v).* Matthæus autem refert, quod ambulans Jesus juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, et vocavit eos, et non invenit insimul Jacobum et Joannem, sed procedens inde, vidit alios duos fratres, quos et vocavit. Sed sciendum est quod quando Andreas venit ad Jesum, et adduxit fratrem, tunc non est facta vocatio eorum, sed tantum prædixit Petro, de nomine suo quod futurum erat, et postea reversi sunt ad propria. De illo iterum quod Lucas refert, intelligendum est, ut ait Augustinus, quod primum factum est ante istam vocationem, nec tunc eos a Domino fuisse vocatos, sed tantum Petro fuisse prædictum quod homines esset capturus, quod non ita dictum est quasi jam pisces nunquam esset capturus. Nam post resurrectionem legimus eos fuisse piscatores, sed ad cibum, non ad lucrum. Unde datur locus intelligere, eos ad capturam piscium ex more remeasse, quamvis dicatur, relictis omnibus: non enim reliquerunt tunc nisi ad horam. Sed hæc vocatio fuit ultima, quam refert Matthæus, et tunc reliquerunt et res et uxores, et patres. Itaque nunquam amplius redierunt ad propria; et quamvis Lucas referat illud quasi post prædicationem factam in Capharnaum, tamen non tunc factum est, sed quod tunc prætermiserat, commemoratur. Similiter de hac vocatione, quam Matthæus refert, ignoratur, ut ait Augustinus, utrum ante vel post prædicationem publicam facta est. Utroque enim modo potest legi, ut dicamus: ita Christus incæpit prædicationem, et ad hanc prædicationem jam elegerat discipulos, vel postea elegit.

Qui ambulans juxta mare, vel ad mysterium, vidit, etc. Quamvis duodecim elegisset, tamen vocationem quatuor tantum refert. Matthæus tamen vocationem suam refert postea inter miracula. Magnum enim miraculum fuit, quod publicanus factus est apostolus, et quod quatuor tantum valent ad mysterium. *Et ait illis: Venite post me, etc.* Non tam pedibus, quam affectu mutationis. *Et faciam vos, etc.* Qui prius eratis piscatores piscium, fieri piscatores hominum. Bene dicit, faciam vos fieri: aliter enim homo frustra laborat, nisi Deus faciat, ut perficiat, et tamen ita ut liberum arbitrium non pereat. Quando fit hujusmodi ingeminatio, faciam vos fieri, certans certavi, assiduitatem significat, quasi diceret: Ita faciam, quod in hoc facto perseverabitis. *At illi continuo, etc.* Parum habebant, sed illud parum reliquerunt. Qua in re innuitur, quod plus affectus quam sensus quæritur derelicto. *Et procedens inde, etc.* Hic datum est exemplum illorum, qui solum sensum pro amore Christi deserunt: hic autem ponitur exemplum illorum qui non solum sensum, sed etiam carnales affectus pro Deo postponunt. Et nota quod alii mittebant retia in mare, alii reficio-

bant; quod ad figuram valet, sensus litteræ satis A patet.

ALLEGORIA talis est. Ambulavit Jesus juxta mare, dum ad nos per Incarnationem venit, qui secundum divinitatem immobilis est. Juxta mare, et non in mari, qui nulla carnali voluptate immersus est. Et ambulans vidit spirituales piscatores : viderat enim eos ab æterno, sed quantum ad nos, tunc visus est spiritualiter vidisse, cum eos vocavit. Mittentes retia vidit, id est sæcularibus negotiis intentos, et vocavit. Nota quod vidit binos et binos, sicut alibi legitur, quod binos et binos misit ante faciem suam (Luc. x) ad prædicandum. Quicunque enim ad prædicandum mittitur, fraterno amore necesse est cum proximo suo colligetur, ut non pro terreno commodo, sed ex dilectione prædicare inveniatur, et ideo vidit duos fratres. Nomina etiam mysterio congruunt. Simon enim *obediens* interpretatur; qui enim prædicat, præceptis dominicis obedire debet. Postea debet esse Petrus, id est *firmus*, ut perseveret in proposito, ne cum prædicaverit, *iste reprobus efficiatur* (I Cor. ix). Deinde fit Andreas, id est *virilis*, ut viriliter aliis prædicet, ne formidine, ne aliquo amore turbetur, et prædicando aliis fiat Jacobus, id est *supplantator vitiarum*. Sed cum in omnibus erit perfectus, tunc necessaria erit humilitas, ne sibi, sed soli gratiæ Dei ascribat, et ideo fit Joannes, qui *gratia Dei* interpretatur. Isti reficiebant retia sua, quia terrena curabant, et damna sæcularium reparare volebant, et erant cum patre Zebedæo, id est cum diabolo. Zebedæus enim *fugitivus* interpretatur, diabolus vero a Deo fugit. Quatuor tantum voluit ponere invocatione, quia per eos prædicatores omnes de quatuor mundi partibus vocatos significat.

Et *circuibat*, etc. Associatis sibi coadjutoribus, insistit prædicationi, et docet quia non debet otiosus esse prædicator, sed circuire Galilæam, id est Ecclesiam, et docere in Synagogis, id est in congregationibus, quia communis debet esse prædicatione. Congregatio dicitur synagoga. Illic aperte ostendit quia gentibus non prædicavit, cum in synagogis prædicare dicitur, quæ Judæorum sunt : et prædicavit non temporalia, non fabulas, sed Evangelium, quod pertinet ad regnum Dei. *Docens et prædicans, etc.* Dicitur docens in constitutione morum, prædicans retributionem regni Dei, quod nondum videtur. *Et sanans, etc.* Languor est diuturnus morbus, infirmitas quælibet vel momentanea, vel non; et Deus mystice sanavit languores nostros, id est peccata inveterata, et infirmitates nostras, id est peccata recentia. *MORALITAS* est, quod prædicator non solum verba, sed quæcunque etiam beneficia poterit, dare debet.

Et abiit opinio ejus in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis, etc. *MORALITAS* est, quia prædicator debet habere bonum ab his qui foris sunt, testimonium. Nam cujuscunque vita contemptibilis est, restat ut prædicatione ejus contemna-

tur. ALLEGORICÆ. Debet bona fama ejus tendere usque ad superbos hujus sæculi, qui per Syriam, quæ dicitur *elatio*, significatur. Et postquam sanctitas ejus cognoscetur, offerent et detegent ei se male habentes, et alios variis vitiis occupatos. Languor est diuturnus morbus, tormentum acutus morbus : ut dolor dentium, lateris, et alii morbi vexantes acriter homines. Annumerat per partes dæmoniacos, lunaticos. Lunatici sunt qui vexantur a dæmonibus circa lunationes, ut homines blasphemant creaturam Dei, credentes se hoc ex luna habere.

ALLEGORIA est. Dæmoniaci sunt idololatræ. Lunatici instabiles, quod modo credunt, modo recedunt. Paralytici sunt homines pigri et dissoluti, qui nihil faciunt. *Et secuta sunt eum turbæ multæ.* De Ecclesia, quæ multis nominibus designatur. Ipsa enim est Galilæa. Ipsa Decapolis, id est decem civitatum regio, quæ significant decalogum. Ipsa est Jerusalem, id est visio pacis, quia assidue contempletur supernam pacem. Ipsa est Judæa, id est confessio. Ipsa est de trans Jordanem, quia omnes fideles receperunt baptismum.

CAPUT V.

Videns autem turbas. De hoc sermone videntur dissentire Lucas et Matthæus. Lucas enim refert, quod Dominus exiit orare in montem, pernoctans in oratione. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit, et descendens cum eis, stetit in campestri loco, et turba discipulorum et multitudo plebis : et elevatis oculis in discipulos dicebat : *Beati pauperes spiritu* (Luc. vi), et multa ponit, quæ posuit Matthæus, multa etiam prætermittit, multa quoque alia inserit. Matthæus vero narrat Jesum turbas vitasse, et ideo in montem ascendisse cum discipulis, et ibi ad eos sermonem habuisse sedendo, non stando, sicut Lucas ait. Potest autem, ut ait Augustinus, et idem sermo et alius intelligi. Si idem est, tunc diceretur quod et Dominus et discipuli et turbæ ascenderunt in montem, in quemdam locum campestrum et planum, qui erat in montis latere, qui multum populum capere poterat; sed postea ascendit in cacumen montis cum solis discipulis, et ibi elegit apostolos, quibus electis, descendit ad locum campestrum, et ibi stetit, donec ad eum congregatæ sunt turbæ, et postea sedit, quod tacet Lucas, et cum sedisset, accesserunt propinquius discipuli ejus ut familiares, et ita habuit sermonem principaliter, et ad discipulos, et ad turbas. Tunc igitur dicemus, quod Matthæus facit mentionem de ascensione Domini in cacumen montis vitando turbas, quia volebat discipulos eligere. Quomodo vero elegit apostolos, quomodo de cacumine montis descendit, et quomodo stetit postea, Matthæus tacet, et de ascensione incipit. Sed melius videtur, quod duo sermones sint, unus quem familiariter et privatim fecit discipulis, quibus volebat Novum tradere Testamentum, quod et portaturi erant, quia non omnia omni-

bug sunt dicenda, et alius quem fecit in imo loco coram omnibus, in quo et multa recapitulavit quæ in alio dixerat. Et tunc sciendum est quod multa præterit Matthæus, quæ dixit Lucas in ascensione montis, scilicet, quod pernoctavit in oratione, quando apostolos elegit. Ad litteram veniamus. Missurus Christus apostolos ad prædicandum, tradit eis Novum Testamentum, et quia profunda et sublimia erat traditurus, in montem ascendit, ut altitudinem mysteriorum significaret. Populum vero in imo docet, quia non habebat altam intelligentiam. Reperunt autem apostoli in ordinatione sua non solum nomen apostolatus, sed et spiritum majoris intelligentiæ. Itaque illis electis, alta dicit. Moyses vero in monte similiter legem accepit, quia totum legis mysterium intellexit. Populum vero in imo docuit, quia rudis et minoris capacitatis erat. Præcepta veteris legis initialia et imperfecta erant ad justitiam. Præcepta vero quæ daturus erat, illud imperfectonis, quod illa habebant, sublatura sunt, et in istis, justitia consumenda est. Unde dicitur est: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum (Matth. v), etc.*

Continuatio. Turbæ secutæ sunt eum. Videns autem Jesus turbas ascendit in montem. Ut vitaret eas, quia coram eis tam alta non erant prædicanda. In his ergo docet quod prædicator debet dicere juxta capacitatem audientium. Et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus. Ideo sedit, ut doceret se esse magistrum. Magistrorum enim et docentium est sedere. Accedunt discipuli, ut vicinius audiant quæ adimplenda properant.

Et aperiens os suum. Per hoc quod dicit aperiens, significat quod non pauca sed multa, non humilia sed profunda, quasi thesaurum aperiens, dicturus erat.

ALLEGORIA. Christus ascendit in montem, id est in Ecclesiam, ut impleretur quod dictum erat per David: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem (Psal. x1), etc.* Quod significat ibi Sion, hic et mons iste. Sedere, est humiliari per humanitatem assumptam. Aliter non doceret nos, nisi formam nostram assumendo sederet, id est se nobis inclinaret, et visa sessione ejus humilitatis, potuerunt ei discipuli accedere, quia quandiu erat in throno majestatis suæ, non poterant eum homines comprehendere. Unde dicitur: *In mundo erat, et mundus eum non cognovit (Joan. 1).* Et qui prius nobis erat locutus in prophetis, in Filio suo locutus est, et proprium os Filii nobis modo aperuit. Alia lex data est in terrore, quia fumus et turbæ et procellæ fuerunt circa montem. In datione vero Novi Testamenti nihil horum, sed totum in tranquillitate fuit factum, ut doceret hanc legem non timore, sed amore complendam esse. Alia lex scripta est in lapidibus, ista in cordibus. Aliter enim Novum a Veteri Testamento non distaret. Unde Apostolus: *Multo melioris Testamenti mediator est (Hebr. viii).* Et per prophetam ait Dominus: *Hoc Testamentum quod*

A disponam domui Israel, post dies illos, dando leges meas in mentes eorum, et in corde eorum superscribam eas (*ibid.*), etc.

Beati, etc. Sicut Moyses dedit legem in decem præcepta, quæ omnia alia continebant, similiter Christus tribuit Novum Testamentum in septem. Et sicut Moyses explicatius tractavit, postea de illis faciendo plus quam trecenta mandata, similiter Christus de ipsis eisdem per partes prolixius postea tractat, septem sunt dona sancti Spiritus, septem sunt petitiones in dominica oratione, septem ista sunt mandata, quæ omnia conveniunt. In propheta computantur dona, a superiori descententia ad imum dicendo: *Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi),* quia de Christo ascendente ad terras agebat. Christus autem sequens morem boni doctoris, ab inferiori incipit, tendens ad superiora, et ideo incipit a paupertate, id est a remotione mali, et a timore. Quicumque enim vult accedere ad Deum, debet prius mala remove, mundum abdicare, Deum timere. Nota quod in oratione Dominica septem petitiones sunt, tres de cælestibus, scilicet priores; tres inferiores de terrenis, et media est quasi confinium, adhærens tamen plus cælestibus. Et prius ponuntur altiores, deinde inferiores, et tamen *Libera nos a malo (Matth. vi),* est prima naturaliter, sicut timor in septem donis, dicente Scriptura: *Initium sapientiæ timor Domini Eccl. 1,* et illa duo conveniunt cum paupertate, a qua incipit. Agamus prius de paupertate, et postea de aliis duobus cohærentibus. Paupertas ista est abdicare se et sua. Duo enim sunt abdicanda, exteriora et interiora. Exteriora sunt nobilitas, divitiæ et aliæ possessiones. Interiora, ingenium, fortitudo, pulchritudo, velocitas et similia. Abdicare igitur debemus ista, ne confidamus in divitiis, in nobilitate, in ingenio nostro, et cæteris, sed in solo Deo ponamus spem nostram. Cætera vero ita habeamus, quasi non haberemus. Ista paupertas etiam in divitiis esse potest. Unde David: *Divitiæ si affluent, nolite cor apponere (Psal. lxi).* Sed securius est eas non possidere unde Dominus: *Vende omnia quæ habes (Matth. xii), etc.* quia vix sine amore possunt haberi. Et hoc idem postulatur, ubi dicitur: *Sed libera nos a malo (Matth. vi).* Liberari enim a malo, est a sæculo nequam nunquam illici, sed expediri a desiderio hujus mundi, qui præsentia bona ostendens, invisibilia deridens, homines ad se attrahit. Hæc omnia non possumus facere, nisi per spiritum timoris. Audimus enim Deum gehennam minantem, et per hoc exterriti, mundo renuntiabimus, et Deo servire cum dilectione incipiemus. Nota quod timores quatuor sunt, duo terreni, et duo divini. Unus est, quando homines timemus, ne nobis nostra auferant, et ideo peccamus; vel quotiescunque propter aliquem timorem peccamus, ne viles simus, ne deridemur; sicut quando sectatores efficitur, quod præ-

hibet Dominus, dicens: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt* (Matth. x), et iste vocatur humanus timor. Est et alius timor, qui vocatur servilis, quando pœnam timemus, et ideo non peccamus, et tamen voluntatem peccandi non amittimus. Sic Judæi pro sola formidine a malo abstinabant, nec aliquam dilectionem in bono faciendo habebant, nec Deum diligebant. Hi duo timores nihil faciunt ad salutem, sed nocent. Sunt alii duo. Unus est, quando Deum timemus, propter gehennam, et ideo a malo abstinemus, sed tamen cum dilectione boni est, et sine voluntate peccandi, et ita Deum diligere incipimus. Hunc timorem jubet Dominus, cum dicit: *Potius timete illum qui habet potestatem corpus et animam mittere in gehennam ignis* (ibid.). De hoc timore dicitur, *Initium sapientiæ timor Domini* (Eccli. i). Tunc enim Deum timemus, quum eum per timorem diligimus. Tunc tantum pœnam timemus, cum Deum non diligimus, et tamen a malo propter pœnam abstinemus. Iste tertius timor est imperfectorum, et tamen salvandorum, quamvis non habeant perfectam charitatem. Perfecta enim charitas foras mittit hunc timorem tertium. Qui enim habet perfectam charitatem, etiamsi nullam pœnam esse sciret, tamen Deo solum ex dilectione serviret, et eum offendere timeret. Ut bona conjux, quæ adeo diligit virum, quod eum offendere veretur, licet etiamsi peccaret, se verberandam non esse cognosceret, et ita est ex imperfecta charitate, timor reverentiæ, non pœnarum. Quæritur ergo quomodo in Christo fuit timor, qui est initium sapientiæ, in quo fuit semper perfecta charitas? cum Isaias dicat: *Et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isa. xi). Sed sicut voluit pavere, tædere, et timere pœnas passionis, sic et timuit pœnas gehennales, non propter se, sed propter nos, et tamen ex perfecta charitate, quam in conscientia habebat, quod si omnes pœnæ deessent, Deum tamen non offenderet. Notandum quod de singulis virtutibus provenit beatitudo. Ait enim:

Beati pauperes spiritu. Id est, voluntate, non coactione. *Beati mites.* De paupertate nascitur mansuetudo. Mitis est qui propter nullam injuriam vel damnum commoveri potest. Qui enim amat terrena, de amissis non potest commoveri. Sed nec verus pauper, sicut nec habita amavit, ita nec propter amissa doluit. Hæc est enim illa virtus quæ laudatur in Moyse. Si autem percutiebatur, tamen mitis erat, et ex zelo justitiæ, non recedens a charitate. De hac autem ait Dominus: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). Hoc oratur, cum dicitur: *Et ne nos inducas in tentationem* (Luc. xi). Aliud est tentari, aliud in tentationem induci. Primum non abnuat, scilicet tentari, et non abrogat: sed induci, id est, tentationi succumbere, timet fidelis; et illud orat ne contingat. Tentatur fidelis, dum injuriatur, dum

sibi sua auferuntur. In tentationem inducitur, si doleat, et dolore afficiatur. Istam mansuetudinem dat spiritus pietatis. Si enim pius est, et mitem esse necesse est. Sed quæritur, quomodo pauper sine istis potest salvari, cum singulæ virtutes dicantur beatitudinem conferre. Sed notandum quod aliud est habere virtutem, aliud exercitium virtutis. Pauper ergo habet mansuetudinem in mente, sed non habet eam aliquando in exercitio, quia fuit forsitan in eremo, ubi eum nemo injuriavit, tamen beatus est. Si enim unam habet virtutem in exercitio tantum, tamen ideo non habet contrarium aliarum. Nam si haberet contrarium alius virtutis, illud contingeret quod dicitur: *Qui offendit in uno, reus est omnium* (Jac. i). *Beati qui lugent.* Quamvis fidelis res mundi abdicavit, quamvis de injuriis non doluit, tamen in multa incidit aliquando, et ideo necessariæ sunt lacrymæ quæ semper abluant, quia semper peccamus, et in miseriis hujus mundi nos esse videmus. Dolemus etiam de peccatis proximorum. Duo sunt genera compunctionis, quando pro miseriis hujus mundi et peccatis nostris gemimus, et pro desiderio cælestium. Unde filia Caleph petivit a parte irriguum superius et irriguum inferius (Judic. i), quia anima petit compunctionem a Deo, et pro peccatis, et pro desiderio patriæ cælestis. Luctum autem pro miseriis hujus vitæ et desiderio supernæ patriæ, non habet nisi solus pauper et mitis, qui mundum non diligit, sed miserum se recognoscit, et ideo cælum concupiscit. His lugentibus pro suis et aliorum peccatis convenit postulare: *Debita nostra nobis dimitte, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi). Hæc virtus quæ mundi miseriam sentit, et a cælesti patria discernit, descendit a spiritu scientiæ. Scientia enim de terrenis est, ut sciamus quæ sit ista habitatio terrena, quam gravis, quam misera. Quod autem cogitamus de cælesti patria, hoc ideo fit, ut per comparisonem miseriam hujus vitæ intelligamus.

Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quia ipsi saturabuntur. Hæc tres virtutes præcedentes de terrenis tantum sunt, et quasi separatio a nequam sæculo potest vocari. His enim modis mundus contemnitur. Abdicando terrena, non dolendo, ex injuria, lacrymis tergendis peccata, et cogitando de miseria mundi. Modo incipiunt virtutes quæ ad cælestia pertinent, et prima est justitia. Justitia est reddere unicuique quod suum est, id est, Deo, et sibi et proximo. Deo cultum proprium et dilectionem ex toto corde. Nobis debemus creationem Dei in nobis servare per victum et vestitum, carnem animæ subjugare. Proximo, ut ei faciamus quod nobis fieri volumus, quod tamen a bono non deviet. Sed hæc nostra justitia, non dicitur justitia, sed desiderium justitiæ. Sicut justitia in præsentem perfecte haberi non potest, donec in cælesti patria habitemus, ubi erit Deus omnia in

omnibus; et ideo nostra iustitia non dicitur iustitia, sed desiderium veræ iustitiæ. Sicut Pythagoras, qui sapientiam hominum vocavit non sophiam, sed philosophiam. Dum enim in præsentii iustitiam non possumus exercere, desiderium saltem ostendimus. Illud desiderium per esuriam et sitim significatur. Tantundem ergo valet: *Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam*, quantum si diceretur: *Beati qui exercent iustitiam in præsentii tempore*, quæ hic imperfecta est, sed quasi esuries veræ iustitiæ, sed in cælo perfecta erit. Et quia esuriunt, nec sufficit ei quod iusti sunt, postulant: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (Luc. 11). Panis enim fidelium, per quem iustitia datur et corroboratur in eis, gratia Dei est, verbum Dei et angelus ministratorius, et omnia quæ valent ad iustitiam corroborandam, quod totum dicitur gratia Dei. Illic est cibus ille iustitiæ, in cuius fortitudine ivit Elias per quadraginta dies usque ad montem Dei Oreb, et ideo ex Spiritu fortitudinis iustitia descendere dicitur: qui sustentat iustum, ne deficiat in via. Hæc iustitia in mente fundari non potest, nisi mundo renuntiando per virtutes supradictas.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur etc. Quia per solam iustitiam nullus ad alta ascendere potest, nisi iter faciat nobis Deus, plus quam iustum sit, per misericordiam suam; ideo misericordia Dei acquirenda est, quæ suppleat quod nostra iustitia non potest adipisci. Quomodo autem illa acquiri possit, dat consilium cum dicit: *Estote misericordes, quia pater vester misericors est* (Luc. 6).

Ecce via qua ad misericordiam Dei pervenitur, si misericordes efficimur. Oportet ergo misericordiam addere iustitiæ, ut non solum faciamus proximo quod iustum est, sed etiam plus quam iustum. Misericordiam habet duas partes, dare et dimittere. Unde dicitur: *Date et dabitur vobis, dimittite et dimittetur vobis* (Luc. 11). Hæc duæ virtutes ita conjunctæ sunt, ut altera ab altera contemperari debeat. Iustitia sine misericordia crudelitas est; misericordia sine iustitia dissolutio est. Rebelles corrigere ex iustitia; pœnitentibus condonare debemus ex misericordia. Sed quia alii plus quam alii exercentur in iustitia quam in misericordia; alii plus in misericordia, quam in iustitia: ideo isti dicuntur beati propter misericordiam, illi propter iustitiam, cum tamen non dissociantur. Hæc misericordia postulatur, cum dicitur: *Fiat voluntas tua in nobis, scilicet ut misericordes simus, ut aliis condonemus*. Nam hæc est voluntas Dei, hæc descendit ex spiritu consilii. Hoc enim est consilium, quod nobis datur, si misericordiam Dei adipisci volumus, misericordiam aliis faciamus.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, etc. Munditia cordis sexto loco ponitur, quia

A sexto die homo conditus est ad imaginem Dei. Hæc enim munditia est imago Dei, qua clare Deum omnibus perturbationibus, et omni caligine vitiorum remotis, videmus; quoniam illi dicuntur mundi corde, qui, exutis omnibus nebulis sæcularium rerum, intuitum mentis in solo Deo contemplando figunt. Hæc imago obtenebrata erat in homine per culpam, sed modo reformata est per gratiam Dei, et nunc in sexta die, id est, sexta ætate iterum factus est homo ad imaginem Dei. Hæc contemplatio imago Dei est, quia per eam nobis Deum imaginamur, et quasi per imaginem Deum videmus, quæ merito post alia sequitur, quia nisi illæ præcedant, mundum cor in homine non creatur. In hoc mundo corde Dominus regnat, quia ibi plus cognoscitur et amatur. Unde postulatur, *Adveniat regnum tuum in nobis*, id est, ut in nobis per munditiam cordis regnes. Hæc munditia cordis descendit ex spiritu intellectus. Nihil enim aliud est imago Dei quam intelligere Deum.

Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Postquam omnes supradictas virtutes habet homo, nihil aliud restat, nisi ut Deum, qui est vera pax, præmium habeat. Deus in tanta pace, quod neque in personis est dissensio aliqua, sed perfecta concordia, neque in seipso variatur, quamvis res, in quibus est, variantur. Suos vero similes sibi faciet, quia erunt incorruptibiles, et impassibiles, et incommutabiles, et ita sunt concordēs, quod de bonis aliorum gaudebunt, tanquam de suis. Septimo loco ponitur, quia in sabbato vero, requiei dabitur illa pax transactis septem ætatibus, quam Adam nondum habebat, sed quam transferendus in cælum completa obedientia accepturus erat. Hæc est pax illa, de qua Apostolus dicit: *Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum* (Philip. 4). Hæc est illa, de qua Christus dicit: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. (Joan. 14). Illic do, hic relinquo, quia illa pax non potest haberi, nisi in futuro, sed tamen aliquæ reliquæ dantur in præsentii, quod potest videri in illis, qui ita habent sedatos illicitos motus corporis, quod nullum civile bellum patiuntur in se, sed habet anima requiem suam in hac vita, nec etiam conturbari posset quolibet modo, vel quantumcunque verberentur, sed in se quieti sunt, et alios reconciliare laborant. Unde dicitur: *Pax multa diligentibus legem tuam*, non tamen perfecta. Illa perfecta pax et spiritus sapientiæ non differunt. Aliud est intelligentia, aliud sapientia. Intelligentia est quando res investigatur et discutitur. Sapientia est quando non investigamus, sed jam sapientes sumus, et in ipso bono sapientiæ delectamur. Hæc eadem est illa pax, quando Deum scrutari non laborabimus, sed in eo tamen cognito delectabimur, et tunc erimus filii Dei, quia similes ei efficimur. Quod oratur cum dicitur: *Sanctificetur nomen tuum*, id est, detur nomen tuum sanctum in nobis, quod filii tui et dii appellemur.

Septem sunt virtutes, quæ faciunt beatos. Octava A vero quæ agit de persecutione, communis est. Nihil est enim nisi probatio supradictarum. Verus enim pauper in hac fornace probatur, et verus mitis et verus justus, et verus misericors, et alii si sint veri, fortiores et puriores fiunt in igne. Si falsi, delciant et resiliunt, et de singulis potest dici. Alii qui patiuntur, alii qui non patiuntur, et in singulis gradibus, qui patiuntur, meliores fiunt.

Octava nihil est, nisi prima repetita. Unde et eandem remunerationem habet cum prima. Sed agamus nunc de remunerationibus. Pauperibus promittitur regnum cœlorum, quia majus non potest haberi quam illud, quod est commune et generale præmium. Sed quum in octava eadem retributio repetatur, differre tamen intelligendum est. Sic enim B intelligitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Qui abdicant terrena, eorum est jam regnum cœlorum in spe, et si in purgatorio igne quidam horum ad horam purgantur, tamen non ambigunt se recepturos regnum cœlorum. Qui autem patiuntur persecutionem, habent regnum cœlorum, non tantum in spe, sed etiam in re. Qui enim moriuntur pro Christo, statim ascendunt in cœlum. Hoc ideo ita legitur, non quod utrique non recipiant in re regnum cœlorum, sed ut designetur quanta differentia est inter illum, quia habet in spe, et illum qui habet in re, tanta differentia est retributionis illius qui non patitur, et illius qui patitur.

Mitibus congruit possidere terram, quod potest C videri per contrarium. Immites non possident seipsos, præsertim nec res suas, sed semper litigant, et semper dissident. Sed mites qui seipsos possederunt et tentarunt, hæreditatem Patris in futuro possidebunt. Plus est possidere, quam habere. Multa habemus, quæ in crastino amittimus. Sed major est retributio mitis, quam pauperis tantum. Nota etiam, quod promittitur pauperi regnum cœlorum exuenti terram, sicut diabolo exuenti cœlum, data sunt ima.

Lugentibus convenienter promittitur consolatio, ut qui tristatus est in præsentibus, gaudeat in futuro; et sicut plus est gaudere in regno habito, quam habere ad horam vel possidere regnum, multa enim D possidemus cum dolore, sic major retributio dolentis est, quam pauperis et mitis. Nam qui habet sequentes virtutes, habet et præcedentes. Sed qui non habet præcedentes, habet semper, non dico merito, sed in exercitio sequentes. Jure respondetur esurientibus justitiam, justitiæ saturatio, quia sicut plus est saturari in palatio, quam consolari a luctu, sic major est merces justi, quam a malo separari, quæ separatio, ut diximus, in tribus præcedentibus notatur. Merito misericordibus misericordia impenditur, ut plus recipiant, quam meruissent. Sicut in palatio alicujus regis, cum satur aliquis sit in tribus vel quatuor ferculis, tamen superadduntur multa alia. Similiter quidam beati, cum minor beatitudo suffi-

cere posset, centuplum tamen recipiunt; et sicut plus recipit, qui ultra saturitatem, quam ille, qui ad saturitatem tantum habet, sic major est gloria misericordium, quam præcedentium. Congrua merces datur mundis corde, ut qui habent clarum oculum mentis, clare Deum videant et intelligant. Majorem habent isti retributionem, quam primi, sicut ille qui in curia regis non solum prandet, sed etiam faciem regis videt. Sed ille est summus, qui filius regis dicitur: quam dignitatem, habent pacifici, et tamen omnes beati. Beatus enim est, qui nihil mali desiderat, et habet quidquid optat. Nollet autem in cœlo inferior superioris gloriam habere, quia injustum optaret, sed per charitatem omnia habebit, dum in superiori, quantum in se illam altitudinem diligit. *Beati estis.* Breviter septem generalibus præceptis præmissis, a quibus omnia pendent, latius exsequitur, et cum generaliter dixisset: *Beati*, ecce convertit se ad discipulos, qui illa præcepta delaturi, prius in eisdem imbuendi erant, ut quod prædicarent verbo, ostenderent exemplo. Et quia mala passuri erant, et quasi oves inter lupos mittendi, in patientia erant prius confirmandi, et in humilitate, quæ est custodia virtutum, et postea auditis tristibus, læta nuntiantur ad consolationem. Incipit itaque ab octava, latius eam per partes exsequendo.

Continuatio. Dixi quod omnes qui patiuntur, erunt beati, et vos specialiter, quorum est præcipue pati, et vicariorum. Nota tres partes persecutionis, cordis, oris, et manus. Sed est præposterus ordo ibi. Sciendum etiam est quod in alia translatione, ubi habemus: *Male dixerint*, habetur *Oderint*, sed iste translator posuit significationem odii pro odio, id est, maledictionem pro maledicto. Magnum enim odium est, cum homini ipsi alius maledicit. Persequi significat omnem persecutionem manus, et dicere malum, oris persecutio est. In alia vero translatione, ubi habemus: *Persecuti fuerint*, habetur *Expulerint*, et quia si dicerent malum, quod esset verum, non essent beati, addidit *mentientes*. Et quia propter dominum terrenum pati opprobria possent, vel propter aliud, ut hæretici martyres, addidit, *Propter me*. Non enim poena facit martyrem, sed causa. Et quia hoc in initio posset eos contristari, dicit: *Gaudete mente*, et *exsultate corpore*, quia merces vestra, non tantum magna, sicut aliorum, sed etiam copiosa est in cœlis, non solum in materialibus, sed etiam in spiritualibus, id est in incorruptione, in immortalitate, in impassibilitate, in quibus cœlis Deus est. *Sic enim, etc.* Nolite mirari si servi mei patiuntur, quia non est præter solitum, quia et prophetæ prius passi sunt. Sic, id est eandem poenas, et propter eandem causam, id est propter me, qui fuerunt ante vos, quasi diceret: Si illi passi sunt, qui non habuerunt exemplum, tunc etiam vos debetis pati, et potestis, quia habetis exemplum.

Vos estis sal terræ. Causa est quare in tribulati-

tionem deficere non debetis, quasi diceret : Necessesse est, ut tribulationes constanter patiamini, quia vos estis sal terræ, hoc est fortitudo terrenorum, et ideo defectus vester esset defectus aliorum. Nota quod ipsi vocantur sal et lux mundi. Duo enim sunt necessaria fidelibus : illuminatio mentis, et fortitudo operationis. Sunt quidem apostoli lux, per quos alii illuminantur, et a tenebris ignorantiae purgantur, et dicuntur sal quasi salus, qua iidem servantur a corruptione mentis et corporis. Sicut enim sal carnem a corruptione servat, et vermes ibi extinguit, et fluidos humores siccat, sic et apostoli, postquam aliquos illuminaverint, eos in bono proposito debent servare, et vermes vitiorum extinguere, et omnem exsiccare carnalitatem. Unde in Psalmo : *Dominus illuminatio mea, et salus* (Psal. xxvi). Si enim aliquis Deum cognoscit, et firmitatem propositi non habeat, non prodest : et alibi dicitur per prophetam : *Posui te in lucem gentium, ut sis salus mea usque in extremum terræ* (Isa. xlix). Sal quidem facit sterilem terram, quæ enim salsa est, sterilis est. Propterea destructis urbibus, victores supra fundamenta arabant, et sal supra seminabant, ut significarent sterilitatem et vastationem. Propterea dicuntur apostoli sal, quia prædicatio eorum est condimentum aliorum. Nulla enim prædicatio valet, nisi condimento apostolicæ doctrinæ sit suffulta. *Quod si sal evanuerit*, id est fortitudo vestra defecerit in tribulatione, *in quo salietur?* id est in quibus populus infirmior confirmabitur? *Ad nihilum valet.* Quasi diceret : Postquam illi, qui capita et exempla aliorum sunt, defecerunt, nulli usui apta sunt, nisi ad hoc ut mittantur foras ab officio docendi, et conculentur ab hominibus, id est vilificentur a carnalibus. Vel aliter : *Quod si sal*, id est illi qui condimentum dicuntur, *si sal evanuerit*, id est defecerit, ut peccent incidendo in aliquem errorem, in quo salietur? quasi diceret : Apostoli sunt principium doctrinæ, nec habent super se alios doctores ; si ergo defecerint, quis saliet eos? id est quis instruet eos? Similiter de papa dicendum est : ad nihilum valet ultra, postquam prædicatio hæresim sapit, nisi ad hoc ut mittatur foras ab Ecclesia, et despiciatur ab hominibus. Sal vocantur proprie illi summi pastores, qui non possunt ab aliis deponi. Vel si volumus alios prælatos accipere, tunc ita legitur : *In quo sale terra*, id est terreni sibi subditi salientur? Nota quod quilibet prælatus, si exorbitaverit a fide, ejiciendus est, et accusandus ab hominibus. Si in vita sua mala evanuerint, et prædicatio fuerit bona, tolerandus est ab hominibus, juxta illud : *Quod dicunt facite; quod autem faciunt, nolite facere.* Sed si vita pastoris corrumpat vitam ovium, decreverunt Gregorius et alii sancti, eum expellendum.

Vos estis similiter lux mundi. Etsi non illuminetur per eam aliquando mundus, non remanet tamen in ea. *Non potest civitas*, etc. Nonne possent, dicit aliquis, latere in angulo, et ibi boni esse? Respondetur : Non, quia vos estis civitas munitens Ecclesiam,

A pugnans contra mundum. *Posita supra montem*, id est Christum, hoc est, *non potest*, etc.

Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, etc. Alia similitudo : Christus fuit lucerna, id est lux in vase humanitatis. Non latuit pro timore presentium vel amore, vel non latuit in figuris veteris legis, ut ritus illos semper servare vellet. Similiter apostoli non latuerunt sub modio timoris vel spei temporalis, vel in ritibus Judaicis, sed coram omnibus veritatem prædicaverunt. Candelabrum est Ecclesia, in domo, id est in Ecclesia. *Et glorificent patrem vestrum*, etc. Removet finem humanæ laudis, et sic ut glorificent Deum in nobis, non ea intentione ut vos laudemini.

B *Nolite putare, quoniam veni solvere legem aut prophetas*, etc. Quasi apostoli dicerent : Quid est quod nova donas præcepta, vis destruere veterem legem, et aliam constituere? Responsio : *Nolite me putare legem solvere, sed adimplere.* Tria sunt in veteri lege : Moralia præcepta, figuræ in sacrificiis, promissiones, ut : *Ecce virgo concipiet* (Isa. vii), præcepta erant initialia et imperfecta, et quædam propter fragilitatem hominum permittentia. Illa implevit Christus, dum imperfectionem sustulit, et promissiones destruxit. Ut est dilectio proximi, quæ præcipitur in lege, sed non perfecte, quia inimicus odio haberi permittitur. Ecce illud malum quod tolerabatur, destruitur, et omnis proximus diligi præcipitur. Oculum pro oculo, dentem pro dente, lex auferri permittit, dum iram hominum salutem parum temperat, ne reddat malum plus quam acceperant. Ecce omnino destruit iram, cum dicit : *Omnis enim qui irascitur fratri*, etc. et vindictam prohibet. Figuras vero implet, dum facit quod significabant ; tum enim solutæ essent, si sine significatis remanerent. Implet etiam promissiones, dum facit quod promittunt.

Amen dico vobis, etc. Vere implebuntur, quia dico vobis, amen, id est vere, quod non præteribit a lege, non dico unum verbum, sed nec etiam una minima figura, quæ non operetur aliquid in lege. Iod est apud Hebræos minima littera, sed tamen eam non nominavit Hebraico nomine evangelista, sed Græco, quod est Iota, quia Dominus similiter quædam habet sermonem ad discipulos, pronuntiavit Iota, non Iod : non tamen sine causa, quæ dicitur post. Et nec præteribit etiam unus apex a lege, quia operetur aliquid. Hebræi significant eadem figura diversa elementa, per Aleph significant A et E, sed per quosdam punctos distinguunt, supra positos vel infra. Apices dicuntur suprapositæ distinctiones litterarum, de quibus solis agit propter significationem mysterii, quasi diceret : Non præteribit aliqua figura litterarum, nec pars figuræ, quin habeat aliquid operari in lege.

Donec transeat cælum et terra. Non enim omnia in adventu Christi completa sunt, sed paulatim complentur adhuc quædam, sed in consummatione

sæculi omnia erunt completa, quasi diceret : Nec A minimum præceptum, nec pars præcepti evacuabitur, quin compleantur vel in capite, vel in membris, quia quæ minima putantur in lege, sicut : *Non arabis in bove et in asino (Deut. xxii)*, plena sunt magnis sacramentis. Quæ tamen evacuabant, et faciebant irrita Pharisei propter traditiones suas. Ideo vero posuit Iota, non Ioth, quia Iota apud Græcos est nona littera, et significat decem, et per hunc numerum decalogus intelligitur, quasi diceret : Non præteribit unum Iota, id est unum de decem præceptis, per quæ cætera præcepta, quæ ex eis pendent, intelliguntur. Neque unus apex, id est unum significatum figuræ vel promissionum legis. Ad Iota referimus moralia præcepta, ad apicem figuras et promissiones. Per apicem ideo significatum accepimus, quia ostendit significatum litteræ, quid habeat significare A vel E. Ideo vero posuit apices non inferiores distinctiones litterarum, quia per eum allegoricum sensum continet. Allegoricus vero altior est, qui per apicem, quæ est altitudo, significatur.

Donec cælum et terra transeat. Hæc non transibunt materialiter, sed secundum formam. Corruptibilia enim mutabuntur, ut terra, aer, in meliorem naturam. Coelestia vero mutabuntur, quia clariora erunt, ut sol, luna, cæplum, nec amplius volubilia. Judicium fiet, antequam illa mutantur. Quo facto, erit finis omnium sæculorum, et tunc mutabuntur, et ideo bene dixit, Donec illa mutantur. *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis (Matth. v)*, quid igitur? Postquam se dixit non velle solvere legem, sed omnia esse compleada, dat sententiam supra solutores et adimpletores. Solutores dicuntur, qui non volunt facere, quod moralia præcepta jubent, et qui figuras legis male interpretantur vel promissiones, et negant in eis esse significatum, ut Judæi. Horum duæ sunt differentię. Alii solvunt, et alios solvere docent. Alii solvunt et non docent. Illi qui solvunt et docent, pejores sunt. Iterum adimpletores sunt diversi, quia alii faciunt, et non docent, qui sibi et non aliis proficiunt. Alii qui faciunt et docent, qui sibi et aliis proficiunt, et isti maximi sunt. Est quoddam tertium genus, qui nec adimpletores debent dici, qui docent et non faciunt, qui aliis et non sibi proficiunt, qui minimi sunt. Hic autem dat sententiam super pejores solutores, qui solvunt et docent, et super maximos adimpletores, qui faciunt et docent.

Continuatio. Quando quidem necesse est adimpleri, ergo qui solverit, ut dictum est, unum de mandatis istis, id est legis, non dico maximis tantum, sed etiam minimis, et non solum solverit, sed etiam docuerit sic, id est solvere, quamvis inter suos magnus dicatur, tamen in regno cælorum minimus judicabitur esse, et ita ibi judicabitur, non quod ibi sit ille minimus, ubi non sunt nisi magni, sed ita in curia cœli, id est inter sanctos judicabitur. Judæi enim qui sciunt male figuras inter-

pretari, ut non de Christo intelligantur, sapientes inter suos vocantur, sed in cælo stulti reputantur et minimi, id est pejores quam illi, qui solvunt et non docent. Quod in cælo non sunt nisi magni, significavit piscatio Petri post resurrectionem, quando impletum est rete centum quinquaginta tribus magnis piscibus : et omnes magni dicuntur, quia in resurrectione non colliguntur nisi magni in Ecclesia cœlesti, præsentem vero boni et mali colliguntur simul. Quod præfiguratum est in prima piscatione, quando completum est rete magnis et parvis, bonis et malis piscibus, et rete discissum est : quia in præsentem Ecclesia indiscrete boni et mali habentur. *Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum, licet hic abjectus sit.*

Dico autem vobis. Data sententia solutorum et adimpletorum, docet quomodo debent adimpleri mandata legis, scilicet, ut quod minus est, in lege suppleamus. Vetus lex non punit nisi actualia peccata, non cordialia. Nullus enim interficiebatur pro adulterio mentis, vel homicidio. In Novo Testamento promittit poenam, non tantum pro actualibus, sed etiam pro voluntatibus.

Continuatio. Dixit, qui impleverit, et docuerit, magnus erit in cælo, hoc autem modo debetis implere. *Dico autem vobis.* Per hoc reddit eos attentos. *Quia nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum et cætera.* Ideo ponit justitiam Scribarum et Phariseorum, quia isti justiores in lege esse videbantur, quia non solum faciebant præcepta Moysi, sed etiam faciebant traditiones novas. Scribæ erant cancellarii, qui legem exponebant, et novas traditiones scribebant. Dominus autem præcepit, quod abundantior sit apostolorum justitia, quam Phariseorum, quia Judæi sequebantur tantum initialia præcepta Moysi et imperfecta. Christus præcepit sequi illa, sed perfecta et consummata, et perfectionem et impletionem mandatorum illorum docet. Sed ut lex sua gravior sit, poenam addit, quia aliter non intrabitis in regnum cælorum.

Audistis quod dictum, etc. Ponit justitiam Phariseorum, et suam adimplerem exponit. Cum enim lex prohibeat occidi manu, Christus occidere voluntate, jubens non irasci. Videamus ergo quam iram prohibeat. Primum, est suggestio in homine, et illa aut est exterior a diabolo, aut est interior ab ipsa carnis fragilitate, quæ utraque non est peccatum, sed materia pugnandi et victoriæ. Post suggestionem propassio est, id est subitus motus est, qui est aliqua culpa, sed venialis sine aliqua deliberatione boni et mali. Deinde sequitur passio, quando non solum habet motum, sed etiam deliberat quomodo faciat, et ista est mors in domo, hæc passio duplex est. Alius enim in ea cogitatione delectatur, et bonum est ei ibi immorari, et tamen nollet perficere etsi haberet opportunitatem. Alius non solum delectatur, sed querit etiam opportunitatem, quam

aliquando deficit, nec ut vellet contingit, hæc ab actu occulto non differt. Prima passio dicitur delectatio. Secunda consensus, aliquando etiam nomina alternantur. Deinde sequitur actus, qui est mors in porta. Tandem consuetudo, quæ est mors quadriduani. Cum ergo prohibeat iram, videtur contrarius esse ei, qui dicit: *Irascimini et nolite peccare* (Psal. iv). Sed qui dicit, *Irascimini*, de passione dicit, quæ auferri non potest, et non est criminalis, imo naturalis. Deus autem prohibet passionis iram, quæ est ex deliberatione, quæ est criminalis, quæ est mors. Iram prohibet ideo, et ipsam voluntatem mæchandi, per quæ duo intelliguntur omnes motus ad nocendum fratri, et omnes motus ad concupiscendas carnales voluptates. Qui duo motus vocantur ira et concupiscentia, ex quibus omnes nascuntur actus. Et sciendum est, quod omnes motus ad nocendum fratri, inter genera homicidii computantur, id est detractio, quæ est effectus odii et iræ, et homicidium dicitur, unde apostolus Joannes: *Qui odit fratrem suum, homicida est* (I Joan. iii). Dicit itaque: *Omnis qui irascitur*, etc. « Sine causa » addunt quidam codices, sed in Græco non additur, nec est opus. Idem enim sensus est, si quid sit irasci fratri attendatur. Qui fratri, non peccato fratris irascitur, ille sine causa irascitur. Si enim aliquis irascatur ad correctionem fratris, non contra fratrem, sed contra peccatum irascitur. Si autem aliquis propter contumeliam suam fratrem odit, ille sine causa debita irascitur. Non enim propterea irasci debet. Et bene dixit fratri, omnis enim homo frater est, per primam generationem, et spiritualiter fidelis per secundam, id est per generationem. Cum dicit fratri, removet propassionem, nondum enim illa dirigitur in fratrem. *Qui dixerit fratri suo Racha*, etc. *Racha* est interjectio, et significat affectum iræ, quasi diceret: Qui non tantum iratus fuerit, sed etiam in vocem indignationis proruperit, majorem pœnam promeretur. *Qui autem dixerit fatue*, id est convitio fratrem deturpaverit, quod plus est, deteriorem pœnam recipiet. Nota quia et iudicium et concilium, et gehenna pœnam significant infernalem. Sed quia secundum qualitatem culpæ, qualitas pœnæ variatur, voluit Dominus per hæc nomina significare illas differentias. Minus est enim iudicium, quando scilicet cum reo agitur, et locum defensionis habet, quam concilium. Concilium enim vocatur, quando iudices congregati sunt non ad causam audiendam, sed ad dandam sententiam. Et gravius est jam ponere in pœna, quam sententiam dare. Similiter major pœna erit, secundum majoritatem peccati, et gradus tantum pœnæ per illa nomina significantur. Gehenna est primum inventum in Evangelio, et sumptum est ab historia. Vallis enim est, non erat valde amœna et delectabilis, in qua, relicto templo Domini, Judæi solebant idolis sacrificare. Sed Jeremias videns destructionem Jerusalem a Nabuchodonosor futuram, prædixit locum illum in

A quo sacrificaverunt eo tempore, mortuorum cadaveribus implendum, quod tempore captivitatis completum est. Tanta enim interfectio fuit Judæorum facta, quod locus ille impletus mortuis, versus est in maximum fetorem. Cui fetori Dominus pœnam infernalem comparans, vocat infernum, terram hennon, quod est, gehenna. Ge, enim terra, henna hennon dicitur. Sic enim præcipit Deus non irasci, non lædere verbo. Si autem læserit aliquo modo fratrem suum, docet Dominus et quid sibi contingat, et quomodo medeatur sibi, hoc malum sibi eveniet, quod et Cain, quod scilicet Dominus non respiciet ad eum, neque ad munera ejus, sicut nec Cain, qui fratri invidebat et eum odio habebat. Hanc autem medicinam donat ei ut fratri suo reconcilietur, et tunc Domino munera ejus placebunt. Dilectio enim proximi semper tempore præcedit, et dilectio Dei sequitur. Prius ergo diligit proximum, et post dilectionem Dei acquirit.

B
C
D
Continuatio. Præcepit, ne læseris fratrem nec mente nec opere; ergo si læseris et volueris offerre munus tuum ante altare, etc., quasi diceret: *Si offers munus tuum*, sive corporale, ut candelam; sive spirituale, ut orationem. *Ad altare*, sive materiale, sive spirituale, id est Christum. *Et tunc recordatus insueris*, quia frater tuus habet aliquid adversum te, id est, aliquam querelam contra te, non tu adversus fratrem tuum, noli offerre munus tuum tunc, neque tamen orationem postponere, quia David dicit: *Redde Altissimo vota tua* (Psal. xlix), *sed relinque*, id est differ offerre: *ibi*, id est postquam recordatus fueris, *ante*, id est antequam offeras ad altare, *et vade prius reconciliari fratri tuo*, si præsens est, et humiliare ei, et fac quod ad te attinet. Si autem absens est, promitte et habes bonam voluntatem, ut quam citius invenies, humiliabis te illi, et bene pœnitentiam in corde tuo, et tunc revertere ad oblationem tuam. *Esto consentiens*. Dicit ille: Et si noluerit mihi condonare, quid faciam? *Esto*, inquit, ei *consentiens*, id est benevolus, et sis ei amicus. et ora pro eo, sed non differendum est, sed cito debes ei reconciliari, et eum diligere et pœnitere de læsione. *Dum es in via*, id est in hoc sæculo cum eo. Si autem mortuus fuerit antequam concilieris, periculosius erit tibi. Sed tamen si pœniteas, tunc quoque poteris salvari, licet cum majori pœnitentia.

Ne forte. Ideo *dum es in via* debes reconciliari. *Ne forte tradat te adversarius*, id est sit causa quare tradaris *Judici*, id est Deo. *Et iudex ministro*, id est angelo messori, etc. Vel aliter: Adversarius est divinus sermo, qui nostræ carnis voluptatibus adversatur: et quando est ille adversarius noster quem læsimus, et divinus sermo. Jubet ergo, ut sit consentiens ille qui læsit divino sermone, qui præcipit diligere adversarios nostros, et eis reconciliari, ne similiter sit causa quare tradatur *judici*: quadrantem vocat minima peccata, quia quadrans genús est

nummi qui habet duo minuta. Quasi diceret : Donec persolvat, id est luat etiam minima peccata, quod nunquam erit. Vel novissimus quadrans dicitur terra, quia quatuor sunt elementa : inferior quadrans est terra et deterior ; ignis enim significat charitatem, aer vitam nostram, aqua baptismum, terra omnem corruptionem, et hoc est : *Donec persolvat novissimum quadrantem*, id est omnia peccata quæ per terram designantur.

Audistis, etc. Egit huc usque de omni motu ad nocendum, modo agit de omni motu ad concupiscendum, qui per mœchationem intelligitur ; quasi diceret : Adhuc ostendo quomodo sit abundantior justitia vestra justitia scribarum. Lex prohibet actualem fornicationem, ego etiam mœchiam cordis. Si autem objicit aliquis, quod lex præcipit, *non concupisces uxorem proximi tui (Deut. v)*, non videbatur Judæis hoc esse dictum, nisi de ablatione alienæ uxoris, ut nullus scilicet vellet auferre uxorem alterius, et non credebant esse adulterium desiderare concubitus alterius uxoris, et ideo ait Dominus :

Ego autem dico vobis, quoniam *omnis qui viderit mulierem*, non visu corporeo, sed *ad concupiscendam eam*, id est oculis concupiscentiæ. Hi sunt oculi qui aperti sunt in Adam et in Eva : erat enim clausa in eis concupiscentia exteriorum et carnalium voluptatum ; sed corrupta natura hominis, cœpit aperiri et diffuere huc et illuc concupiscentia ad omnes carnales voluptates. Ista vero apertio mala fuit. Mulier enim hic accepit omnem carnalem voluptatem et fornicationem large : homo enim debet esse sponsa Christi, et adhærere ei quasi æterno bono. Si quis ergo relicto æterno bono, adhæret alicui inferiori, sive idolis, sive auro, sive mulieri, vel alii voluptati, a Deo fornicatur. Quod si ponit finem præcepti, addens (*sic*) etiam de operatione. Quasi diceret per singula : Omnem malam intelligentiam et operationem a te remove (*Prov. iv*). Per oculum enim intelligentiam accipit, per manum operationem. Per hæc enim duo soli peccant homines : sed prius de oculis agit. Oculus iste ita large accipitur, ut significet quidquid pertinet ad intelligentiam. In primis dicitur oculus aliquis bonus doctor, qui intelligentiam illuminat docendo Scripturas : si iste docet sæcularia, sinister est ; si docet cœlestia, dexter est. Si ergo doctor ille etiam qui dexter est, id est qui divina exponit *scandalizat te*, aliquam hæresim interserendo, *erue eum a te*, et etiam separa longe. Iterum oculus est ratio, et exercitium nostrum in Scripturis. Si ergo exercitatio nostra in divina Scriptura, per ingenii nostri subtilitatem in aliquem errorem nos inducat, ante debemus exercitationem illarum Scripturarum dimittere, et ante rustice vivere, quam sapientes hæretici pereamus. Rursus oculus noster est vita contemplativa. Si ergo illa scandalizat nos in desidiâ mittendo, ut plures monachos facit, deseramus eam, et ad activam transeamus, et aliquem laborem faciamus, ut salvemur in ea potius quam ibi lugendo pereamus,

et ita de cæteris : *quia potius expedit*, id est convenit, *ut pereat unum membrum*, id est amicus noster, vel alia quæ dicuntur membra nostra, quæ juvant nos et sustentant, *quam totum corpus*, id est ego et amicus pereamus ; *et si dextera*, etc. Dextera manus similiter dicitur aliquis cooperator mecum in bonis operibus ; sinistra manus, aliquis cooperator mecum in malis rebus. *Et si dextera*, id est dexter cooperator, *scandalizat te*, aliquod peccatum monendo facere, nec aliter possis evadere, debes eum dimittere, sicut multi eremitæ socios suos dimiserunt. Vel manus similiter potest significare aliquam bonam operationem, vel activam vitam, quæ si noceat deseramus eam. Si enim visitarem aliquam pauperulam et eam pascerem, et diabolus me tentaret in ea, illam elemosynam deberem protinus dimittere ; vel si abbas meus me ad contraria opera mitteret, et ibi non possem me salvare, excusare me debeo. Si autem sæpius me coegerit, nec aliter evadere possem, eum potius aufugere debeo.

Dictum est autem, etc. Iterum ostendit abundantiorum justitiam. Moyses (*Deut. xxiv*) propter duritiam cordis Judæorum permisit, non præcepit, dimittere uxores si displicerent quia essent litigiöse vel sædæ, vel propter multas alias causas, potius quam eas interficerent. Levius enim erat dimittere quam interficere, et tunc qui eas dimittebant peccabant, nec salvabant. Multa enim permittuntur propter graviora vitanda, et quasi consulitur, cum alterum sit necesse, vel levius vel gravius peccare, quando in inferno puniantur levius, et tunc ille qui dimittebat, libellum repudii tradebat, in quo libello quod scriptum erat ignoratur, nisi forte causa repudii, et vineæ et terræ redditus unde uxor viveret. *Ego autem dico non dimitti uxorem, quia omnis, qui dimittit uxorem faciteam mœchari* : quantum in se est, licet aliquando illa nolit mœchari. Videtur sibi esse contrarius, cum dicat alibi : *Qui non odit, patrem vel matrem, etc., non est me dignus (Matth. vii)*, et alibi : *Qui non reliquerit patrem vel matrem vel uxorem propter me, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*. Sed non est. Hoc enim modo intelligitur : Homo debet diligere summum bonum, et respectu ejus debet odisse et contemnere omnes miseriae hujus mundi, et velle non esse, et omnes conditiones mundanas, sicut est nasci quod habemus a patre, et concumbere quamvis cum uxore, etc.

Personas autem nobiscum in cœlo velle esse debemus, et hoc est odisse patrem vel matrem, etc., et tamen illas conditiones debemus pati, quia nobis datæ sunt ad pœnam, et ad humiliationem. Si autem pater aut uxor in aliquod peccatum nos trahant, tunc dimittere eos debemus propter Deum, quia nihil contra Deum eis debemus. Hic autem præcipit non dimittere uxorem, nisi tantum *excepta causa fornicationis*. Si enim ipsa ruperit legem conjugii, potest eam homo a se separare, ut commisionem illam auferat sibi, quam violavit. Sed tamen sacra-

Digitized by Google

mentum conjugii remanet ut non aliam ducat, licet eam retinere si voluerit, juxta Apostolum, qui jubet aut abstinere aut reconciliari (I Cor. vii), utrumque enim licitum est. Tamen scriptum invenitur: *Quæ adulteram retinet, stultus et improbus est* (Prov. xviii). Sed de illa dicitur quæ assidue peccat, ne sit socius ejus adulterii, si eam consensu toleret. Accipitur hic fornicatio large, ut si illa pervertit cor mariti in idololatriam, vel in aliud criminale, ut non posset cum ea salvari, dimittat eam. Ecce causa fornicationis uxoris debet eam dimittere, et causa fornicationis spiritualis, ne ipsa scilicet fornicetur, sed si pari consensu voluerint abstinere, possunt separari, ut iste monachus, illa monialis fiat, et tunc non separat eos homo sed Deus. Quod non est contrarium illi qui dixit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (Matth. xix; Marc. x). Item si aliquis accipiat uxoris suæ mortuæ cognatam vel soam, dimittat eam, et ducat aliam, quia non fuit sua uxor. Similiter si accipiat ancillam insciens, postquam sciet, laboret ut eam liberet, vel eam dimittat, quia non fuit conjugium, sed suppositio. Non enim lex Dei facit injuriam dominis mundi, ut eis servos auferat vel ancillas. Si frigida natura est vir, non perfectum est conjugium, dimittat ipsa eam, et nubat alteri. Iterum autem audistis, quia dictum est antiquis: *Non perjurabis*. Moyses videns se non posse auferre juramentum, auferit perjurium, et iterum quia illa per quæ jurant homines, habent in magna reverentia, ne creaturas facerent sibi deos, præcepit Deo reddere juramenta, et non jurare per creaturas. Dominus autem perfectius eos a perjurio removet, cum omnino jurare prohibet. Juramentum tamen neque bonum neque malum per se, quia etiam præcipitur et prohibetur cum aditamento. Sunt quædam petenda per se, et quædam vitanda per se, ut fornicatio, et quædam vitanda propter aliud, ut clericum habitare cum muliere, vitandum est scilicet propter suspicionem et tentationem. Alia faciendæ sunt propter aliud, ut jurare propter incredulitatem hominum, ne peccent in nobis proximi male suspicando de nobis, quia crudelitas est famam contemnere, in qua proximus occiditur. Juramentum enim est de istis ultimis, quia per se non est malum, quia si esset malum, non aliquando præciperetur, nec bonum est quod prohibetur. Jubetur tamen propter necessitatem, prohibetur si otiosum sit, quia tunc malum est. Est etiam otiosum et superfluum, et generat perjurium, si sæpius frequentetur.

Neque per cælum. Quia prohibuerat omnino jurare absolute, ne putaretis quod jurare per Deum solum prohibuisset, et nullum esset peccatum jurare per creaturas, et perjurare eas, addit: *Neque per cælum*, id est per creaturas superiores; *Neque per terram*, id est inferiores. Non dicitur cælum thronus, neque terra scabellum, ideo quod Deus huiusmodi positionem habeat, qui totus est ubique, sed voluit significare dignitatem cæli, quia majorem pul-

chritudinem habet cælum quam terram, et plus admiramur Deum in cæli creatione, quam in terræ. Unde dicitur sedere in cælo, et dicitur terra esse sub pedibus, quia vilior esse videtur, sicut illa quæ pedibus conculcantur, et in hoc tamen Deus utrumque possidere significatur, hoc ut dignius, hoc autem ut vilius. Tria sunt quare non debemus perjurare per creaturas, tum quia bonæ sunt factæ a summo bono, tum quia Deus habitat in eis, et qui juraret per creaturas, juraret per inhabitantem, tum quia sunt sacramentorum magnorum signa. Cælum enim significat animas justorum, in quibus regnat Deus et judicat; terra autem terrenos homines quos habeat sub pedibus, id est sub potestate; Jerusalem vero Ecclesiam, quæ est vere civitas Dei, et ideo propter significata figuræ sunt venerandæ, ne jurando per figuras violet significata. *Neque per caput tuum.* Caput significat Christum, quasi dicat: Ideo non debes jurare per caput, quia non est opus tuum, sed Dei: et vere non tuum, quia non potes nec unum capillum creare, sed nec etiam colorem dare. Nota quod qui mentitur peccat, qui autem per Deum affirmat, et postea fallit, dupliciter peccat, et in mentiendo et in falsitate affirmationis per juramentum, quod perjurium est. *Si autem*, etc. Quomodo ergo loquemur, dicent illi, qui semper jurare consuevimus? Sic respondetur: Si aliquis dixerit, *est*? respondete, *est* si affirmare vultis. Si vero aliquis dixerit, *non est*? respondete, *non*, si negare vultis. Vel *sermo vester sit est, est*, ut et verbo et signo affirmatio sit, vel *non, non*, ne aliud sermo dicat, et aliud signa vel opera.

Quod autem, etc. Prohibuit juramentum otiosum, si autem necessarium est, non prohibet, quia Paulus juravit in Epistolis, ubi dicit: *Testis est mihi Deus* (Rom. i): et Deus juravit: *Per memotipsum juravi* (Gen. xxi): et ideo addit, *quod abundantius est extra hunc sermonem*, id est, *est, est, non, non, a malo est*, quasi dicat: Si jurare cogaris, a malo est, id est, ab incredulitate audientis, non dicit malum est, sed a malo, id est, a suspicione cogentis procedit jurare. Si enim aliquis innocens accusatur, ut satisfaciat audientibus de eo male suspicantibus juret, non enim negligenda est fama, in qua proximus occidatur. *Audistis*, etc. Docet iterum abundantius justitiam. Moyses dedit quoddam præceptum, et pro læsis et pro temerariis lædentibus. Ne enim omnes temerarii essent in læsionibus aliorum, posuit poenam ut refrenarentur. Item quia non potuit omnino retrahere manus læsorum a vindicta, saltem voluit iram eorum contemperare, ne super injuriam vindicarent se, pro pari parem redderent talionem. Solent etiam injuriati gravius injuriam vindicare quam essent, quia etiam pro verbo interficere hominem. Christus autem perfectiorem justitiam docet, id est, omnino non resistere malo, id est lædenti, sed pati injuriam, non referre; vindicta tamen non omnino prohibetur, Dominus enim punit malos cum dicit: *Discedite a me maledicti* (Matth.

xxv), etc.; et qui dedit maxillas percutienti (*Thren.* A III), et David, qui dicebat: *Si reddidi retribuentibus mihi mala (Psal. vii)*, hæc et hæc eveniant mihi, multos punivit. Sunt enim vicarii Dei sæculares potestates, quæ vice Dei malos damnant, et ad utilitatem eorum et ad terrorem aliorum. Licet enim istis vindictas de malefactis accipere, sed zelo justitiæ, non delectatione pœnæ, sicut Deus facit, hoc modo puniebat David. Suas etiam injurias potest vindicare, non sicut homo, sed sicut iudex; cæteris autem hominibus accipere vindictam prohibetur, læsi enim non pro amore justitiæ hoc facerent, sed in odium, unde Dominus ait: *Mihi vindictam, ego retribuam (Rom. xii)*, vel in persona mea, vel per vicarium, qui non ferit hominem, sed peccatum ut homo corrigatur. Tres injurias ponit, læsionem in persona, rerum ablationem, et angarias in servitium, quos omnes jubet tolerare. De læsione enim personæ agit, cum dicit: *Si quis percusserit te in maxillam, etc.* Quamvis ad litteram non absurdum sit accipere, tamen Dominus non legitur hoc fecisse, sed percussus in maxillam, respondisse: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo (Joan. xviii)*, etc. Nec apostoli similiter. Per maxillam igitur dexteram accipitur læsio aperta in re digna. Per maxillam, apertio; per dexteram, res digna intelligitur, quasi dicat: Si quis impropèraverit tibi quod Christianus es vel religiosus, vel aliquid dignum hujusmodi, quæ læsio aperta est, et in re digna, *præbe ei et alteram*, non dicit sinistram, sed *alteram* dexteram, sabbaudit: Bonus enim homo nihil habet in se sinistrum, sed omnia dextra; unde legitur in libro Judæum (*cap. iii*) ad hoc sinistra usus fuisse pro dextera, quasi dicat: *Præbe ei et alteram*, id est, patere etiam in læsione alterius dextræ operationis sicut opus fuit. Si enim impropèrat quod tu es Christianus, et sis etiam paratus pati, et vocet te ideo hypocritam, quia religiosus es.

Et ei, etc. Agit de injuria ablationis rerum, prohibet enim nos repetere nostra si auferantur, si sine contentione hoc facere non possumus; sin autem, ut ait Apostolus (*I Cor. vi*), potius debemus pati fraudem quam in judicio cum fratre contendere, et ideo Dominus ait: *Et ei qui vult tecum in judicio contendere, etc.* Si enim velit contendere, potius dimittamus res nostras. Per tunicam quæ carni propinquior est necessaria intelliguntur, per pallium superflua. Lucas meliori ordine usus est, qui dicit: Quod si quis tulerit pallium, dimitte ei et necessaria, si opus fuerit. *Et quicumque, etc.* Ecce tertia injuria de angaria, sicut si aliquis, non dico læserit fidelem, vel res abstulerit, sed si eum servire sibi coegerit, quod in captivitate solet fieri, patiat et serviat, et etiam plus quam præcepit. Sed si angariaverit eum aliquid illicitum facere, ut peccatum, potius patiat se interfici, quod in hac metaphora intelligitur: *Quicumque angariaverit te mille passus*, id est, aliquid licitum opus, mille enim passus sunt iter Sab-

bati, in quo servilia opera prohibentur: ergo mille passus non est servile opus, sed licitum, quod et numerus millenarius designat, qui perfectionem significat; quasi dicat: Si angariaverit te ad aliquid servile opus, id est, peccatum quod facit servus, noli facere; sed si mille passus, id est, aliquid licitum coegerit, sicut fodere in vinea sua, *vade*, id est, perfice quod cogit, et non solum mille passus, sed etiam duo millia. Ter ponit mille, quia tribus modis jubet servire, corpore, animo, spiritu: ut et toto corpore operetur, et spiritu, id est voluntate et animo, id est ratione, scilicet pro Deo, non pro timore, non pro cupiditate, sed quia Deum remuneratorem expectat. Mystice etiam quædam intelliguntur, ut: Si hæreticus dextrum dogma violare voluerit, opponere aliud testimonium Scripturæ, et iterum præbe alterum donec lassescat. Spiritualiter doctor tunicam tollit, cum interiora facit confiteri, id est, vitia animæ, ut iram, invidiam et hujusmodi; ille addit et pallium, qui non confiteri erubescit exteriora, id est vitia carnis, ut fornicationem, et cætera. *Et qui, etc.* Et quia non sufficit pati damna, nisi demus nostra, addit: *Et qui petit a te, da ei.* Non dicit quidquid petit, sed *da*. Si petit rem honestam, da vel totum, vel partem si non potes totum; et si neutrum potes, da voluntatem; si petit rem inhonestam, da correctionem.

Et volenti mutuari a te, ne avertaris ab eo, sed libenter accomoda. Est enim quoddam genus misericordiæ accommodare, sed non ut plus recipiat. *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum.* Hoc fuit permissio, non præceptum. *Ego autem dico vobis: Diligite, etc.* Ponit tria genera inimicorum: alii enim manu nocent, alii lingua, alii corde, quos præcipit diligere. Odientes corde inimicantur, calumniantes ore, persequentes manu. Prophetæ videntur esse contrarii huic præcepto, qui mala inimicis imprecantur. Sed ipsi videntur voluntatem Dei approbare, non imprecabantur, sed divino judicio consensum præbebant. Iterum cum præcipiat orare pro inimicis, videtur Joannes contrarium dicere: *Si quis sciat fratrem suum peccare non ad mortem, oret pro eo, et dabit illi vitam Dominus.* *Est autem peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis (I Joan. v)*, ubi aperte ostenditur quosdam fratres esse, pro quibus orare non jubemur. Peccatum ad mortem est, cum post agnitionem veritatis perversus tamen oppugnat fraternitatem, et homini bono invidet, et bonum odit, et in malo suo omnino obstinatus est: quod peccatum obstinatio, vel impœnitentiæ vocatur. Hæc labe talis est, ut humilitatem pœnitendi subire non possit, et precandi, licet aliquando pœniteat, sicut Judas qui dixit: *Peccavi, tradens sanguinem justis (Matth. xxvii)*, et noluit humiliare se, et precari veniam, sed facilius cucurrit ad laqueum, et huic pœnitentiæ non ignoscit Deus. Homo hujusmodi qui diabolicum peccatum incurrit, jam cum diabolo damnatus est, nec pro eo sicut nec pro diabolo orandum est. Sed

non omnes cognoscunt eum nisi spirituales viri, ut Joannes, et ideo non præcipitur nisi ei qui scit non orare pro eo, unde indiscrete pro omnibus oramus, quia discernere nescimus. Cætera peccata non dicuntur ad mortem, quia de eis pœnitere possunt homines, et quia sanari possunt, non est neganda medicina orationis: pro impœnitentia vero non est orandum, quia jam est in inferno, id est in desperatione. Hic autem præcipit Dominus orare pro infidelibus persequentibus. Joannes autem agit de fratribus, et ideo non est contrarium. Vel non pro omnibus præcipit orari, sicut nec ipse pro omnibus creditur orasse in passione, sed pro illis qui non erant in diabolieo peccato, nec scienter, nec per invidiam impugnabant veritatem, sed per ignorantiam; unde ait: *Quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii). Hi sunt videlicet illi quos Petrus postea convertit, quibus ait Petrus, quod per ignorantiam fecerant, sicut et principes quidam scilicet eorum.

Ut sitis filii patris vestri, etc. Quasi dicat, ut imitemini illum qui semper Pater vester est, id est benevolus vobis, quamvis non sitis filii ejus, sicut in Evangelio ille qui vixerat luxuriose, dixit: *Pater, jam non sum dignus vocari filius tuus* (Luc. xv). Patrem vocavit, et tamen se filium denegavit: et in quo debeant imitari, subdit: *Qui facit solem suum oriri*, etc. Quasi dicat, qui benefacit gratuito bonis et malis. Solem visibilem accipe, non solem justitiæ, quia ille non est ortus omnibus. Pluviam iterum materialem accipe, non doctrinam spiritualem, quia illa negata est quibusdam civitatibus, ideo non est generalis sententia. *Si enim*, etc. Diligite inimicos, non tantum amicos, quia *si tantum diligitis quia vos diligunt, nullam mercedem habebitis*. Si tamen diliguntur amici non propter carnalem affectum, sed propter Dei præceptum, qui ait: *Honora patrem* (Exod. xx), etc., tunc merces habetur. Publicani dicuntur qui publica vectigalia exigunt, vel a Publico Romanorum duce dicuntur, qui instituit hujusmodi quæstores. *Et si salutaveritis fratres tantum*, etc., id est si tantum amicis vestris bona optetis, in hoc quid facietis amplius, id est quo sitis ampliores, gentibus? id est meliores. Ethnos interpretatur *gens*, inde ethnicus, id est gentilis. *Estote ergo*, etc. Quia illud non sufficit, ergo estote parati, non tantum amicis, sed *sicut pater vester*, qui amicos et inimicos diligit, quia creatura sua sunt, et ideo dat eis temporalia necessaria.

CAPUT VI.

Attendite ne justitiam vestram, etc. Instructis illis in perfectiori justitia agit de fine, ut non tamen hoc fine faciant, scilicet propter humanum favorem. Et agit de tribus virtutibus, eleemosyna, jejunio, et oratione, removendo a singulis hunc finem. Non prohibet fieri opera *coram hominibus*, quia superius dixit: *Luceat lux vestra coram hominibus* (Matth. v), sed hac intentione fieri prohibet, ut videantur, id est ut velint videri. *Cum ergo*, etc. Quando quidem nullam justitiam, ergo nec eleemosynam pro lauda-

faciatis. Tangit morem Judæorum, qui quando pauperes congregare volebant, tuba sonabant in publicis locis, et hoc præcipue faciebant hypocritæ, qui sub specie boni laudes quærebant, quasi dicat: *Noli tuba canere*, id est noli facta tua notificare et innotescere, ea intentione *sicut hypoeritæ*, quia *receperunt mercedem laudis: vel receperunt quidam eorum in inferno mercedem suam*, id est aptam. *Tu autem*, etc. Quia aliquis diceret: Ego faciam pro utroque, et pro æterno bono, et pro humana laude, prohibet illud, quia Deus non patitur secum esse participem. Dextra est amor celestium honorum, sinistra vero est amor temporalium honorum, laudis scilicet et cæterorum: non ergo consocientur isti amores, et *nesciat sinistra*, id est petitio humanæ laudis, *quid faciat dextra*, id est amor et cælestium respectus: *Ut sit eleemosyna tua in abscondito*, id est in pura conscientia, ubi homo non videt, sed Deus tantum. *Et cum oratis*, etc., *qui amant orare stantes*, quasi cum labore *in synagogis*, id est in angulis platearum. Duo genera notat hypocritarum, alios qui aperte orant in publico ut viderentur, sicut illi qui orant in synagogis, ubi est totus conventus hominum, et alios qui licet in publico orarent, tamen latere se velle simulabant, cum tamen vellent videri, sicut illi qui in plateis orabant, sed tamen in angulis. *Tu autem cum orabis*, *intra*, etc. Ad litteram est hoc bonum facere, tamen aptius accipitur per cubiculum secretum conscientiæ, in quo cubili oportet ut non sit litigiosa uxor, id est carnalitas, quæ inquietet et faciat foras vagari mentem, non permittens sibi quiescere. Oportet igitur eam domari et comprimi, ut non inquietet et litiget. Sed non valet refugere ad cubiculum, nisi clauso ostio, ne intret turba phantasmatum. Ostia sunt ut quinque sensus corporis, et præcipue timor et amor terrenus. Per hæc enim duo ostia intrant omnia phantasmata peccatorum, quæ claudenda sunt.

Orantes. Ostenso ubi sit orandum, docet quomodo sit orandum, removendo falsam intentionem gentilium ab orationibus nostris. Gentiles qui serviebant dæmoniis non credebant, sicut nec erant, in diversis locis, deos suos esse, et ideo faciebant longas orationes in multiloquio, confidentes, ut per eas ab aliis locis revocarent. Præterea dæmones non possunt cogitationes intelligere, nisi aliquibus signis indicentur. Erant igitur omnia verbis suis incitanda. Credebant etiam gentiles verborum compositione deos ad compassionem movere, sicut et homines, faciebant igitur longas orationes in multiloquio confidentes. Hoc removet Christus, non quod prohibeat longas orationes, quia pernoctasse in oratione legitur, et passione imminente, prolixius orasse dicitur, et Apostolus ait: *Orantes sine intermissione* (I Thess. v): sed hac intentione longas fieri prohibet, ut quasi in multiloquio tantum confidant, et non in propria conscientia, unde ait: *Nolite multum loqui*. — *Multum dico, sicut*, id est eadem intentione qua ethnici, id est gentiles. *Putant enim*. Exponit inten-

tionem eorum, quod in multiloquio exaudiantur. *Sit namque*, etc. Quasi dicat, non est talis, quales sunt dii eorum, qui nesciunt voluntatem hominum nisi verba audiant. Quæritur ergo quare verba promuntur in secretis orationibus, ut videlicet Deo, opere, voce, corde serviamus, et potius propter nos, ut incitemur orando per verba ne desipiamus, et ut quædam verba audita a nobis, nos ad compunctionem moveant. *Sic ergo*, etc. Docuit orandum, et ubi et quomodo. Docet quæ sunt oranda, ponendo breviter summam omnium quæ debent postulari a Deo. Et sicut superius docuit septem virtutes quibus homines efficiantur beati, de quibus omnes aliæ dependent, sic materiam petitionum ponit, ne errent homines in petitionibus, et ne aliquid quod non includatur in aliqua istarum, petatur. Pauca verba et plena mysteriis ponit, ut et idiota possit retinere, et summam intelligere, et sapiens ibi inveniat profunda mysteria, in quibus se posset diu exercere: et quæcunque in orationibus diffuse petuntur, hic omnia breviter inveniuntur.

Pater noster. Septem sunt petitiones, sicut septem dona Spiritus, et septem virtutes superius expositæ. Per petitiones venit ad dona, et per dona ad virtutes, per virtutes ad beatitudinem. Istæ petitiones distinctæ sunt secundum duas vitas; quia vita alia temporalis, alia cœlestis. Per temporalem transitur ad cœlestem, si bene et recte utatur temporali viator, ita quod non adhæreat huic mundo, imo liberetur ab eo. Tres ultimæ petitiones pertinent ad temporalem vitam, et tres primæ consummabuntur in cœlesti vita. Media vero, quamvis de cœlestibus sit, hic tamen completur, quia panis spiritualis ideo petitur, ut in præsentem eo fruamur, et per eum confortemur. Sed antequam ad petitiones veniatur, captatio benevolentiae more orantis præmittitur, cum dicat: *Pater noster*, inducitur unusquisque fidelis orans, non sibi, sed communi saluti hominum, ut charitas et unitas Ecclesiæ designetur, in qua tam bene desiderat frater salutem fratris sicut et suam. Dicit ergo: *Pater noster*. Cum vocet eum patrem, debet esse filius, neque degenerare a tanto patre, qui affectu et benevolentia est Pater. Cum vocamus patrem, significamus quod jam non sumus servi, sed filii. Cum dicit *noster*, significat quod multorum est, non unius tantum. Qui enim habebat unum filium naturaliter per gratiam suam, voluit et alios adoptionis filios addere. Ecce communis est pater omnium nostrum, per quod admonentur omnes ejusdem fraternitatis et unanimatis. Non applaudit sibi dives, vel nobilis, sive Dominus, quia similiter Filius Dei est pauper, ignobilis, et servus. Omnes itaque fratres sumus. Cum dicitur: *Qui es in cœlis*, videtur orare ille qui est in imo, ut ad Patrem suum, qui est in cœlis, id est in immutabilitate, æternitate, impassibilitate, possit ascendere, ut cum eo fiat immutabilis, impassibilis. Præmissa captatione benevolentiae, accedit ad petitiones. Sed alio modo ordinantur, quam in hominibus complentur. Præmittuntur

tur enim illæ petitiones quæ in futuro erunt consummatæ, quia digniores sunt. Postea ponuntur illæ quæ ad præsentem vitam pertinent, quia indigniores sunt. Sicut Isaias fecit, qui dona Spiritus sancti digniora præmisit descendendo in minimis, et Moyses qui dilectionem proximi, dilectioni Dei præmisit, quamvis sit posterior tempore. Ut ergo melius et dignitatem, et quomodo aliud ex alio nascitur videamus, naturalem ordinem sicut in nobis completur sequamur, prius, et postea ad istum ordinem redeamus. Ultima petitio est: *Sed libera nos a malo*, quæ tamen prima est in nobis. Homo enim qui vult ascendere in cœlum, videns quia non potest aliter ascendere, nisi a malis hujus mundi liberetur, clamat: *Libera nos a malo*, id est a peccato originali et actuali, et a desiderio hujus mundi, ubi et temporalia et meipsum abjicere queam, et siam pauper spiritu. Quod totum fit per spiritum timoris, sicut superius expositum est planius in tractatu virtutum. *Et ne nos inducas*, etc. Abdicatis omnibus terrenis, necesse est instare tentationes interiores et exteriores. Necessaria est ergo mansuetudo, ut mitis sit et humilis nocentibus, et nulla ira, nec rancor, id est superbia eum moveat, quod fit per spiritum pietatis, et non orat quod non eveniant, sed ut non inducatur. Ille inducitur in tentationem, qui succumbit tentationi, et mergitur in ea.

Et dimitte, etc. Quamvis sit liberatus a malo, quamvis non frangatur tentationibus, adhuc tamen non potest mutari, quin in multis Deum offendat. Et navis transiens per mare, per rimas recipit aquas, et ideo necessarius est luctus quo peccata abluat, et ut sibi dimittatur, aliis dimittat, et de miseriis hujus sæculi doleat, quod totum fit per spiritum scientiæ. Scientia de terrenis est, et spiritus scientiæ facit lugere hominem, qui quanta sit miseria in præsentem facit cognoscere, et peccatis cognitis facit clamare: *Dimitte nobis debita nostra*, id est peccata quæ debemus lugere. *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Debitorum sunt qui debent nobis pecuniam, et qui fecerunt nobis aliquam injuriam. Si debent pecuniam et perfectus es, dimitte. Si imperfectus es, licite requirere potes, si ille habeat unde reddat. Sin autem, debes dimittere, si fecit injuriam, et se tibi humiliaverit, dimitte: si non vult humiliari, paratus sis ad condonandum, et fac quantum in te est. Illi autem nihil prodest quod tu facis, nisi rogaverit, sed tu te expedisti. *Panem nostrum quotidianum*, etc. Hæ tres petitiones ad terrenam vitam pertinent, quia liberatio a malo, tentatio, lugere pro peccatis, in præsentem est, et a mundo separatio vocatur, modo transit ad cœlestia, et inprimis petit sibi dari panem cœlestem, quo bene operetur, et in via confortetur ne deficiat. De cœlo quidem panis petitur, sed ut hic comedatur, et ita petitio ista confinium est de temporali ad cœlestem vitam, quia res cœlestis inclinari postulat, ut in præsentem habeatur. Panis iste est Deus, qui pascit angelos, et sicut panis qui a matre comeditur, in lac in matre conver-

titur, ut puer illo fruatur, sic Deus quo fruuntur angeli sicuti est, nobis versus est in lac, ut eo possemus frui. Assumpsit enim visibilem formam ut doceret homines, et sic saltem eum cognoscere. Comedimus ergo eum semper sub aliqua specie, in sacramento altaris, in Scripturis, et in verbo prædicationis et in omnibus modis, quibus modis nobis revelatur. Fruimur etiam in illo pane, quando pane terreno vescimur, ut ei, fortius sustentati, serviamus. Panem istum vocat supersubstantialem, quia super omnes substantias est, et quotidianum eum vocat Lucas, quia eum quotidie aliquo supradictorum modorum comedimus, hodie vocat præsens tempus. Per istum panem esurimus et sitimus justitiam futuram. Justitia enim præsens est imperfecta, et quasi esuriens, de hac esurie dicitur: Satiabor cum apparuerit gloria tua, et desiderium cælestis justitiæ, quæ imperfecta est, et iste panis habetur per donum fortitudinis.

Fiat voluntas tua, etc. Istæ tres quæ restant non possunt impleri perfecte nisi in cælo. Pastus illo pane, petit quod voluntas Dei fiat, *in terra sicut in cælo*. Duæ sunt voluntates in Deo: una misericordiæ, quæ non est cogens, nec aliquid libero arbitrio aufert, qua omnes homines vult salvos fieri, quod tamen in libera voluntate illorum positum est. Est alia quæ est de effectibus rerum, de qua dicitur: Omnia quæcunque voluit fecit, huic nemo potest resistere, de qua dicitur: Voluntati ejus quis resistet? hæc providentiæ concordat semper, alia vero, non semper. Si enim velit per misericordiam de aliquo pravo quod sit justus, et conferat ei gratiam suam, et tamen ille per liberum arbitrium contradicat, nec gratiæ Dei consentiat. Hæc voluntas Dei non concordat providentiæ, quia quamvis per dulcedinem gratiam conferat, tamen scit non consenturum. Quæ autem de effectibus est, alia est permittens, alia approbens. Permittens est, quæ efficiat malum quandocunque vult. Approbens autem est, quod faciat bonum quandocunque vult, et utraque est ex justitia. Itaque homines resistunt voluntati misericordiæ, et non resistunt voluntati justitiæ. In Paulo tamen videtur cogens voluntas Dei, sed non est, quia licet sit percussus, tamen voluntas erat libera, ut resisteret si vellet. In cælo sunt omnes Dei voluntates, et nullus ibi voluntati Dei resistit, sed in terra multi contradicunt voluntati Dei, illi scilicet quæ est ex misericordia. Cum enim vellet pravos etiam salvare, si vellent, tamen ipsi contradicunt operibus huic voluntati. Orat ergo iste, quod sicut voluntas Dei est in omnibus civibus cæli, ita faciat se et alios terrenos tales, qui nullo modo voluntati Dei resistant, quod in nullo perfecte completur nisi in cælesti vita, et tamen aliquo modo in hac vita completur in sanctis, etsi non per opera, quia nullus sine macula vivere potest.

Sicut in cælo et in terra. Diversis modis variari potest, ut dicamus, *sicut in cælo*, id est in Christo, in quo Dominico homine deitas sedet, et suæ volun-

tati tanquam ille homo contradixit, ita *in terra*, id est in Ecclesia fiat. Vel *sicut in cælo*, id est in angelis, ita *et in terra*, id est in hominibus. Vel *sicut in cælo*, id est in anima justi, ita *in terra*, id est in carne, ut nullo modo caro contradicat Spiritui, sed in eadem voluntate consentiat cum eo. Vel *sicut in cælo*, id est in sanctis viris, ita *in terra*, id est in peccatoribus. Quod tamen est per spiritum consilii, qui dat nobis consilium bonum, quo illam misericordiam adipisci possumus, ut simus scilicet misericordes. *Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v)*.

Adveniat regnum tuum. Postquam assecutus est illam misericordiam, ut voluntati Dei non resistat, postulat altius donum ut Deum videat, scilicet clare remotis omnibus nebulis phantasmatum, quod non erit perfecte completam nisi in futuro. Et quamvis illa in cælo non dentur ordine, tamen secundum ordinem dignitatis postulantur, quia quamvis non sint plenarie data, tamen ordine sunt in terra a sanctis recepta. Hæc postulatio sexta est, quia homo in sexta die, id est in perfectione, quæ per senarium signatur ad imaginem Dei factus est (*Gen. 1*), quæ imago postea per peccatum corrupta est. Modo in eandem imaginem se reformari petit perfectam, id est, in eundem intellectum ut Deum aperte intelligat. Quæ imago regnum Dei dicitur. Videre enim summum bonum, est regnum cælorum. *Reformatio hujus imaginis est idem quod munditia cordis*. Unde dicitur: *Beati mundo corde (Matth. v)*, etc. Quæ aliquatenus in præsentia habetur. Hæc petitio per spiritum intelligentiæ completur.

Sanctificetur nomen tuum. Hæc est septima petitio, ultra quam nulla habetur, quæ merito sequitur post Dei visionem. Nihil enim valeret Deum videre, nisi delectaretur homo in illa visione. Hæc requies et delectatio præfigurata est in die septima, in qua dicitur Deus requievisse. Unde et dicitur. Sanctificavit Deus diem sabbati (*Gen. 2*), quia in futura requie vere sancti erunt fideles. Hæc est illa pax de qua dicitur: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v)*. Quando enim similes erunt Deo impassibiles, immortales, incorruptibiles, nulla inquietudine moti, sed in æterna pace, in qua est Deus, viventes tunc erunt filii Dei et etiam dii participatione vocati. Quod orat iste: *Sanctificetur nomen tuum* in nobis, ut tu dicaris Pater, et nos filii tui, et etiam dii. Ac si diceret: Sanctitas nostra non erit nostra, sed tua in nobis, et deo *sanctificetur*, id est, sanctitas tua fiat et appareat in nobis, et tuum sanctum nomen in filiorum appareat dignitate. Hæc petitio completur per spiritum sapientiæ. Differunt sapientia et intelligentia, sicut inter nos possumus videre. Intelligentia enim intra nos est ipsum exercitium investigandi Scripturas. Sapientia vero ipsa delectatio cognitionis, quia jam nihil investigamus, sed quasi omnia scimus, in cognitis delectamur, ita per simile in cælo intelligere, et ipsum videre, non quod in cælo sit

Si autem in terra volutatur, quomodo mundum est? quoniam sordescit res dignior, dum inferiori miscetur, sicut aurum argento. *Lucerna*, etc. Superius insinuavit, quod nulla bona mala intentione debent fieri, et hoc in proximo ubi dixit: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum*. Quod ita probatur. Ideo pura intentione omnia debetis facere, quia oculus tuus, id est, bona intentio, est lucerna, id est illuminatio corporis tui, id est congeriei bonarum actionum. *Si enim oculus tuus*, etc. Determinat quomodo oculus est lucerna, scilicet si simplex est intentio, id est pura, non duplex, id est partim propter temporalia, partim propter caelestia, totum corpus lucidum est, id est, tota actio erit bona. Non tamen intelligendum est de malis, si bona intentione fiant, quod, ideo bona sint. Nullum enim per se malum bonum potest esse, etiamsi bona intentione fiat. Furtum enim facere, ut darem pauperibus, non esset bonum. Sed quaedam sunt quae indifferentia existunt, quae possunt flecti ad bona per intentionem, et ad mala. Sicut levare lapidem ut feriam hominem, et si dum bonum facio bona intentione, malum tamen inde contingat alicui, non est imputandum mihi pro peccato, sicut si dum levo lapidem in aedificium ecclesiae, lapis super hominem caderet et eum interficeret. Sed bona, si mala intentione fiant, mala sunt: sicut si jejuno propter laudem. Unde sequitur. *Si oculus*, id est, intentio est nequam, id est, prava, et totum corpus, id est, tota actio est mala. *Si ergo*, etc. Et quandoquidem propter malam intentionem bona fiunt mala, ergo mala, per se facta mala intentione quanta erunt? Et hoc est: *Ergo si lumen*, id est intentio quae debet esse lumen operum, *quod in te est*, id est, in tua manu, *tenebrae sunt*, id est, prava et mala per se mala intentione facta, *tenebrae quantae erunt*, postquam male intentioni unitae erunt? Vel aliter: Lumen est intentio dicta, quia nota est illi qui intendit. Exitus vero rei, quia incertus est, *tenebrae dicitur*. Ille enim qui intendit, licet cognoscat quid intendat, nescit tamen quid de facto eveniat, sive bonum sive malum. Ut cum alicui aliquid do vel ago, nescio utrum bono cedat illi an malo. Dicit ergo: Si intentio qua facis quae tibi nota est, appetitu temporalium sordidatur, quanto magis ipsum factum, cujus exitus dubius est? Quod etsi bene cedat alicui, quod non bona intentione facis, nihil tibi prodest, quia quomodo feceris tibi imputatur, non quomodo illi evenit.

Non potestis duobus dominis servire, etc. Adhuc diceret ille vel aliquis: Si propter intentionem temporalium bona sunt mala, ego etiam faciam bona, et propter Ecclesiam et propter temporalia. Ad hoc Dominus ait: *Non potestis duobus dominis servire*. Videlicet contrariis quasi uni Domino. Per hos duos dominos intelligitur Deus et diabolus. *Aut enim unum*, etc. Reddit causam quare diabolus, qui aut odio habebit unum, id est, diabolus quem natura-

liter homo habet odio, et alterum diligit, id est, Deum. Aut unum sustinebit, id est, diabolus. Non dicit, aut diabolus diligit, nullus est enim adeo nequam qui diabolus diligit, sed aliquid diligit propter quod imperium ejus patitur. Sicut si aliquis diligeret ancillam alicujus nequissimi, et propter eam sustineret imperium pravi domini. Non dicit odit, sed contemnit. Nullus enim naturaliter odit Deum, sed propter voluntatem ejus praecipua contemnit. *Non potestis*, etc. Exponit qui sunt duo domini. Mammona Syriaca lingua sunt divitiae. Per divitias intelligimus diabolus, qui praest divitiis, non quod possit eas dare, nisi quantum Deus permittit, sed quia per eas hominem fallit.

Ideo dico vobis: Ne solliciti sitis, etc. Et quia non potestis Deo servire et mammonae, ideo nolite esse solliciti de divitiis temporalibus causa victus et vestitus. Duae enim sunt sollicitudines, alia est rerum, alia ex vitio hominum. Ex rebus ipsis oritur sollicitudo, quia panem habere non possumus nisi seminemus, laboremus, et similia. Hanc sollicitudinem non prohibet, quia Dominus ait: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (Gen. III). Conceditur ergo nobis providentia et labor. Sed est quaedam sollicitudo ex vitio hominum superflua, quando ipsi desperantes de bonitate Dei frumentum plusquam est necessarium, et pecuniam reservant, et dimissis spiritualibus illis intenti sunt. Hoc prohibetur hic dum dicitur: *Non sitis animae vestrae, solliciti*, id est vitae vestrae, scilicet cibo vestro per quem vita servatur, etc.

Nonne anima plus est, etc. Vere non debetis esse solliciti ultra modum, quia qui dedit majus, scilicet vitam, dabit minus, scilicet escam. *Respicite volatilia caeli*, etc. Simile est a minori. Si Deus providet avibus, multo magis hominibus. *Nonne vos plaris estis*, etc. Hic est comparativus pro positivo. *Quis autem*, etc. Ita construe, ut melius videas. *Et de vestimento quid solliciti estis?* Quod ad corpus pertinet, pro nihilo: quia totum corpus in meo opere est, itaque nullus vestrum potest addere aliquid, et hoc est: *Quis autem vestrum*, etc. Etsi in corpore nihil addere potestis, sed solus Deus totum facit, tunc nolite solliciti esse pro indumento corporis, quia qui corpus fecit vestiet corpus, mediante tamen providentia hominum postquam operatur, et dat quando vult, et quando non vult, et quantum vult. *Considerate lilia agri*, etc. Iterum alia similitudo, scilicet de indumento. Prior enim fuit de cibo, lilia induta sunt coloribus suis. Clibanum vocat furnam gentes quae de Deo non habent notitiam, nec in eo confidunt, nec de futuris cogitant, ista si procurant, non est mirandum. *Quaerite ergo*, etc. De temporalibus non debetis esse solliciti, sed de caelestibus. Et hoc est, quaerite regnum Dei sicut principale, sicut illud quod finis est ad quem tenditur. *Quaerite*, dico, et hoc primum, id est praepone caeteris rebus regnum Dei, et quaerite justitiam non pharisaeorum, sed ejus, id est regni Dei, quia alia non regit ad regnum Dei, vel ejus Dei, id est, quam Deus dat.

Dixit primum *quærite regnum Dei*, et non postea subinfert temporalia quærenda esse, sed ait: *Adjiciuntur vobis*. Quia, ut ait, scit pater vester, quia omnibus his indigetis, et ideo ipse sponte adjiciet. Nota quod dicit adjiciuntur, id est super apponentur, quia non sunt munus principale, sed superadditamentum. Non tamen prohibet ista peti, sicut illa quæ necessaria sunt, et ipse necessaria dixit, ubi ait: quia Pater vester scit, quia his indigetis, sed ne petantur ut principalia, sed ut viaticum, quo sustentantur homines in via. *Nolite ergo*, etc. Prohibuerat sollicitudinem præsentium rerum temporalium, modo prohibet sollicitudinem ex vitio hominum provenientem, non ex rebus. Sed si quis abbas providens sibi et monachis suis colligeret annonam ad annum præsentem sufficientem hoc esset providentia, non sollicitudo vana. Sed si esset timens vel desperans de bonitate Dei, et ideo ad usum reliquorum annorum vellet eam reservare, hæc esset vana sollicitudo, et hoc esset cogitare de crastino. Præsentem enim diem vocat, scilicet hoc tempus, quod providentia nostra debet observare. Non metimus in anno nisi semel, et ideo quantum ad messes unus annus est, quasi præsens tempus. Crastinum enim tempus est annus alius, et ita in aliis secundum qualitatem rerum. Et quod providentiam nobis non negat ipse ostendit, quibus loculos qui se et discipulos pasceret habuit et Judæ tradidit.

Crastinus enim dies, etc. Duos dies sunt, dies Adæ, et dies Domini, de quo ait David: *Hæc dies quam fecit Dominus* (Psal. cxvii). Dies Adæ plena est miseriis. Post peccatum enim in miseria et labore positus est. Unde dictum est Adæ: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (Gen. iii). Dicitur ergo pro nihilo tu haberes sollicitudinem vanam de futuro, quia certe futurum tempus ex se satis afferet sollicitudinem et laborem, et hoc est, crastinus dies sollicitus erit sibi, et ipse afferet sollicitudinem suam secum. *Sufficit diei*, etc. Pro nihilo superadderes tuam sollicitudinem ex tuo vitio, sollicitudini rerum, et ita cum malitia, id est labor et angustia temporis satis sufficiet diei, non oportet ut ex tua parte superaddas. Isti diei Adæ maledixit Job. *Maledictus dies in qua natus sum* (Job. iii), et Jeremias: *Maledictus vir* (Jer xi), etc. Vellent enim sancti hanc miseriam non esse, et nihil est maledicere eorum, nisi velle non esse.

CAPUT VII.

Nolite judicare, etc. Removet sollicitudinem, modo removet etiam illud quod sequitur ex sollicitudine, scilicet temeraria judicia. Qui enim diligit terrena, facile habet suspensiones malas de factis aliorum. Inde invidiæ, detractiones, odia, temeraria judicia oriuntur. Qui enim diligit mundum, si viderint aliquem justum nummos ad utilitatem suam reservare, avarum vocant, hypocritam appellant, et a se abjiciunt, quia de conscientia sua alios judicant. Illa temeraria judicia prohibet Dominus. Et notandum quod non agit hic de temerariis judiciis, nisi

quæ sunt a paribus, non a prælatis. Sunt enim quædam judicia quæ in Ecclesia conceduntur, quando scilicet vicarius Christi, id est prælatus, aliquem vice Christi judicat, sed confessum vel convictum, quia aliter esset temerarium judicium. Si autem aliquis judicat fratrem suum, sive convictum sive peccatorem, manifestum temerarium judicium est. Non aufertur correctio fratri in fratrem, sed judicium. Hoc judicare est, quando nec loquitur cum eo nec comedit, imo alios a consortio ejus subtrahit.

Continuatio. Et per hoc: *Nolite judicare temere fratrem*, quia forsitan cras bonus erit. Vel ita forsitan pejor vel es, vel eris, vel similis: et propterea non est tuum, et non judicabimini. Propterea, id est propter temerarium judicium, non damnabimini in futuro, quia certe judicabimini id est damnabimini in eo judicio, id est propter illud judicium, propter quod judicabitis eum temerarie. *Et in qua mensura*, etc. Id est secundum mensuram culpæ erit mensura pœnæ vestræ. Secundum hoc enim quod magis temerarie et gravius judicabitis fratrem, secundum eandem mensuram pœnæ qualitas sibi in inferno mensurabitur. *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui*, etc. Ecce agit de correctione. Judicium omnino abstulit paribus, non prælatis. Correctionem autem annuit, sed mundis tantum. Si enim immundus corrigit, non amore correctionis facit, sed amore invidiæ, vel hypocrisis ut justus videatur. Si enim amorem correctionis haberet, certe in se prius vitia mundaret, et postea in fratre. Et tunc cum lenitate et dilectione et pura intentione justitiæ. Quoniam in omni re est gradus, prius videat ne sint in eo peccata, et tunc mittat in alium lapidem, deinde ne foveat peccatum alterius adulando. Tertio, ne sit negligens de peccato alterius, quin corrigit eum, quia aliter consentire esset. Unde Ambrosius: « Consentire est non redarguere cum posses. » Non solum debes cessare a temerario judicio, sed etiam ab illicita correctione, hoc est: *Quid autem vides festucam*, id est notas festucam, id est leve peccatum de sæcularibus obstans oculo, id est menti fratris tui; et non vides, id est notas trabem in oculo tuo, id est adulterium in conscientia tua. Et non solum notas, sed etiam *dicis*, id est corrigis eum dicendo: *Sine*, etc. Hic datur licentia corrigendi, sed mundis tantum. *Nolite*, etc. Correctionem permitto omnibus, ut communem, sed profunda Dei mysteria non omnibus dare jubeo, imo prohibeo dare sanctum canibus, id est hæreticis oblatrantibus et dilacerantibus, et porcis, id est in luto vitiorum viventibus, et verbum Domini vilipendentibus. Non enim de corpore et sanguine Domini agendum est cum hæreticis dilacerantibus, et porcis, id est meretricibus et ebriosis, et quibuslibet laicis contemnentibus, vel etiam clericis vilipendentibus exponendum est. Sanctum dicitur illa Scriptura, quæ inviolabilis est et inexpugnabilis est et sancita. Margaritæ dicuntur lapides inventi in conchis, qui politi pretiosi sunt.

Similiter allegoriæ de concha figurarum sumptæ et bene politæ pretiosæ sunt. *Ne forte*, etc. Per simile dicitur quasi vilificent, et ne canes ab illo sancto recipiendo conversi, dirumpant. Non dico illud sanctum quod inviolabile est in natura sui, sed vos rumpant clamore. *Petite*, etc. Dicent aliqui: Quomodo tot et tanta poterimus observare. Respondet Christus: *Petite* a Deo facultatem bene operandi; *quærite* ubi sit hoc quod vultis, et eo invento, postea *pulsate et aperietur vobis*. Duo sunt quæ sunt necessaria homini, operatio et intelligentia, et prius oportet nos operari, quam perfecte intelligamus. Unde David: *Annuntiaerunt opera Dei* (*Psal. Lxiii*), et postea intellexerunt, et ideo præcipitur prius petere operationem. Duo subdit quæ pertinent ad intelligentiam, ut prius quærant in qua auctoritate sit quod investigant, et inventa auctoritate, si non intelligant pulsant et investigent, et Deus aperiet eis. Faciant ad modum infirmi, qui prius quærit vires ut eat, deinde viam qua eat, et tandem cum illuc venerit, ut aperiat pulsat. *Aut quis ex vobis*, etc. Dixi, vobis, sine determinatione, *omnis qui petit*, etc. Hoc ut melius credatis audite: Si patres carnales dant bona filiis, multo magis Pater cœlestis. Duo ponit, panem et piscem, Lucas tertium, ovum, scilicet. Panis qui est communis cibus, charitatem significat, sine qua aliæ virtutes in nobis non valent. Piscis, fidem, quæ ex aqua baptismatis orta est, et in mediis fluctibus hujus mundi pulsatur, et tamen vivit. Ovum quidem quod est spes animalis, sed mundum animal, spem designat. Contra charitatem ponit lapidem, id est odii duritiam. Contra fidem serpentem ponit, id est perfidiæ venenum. Contra ovum, id est spem, scorpionem ponit, id est desperationem, quæ retro pungit, sicut scorpius. Cum enim spes in anteriora se extendat, desperatio retro aspicit.

Omnia ergo quæcunque vultis ut faciant vobis homines, etc. Dabit spiritum bonum, et dato spiritu, procedent inde virtutes omnes. Sed cum deberet virtutes ponere omnes, ponit dilectionem proximi, quia ipsa est adimpletio legis. Qui enim habet dilectionem proximi, pervenit ad dilectionem Dei, et qui iterum habet dilectionem proximi, habet dilectionem sui. Præcipitur enim homini diligere proximum sicut seipsum. Se autem diligere non potest in malo, cum scriptum sit: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (*Psal. x*). Si ergo pari amore jubetur proximum diligere, cum se in malo non diligat, nec proximum in malo potest diligere. Qui igitur habet dilectionem proximi, nullum malum operatur, neque in se, neque in proximum, neque etiam in Deum. Unde Apostolus: *Dilectio proximi malum non operatur* (*Rom. xiii*). Ecce prohibitiones malorum, quæ in lege sunt, in dilectione proximi complentur. Ex dilectione similiter Dei erga Deum et erga proximum bene agit. Sic ergo dilectio Dei et proximi est impletio legis. Ad hanc ergo accepto spiritu homines invitat, quasi dicat: Quando quidem

dat spiritum bonum, ergo petite illum, et illo impletrato, studete in dilectione proximi. Et hoc est: *Omnia quæcunque vultis*, etc. Si vultis bene fieri vobis, benefacite aliis. Si vultis corrigi, corrigite et alios. *Hæc est enim lex*, id est impletio legis, et *Prophetæ*, id est impletio prophetarum. Per legem et prophetas moralitatem librorum Moysi et prophetarum accepit.

Intrate per angustam portam, etc. Quasi dicat: Dura videntur vobis quæ præcipio et angusta, sed per hanc duritiam et angustiam intrandum est vobis ad vitam, et vere per angustam portam, quia non per latam viam, per latam enim viam intratur ad mortem, et hoc est quod dicit. Porta vero quæ ducit ad vitam, non solum est angusta, sed etiam arcta, quia per labores et jejunia panditur. Considerandum est quod competenter de utraque via locutus est. Per latam multi ambulant, angustam pauci inveniunt, latam non quæramus, nec investigatione opus est, sponte se offert erranti in via: angustam vero nec omnes inveniunt, nec qui inveniunt, statim ingrediuntur per eam. Multi enim, inventa veritatis via, capti sæculi voluptatibus, de medio itinere revertuntur.

Attendite a falsis prophetis, etc. Pauci inveniunt, et hoc faciunt multa impedimenta, quorum tria ponit, scilicet hæreticos, qui sub specie religionis serunt errores. Aliud impedimentum ponit, scilicet falsos fratres, qui bene loquuntur, sed male vivunt, et moribus suis alios corrumpunt. Tertium ponit, scilicet quosdam a quibus vix possunt sibi homines cavere, qui in nomine Domini prædicant, et miracula in nomine Domini faciunt. Sunt et alia impedimenta, sed ista ponit, quia in his major diligentia est adhibenda.

Continuatio. Et quia pauci sunt qui inveniunt, et multi qui impediunt, cavete vobis ab impedimentis, et inter alia attendite, id est diligenter cavete ab hæreticis, non dico manifestis, quia illud facile est, sed qui sunt prophetæ, id est prædicatores, scilicet falsi et occulti, quia veniunt in vestimentis, id est in jejuniis et orationibus et aliis operibus ovium, id est, fidelium, etc. *A fructibus*, etc. Si non ab omnibus, saltem ab aliquibus cognoscetis eos. *Nunquid*, etc. Spinæ et tribuli sunt hæretici, qui lacerant et pungunt mentes hominum. Uva est fervor dilectionis, ficus dulcedo bonæ conversationis. Sicut ergo de spinis non nascuntur uvæ neque de tribulis ficus, sic nec hæretici fervent in dilectione, nec student in bona operatione. *Sic omnis arbor*, etc. Quæritur quo modo dicat de bona arbore non procedere fructum malum, cum David qui bonus erat, peccasse in adulterio et homicidio legatur, et similia? Sed hic per malam arborem mala voluntas, per bonam arborem bona voluntas intelligitur. De mala ergo voluntate nunquam bona actio procedit, neque bona voluntas malam actionem generat. Sed ut melius possimus exsequi litteram quæ exæquitur *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur*,

at in ignum mittetur, quod non potest proprie de bona voluntate legi. Ideo per bonam arborem non solum bona voluntas, sed et homo habens bonam voluntatem; et per malam arborem, homo habens malam voluntatem debet intelligi.

Non omnis, etc. Posuit unum impedimentum ad viam vitæ, scilicet hæreticos, ecce quomodo et aliud ostendit, scilicet fratres falsos, qui verbo Deum profitentur, factis autem negant, et pendet ex superiori ita. Ideo dico quod a fructibus cognoscetis eos, quia in verbis non semper cognoscuntur homines, quia non omnis qui dicit mihi, etc. Huic videtur contrarium quod dicitur: *Omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit (Act. ii)*. Et illud nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Sed illud invocare, atque illud dicere non verbotenus accipiendum est, sed ponderosius intelligendum, juxta illud Psalmistæ: *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate (Psal. cxliv)*. Vere invocat Dominum, qui facit se idoneum servum. Similiter non potest vere dicere: Jesus est Dominus meus, nisi sit ipse servus ejus idoneus. Cum autem ait: *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*, dicere verbotenus accipitur.

Multi dicent, etc. Ponit et tertium impedimentum, scilicet falsos alios fratres, qui prædicant bene, et etiam invocatione nominis Domini miracula faciunt a quibus similiter cavendum est, quia in re ostenditur, dæmonia ejicere, et alias virtutes facere, interdum non esse meriti illius qui operatur, sed invocationis nominis Domini ad facientis damnationem, et ad videntium utilitatem, ut licet contemnatur invocas, tamen glorificetur Deus, qui talia operatur. Et quod falsi quidam fratres in nomine Domini prophetant et miracula faciunt, professionem illorum comprobant, quam in ultimo judicio facient, in quo mentiri non poterunt, et hoc est, *multi dicent mihi in illa die*, id est in die judicii, quam non oportet determinari, quia satis est famosa et nota, etc. *Et tunc confitebor quia non novi vos*, id est non approbavi vos, in hoc quod falsi fratres erant.

Discedite a me qui operamini iniquitatem. Non dicit qui operati estis, quia licet modo non habeant facultatem peccandi, tamen adhuc peccare vellent, si adhuc viverent. *Omnis ergo qui audit, etc.* Positurus Dominus finem sermoni suo, commendat illum laudando sententiam super observatores et contemptores.

Continuatio. Quando quidem illi qui operantur iniquitatem a Deo discedant, facite ea quæ præcepi, quia omnis qui audit verba mea et facit ea, assimilabitur viro forti, etc. In primis Christus ille homo sapiens qui ædificavit Ecclesiam suam supra petram, id est super semetipsum, et tunc omnia genera tentationum impulerunt eam, nec tamen cecidit. Pluvia quæ paulatim crescit, est carnalis concupiscentia, vel levi tentatio diaboli. Flumina sunt impiorum persecutiones. Venti sunt majores dæmonum impugnationes. Huic potest comparari, ut diximus, qui

audit verba Dei et facit ea, quia domum suam, id est collectionem virtutum ædificavit supra petram, id est Christum, quia nulla persecutione destrui potest, cætera non mutantur. *Et omnis, etc.* ponit sententiam super contemptores, contrariam superiori dicens: *Omnis qui audit et non facit, similis est stulto, qui domum suam, id est, summum bonum, in alia arena, id est in temporalibus, quæ instabilia et infructuosa sunt ædificavit, quod bonum persecutiones auferunt in præsentem, et in futuro erit magna ruina, quando dicetur: Ite maledicti, etc.*

Et factum est, etc. Duobus modis potest iste versus intelligi. Si enim dicamus esse eundem sermonem, quem Matthæus et Lucas referunt, tunc evidens est littera: quod cum consummasset Jesus hæc verba, admiratæ sunt turbæ, quæ tunc huic sermone interfuisse non ambiguntur. Si autem duo sermones esse dicuntur, tunc intelligendum est prius ad solos discipulos Jesum in cacumine montis sermonem habuisse; postea ad locum campestem, qui erat in latere montis descendisse, et ibi eundem sermonem populo recapitulasse, quædam tamen nova intermiscendo, et quædam jam dicta prætermittendo, quem ultimum Matthæus prætermittit, et tamen quodam modo innuit cum dicit: *Cum consummasset verba hæc, etc.*, quasi diceret: Cum hæc discipulis semel protulisset, et eadem repetendo in secundo sermone consummasset, quæ consummatio in loco campestri facta est, etc. *Erat enim docens eos sicut potestatem habens, etc.* Scribæ et Pharisei tantummodo infirma et rudimenta Moysæ data prædicabant, Christus vero docebat perfecta mandata sicut potestatem habens addendi quæ volebat, et commutandi figuras in spiritualem intellectum

CAPUT VIII.

Cum autem de monte, etc. Cum Christus consummasset sermonem, voluit confirmare miraculis prædicationem, juxta hoc quod alibi dicitur: *Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis (Marc. xvi)*. Matthæus etiam ad confirmationem sermonis inter miracula multa signa annumerat, quæ tamen ante sermonem facta sunt. Unde et conversionem suam Matthæus inter miracula refert, quem ante sermonem non dubitatur fuisse, cum ipse in monte cum aliis discipulis in apostolum ordinatus sit. De curatione leprosi dissentiunt Lucas et Matthæus. Matthæus enim hanc ante introitum in Capharnaum narrat. Lucas vero post introitum. Sed Matthæus præcipue videtur historiam sequi, cum dicat. *Et ecce*. Lucas non curans ordinem, hoc miraculum inter cæteras virtutes annumerat, dicit ergo. *Cum descendisset de monte, id est de loco campestri, qui erat in latere montis, secuta sunt eum turbæ audite.* Multi sequebantur diversis de causis, alii propter insidias ut Pharisei, alii propter charitatem, alii propter doctrinam ejus audiendam, alii propter admirationem miraculorum, alii propter curationem, quia ægroti erant. *Et ecce, in proximo, leprosus veniens,*

tam passibus bonæ devotionis quam passibus corporis, eum adorabat, id est humili flagitatione venerabatur dicens, hoc est mentis devotionem et vultus humilitatem ostendens, exterius per oris confessionem : *Domine, si vis, potes me mundare*, quia eum Dominum vocat ad se curandum potentem non dubitat. Dum vero *si vis* subjungit, quodammodo de voluntate et misericordia ejus diffidit. Non diffidit quid de misericordia quantum ad eum qui adorabat sed potius quantum ad seipsum, qui se indignum misericordia esse judicabat, unde Augustinus : « Ostendens vulnus, remedium postulat, et ipsa confessio religionis et fidei plena est. » *Si vis*, inquit, *potes me mundare*. Voluntati Dei attribuit potestatem. De voluntate autem Domini non quasi incredulus pietatis dubitavit, sed quasi colluvionis suæ conscius non præsumpsit curare. Venit ergo ad eum, antequam peteret, adorare cœpit, antequam rogaret culturam ostendit. Venit credendo, adorat colendo, dicit confitendo : *Domine*, etc. Dominum cognoscit vere, cujus voluntatem, potentiam, sequi confitetur cum dicat *Si vis, potes. Et extendens manum, tetigit eum*, etc. Cum lex prohibeat tangere leprosum, ipse solvit legem, ut Dominum se legis ostendat, qui eam facit et solvere potest. Erat enim in lege permissio, non præceptum, propter humanam fragilitatem non tangere leprosum, et est figura, ne aliquis communicaret alienis peccatis. Ille qui perfectionem humilitatis et misericordiæ docet, destruit permissionem, et docet perfectionem, ne horreamus in paupere infirmam carnem. Tetigit etiam propter aliam causam, ut humilitatem videlicet demonstraret, et doceret nullum esse spernendum propter quamlibet corporis læsionem quæ a Deo immittitur. Cum extendit manum significat se affectum misericordiæ in eum habere. Cum tangit, significat se affectum per operationem complere, et quod factus ostenderat, verbis manifestius postea declarat, cum dicat : *Volo, mundare*. Per *volo* notatur misericordia, quam per extensionem manus significaverat, cum dicit, *mundare*, notatur actus misericordiæ, quod postea figuratum est per tactum lepræ.

Et confestim, etc. Nihil medium est inter opus divinum et ejus præceptum, quia in præcepto est opus Dei qui dixit et facta sunt. Et ait illi Jesus : *Vide nemini*, etc. Marcus dicit, *at ille cœpit prædicare et difsamare*. Quare præcipitur nemini dicere, cum revera sciret illud miraculum ab eo manifestandum esse, nisi propterea ut doceret non vulganda esse nostra beneficia, sed potius premenda, ut non solum a mercede pecuniæ abstinemus, sed etiam gratiæ, ergo non propter se, sed propter nos prohibuit. Diversis de causis mittit ad sacerdotem leprosum, videlicet propter humilitatem, ut ille deferat honorem cui lex jubet mundatos munera deferre, ut etiam videntes credant ei, vel si non credant inexcusabiles sint, et ne etiam legem frangere videretur, et ut etiam sacerdotes intelligerent non legis ordine, sed Dei gratia supra legem illum curatum

esse. Offerre autem sacrificium præcipit, ut ostenderet quod non legem solveret, sed impleret, qui secundum legem gradiens, supra legem eos sanaret, quos remedia legis non sanaverant. Quod si aliquem movet quomodo Dominus Mosaicum videtur approbare sacrificium cum id non receperit Ecclesia, meminisse debet mundum cœpisse sacrificium Sanctum sanctorum, quod Christi corpus est. Christus enim nondum passus erat, et umbram oportebat tenere, donec veritas veniret sacrificii : *In testimonium illis*. Quasi dicat : ideo præcepit Moyses offerre manus leprosi, ut essent in testimonium curationis leprosi illis sacerdotibus, quorum erat leprosos a templo ejicere, et sanatos recipere. In testimonium etiam erat eis, ut per ipsa scilicet munera legale sacerdotum esse venerandum testificaretur, cum per ipsum leprosi et alii tam mirabiliter sanarentur. Vel aliter : *In testimonium illis*, ut scilicet ipsa curatio et ipsa munera figuraliter oblata, aliam curationem aliamque oblationem testificarentur. Typice quod deseensio illius de monte incarnationem illius significet, quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Et post hæc secutæ sunt eum turbæ multæ, quia postquam Verbum caro factum est et habitavit in nobis (*Joan. 1*), qui tantum in Judæa ante notus erat, et in uno populo nomen illius magnum habebatur, per hoc admirabilis est factus in universa terra. Leprosus, genus humanum designat; lepra, peccata fœdantia. Qui ad Jesum venit credendo adorat colendo, dicit confitendo : *Domine, si vis, potes me mundare*. Extendit manum suam, id est auxilium suum. Dum ad homines venit; tangit lepram dum carnis nostræ infirmitatem suscipit, et nos a peccatis mundat. Cum dicit : *Vade, ostende te sacerdoti*, officium Ecclesiæ ministrorum innuit, per quorum ministerium debent homines mundari, et a peccatis absolvi.

Cum autem introisset Capharnaum, etc. Lucas refert quod centurio non venit ad eum, sed misit seniores Judæorum ad eum, quia gentilis per se impetrare diffidebat, et ideo dixerunt seniores, *Multa bona fecit nostræ genti, et synagogam nobis constituit*; sed Matthæus dicit per fidem eum accessisse. Itaque centurio accessit passibus fidei, rogat per internuntios dicens : *Domine, puer meus, etc.* Multi in illo tempore rogabant pro diversis infirmitatibus, alius pro filio, alius pro alio aliquo, et nullus pro servo, nisi iste solus, et hoc ei ad augmentum beatitudinis, et ad coronam gloriæ erat, quod pro servo tam humiliter Dominum interpellat dicens : *Domine*, etc. Singulas miseras servi ita diligenter exprimit, scilicet *jacet*, cujus rei assiduitas gravat hominem infirmum, *in domo*, ubi assidue eum video, *paralyticus*, id est membris dissolutus, et *male torquetur*, acuta passione infirmitatis, et Christum ad compassionem commoveat

MORALITAS. Sic debent homines qui famulos habent et famulas, cogitare, sic misereri, sic condoleere eis, sic supplicare, sic curam habere de servis

suis vel ancillis, sicut ille beatus centurio fecit. Et ait illi Jesus : *Ego veniam, etc.*

MORALITAS. Ad sanandum reguli filium venire noluit, ne divitias honorasse videretur. Hic ne conditionem sprevisse servilem, ad centurionis famulum mox ire consensus. Hæc promissio impleta fuit, dum per auxilium venit, et corporaliter etiam cœpit venire. *Et respondens, etc.* Hæc responsio, ut ait Lucas, erat per internuntios. Ait enim Lucas : *Jesus autem ibat cum illis, et cum jam non longe essent a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens : Domine noli vexari, non enim sum dignus, ut intres sub tectum meum (Luc. vi), et alia quæ sequuntur.* Notatur in hac responsione humilitas centurionis, qui se indignum visitatione tanti hospitis recognoscit et ait : *Domine, non sum dignus, etc.* Notatur et magna fides cum supponat : *Sed tantum dic verbo, etc.*

MORALITAS. Credit enim jussione eum omnia posse, nec ejus præsentiam corpoream necessariam esse.

MORALITAS. Similiter accedens ad sacramentum Dominici corporis, dicat unusquisque fidelis humiliando se : *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Ostensa humilitate et fide centurionis, ponit et prudentiam ejus. Respondit enim quasi (antipophoræ) alicujus objicientis, et unde hoc noscitur quod omnia verbo Christi obtemperant? Responsio : Quia si mihi subjecti obediunt mihi, tunc omnia tibi subjecta tibi obediunt, et hoc est : *Nam ego sum purus homo, tu Deus; ego sub potestate domini, tu Deus omnium; habens sub me milites, tu angelos omnia. Dico huic, vade, et vadit, tu huic infirmo tati dic, vade, et ibit. Et alii, veni, et venit, et tu dic sanitati, veni, et venit; et servo meo, fac hoc, et facit.* Tu dic angelo, sana eum, et sanabit.

Audiens autem Jesus, miratus est, et sequentibus se dixit. Non propter se miratus est qui omnia novit, sed ut nos ad admirationem fidei centurionis invitaret. *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.* Non de omnibus Patriarchis et prophetis hoc dixit, sed de omnibus præsentis temporis quibus prædicabat, quibus ideo fides centurionis antefertur quia ipsi legis et prophetarum monitis docti erant, hic autem nemine docente in eum credidit, quia nec etiam apostoli erant tantæ fidei eo tempore.

Dico autem. Ostendit significationem hujus figuræ, quod centurio gerit personam omnium gentilium, quasi diceret : ut credatis istum hominem magnæ fidei esse, et populi gentilis convertendi figuram gerere, dico vobis, testor, prædico, quia mali venient ab oriente, et occidente, id est ex omni gente, quæ est sub sole eunte ab oriente in occidentem, et qui venient, sicut sunt illi quibus dictum est, *ut et filii qui dispersi sunt, congregentur in unam.* Vel ab oriente venient hi, qui statim illuminati transeunt ab occidente in orientem, id est qui passiones toleraverunt usque ad mortem pro fide. Venient quidem et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno eorum. Recumbent dico, non

temporaliter potentes, sed etiam feliciter epulantes; non carnaliter jacentes, sed spiritualiter quiescentes cum patribus sanctis, qui crediderunt in Filium creatoris. Sequitur : *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores, etc.* Filii autem regni significant Judæos, in quibus antea regnavit Deus; exteriores, non quod sint extra Deum, qui omnia continet, sed sicut cæcus sub sole extra solem dicitur esse quem non videt, quamvis sol videat eum; sic positi in penis Deum non videbunt, quamvis sit præsens. Fletus qui venit ex affectu mentis, angustiam mentis significat. Stridor dentium angustiam corporis. In membro quo plus peccavit peccator, plus cruciabitur. Et dixit Jesus centurioni : *Vade, etc.* Secundum mensuram fidei dat unicuique; credebatur quod verbo poterat curare etiam absens, verbo curavit. Mystice centurio significat primitias gentium, qui centum militibus stipatus erat, quia fideles gentiles virtutibus tendentes ad cœlestia stipati sunt. Hoc ideo dicitur, quia in sinistra numeratur usque ad nonaginta novem, et centenarius est in dextra, et ideo per hunc numerum virtutes tendentes ad cœlestia designantur. Isti pro aliis orant qui adhuc servi idololatriæ jacent inutiles, dissoluti, et a diabolo vexati; illis dicit Dominus : *Ego veniam per apostolos, et curabo eum a peccatis.* Et gentiles dicunt quod non sunt digni, ut in persona sua transeat ad idololatrias et ideo sanct eos per verba prædicationis apostolorum, quod ita factum est. *Et cum venisset, etc.* Ista miracula quæ sequuntur, facta sunt ante sermonem Domini in monte, sicut Lucas refert, quod potest videri etiam in vocatione Matthæi, quam ponit inter miracula. Matthæus enim voluit prius ostendere sermonem Novi Testamenti, et ad auctoritatem tanti magistri supponit multa miracula quoquo tempore facta, et tamen convenienter ordinavit. Cum autem descendisset de monte quasi deitatis, prius ostendit per leprosum totum genus humanum sanatum, quod dividit per partes, per gentilem scilicet populum, qui significatur in servo, et per synagogam, quæ significatur per socrum Petri; et quia major gratia fuit in gentili converso, et majus miraculum, prius narrat de servo, vel quia in fine sæculi synagoga plenarie convertenda est, cum plenitudo gentium subintraverit, non dicit : *Et postquam intravit Capharnaum, vel ecce vel tunc vel aliquid simile, quia secundum historiam non continuatur superiori.* Dominus Petri erat in Bethsaida. Sed quæritur quare secundum significationem synagoga dicitur socrus Petri. Petrus enim fuit doctor circumcisionis, et post ascensionem Christi primitivam Ecclesiam Judæorum ad Christum convertit, quæ fuit quasi uxor Petri. Infidelis vero synagoga, de qua Ecclesia Judæorum carnaliter orta est mater, unde et socrus Petri potest vocari. Quam Dominus tamen in principio partim convertit ad fidem, tunc per apostolos, tunc per alios, ex maxima vero parte in fine sæculi per Heliam et Enoch a morte infidelitatis revocabit.

Vespere autem facto, obtulerunt ei multos demonia habentes, etc. Solis occubitus passionem mortemque designat illius qui dixit: *Quandiu in mundo sum, lux sum mundi, et sole occidente plures demoniaci quam ante, et plures sanantur ægroti, et qui temporaliter vivens in carne, paucos Judæorum docuit, calcato mortis regno, omnibus per orbem gentibus fidei dona transmisit, cujus ministris tanquam vitæ lucisque præconibus Psalmista dicit: Iter facite ei qui ascendit super occasum (Psal. LXVII). Ascendit super occasum, quando in passione occubuit; majorem resurgendo suam gloriam manifestavit.*

Ipsæ infirmitates nostras, ad litteram secundum præsentem locum, ipse infirmitates nostras, id est leviores infirmitates hominum, sicut febres et similes accepit, id est sanando abstulit, et ægrotationes, id est diuturnas infirmitates portavit, quasi asportavit, id est removit. Secundum mysticum sensum in cruce infirmitates nostras accepit, et ægrotationes nostras, id est diuturnas, portavit, quia passionem et mortem pro minoribus et majoribus peccatis nostris sustinuit.

Videns autem Jesus turbas multas, etc. In crastino post sanationem socrus Petri, ivit Jesus in desertum, ut vitaret turbas; postea in alio die cum eum illuc secutæ essent turbæ, jussit discipulos ire trans fretum. De illo die quo ivit in desertum, tacet Matthæus, sed alii referunt, et in via dum irent ad mare, contigit de isto scriba ut vellet Christum sequi, et addiscere aliquid a tam bono magistro, de Scripturis, de miraculis faciendis non ut bonus esse vellet, sed ut inde aliquid lucraretur vel gloriaretur, hoc idem desiderans quod Simon Magus a Petro emere voluit. Talis ergo fides juxta Domini sententiam damnatur, et ei dicitur: *Quid me propter divitias sæculi lucrandas vis sequi, cum tantæ paupertatis sim ut nec hospitium habeam, nec mea utar domo? Vel aliter: Vulpes, quod est fraudulentum animal, fraudem significat; volucres cæli, elationem et superbiam. Quasi dicat: Nolo ut me sequaris, quia vulpes, id est fraudulentia, in te habet foveam suam, quia fraudulenter vis sequi me, simulando obsequium discipuli; et volucres cæli, id est elatio, in te habet nidum suum, sed Filius hominis, id est ego, non habet in te ubi caput suum, id est divinitatem suam reclinet. Caput enim Christi Deus est. Elatio erat in eo, quia propter inanem gloriam eum sequi volebat.*

Alius autem, etc. Illum qui rogabat repudiavit, et eum qui non petebat vocavit; sed utriusque mentem bene noverat, qui scrutatur renes et corda. Noverat enim istum malum, illum autem gratia subministrata futurum bonum. *Domine.* Non discipulum respuit, sed expleta prius paterni funeris pietate, post vult eum liberior sequi, Jesus aut dixit illi: *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Duplicem necesse est mortem nos intelligere, alteram corporis, et alteram animæ, quasi dicat:

A Dimitte mortuos in peccatis sepelire mortuos in corpore, non ideo prohibet sepelire patrem, quod non sit magnæ humanitatis sepelire mortuos, sed, quia melius officium est prædicare Evangelium, et resuscitare in anima mortuos, et minora bona pro majoribus sunt aliquando postponenda. Aliiter secundum Gregorium, quod tamen non pertinet ad præsentem locum. Mortui mortuos sepeliunt, quando adulatores fovent in peccatis peccatores, unde dicitur: *Linguae adulantium alligant animas in peccatis, et sepeliunt; quia, cum laudant peccatum, quasi negant peccatum, et sic peccatorem tegunt.* Notandum est quod nuntiat patrem mortuum, sed quoniam non rogatur Christus pro illo, non resuscitat illum. Sic non resuscitat mortuum in peccatis, postquam nec ipse nec alius orat pro eo.

B *Et ascendente Jesu, etc.* Sicut miracula fecerat in terra, ita voluit et in mari, ut se maris et terræ Dominum comprobaret esse. Ingressus ergo naviculam, fecit mare turbari, et movit ventos et fluctus concitavit. Cur hoc? Ut discipulos mitteret in timorem, et suum auxilium postularent, suamque potentiam rogantibus monstraret. Illa vero tempestas non ex se orta est, sed potestati parvi imperantis, ejus qui eduxit ventos de thesauris suis. Facta est verè magna et non pusilla tempestas, ut magnum opus et non pusillum ostenderet.

Ipsæ vero dormiebat corpore, qui non dormit in deitate, juxta Psalmistam, qui ait: *Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel (Psal. CXX).*

C Orta est autem tempestas, accesserunt discipuli et excitaverunt eum dicentes: *Domine, salva nos, perimus.* Tanto fuerunt metu perterriti, et pene animo alienati, ut irruerent in eum, et non leviter aut moleste suggererent, sed illum turbulenter excitarent, dicentes: *Domine, salva nos, perimus.* Discipuli qui adhuc parvuli et infirmi erant, necdum plenarie robusti, nondum enim eos confirmaverat passio Domini, resurrectio, et ascensio, nec descensio Spiritus Paraclæti, ideo fragilitatem timebant et dicit eis: *Quid timidi? Quasi dicat: Vita vobiscum est, et de morte solliciti estis? Si potentem super terram me esse cognovistis, quare me non potentem in mari creditis? Qui pusillum credit arguitur, et qui non credit contemnitur, fragiles in fide corripuntur, omnino a fide alieni ponuntur, ut pagani, hæretici.*

D *Porro homines mirati sunt.* Homines hic videtur intelligere, alios quam discipulos, nautas scilicet et alios aliquot, qui in mari erant, qui divinam potentiam mirantur tantum, non glorificant. Vel eosdem intelligamus discipulos, qui nondum Spiritu sancto roborati, nondum ad plenam divinam attendebant potentiam, dicentes: *Qualis est hic, quia mare et venti obediunt ei? Typice quidem mare, quod Dominus cum discipulis transire desiderat, amarus presentis mundi status accipitur. Navicula vero quam ascendit, intelligitur arbor beatæ passionis, cujus auxilio fideles adjuti, transcens mundi fluctibus, quasi ad stabilitatem, ad habitationem patriæ celi.*

ais perveniunt securi littoris. Cum ergo Christus positus fuisset in cruce, motus magnus factus est, quia commotæ sunt mentes discipulorum de ejus passione, et navicula operata est fluctibus, quia tota vis persecutionis circa Christi crucem fuit, ubi scilicet in morte occubuit. Unde dictum est : *Ipse vero dormiebat*. Suum dormire, mori est : Excitant discipuli Dominum, dum turbati morte maximis votis resurrectionem quærunt dicentes : *Domine, salva nos resurgendo*, quia perimus turbatione tuæ mortis. Ipse vero exurgens in die resurrectionis increpat illos, et duritiam cordis eorum, quæ increpatio legitur post resurrectionem multis modis fuisse, sicut illud : *Exprobravit incredulitatem eorum et duritium cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse non credebant* (Marc. xvi), et cum iterum dicit : *O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ. Nonne hæc oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam?* (Luc. xxiv.) Nonne in his verbis dicit : Quid timidi estis modicæ fidei? Exurgens imperavit ventis, quia diaboli superbiam stravit. Imperavit mari, quia vesaniam Judæorum deiecit, et facta est magna pax, quia sedatæ sunt mentes apostolorum visa resurrectione. Possumus etiam per naviculam generalem Ecclesiam intelligere, quæ in fluctibus hujus sæculi vexatur, et magnis persecutionibus. Et tunc dicitur Deus dormire, cum tribulationes suis permittit accidere. Sed fideles orant, *Domine, salva nos, quia perimus*. Ipse vero exurgens ad auxilium, restituit pacem Ecclesiæ.

Et cum venisset Jesus trans fretum in regionem Gerasenorum. Gerasa est urbs Arabiæ trans Jordanem, juncta monti Galaad, quem tenuit tribus Manasse, non longe a stagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati sunt. Significat autem nationem gentium, quam post somnum passionis et resurrectionis suæ gloriæ missis prædicatoribus Salvator dignatus est visitare. Unde bene Gerasa dicitur. Gerasa enim, ut quidam legunt, *colonus ejiciens*, sive advena *appropinquans* interpretatur, videlicet insinuans, quia gentium populus, et diabolus a quo incolebatur, de suo corde repulerit, et qui erat longe, factus est sic prope in sanguine Christi.

Occurrunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, etc. Mathæus duos dæmoniacos dicit fuisse, qui legionem illam dæmonum patiebantur, quæ in porcos ire permissa est. Marcus vero et Lucas unum commemorant. Intelligas ergo unum eorum fuisse clarioris personæ, quam regio illa colebat, et Γ ν cujus salute plurimum satagebat. Hoc volentes significare duo evangelistæ, solum commemorandum judicaverunt, de quo facti hujus fama latius effluerat. Vel Marcus et Lucas scribentes gentibus cum vellent gentilem populum significare, de uno tantum dæmoniaci scripserunt. Mathæus vero duos posuit, ut non solum gentilem, sed etiam Judaicum populum significaret. *Judeis scribens* : Uterque enim populus dæmonibus captus erat. Alter idola colendo, alter mandata legis trans-

A grediendo. Vel quod notatur per unum, significatur etiam per duos, scilicet gentilis populus, qui de duobus filiis Noe processit, scilicet ex Cham et Japhet. De Sem enim exivit Judaicus populus. Sensus litteræ satis patet. *Et ecce clamaverunt dicentes : Quid nobis et tibi, Fili Dei, Jesu?* etc. Quæritur quare vocaverunt eum Filium Dei. Si enim credant esse Filium Dei, quare crucifigi faciunt? Si non credunt esse, quare Filium Dei vocant? Sed credendum est, illos nequaquam Christum Deum esse cognovisse, sed suspicari tantum pro signorum magnitudine, et ex suspicione et timore talia dixisse. Cum ergo Deum illum suspicarentur, præsentiam ejus timebant, et ad judicandos se venisse credebant. Postea vero cum passibilem et egentem viderent, eum Deum esse desperabant. Hilarius tamen dicit dæmones cognovisse Christum, his verbis : « Non voluntatis ista confessio est, sed necessitatis extorsio, quæ cogit invitos. Velut servi fugitivi post multum temporis dominum suum videntes, non aliud nisi de verberibus deprecantur; sic et dæmones Dominum cernentes in terris, repente territi ad judicandos se venisse credebant. Præsentia enim Salvatoris dæmonum sunt tormenta. » Ambrosius etiam videtur huic sententiæ convenire, cum dicit : « Tantum eis innotuit, quantum Deus voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit non sicut angelis sanctis, qui ejus æternitate, secundum quam verbum est Dei, perfruuntur; sed sicut eis terrendis innotescendum fuit, ex quorum tyrannica potestate fuerat liberaturus prædestinatos ad regnum. Innotuit ergo dæmonibus non per id quod est vita æterna, lumen quo illuminat pios, quibus videndo per fidem, quæ in illo est, corda mundantur, sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta, et occultissimæ præsentis signa, quæ angelicis spiritibus, etiam malignis, potius quam infirmitati hominum possunt esse perspicua. Si autem obijciatur quod Apostolus dicit : *Si enim cognovissent, nunquam Deum gloriæ crucifixissent* (I Cor. ii), respondit Beda huic objectioni. Non ideo Judæus eum crucifigere persuasit, quia Christum sive Filium Dei esse putavit, sed quia se morte illius non prævidit esse damnandum. Vere enim de hoc mysterio a sæculis abscondito dicit Apostolus, quod *nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (ibid.). Dicunt ergo, vel eum intelligendo eum esse Christum, vel suspicando : *Quid nobis et tibi, Fili Dei* : subaudis est commune. Quasi dicat : Qui habent intra se aliquod commune, debent se visitare. Sed tu quare venis ad nos?

Venisti torquere nos ante tempus judicii, etc. Quæritur, quare dæmones petant intrare porcos, scilicet ex iniquitate sua, ut cum non possent hominum nocere corporibus nocant rebus exterioribus. Petunt autem ideo licentiam a Deo, quia nec rebus hominum nocere possunt, nisi permissione Dei. Deus autem permisit in porcos intrare, ut per damnum homines corrigeret, et viso miraculo diviniæ potentis eos ad fidem con-

verteret. Sed miseri nolunt converti, imo cœperunt rogare ut discederet a sinibus eorum; non tamen hoc ex superbia faciebant, sed conscii fragilitatis suæ præsentia Dei se judicabant indignos, et propter peccata sua putabant præsentiam tanti viri potius gravare quam juvare. Sicut mulier, quæ propter Heliam quem hospitata fuerat credebat Deum peccata sua rememorasse, et ideo filium suum amisisse. Quæ inquit: *Quid mihi et tibi, vir Dei? ingressus es ad me ut rememorarentur iniquitates meæ, et interficeres filium meum?* (III Reg. xvii.) Mystice venit Jesus in regionem Gerasenorum, quia venit in mundum, in quo habitant Geraseni, id est homines tam Judæi quam gentiles, qui prius a dæmonio incolebantur, alii propter idololatricam, alii propter transgressionem legis, sed veniente Christo, fuerunt ejicientes colonum, id est diabolum, et advenæ appropinquantes ad Dominum, tunc occurrerunt ei per liberum arbitrium credendo duo dæmoniaci, id est duo populi de monumentis, id est de operibus mortui corporis. Corpora enim perfidorum sunt quedam defunctorum sepulcra, in quibus animæ mortuæ jacent in peccatis. *Sævi nimis.* Quia neque legibus divinis, neque humanis a furore concupiscentiæ poterant retineri. Unde Marcus eos catenas et compedes narrat dirupisse.

Per viam, illam nemo poterat transire. Via illa Christus est, qui dixit: *Ego sum via, veritas, et vita* (Joan. xiv). In hac via, id est in ipsa vera fide Salvatoris quando adhuc erat incredulus uterque populus, diabolo in se furente, recte gradientibus, id est recte credentibus et fidem prædicantibus assistebant. Legitur in Marco legionem in eis fuisse, quia genus humanum multis erroribus et idolorum cultibus erat captivatum. Quod ejecti ab obsessis corporibus dæmones introeunt in porcos, significat quod ejecti a mentibus fidelium transeunt ad alios infideles immanè viventes, et præcipitant eos in fluxum sæculi, et eos in eo interficiunt. Quod pastores fugerunt et nuntiaverunt ea omnia quæ viderant, significat quedam prinates impiorum, qui quanquam Christianam fidem vel legem sagiant, potentiam tamen Christi stupendo et admirando prædicant. Quod tota civitas exit obviam, significat quia alii infideles admirantur miracula Christi, et tamen volunt ut transeat a sinibus eorum, id est a seipsis, ne habeat in eis mansionem.

CAPUT IX.

Et ascendens in naviculam transfretavit, et venit in civitatem suam, etc. Potest nos monere, quod de isto paralytico Matthæus ita narrat esse factum in civitate Domini. Marcus vero dicit non hoc in ejus civitate factum esse, quæ utique Nazareth vocatur, sed potius in Capharnaum. Remanet ergo questio inter Marcum et Matthæum, quæ facilius solveretur, si Matthæus Nazareth nominaret, nunc vero cum poterit ipsa Galilæa dici civitas Christi, quia Galilæa erat Nazareth, sicut univèrsam regnum in tot civitatibus constitutum dicitur Romana civitas. Et sicut

A liter cum inter tot gentes constituta sit civitas, de qua scriptum est: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (Psal. lxxxvi). Cum igitur populus Dei inter tot civitates habitans, etiam una domus dicta sit domus Israel, quis dubitaverit in civitate sua hoc fecisse Dominum? Cum enim fecerit in Capharnaum civitate Galilææ, in qua transfretaverat de regione Gerazenor, et veniens in Galilæam diceretur venisse in civitatem suam, in quocunque oppido esset Galilææ, præsertim cum Capharnaum esset metropolis, ubi offerebant paralyticum jacentem in lecto.

Augustinus dicit esse mendaciam, quando aliquid dicitur aliter, quam animo sentitur. Unde homo mendax dicitur habere duplex cor. Dolus est, quando agitur, et aliud simulatur. Justitia est habitus animi, reddens unicuique quod suum est, scilicet ut se vestiat secundum mensuram, et comedat et procuret se secundum mensuram. Si enim se fame, vel alio aliquo ultra modum facto labore perimeret, homicida esset. Item est justum ut tantum amet proximum, quantum et se. Item est justum ut Deum toto affectu animi diligat, et seipsum ei reddat. Prudentia est in mundanis rebus. Fortitudo est ut ne nimis adversis frangamur, et ne ultra modum prosperis tollamur. Temperantia est, ut sciat unusquisque se temperare per omnia. Istitis quatuor virtutibus sunt alia quatuor vitia contraria. *Videns autem, etc.* Paralyticus infirmitate gravatus, nullius discretionis erat, sed Christus videns fidem offerentium, peccata remisit et eum sanavit. Quantum ergo propria cujusque fides apud Deum valet, ubi tantum valet aliena? *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Curaturus hominem Dominus, primo peccatorum vincula dissolvit, ut ostenderet eum propter culpas dissolutionem membrorum meruisse. Mira humilitas. Filium vocat, quem sacerdotes non dignabantur tangere; aut recte ideo filium, quia dimittuntur ei peccata. Cum ergo peccata causa essent infirmitatis, removet causam ut infirmitas removeatur. Quinque si quidem sunt differentiæ causarum, pro quibus in hac vita molestis corporalibus affligimur. Aut enim ad merita augenda propter patientiam justis corporis infirmitate gravantur, ut beati patres, Job et Tobias, et innumeri martyres in utroque Testamento. Aut ad custodiam virtutum perceptarum, ne superbia tentanti dispareant. Sicut apostolus Paulus, cui, ne magnitudo revelationum extolleret, datus est ei stimulus carnis suæ, qui eum colaphizet. Aut ad intelligenda et corrigenda peccata nostra. Sicut Maria soror Aaron in eremo, ob verba temeritatis et superbiæ percussa est lepra. Sicut paralyticus de quo tractamus, quo non nisi primo dimissis peccatis, potuit ab infirmitate curari. Aut ad gloriam Dei salvantis, sive per se ipsum, sive per famulos suos, sicut cæcus natus in Evangelio, qui neque ipse peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo. Et sicut Lazarus cujus infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria

Dei, ut glorificaretur Filius Dei per eum. Aut ad inchoationem damnationis suæ æternæ quæ reproborum est proprium. Sicut Antiochus et Herodes, qui uterque suo tempore adversus Deum repugnantes, quod tormentorum suorum poenas in gehenna perpetuo passuri essent, præsentium afflictione miseriam cunctis ostendebant. Quibus congruit illud Prophetæ: *et duplici contritione conterere eos (Jer. xvii). Et ecce quidam, etc.* Cum audiunt Christum dimittere peccata, quod est solius Dei, eum blasphemare dicebant, quia eum esse Deum non credebant. Blasphemare est aliquid divinæ potentiæ detrudere, quod videbatur eis Christus facere dum quod erat Dei officium, usurpabat. Unde apertius ab eis in Marco dicitur: *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus (Marc. ii)?* Verum dicebant, quia nemo nisi solus Deus hoc potest, sed errant dum Christum Deum esse negant. *Et cum vidisset Jesus, etc.* Quia dubitabant eum esse Deum, se Deum evidenti signo ostendit, dum eorum cogitationes aperit, quasi eis diceret: Potentia, qua vestras cogitationes intueor, possum et delicta dimittere. *Quid est facilius dicere: dimittantur tibi peccata tua, an dicere, surge et ambula?* Utrumque æque facile est mihi, quia ea potentia qua sano etiam peccata dimitto. *Ut faciatis autem, etc.* Facit carnale signum, ut probetur spirituale. Hæc verba possunt esse Christi vel Evangelistæ, quasi Evangelista diceret: Ipsi dubitabant eum posse dimittere peccata, sed ut sciatis, quod *Filius hominis* habet potestatem, *ait paralytico, etc.* Si autem dicatur Christum pronuntiasse hæc verba, ita legitur. Vos dubitatis me posse dimittere peccata sed ut sciatis, quia Filius hominis, id est ego, potest. *Tunc ait paralytico:* Actus rei est consequens illius orationis, quæ imperfecta est. Iste paralyticus gerit personam baptizatorum sub aliena fide quorum anima dissoluta est in peccatis, et jacet in lecto corporis, hoc est voluptatibus ejus. Offerentes sunt doctores Ecclesiæ, qui rogant pro infirmo in peccatis, cui dimittit peccata, et dicit: *Surge, a vitiis, et tolle grabatum, id est carnem per frenam continentiae correctam rege, ut animam corpori dominetur, quæ prius serviebat ei, et ab eo regebatur. Et vade in domum tuam, id est ad paradysum redi. Videntes autem turbæ, timuerunt et glorificaverunt Deum, quia, etc.* Quia converso peccatore ad fidem, universa Ecclesiæ lætatur.

Et cum transiret inde, vidit hominem sedentem in telonio, etc. Hinc potest percipi hæc miracula ante sermonem Domini in monte fuisse facta cum interea conversionem suam referat Evangelista. Nota, quia Mathæus binominis erat. Vocabatur enim Mathæus et Levi. Marcus autem et Lucas eum vocant Levi, ut caveant quasi pudori evangelistæ, ne vocando eum usitato nomine, de pristina conversatione eum notabilem facerent palam. Porro ipse Mathæus, quasi accusator sui ipsius, vulgari nomine se appellat, et in catalogo apostolorum se etiam publicanum cognominat, quatenus per hoc publica-

nis et peccatoribus confidentiam salutis præleat, et nemo legens conversionem ipsius de misericordia Dei diffidat, cum de telonario evangelistam videat. Non est mirandum quod publicanus ad primam vocem jubentis Domini terrena lucra reliquerit, et comitatu ejus, quem divitiis carere videbat, adhæserit. Ipse enim qui vocabatur exterius, verbo intus invisibiliter docebat, ut sequeretur obediendo infundens illius menti, quia si desereret thesauros in terris, incorruptibiles thesauros in cælis haberet, perfectamque abreunantiationis formam nobis ille dedit, quia non solum lucra reliquit et curam vectigalium, sed et periculum contempsit, quod evenire poterat a principibus sæculi, qui vectigalium rationes inordinatas, et absque ratione reliquerit, nimiam habens cupiditatem sequendi Dominum. Sed revertamur ad litteram. *Vidit hominem sedentem, etc.*, id est humanis lucris inhiantem, in telonio, id est in domo, ubi scilicet vectigalia congregabantur, id est publici redditus comportabantur. Erat enim iste telonarius dictus a Græco, quod est telon, id est vectigal.

Et factum est, etc. Hic Mathæus non expressit, in cujus domo discubuit, nisi Marcus et Lucas, qui hoc convivium similiter narrant, dicentes in domo Levi eum discubuisse. Cum ergo dicit in domo illius, exprimit illum de quo loquebatur superius. Notandum quia discubuit cum publicanis et peccatoribus. Unius quippe publicani conversio, multis fuit exemplum poenitentiae et indulgentiae. Qui enim cum Jesu et discipulis ejus discumbebant, jam publicani et peccatores esse desiderant, nec si in peccatis esse et perseverare decernerent, ei qui sine peccato est convesci auderent, nec forsitan Deas cum eis. Publicani vocantur, qui publicis sceleribus foedantur, vel publicis negotiis implicantur, quæ sine peccato aut vix aut nunquam tractari possunt. Et pulchrum fuit præsagium, quia qui apostolus et doctor gentium futurus erat in prima sua conversione, peccantium gregem post se trahit ad salutem, officiumque evangelizandi, quod proficiente merito virtutum expleturus erat, a primis jam fidei suæ incipit rudimentis ut jam proficeret exemplo, qui proficere debebat et verbo. Et notandum est, quia secundum quod Lucas dicit, Mathæus Christo magnam convivium in domo sua parasse, congruam beneficiis cælestibus vicem repetens, ut illi commodaret sua temporalia, a quo expectabat perpetua bona. Sequitur:

Et videntes Pharisei dixerunt discipulis ejus, quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester? Duplici errore tenentur Pharisei: Cum magistro veritatis de susceptione peccatorum detrahant, arbitrantes se esse justos, qui a justitia long'erant, et eos criminantur injustos, qui respicendo a peccatis non parum justitiæ appropinquabant. Errabant ergo Pharisei, qui nec aliena nec sua nove-rant corda, sed Deus qui novit occulta cordis, eos quos jam poenitentes susceperat, amplius in fide confortat, et illos quos adhuc superbos tolerat et

Impios, ad humilitatis ac pietatis gratiam provocat. Nam Jesus audiens et pravæ cogitationes attendens ait :

Non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Tangit hic Scribas et Phariseos, qui justos putantes se, consortia aliorum declinabant. Seipsum vero medicum dicit, qui miro medicandi genere propter iniquitates nostras vulneratus est, ut vulnus peccatorum nostrorum sanaret : sanos quidem appellans eos, qui suam volentes statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti. Male habentes vocat eos, qui suæ fragilitatis conscientia devicti, nec per legem videntes se justificari, pœnitendo submitunt se gratiæ.

Euntes autem, discite quid est, misericordiam volo, et non sacrificium. Phariseis de falsa justitia tumidis, dat consilium correctionis. Faciebant sæpe sacrificia in templo, ut justii apparerent coram populo, sed non exercebant opera misericordiæ, ubi comprobatur vera justitia. Si enim vere justii essent, peccatoribus condescenderent, et de salute illorum, sicut de sua laborarent, quasi dicat : Vos æstimatis vos esse justos, sed euntes ad prophetas, discite, quid est vera justitia, discite quod ait Dominus per Prophetam. Ait enim : *Misericordiam volo, et non sacrificium,* tamen non despicit Deus sacrificium, sed sacrificium sine misericordia.

Non enim veni vocare justos, sed peccatores. Hic est duplex intellectus, quasi dicat : Ideo frequenter peccatores, ut ad pœnitentiam invitentur.

Non enim veni in mundum vocare justos, subaudi ad pœnitentiam, quod dicit Lucas, *sed peccatores.* Qui enim justus est, ut Nathanael, cui testimonium perhibuit Christus, vel Joannes Baptista, non erat ad pœnitentiam invitandus. Vel aliter : Non enim veni vocare falsos justos, qui erant de justitia sua gloriantes, sicut Phariseos, qui ignorantem Dei justitiam, et suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Sed illos, qui se peccatores recognoscunt, et gratiæ Dei colla submitunt. Quandiu enim justii in oculis suis erunt sapientes, ad fidem converti non poterunt, sed, postquam sua peccata recognoscant, ipsi idem peccatores, non justii ad fidem vocari poterunt.

MYSTICÆ. Matthæus significat hominem terrenis lucris inhiantem, et sedentem in telonio, id est, sedulum in sæcularibus negotiis. Quem videt Jesus, dum eum oculo misericordiæ respicit, et bonæ conversationis voluntatem imprimit, et ait illi, vel per prædicationem, vel per Scripturæ admonitionem, vel per internam inspirationem : *Sequere me,* id est postpositis sæculi cupiditatibus, imitare me. At ille surgens a vitis, sequitur eum, viam veritatis, qui merito dicitur Levi vel Matthæus. Levi enim assumptus, Matthæus donatus interpretatur. Tunc enim pœnitens a massa perditorum assumitur, et gratia Dei Ecclesiæ donatur. Et tunc peccator Deo convivium in domo sua præparat, quando Deum in pectore suo honorum operum spirituali convivio de-

lectat. Cujus considerata pœnitentia alii peccatores convertuntur, et eodem convivio reficiuntur. *Tunc accesserunt,* etc. Alii evangelistæ satis evidenter ostendunt, non solos discipulos Joannis, sed etiam Phariseos hanc quæstionem fecisse. Cum enim de convivio peccatorum et participatione eis respondisset, de comestione aggrediuntur eum, quærentes : *Quare discipuli tui quasi comestioni vacantes non jejunant?* Cui objectioni respondet :

Nunquid possunt filii sponsi jejunare? etc. Sponsus vocat se ipsum, qui est sponsus Ecclesiæ. Filios sponsi apostolos nominat, quos ipse in fide genuerat. Discipuli Joannis habebant jejunare ad demandam carnem, ne spiritui rebellaret. Discipuli autem Christi non habebant opus jejunio, quia præsentia Christi sponsi, illam fortitudinem dabat ad carnem comprimendam, et etiam majorem, quam illi haberent per jejunium. Propterea paulatim nutriendi erant, non austeritate præceptorum gravandi, ad tempus confirmationis habendæ per Spiritum sanctum.

Et notandum est, quod sunt duo genera jejunii : unum tristitiæ propter peccata ; aliud gaudii ex nimia contemplatione, quando in solo bono æterno contemplando delectatur animus, obliviscitur esum. Jejunium tristitiæ non possunt habere, quia non debent dolere, quandiu cum eis est sponsus. Jejunium gaudii non possunt habere, quia adhuc carnales sunt, nec coelestibus adhuc inhiant, nec contemplationi coelestium vacant, donec sponsus subtractus sit ab eis ascendens in cœlum, et tunc coelestia desiderant, et eis inhiant Paracletum promisso confortati. Jejunium tristitiæ habuerunt, non tamen pro peccatis in passione Christi, ita quod Jacobus frater Domini vovit se non comesturum, donec videret Filium hominis resurrexisse a mortuis. Jejunium gaudii post Pentecosten, quando scilicet intenti coelestibus fuerunt.

Nemo autem, etc. Ostendit quia jejunium gaudii non erat eis imponendum, quia pars est inseparabilis novæ vitæ. Nova vita est, scilicet coelestibus intendere, et temporalibus abstinere. Apostoli vero, qui carnales erant, Christum in regno sæculari dominanturum credebant. Unde Joannes et Jacobus per matrem suam a Domino petierunt, ut unus ad dexteram, alter ad sinistram sederet, et ideo ad coelestia non inhiabant, sed terrena postposuerant, quia Dominus præceperat, tamen nondum scientes erant quod præmium reciperent. Unde etiam Petrus a Domino quæsit : *Nos reliquimus omnia* (Matth. xix), etc., et ideo adhuc vestimentum vetus erant. Sunt ergo novum vestimentum efficiendi visa passione et resurrectione et ascensione, et Spiritus sancti confirmatione, non novus pannus assuendus est veteri. Nam, qui ponit novum pannum in veteri, tollit plenitudinem novi vestimenti a veteri vestimento, sed non dat novæ vitæ plenitudinem homini, sed aufert ut non habeat quis partem. Sicut qui vult jejunare a cibis vult ponere novam vitam in homine

adhuc veteri, quasi dicat: Nova vita illa non potest dari per partes, sed prius animi intentio ad alta sublevanda est, et tunc gravia onera possunt imponi. Qui enim aliquod grave pondus illius vitæ vult veteri imponere, pejor scissura fit, quia homo inde deterioratur, et totum bonum postponit.

Tollit enim, etc. Ideo rudis pannus, id est novus, non debet poni in vestimento veteri quia tollit sæpe a vestimento plenitudinem ejus, id est perfectionem, et tunc fit pejor scissura. Grave enim onus rudi injunctum, illud boni quod prius ei inerat, sæpe destruit, quod etiam nostris temporibus contingere videmus. Dum enim clericis continentia carnalis imponitur, ablato conjugio, quod pejus est, per fornicationes evagantur.

Neque novum vinum. Quod est austeritas novæ vitæ, in utres veteres, qui sunt apostoli, qui quamvis omnia quæ possidebant postposuerant, tamen adhuc novi non erant, sed veteres, id est carnales. Si ergo sæviora mandata eis traderentur, rumpentur, et totam doctrinam effunderent. Sed postquam suscepto Spiritu sancto novi, id est apti ad austeritatem novæ vitæ suscipiendam efficientur, tunc novum vinum, id est mustum, novis utribus secreta committetur.

MORALITAS: Gregorius. Ergo doctori cavendum est, simplicium et carnalium humeris gravia imponat, cum datæ sint diversæ similitudines ad idem, tamen differunt vinum novum, et vestimentum. Vino intus reficimur, veste foris tegimur. Vestis ergo sunt opera bona quæ foris agimus, quibus coram hominibus lucemus. Vinum, fervor fidei et pietatis et charitatis quo in conspectu Dei, novitate sensus intus reformemur. *Hæc illo loquente, etc.* Matthæus archisynagogum narrat Domino nuntiasse, filiam suam omnino defunctam esse. Alii vero duo evangelistæ morti proximam, nondum tamen mortuam usque adeo ut dicant postea venisse nuntios, qui mortuam esse nuntiarent, et ob hoc jam non debere vexari magistrum. Intelligendum est ergo Jairum archisynagogum, cum ad Dominum venisset, dubitare de filia utrum adhuc viveret, aut jam mortua esset, et ideo utrumque postulasse dicendo: *Filia mea in extremis est vitæ, veni, impone manum super eam ut salva sit, vel defuncta est filia mea, sed veni, et impone manum et vivet.* Cum ergo utrumque Jairus dixisset, Matthæus causa brevitatis, respiciens ad rei effectum dicit defunctam, unam partem tantummodo assumens dubitationis; alii vero partem alteram assumpserunt. Littera satis patet.

Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur, etc. Dum tendit ad puellam resuscitandam, in turba accessit ad eum mulier, fluxum sanguinis per duodecim annos patiens, quæ ut alii evangelistæ referunt medicis erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo poterat curari, quæ tetigit ambriam vestimenti ejus, et sanata est (Luc. viii).

A Nota quod filia Jairi duodecennis erat, ut refert Lucas.

At Jesus, etc. Hic prætermittit quædam Matthæus, quæ referuntur ab aliis duobus. Referunt enim quod ait Jesus: *Quis me tetigit? Negantibus autem omnibus dixit Petrus, et qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt et affligunt, et dicis, Quis me tetigit? Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis, nam et ego novi virtutem de me exisse. Videns autem mulier ovia non latuit, tremens venit, et procidit ante pedes ejus, et ob quam causam tetigit eum indicavit coram omni populo, et quemadmodum confestim sanata est. (Luc. viii.)* Postea factum est quod narrat Matthæus.

A *At Jesus conversus, etc.* Quod autem ait, et salva facta est ex illa hora, ex qua Jesus conversus est ad eam, intelligendum est ex ea hora, ex qua vestimentum tetigit, non ex illa hora ex qua Jesus conversus est. Cum enim Jesus convertit se ad illam, jam salva facta erat, quod et alii evangelistæ manifeste ostendunt, et ex verbis Jesu potest perpendi, ubi ait: *Fides tua te salvam fecit, non dicit, te salvam faciat, sed te salvam fecit.* Revertamur ad allegoriam, quia littera satis plana est. Princeps itaque Synagogæ nullus melius quam ipse Moyses intelligitur, unde bene Jairus, id est *illuminans* sive *illuminatus* vocatur, quia quo accipit verba vitæ dare nobis, et per hoc cæteros illuminat, et ipso a Spiritu sancto, quo vitalia monita scribere et docere possit, illuminatur, quia juxta Evangelium Lucæ videns Jesum, procidit ad pedes ejus, quia prævidens in spiritu, in carne venturum Dominum, humili corde se ejus potentie subdidit, quem ita circa finem sæculi hominem incarnandum esse cognovit, ut ante tempora æternum non dubitaret. Si enim caput Christi Deus est, pedes ejus quod apertius quam assumpta humanitas, qua terram nostræ mortalitatis tetigit, accipiendi sunt? Et procidere ante pedes Jesu archisynagogum, est legislatorem cum tota progenie Patrum mediatorem Dei et hominum longa sibi dignitatis gloria præferendum cognoscere, et confiteri cum Apostolo, quia quod *infirmum est Dei, fortius est hominibus* (I Cor. i). Filia ergo archisynagogi est ipsa Synagoga, quæ sola legali institutione composita fuerat, quasi unica filia Moysi, et hoc velut duodecimo ætatis anno, quæ tempore propinquante pubertatis moriebatur, quia nobiliter a prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos pervenerat, postquam spiritualem sobolem Deo generare debebat errorum languore consternata est, spiritualis vitæ vias ingredi desperabiliter contempsit, et nisi a Christo suscitaretur, horrendam corruiisset in mortem. Ad puellam pergens sanandam Dominus, a turba comprimitur, quia genti Judææ salutaria monita præbens, quibus eorum conscientiam a vitis erigeret, noxia carnalium populorum est gravatus consuetudine. *Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis.* Mulier sanguine fluens, sed a Domino curata, est Ecclesia de gentibus congregata, quæ ingenti delectationum carnalium fluxu polluta

atque a cœtu fidelium jam fuerat consepata. Sed cum verbum Christi Judæam salvare decerneret, illa paratam et promissam aliis salutem spe certa præripuit. Notandum quod archisynagogi filia sit duodecennis, et mulier hæc ab annis duodecim sanguine fluxit, hoc est eodem, quo hæc nata fuit, tempore, illa cœpit infirmari. Una enim pepe, eademque sæculi hujus ætate, et Synagoga patriarchis cœpit nasci, et gentium exterarum natio per orbem idololatriæ sapie fœdari. Nam et in fluxu sanguinis bifariam recte potest intelligi, hoc est, sub idololatriæ pollutione, et super his quæ carnis et sanguinis delectatione geruntur. Ergo quaudiu Synagoga vigit, Ecclesia laboravit, defectus illius est virtus istius. Illorum delicto salus facta est gentibus. Quæ juxta Lucæ evangelium erogaverat omnem substantiam medicis, nec ab ullo poterat curari. Medicos intellige falsos theologos sive philosophos, legumque doctores sæcularium. Sed hæc ubi populum Judæorum ægrotasse, verumque de cœlo cognovit adesse medicum, cœpit et ipsa languoris sui sperare pariter et querere medicum. Quare accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, dicebat enim intra se: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Hæc mulier sanguine fluens, non in domo, non in urbe accessit ad Dominum, ut sanguinis vitium curaretur. Accedit, et tangit Dominum Ecclesia, cum ei per fidei veritatem virtutemque appropinquat. Accedit autem retro, juxta hoc quod ipse ait: *Si quis mihi ministrat, me sequatur (Joan. 1)*; et alibi præcipitur: *Post Dominum Deum tuum ambulabis*, quia præsentem Dominum in carne non videns, peractis jam sacramentis illius incarnationis, ad fidei et agnitionis ejus gratiam pervenit. Sicque dum participatione sacramentorum ejus salvari a peccatis meruit, quasi tactu vestimentorum ejus, sui sanguinis fluxus, id est immundæ cogitationis primordium, ex quo nascitur omne peccatum, cessavit. Vestimentum dicitur mysterium Incarnationis Christi, qua divinitas vestita est. Fimbriæ vestimenti sunt verba de incarnatione Jesu dependentia. Gentilis vero populus tangit fimbriam vestimenti Christi, quia cum Christum in carne non vidisset, verba tamen ejus incarnationis recepit. At Jesus conversus et videns eam, dixit, etc. Non dedignatur Dominus intueri sperantes in se, sed omnes qui salvari merentur, suo intuitu dignos judicat ac miseratione, dicens: *Confide, filia*, ideo dico filia, quia *fides tua te salvam fecit.* Non dixit, salvam factura est, sed jam salvam fecit in eo quod credidit. Conversa Ecclesia gentium venit ad filiam archisynagogi resuscitandam, quia, cum intraverit plenitudo gentium, tandem in fine sæculi Israel salvabitur. Domus principis est Judæa, in qua jacet synagoga illia Moysi et Patriarcharum mortua. *Et cum venisset Jesus*, etc. Tibicines, pravi doctores, qui Judæos non docent, nisi figuras, quæ sunt lugubre carmen, id est delectatio ducens ad luctum et ad mortem. Turba tumultuans, sunt illi qui adversus doctrinam Christi recalcitraverunt et murmuraverunt. Isti in

fine sæculi recedunt, quando synagoga fidem Christi recipiet, et persuasionibus illorum amplius non acquiescit, et tunc Christus tenebit manum, quia per operatione illorum mundabit et suscitabit eam, et tunc exhibit inde fama per mundum, et multi per eos convertentur. Nota quod dicit, *puella dormit*, quia qui peccant in præsentem, nondum mortui sunt, sed dormiunt, quia adhuc per poenitentiam suscitari possunt. Similiter ad litteram, *dormit puella* quantum ad Christum, quia sic est ei facile mortuum resuscitare, sicut alicui dormientem excitare. Teneat manum puellæ et suscitavit eam, quia nisi prius fuerint mundatæ manus Judæorum, quæ sanguine plenæ sunt, resuscitari non poterunt. Juxta MORALITATEM, tres mortui a Domino resuscitati, tria genera mortuorum significant in peccato. Qui enim peccant, alius in cogitatione, non perducendo ad actum, qui per filiam istam in domo ista mortuam significatur, qui secreta poenitentia potest delere peccata. Unde pauci arbitri in resuscitatione puellæ sunt adhibiti, quibus vehementer ut nemini id manifestarent præcipit. Alius pervenit usque ad operationem peccati, et tunc non tantum in domo mortuus est, sed jam quasi extra portam effertur, qui per filium viduæ significatur; et quia publica noxa publico eget remedio, in conspectu populi filius viduæ resuscitatur. Alius in consuetudine jam positus est, qui per Lazarum intelligitur. In eisdem etiam leviores aliæ aliis poenitentia pro qualitate criminis notantur. Facili enim voce suscitavit puellam cum dicit: *Puella, surge.* In resuscitatione vero juvenis utitur pluribus verbis, dicens: *Tibi dico, surge.* Super Lazarum vero lacrymatum est, infremuit spiritu, magna voce clamavit; *Lazare, veni foras.* Sic ergo potest notari, quod alii difficilius, alii levius a morte peccatorum suscitantur.

MORALITAS. Ergo puella mortua in domo, est anima mortua in cogitatione. Tibicines, adulatores qui sovent mortuam. Turba murmurantium, est turba instantium cogitationum. Ejecta turba fantasmatum, resuscitat animam, tamen cum paucis arbitris, id est non per publicam poenitentiam, sed per privatam, præsentem ministro Ecclesiæ.

Et transeunte inde Jesu, etc. Hæc de duobus cæcis et muto dæmoniaci, solus Matthæus ponit. Illi enim duo cæci, de quibus alii narrant, non sunt isti, nam et Matthæus de eisdem ait in sequenti. Unde potest percipi, quædam facta esse consimilia, cum idem evangelista aliquando utraque commemoret. Nota igitur, ut si aliquando singula talia apud singulos invenieris, atque in eis contrarium, quod non posset solvi, occurrat, dices, hoc non esse factum idem cum facto relato ab alio evangelista, sed diversum. Jesu recedente de domo principis prædicti, *secuti sunt eum duo cæci clamantes et dicentes: Miserere nostri, Domine, fili David.* Duo cæci duo populi sunt, quia qui lumen æternitatis in primo parente amiserunt, recte cæci vocati sunt. Quia ergo in divinitate non est mutabilitas, atque hoc ipsum trans-

ire mutare est, profecto iste transitus Domini ex carne est, non ex divinitate. Per divinitatem enim semper astare est, quia ubique præsens est. Huic ergo Deo incarnato proclamant cæci et dicunt: *Miserere nostri, fili David*, quasi dicant: Per gratiam incarnationis redde lumen nobis cæcis. Filius enim David dictus est secundum carnem.

Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci, et dixit ad eos: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. Tunc Dominus fide eorum cognita, tetigit oculos eorum et aperti sunt. *Mystice domus illa in qua illuminati sunt cæci, Ecclesia est, in qua per fidem, lumen visionis Dei percipimus, quod per peccatum primi parentis amisimus. Quod autem Dominus cæcos interrogat, non utique ignorabat, quid vel quantum ipsi crederent; sed ad hoc interrogat, ut fides nostra orando remuneratio inveniat, ut quæ ille paratus est concedere per gratiam prævenientem, nos quaeramus per liberi arbitrii voluntatem: et illis illuminatis, comminatus est Jesus ne notificarent, ipsi tamen per totam terram diffamaverunt. Dominus, licet eos sicut res erat esse notificaturos cognosceret, propter humilitatem tamen fugiens jactantiam gloriæ, hoc præcepit. Illi vero propter memoriæ gloriæ non possunt beneficium facere. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. Et dæmone ejecto, locutus est mutus. Qui obtulerunt hominem istum, nulli melius quam sancti prædicatores intelliguntur, qui genus humanum non in uno loco, sed in una fide, conspectibus Dei, non tantum corpore, sed anima sanandum præsentant. Sicut enim in duobus cæcis significatus est uterque populus, Judæorum et gentium, ita in homine muti et dæmoniaco significatum est generaliter omne genus humanum, quod quasi mutum ad confessionem veræ fidei, nec os aperiebat in laudem Dei creatoris sui, et dæmonium habebat, dum pro Deo falsa figmenta colebat, sed veniente Domino in carne, ejectus est dæmon, et locutus est mutus, et mirantur turbæ dicentes: *Nunquam apparuit sic in Israel*, id est nunquam est visum hoc in Israel: apparuit, impersonaliter potest legi. Turbæ mirantur, sed Pharisæi iniqui calumniantur, dicentes, hoc eum facere in principe dæmoniorum. In turba quæ constituta et miratur, nationum fides exprimitur. Pharisæi autem, quia virtutem negare non poterant, opera calumniantur, sed per suam calumniam Judæorum usque hodie demonstrant infidelitatem.*

Et circumbat Jesus civitates omnes et castella, docens in synagogis eorum, etc. Notandum quod æqualiter in villis, et castellis, et urbibus, id est parvis et magnis, absque discretione personarum prædicaverit Evangelium, non attendens potentiam nobilitatis, sed salutem credentium, et post prædicationem curabat omnem infirmitatem eorum, ut quibus sermo non suaserat, operum magnitudo suaderet. Languorem vocat diurnam infirmitatem, et omnem infirmitatem, leves morbos. Huc usque

dicitur evangelista miracula scripsisse, quæ fuerunt ante sermonem in monte, a sanatione socrus Petri, quæ omnia continuavit provide, vel per consimile, modo redit ad alia, quæ facta sunt post sermonem.

Videns autem turbas, etc. Vult habere coadjutores in prædicatione, et ideo quos elegerat, mittit ad prædicandum; et quare hoc? Præmittit, quia mixtus est hominum qui vexati erant per varios errores, et erant jacentes, id est torpentes, et non enitentes surgere, et cum haberent pastores erant quasi non habentes pastores. Messis dicuntur homines, qui possunt meti a prædicatoribus, si non omnes, saltem pars de massa et de collectione perditorum separari possunt, ut grana excussa a paleis, postea in horreis reponantur.

Rogate ergo Dominum messis, etc. Quasi dicat: Videtis quod homines habiles sunt ad convertendum. Rogate ergo Dominum, ut mittat operarios in messem suam. Rogandus est enim Dominus, ut ex misericordia sua per inspirationem internam, vel per ministros suos mittat prædicatores in Ecclesiam suam. Non enim prædicatores veniunt ad prædicandum, nisi mittantur. Et bene dicit, *mittat*, homines enim quiescere volentes, ad prædicationem quasi ira coguntur, dum Deus inspirat, vel a superioribus mittuntur.

CAPUT X.

Et convocatis, etc. Cum discipulos ad prædicationem mittit, dat potestatem miracula faciendi, ut prædicationem suam sequentibus signis possent confirmare. Duodecim nomina apostolorum ponit in catalogo suo, ne pseudoapostoli se de numero apostolorum præsumerent gloriari. Numerus apostolorum non vacat a mysterio. Duodenarius enim, qui conficitur ex ternario et quaternario, designat eos per quatuor mundi climata fidem sanctæ Trinitatis esse prædicaturos. Iste numerus per multas figuras in Veteri Testamento præfiguratus est: Per duodecim filios Jacob. Per duodecim principes filiorum Israel. Per duodecim fontes inventos in Helim, qui locus est in deserto. Per duodecim lapides in rationali Aarōn. Per duodecim panes propositionis. Per duodecim exploratores a Moyse missos. Per duodecim lapides sublatis a Jordane, unde factum est altare. Per duodecim boves qui sustinebant mare æneum. Per duodecim stellas quæ ponebantur in corona alicujus sponsæ. In novo etiam Testamento designantur per duodecim fundamenta Jerusalem quæ vidit Joannes, et per duodecim portas,

Simon qui dicitur Petrus, etc. Hoc dicit ad differentiam alterius Simonis qui dicitur Chananæus.

RABANUS: Quamvis hoc loco dicat Marcus, imposuit Simoni nomen Petrus, sciendum est, quia non nunc primum Simoni datum est hoc nomen Petrus, verum longe ante, cum a fratre Andrea ad se adductus esset. Intuitus eum Jesus, dixit: *Tu es Simon filius Johanna, qui vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus (Joan. 1).* Sed cum Marcus volens præ-

mina duodecim apostolorum enumerare, necesse A
 haberet Petrum dicere, breviter intimare curavit,
 quia non hoc ante vocaretur, sed ita eum Dominus
 cognominavit, non tunc, sed quando Joannes ipsa
 verba Domini posuit. Idem Græce sive Latine signi-
 ficat Petrus, qui Syriace Cephas, et in utraque lin-
 gua nomen hoc a Petra derivatum esse, haud du-
 bium, quin illa de qua Paulus ait: *Petra autem erat*
Christus (I Cor. x). *Jacobus Zebedæi.* Ad differen-
 tiam alterius Jacobi ponit, qui dicitur Alphæi. *Et*
Joannes frater ejus. His imposuit ut refert Marcus,
 Christus nomen Boanarges, quod est *filius tonitru*
(Marc. iii). Aptè filii tonitru sunt cognominati, quo-
 rum unus caelestibus vocem intonans, illam theolo-
 gicam, quam nemo prius odere noverat, emisit: *In*
principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum,
et Deus erat Verbum (Joan. i), etc.

Jacobus Alphæi et Thadæus. Jacobum Alphæi cum
 additamento posuit, ad differentiam Jacobi Zebedæi.
 Ipse est qui in Evangelii nominatur, frater Domini,
 et in epistola ad Galatas. Quia Maria uxor Alphæi,
 soror fuit Mariæ, matris Domini, quam et Mariam
 Cleophæ Joannes evangelista cognominat: fortasse
 ideo, quia Alphæus etiam Cleophæ dicitur est, vel
 ipsa Maria, defuncto Alphæo post natum Jacobum,
 nupsit Cleophæ. Quod vero Jacobus merito filius
 Alphæi, id est *doctus*, sit cognominatus, ipsi testan-
 tur apostoli, qui eum post passionem Domini, sta-
 tim in Jerusalem ordinaverunt episcopum. Thadæus
 autem ipse est, quem Lucas et in evangelio suo, et
 in Actibus apostolorum Judam Jacobi nominat. Erat
 etiam frater Jacobi fratris Domini, ut ipse in epistola
 sua scribit, unde etiam frater Domini ipse vocabatur,
 testantibus civibus ipsius de virtutibus ejus,
 stupentes aiebant: *Nonne iste est filius Mariæ, fra-*
ter Jacobi, et Joseph, et Judæ et Simonis? Iste idem
 Thadæus a nonnullis vocatus est Jebeus. Simon Can-
 anæus, et Judas Scariotes qui tradidit eum, hoc
 quoque cum additamento posuit, ad distinctionem
 Simonis Petri, et Judæ, fratris Jacobi. Simon autem
 Cananæus a Cana, vico Galilææ cognomen accepit,
 quem evangelista Lucas cum interpretatione posuit
 Simon Zelotes. Cana enim *zelus*, Cananæus *Zelotes*,
 id est *æmulator*. Judas eligitur ut domesticum ini-
 micum haberet Dominus, quia perfectus est, qui
 nequaquam familiarem non timet, et ideo ut doce-
 ret nos pati malos inter nos, et nullum nisi convic-
 tum abjicere, et ut ostenderet apostolatam non
 esse meritum, sed ministerium, cum tam bene ope-
 raretur per istum malum, sicut per Petrum, mira-
 cula et sacramenta. Ista nomina ad prædicatorum
 significationem conveniunt. Omnis enim prædicator
 debet esse Petrus, id est *firmus in fide*, et Simon, id
 est *obediens*, Simon enim *obediens* interpretatur. De-
 bet esse etiam Andreas, id est fortis in patientia,
 Andreas enim *virilis* interpretatur. Debet etiam esse
 Jacobus, id est *supplantator vitiorum*. Et Joannes, id
 est omnia ascribens gratiæ Dei, Joannes enim *gratia*
Dei interpretatur. Sit etiam Philippus, qui dicitur os

A lampadis. Omnis enim prædicator, agnitionem et
 claritatem mentis ore debet confiteri, ut lampadem
 quam habet in mente, habeat etiam in ore. Nec mi-
 nus sit, Bartholomæus, qui interpretatur *filius sus-*
spondentis aquas, qui evidenter filium Dei sonat,
 quod prædicatorum suorum mentes, ad caelestia
 contempnenda, erigit et suspendit, ut quo celsa libe-
 rius personat, eo terrenorum corda veracius, dicto-
 rum suorum guttis inebriet. Debet esse etiam
 Thomas, qui interpretatur *geminus* vel *abyssus*.
 Prima interpretatio ad propriam ejus personam per-
 tinet, qui geminus, id est dubius in resurrectione
 fuit. Secunda vero omni prædicatori convenit, qui
 altitudinem mysteriorum Dei novit. Matthæus etiam
 debet esse, id est *donatus* vel *assumptus*, donatus
 gratia Dei, assumptus de massa perditorum. Tha-
 dæus *corculus* interpretatur, quasi cor colens, quia
 omnis prædicator cultor cordis, non corporis debet
 esse. Debet esse Chanæus, id est *zelotes*, id est
Dei æmulator. Convenit etiam ut sit Judas, id est
confessor, et scariotes, id est memor Dominicæ
 passionis. Scariotes enim *memoria mortis* interpre-
 tatur

Rabanus: Judas autem Scariotes aut a vico in qua
 natus est aut ex tribu Issachar præsagium suæ dam-
 nationis vocabulum sumpsit. Isachar quippe qui
 dicitur *merces*, pretium proditionis insinuat. Scariotes
 autem, quod *memoria mortis* interpretatur, arguit
 eum non repente persuasum, sed meditatum diutius
 C Dominicæ traditionis patrassè flagitium.

In viam gentium ne abieritis, etc. Bis misit Domi-
 nus apostolos suos ad prædicandum. Hic videlicet ad
 Judæos, quibus debuit prius offerri prædicatio, quia
 eis facta erat promissio, ut cum illi repudiarent eam,
 apostoli se ad gentes transferrent. Secundo ad gen-
 tes, ubi dictum est: *Ite prædicate Evangelium omni*
creaturæ. In quibus missionibus quædam sunt com-
 munita, quædam specialia: In hac missione, hoc est
 speciale: *In viam gentium ne abieritis*, scilicet, ne
 gentibus prædicarent, neque Samaritanis, quod hic
 præcipitur. Samaritani fuerunt gentiles dimissi in
 terram Israel a Nabuchodonosor post captivitatem
 ab eo factam, et multis periculis coacti ad Juda-
 ismum sunt conversi, circuncisionem et quinque
 D libros Moysi recipientes; cætera vero omnino ab-
 horrentes. Unde Judei Samaritanis non contaban-
 tur. Missurus, prius docentur quo eant, et quem
 locum devitent.

Euntes autem, etc. Postquam docuit quo eant, et
 quid vitare debeant, insinuat quid prædicent, et
 quid faciant. Ecce quid prædicent: *Euntes prædi-*
cate, etc. Ecce quid faciant: *Infirmos curate, mor-*
tuos suscipite, etc. *Gratis accepistis, gratis date.*
 Quia præsciebat nonnullos hoc accepti spiritus do-
 num in usum negotiationis inflectere, ut Simon
 magus, vult venalitatem illam prohibere.

Nolite possidere aurum neque argentum, etc. Quia
 alios ad contemptum secularium debent invitare,
 præcepit ut neque aurum neque argentum, vel num-

mos in zonis possideant. Qui enim videret eos abscondere nummos et habere, putaret eos causa lucri prædicare. Per aurum et argentum accipit omnes divitias. Per pecuniam in zonis, et per peram accipit omne viaticum. Viaticum habet duas partes, vel unde emanant necessaria, vel ipsa necessaria. Per pecuniam accipitur illud viaticum, unde emuntur necessaria. In pera vero solent poni casei, panes, piper, candela, vel consimilia necessaria, et ideo per eam accipitur omne necessarium in via. Per hæc igitur duo, omne viaticum prohibetur. Qui in præmissione prohibet deferri necessarios nummos, discipulis in passione præcipit, ut qui habet peram, tollat, id est deferat eam. Quandiu enim fuit in mundo, fuit procurator eorum, et habuit loculos, ut eos pasceret, et ideo noluit ut curam haberent in sumptibus, quandiu in procuracione ejus erant. Mittebat ergo eos sine sumptu, quia ipse providebat unde viverent, inspirando mentibus recipientium. Postquam vero subtractus est a conspectibus eorum, permisit eis vicem suam, ut loculos habere liceret, sicut et habuit ipse, etsi vellent vivere de bonis subditorum, quod etiam fecit Paulus, qui multoties etiam labore acquirebat unde viveret. *Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.* Non quod in locis Scythiæ rigentibus glaciali nive debeat esse contentus aliquis una tunica, sed ideo hoc præcipit, ne aliud vestimentum induti, aliud nobis futurorum timore servemus. *Neque calceamenta,* duplicia eodem modo. *Virgam* etiam non ferre præcipiuntur, ut qui habet semper auxilium Domini, baculi non quaerant subsidium. Et quia quodammodo nudos et expeditos ad prædicandum apostolos miserat, et dura videbatur hæc conditio, severitatem præcepti sententia temperavit dicens :

Dignus est operarius cibo suo. Tantum scilicet ab eis accipite, quantum in victum et vestitum vobis esse necessarium.

Mystice autem. Non licet magistris Ecclesiæ, aurum, et argentum, et pecuniam, quæ in zonis est, possidere, scilicet non debent sapientiam, quæ per aurum significatur, et eloquentiam, quæ per argentum exprimitur, quasi propria, vel ab alio, quam a Deo accepta, possidere; et hoc dicitur propter privatas et hæreticas doctrinas. Vel aliter : Aurum et argentum mystice acceptum non debent possidere, id est sibi servare, sed potius talentum sibi commissum multiplicare. Non debent ferre peram, id est pondere sæculi prægravari et impediri, neque duplices animo esse, quod significatur per duplex vestimentum, ne scilicet aliter Deo, aliter nos præsentemus mundo. Prohibet etiam calceamenta ferre, ne scilicet pedes, id est eorum affectiones mortiferis vinculis alligentur, sed potius sanetam terram ingredientibus, sensus habeant nudos, et a malorum exemptis semper alienos. Non debet aliquis calceamenta ferre, id est non debet stultorum operum exempla conspiciere, ne sua opera, quasi ex mortuis pellibus credat muniri. Sunt etenim multi qui præ-

vitatem suam ex pravitatibus alienis tentent, ut dum alios talia fecisse considerant, se hoc facere licenter putant. Item Plato dicit duas corporum summitates non esse velandas, nec assuetam debere fieri mollietiam capitis et pedum, quia cum hanc habuerint infirmitatem, cætera sunt robustiora. *Neque virgam.*

Augustinus. Quæritur quomodo Matthæus et Lucas commemorant dixisse Dominum discipulis, ne virgam ferrent, cum Marcus dicat et præcipit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, sed intelligendum est sub alia significatione, dictam virgam, quæ secundum Marcum ferenda est, et sub alia illam quæ secundum Matthæum et Lucam non est ferenda, sicut sub alia significatione intelligitur tentatio, de qua dictum est : *Deus neminem tentat* (Jac. 1), sub alia de qua dicitur : *Tentat vos Dominus* (Deut. xv), ut sciat, si diligatis eum. Illa seductionis est, ista probationis. Ita quoque dictum est, ut virgam ferrent, et non ferrent virgam. Cum enim diceret secundum Matthæum, nolite possidere aurum, et mox subdit : *Dignus est operarius cibo suo*; ideo ergo præcepit nec virgam ferri, ostendens a fidelibus suis deberi necessaria ministris suis. Hanc quoque potestatem, virgæ nomine alius evangelista signavit, eum dicit, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, ut intelligatur, quia per potestatem a Domino acceptam, quæ virgæ nomine significatur, etiam quæ non portantur, non deerunt. Sequitur :

In quacunqve civitate aut castello intraveritis, interrogate quis ibi dignus sit hospes? Apostoli introeuntes urbem, scire non poterant, quis et qualis esset. Fama populi eligenda est, et iudicio vicinorum, ne prædicationis dignitas deturpetur susipientis infamia. Cum univrsis debeant predicare, hospes unus eligitur non tribuens beneficium ei, qui apud eum remansurus est, sed accipiens: ideo dicitur, quis in ea dignus sit, ut magis se noverit gratiam accipere quam dare.

Intrantes domum dicite : Pax huic domni, etc. Pax, quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requiescit in domo, si in illa fuerit filius pacis, aut ad eundem prædicatorem revertitur, quia aut erit quicumque est prædestinatus ad vitam, et sequitur cæleste verbum quod audit, aut si nullus fuerit qui audiat, tamen ipse prædicator sine fructu non exis, quia ad eum pax revertetur, dum ei a Domino pro labore merces operis sui recompensabitur.

Et quicumque non recipit vos, etc. Hic dat sententiam super non recipientes. *Excusate.* Non sunt sacramenta vilificanda. In sacramentam enim pulvis præcipitur excuti in testimonium illis. Pulvis enim in pedibus signum est laboris viæ. Excusant ergo in eos, ut ostendant se inauiter recepisse viæ laborem pro eis, et quod inaniter susceperunt, in eos retorquendum et puniendum. Excussio enim pulveris significat, quod nihil ab eis recipi debet terrenum, etiamsi offertur, postquam spiritualia audire nolunt. Pulvis quoque in pedibus, venialia significat peccata, quæ adhærent prædicatoribus traeseuntibus per mundum. Quæ tamen propter charitatem proximi

condonantur. Quod significat ablutio pedum in cœna, et ablutio sanctorum mulierum, quæ pedes sanctorum solent abluere, quia et Dominus condonat, et amor fidelium animarum, quarum causa pedes fuerant sedati, abluit, ita quod in nullo puniuntur illa peccata. Si autem incassum assumpta sunt illa peccata, non tamen puniuntur in apostolis, sed in illis qui eos laborare incassum fecerint, et in hoc signum pulvis excutitur in eis. Vel ideo pulvis excutitur in faciem illorum, ut prædicatores plane ostendant, nihil terrenum ab illis querendum, cum pulverem de terra eorum non patiuntur sibi adherere.

Amen dico vobis, etc. Quasi dicat: In tantum dampnabiles erunt, quod deterius patientur in inferno Sodomitis et Gomorreis, eo quod Evangelium audierunt, et credere Evangelio noluerunt. Sodomitæ vero sine Evangelio perierunt.

Eccæ ego mitto vos, etc. Quia multa adversa eis imminebant, ne forte quando acciderent, desperarent, ideo prænuntiat mala ventura, quia tela prævisa minus lædunt. Quasi dicat: Ipsi vos contempnent, sed vos exhibete omnem patientiam. *Quia eccæ ego mitto vos sicut oves inter lupos*, etc. Pater misit Filium suum ad passionem, non tamen contempsit illius amorem, sic discipuli a Domino mittuntur. Sed quia prius nominaverat oves, propter simplicitatem et patientiam, præcepit eosdem esse serpentes, propter astutiam. Serpens habet cor juxta caput, et ideo servato capite, cætera percussori exponit, quia non moritur sine capite læso. Caput nostrum est fides, quæ operatur per dilectionem, quæ, si moriatur, cætera omnia moriuntur. Ea ergo servata, debet prædicator omnia sæcularia, et corpus etiam persecutori exponere, et auferri sibi tolerare. Solet etiam serpens erigere strictas rimas, per quas transiens veterem pellem exuat. Similiter prædicator, transiens per angustam viam, veterem hominem omnino deponat. In hoc differt ovis a columba, quia ovis tantum mitis est, et non recalcitrat cum interficitur; columba autem, cum iram non habeat, quia felle caret, tamen iram videtur habere, cum rostro percutit. Similiter et prædicator et mitis debet esse in interficienti, et correctionis amore, quasi iram debet ostendere fratri.

Cavete autem, etc. Ostendit, qui sint lupi, homines videlicet, quasi dicat: Isti lupi sunt rationales, et ideo contra astutiam debent esse, serpentes, id est astuti. *Tradent enim vos in conciliis*, etc. Consuetudo Judæorum erat, ut si quis contraria legi prædicaret, concilium faciebant, et vocato illo, qui legi eorum contrarius erat, primum prohibebant, ne ulterius talia prædicaret. Si autem propter prohibitionem non cessabat, in synagoga cum flagellis corripiebatur, sicut de Paulo legimus. Sed si nec sic acquiescere volebat, tunc præsidibus aut regibus ad damnationem tradebatur, sicut Jacobus Herodi. Et hoc est: Ideo necessarium, ut sitis serpentes, id est astuti. *Nam tradent vos*, primum in conciliis prohibendo,

ne prædicetis in nomine meo, deinde incorrectos flagellabunt; tandem, ad reges et præsides ducemini, in damnationem; in testimonium illis et gentibus, quia tormenta sanctorum erunt testimonia dignæ damnationis impiorum. Redduntur enim inexcusabiles, qui interfecerunt suos prædicatores. Notandum est, quod omnes istæ malorum prænuntiationes non solum ad primam missionem, sed etiam ad secundam pertinet.

Cum autem tradent vos, etc. Quia auditis tot erroribus possent perturbari corda infirmorum, ideo consolationem supponit, cum dicat: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quid loquamini, aut quomodo*, id est quibus coloribus rhetoricis, et quo ornatu verborum, quasi dicat: Vos ad certamen venistis, sed ego prælior; vos verba ejicitis, sed ego sum qui loquor. *Tradent autem*, etc. Præmissa consolatione subdit graviora pericula. Graviorem enim dolorem ingerunt, quæ a parentibus inferuntur, et ideo invenienter post consolationem, ut levius lædant, ponuntur. Hæc mala non solum prædicantur apostolis, sed etiam omnibus martyribus.

Qui autem perseveraverit, etc. Non enim maxima virtus est cœpisse, sed perfecisse, unde cauda hostiæ jubetur poni in sacrificio. Cauda finis operis est in sacrificio. Caudam ponere, est bonum opus ad finem perducere.

Cum autem persequentur vos in civitatem istam, etc. Quia invitaverat eos ad patientiam, ne viderentur non debere fugere, præcepit eos ad horam cedere, ne moriantur, cum adhuc possint prodesse. Fugit ergo Paulus de Damasco, ut multas gentes Domino converteret. Bene post perseverantiam supponit de fuga. Fuga enim perseverantiæ non est contraria. *Amen dico vobis*, etc. Et quia forsitan illi dicerent, terra Judæorum parva est, et ideo cito poterimus convertere, cum ergo fuerit conversa ad quos ibimus? Illi antiprophæ respondet. *Amen dico vobis, non consumnabitur*; id est ad consummationem non ducetis civitates Israel, id est omnes Judæos, donec veniat *Filius hominis*, id est resurgat a mortuis. Quasi dicat: Nolite putare Judæos, in hæc prima missione labori vestro non sufficere, quia certe in eis satis restabit vobis opus usque ad aliam missionem, quoniam transmittam vos ad gentes. Quod erit post resurrectionem, cum eis præcipitur:

Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ. Non ideo dicit, donec Filius hominis, quod tunc posset eos convertere, sed quia tunc eos ad gentes missurus. Vel aliter: Vos non convertetis filios Israel plenarie ad fidem, donec Filius hominis venerit, id est donec appropinquet secundus adventus. Tunc enim convertetur plenitudo Judæorum, prædicatione Enoch et Eliæ, et tunc hæc oratio non solis apostolis, sed omnibus fidelibus dirigetur.

MYSTICE possumus dicere: Cum persecuti vos fuerint in unam civitatem, hoc est, in uno libro Scripturarum, vel testimonio, fugite ad alias civitates, id est ad alia librorum volumina, quamvis enim

contentiosus fuerit persecutor, tamen antea veniet præsidium Salvatoris, quamvis concedatur victoria adversariis.

Non est discipulus super magistrum, etc. Seipsum proponit exemplum patientiæ, ut quod Dominus patitur, non sit grave servis tolerare, quasi dicat: Nolite mirari, si ita vos persequuntur, me enim Dominum tractabunt similiter. Non sit ergo turpe pati quod ego patior, quia non est discipulus supra magistrum, id est non est majoris meriti meus discipulus, quam ego magister. *Sufficit ergo discipulo meo*, id est sufficere debet, *ut sit sicut magister ejus*, id est ut eum imitetur, et in quo imitetur supponit.

Si patrem familias, id est me, *avocaverunt Beelzebub*, id est principem dæmoniorum, *quanto magis vos?* Hoc est: Si me conviciis aggressi sunt, qui sum Deus, multo magis vos, qui puri homines estis. *Nihil opertum*, etc. Quasi illi dicerent: Cum pleni sit iniquitate, et nobis convicia inferant, vos autem religiosi, dignum est, ut vicem eis reddamus, et mala eorum detegamus, et bona nostra prædicemus. Ad hoc respondet: Nolite vicem reddere conviciis, quia si mala modo eorum sunt operata, veniet dies iudicii, in quo revelabuntur. Et nolite de bonis vestris gloriari, quia tunc manifestabuntur, et hoc est:

Nihil mali modo est opertum, quod non reveletur, et nihil boni occultum, quod non sciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, etc. Nolite gloriari de bonis vestris, sed invictam prædicationem omnibus propalate, et hoc est: *Quod dico vobis in tenebris*, id est in figuris et obscuritatibus, *dicite in lumine*. Hoc est aperte, et quod in aure auditis, id est privatim, *prædicate super tecta*, id est publice. Mos enim erat in Palæstina regione, ubi non sunt tecta cacuminata, sed desuper plana, super tecta, sermonem habere ad populum, et ideo prædicare super tecta, pro publice verba dicere accipiamus. Vel, quod vobis dico in tenebris, id est dum adhuc in timore carnali estis, dicite in lumine, id est in fiducia veritatis, cum a Spiritu sancto eritis illuminati. Et quod in aure auditis, id est solo auditu percipitis, prædicate opere complendo, super tecta existentes, id est corpora vestra, quæ sunt domicilia animarum. Et prædicantes: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam non possunt occidere, sed potius eum timete qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*. Nomen gehennæ in veteribus libris non invenitur, sed primum a Salvatore ponitur, nec absque ratione. Idolum enim Baal, legitur fuisse ad radicem montis juxta Jerusalem, ubi fuit Siloa. Hæc vallis irrigua fuit et nemorosa, plenaque deliciis, et lucus in eadolo consecratus. In tantam ergo dementiae populus Israel devenerat, ut deserto templo, ibi hostias immolaret, et filios suos dæmonii incenderet. Et appellabatur locus gehennon, id est vallis filiorum Ennon. Et hoc legitur in Paralipomenon, et in libro Regum, et in Isaia, et minatus est Dominus implere illum locum cadaveribus mortuorum, ut æquæquam vocetur Baal, sed Polyandrum, id est

A tumultus mortuorum. Futura ergo supplicia, et pœnæ perpetuæ, quibus cruciandi sunt peccatores, hujus loci vocabulo denotantur. Sequitur:

Nonne duo pissores, etc. Quasi dicat: Non debetis timere, quia si minutissima animalia, quæ videntur per aera quasi vagari, Deus non obliviscitur, vos, qui ad imaginem Dei facti estis, ab his, qui occidunt corpus, non terreamini, quia nec vos obliviscetur.

Quærit fortasse aliquis, quomodo dicat apostolus: *Numquid de bobus cura est Deo?* (I Cor. ix.) Cum utique bos preciosior sit passere. Sed aliud cura, aliud scientia. Non solum dico, quod Deus vos non obliviscitur, sed nec etiam numerum capillorum vestrorum. Et hoc est: *Vestri autem et capilli capitis numerati sunt omnes* (Luc. xii), non in actu computationis, sed in facultate cognitionis. Quæ servare volumus, bene numeramus, quasi dicat: Tam immensa est apud homines Dei gratia, ut nihil nostrum lateat ipsam. *Nolite ergo timere, quia vos estis meliores* (ibid.), id est majoris meriti et dignitatis cunctis volatibus cæli.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, etc. Dixit superius: *Nolite timere*, quia non est timendum, et quandoquidem non est timeendum et quandoquidem nihil est timendum, ergo audacter confitemini me, et supponit causam, scilicet, quia *omnis qui confitebitur me coram hominibus*, ut non timeat mortem pati propter me, *et ego confitebor eum coram Patre meo, dicens: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum*. Et quia superius præmisit: *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum. Iterum tradent vos in conciliis*, etc., ne aliquis persecutionibus territus diceret: Apud memetipsum fidem meam, quam soli Deo debeo servabo, et quando cognitam scio, etsi inter homines mihi pronunciare non licet, tamen eam illis in corde servabo, quam propter rabiem persecutorum proferre non audeo, huic infirmæ cogitationi Dominus respondet: *Qui autem negaverit me coram hominibus*, id est natum, passum, mortuum, *negabo eum et ego*, etc. Negare quod Deus non sit, nec pagani possunt, tamen quod sit Filius Dei, et sit et Pater, negari ab infidelibus potest. Negatur vero unusquisque a Filio apud Patrem, cui manifestatur in divinitatis potentia Filius et Pater. Confitebitur a Filio apud Patrem, qui per Filium accessum habebit ad Patrem. Sequitur:

Nolite arbitrari, quod venerim pacem mittere in terram, etc. Quasi dicat: Non tantum volo, ut timore mortis non cessetis a confessione mei nominis, sed etiam volo, ut propter me omnes affectus parentum et amicorum rumpatis, ut nec timor mortis, nec amor carnalis vos separet a me.

Non enim veni mittere pacem, sed gladium. Totus mundus ad fidem Christi divisus est contra se. Unaquæque domus et infideles habuit, et credentes, et propter hoc bellum missum est donum, ut rumpe-retur pax mala, quam Isaia sub typo Ægypti prophético spiritu cecinit dicens: *Ecce Dominus ascen-*

des nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et movebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, et concurrere faciam Ægyptios contra Ægyptios (Isa. xix); his scilicet contra fidem, illis pro fide dimicantibus. Sequitur :

Veni enim separare hominem adversus patrem suum, etc. Quasi dicat : Per divini verbi gladium dividere faciam omnem affectum carnalem. Possumus ad patrem diabolum intelligere, cujus aliquando filii eramus, non illo creante, sed nobis imitantibus, sicut Dominus Judæis improperabat : Vos ex diabolo estis (Joan. viii); sed postquam vocem monentis audivimus : Obliviscere populum tuum, et domum patris tui (Psal. xlii), venit gladius, verbum Dei, separans nos ab invicem, et ostendit alterum Patrem, cui diceremus : Pater noster, qui es in cælis. Et filiam adversus matrem suam. Mater est Synagoga, filia vero Ecclesia primitiva. Et nurum adversus socrum suam. Socrus Synagoga est, nurus est Ecclesia. De gentibus et gentilitate, et sponsus Ecclesiæ, Christus filius Synagogæ, dicente Apostolo, quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem (Gal. iv). Socrus igitur, id est, mater sponsi, et in nurum, sicut prædiximus, suam, et in filiam divisa est. Synagoga carnalis, sive de circumcissione, sive de præputio credentes, persequi non cessat, sed ipse in socrum et matrem divisæ sunt, nolentes recipere circumcissionem carnalem, ut Actus apostolorum docent. In hoc loco Lucas ait : Erunt quinque in una domo divisi, tres in duo, et duo in tres dividuntur (Luc. xii). Quomodo ergo quinque? Ecce personarum nomina subjicit : Patris, filii, matris et filiæ, socrus et nurus. Sed mater filii, ipsa est socrus uxoris ejus, ideoque illa ipsa in filiam suam, et in nurum dicitur esse divisa. Sequitur :

Et inimici hominis domestici ejus, etc. Cum quis erat implicita anima consuetudine. Nulla enim pacis jura apud eos custodiri possunt, inter quos est fidei bellum. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, etc. Quod ante promiserat, non veni pacem mittere, sed gladium, id est, dividere complexionem carnalium affectuum, ne quis pietatem parentum religioni anteferet, subjicit dicens : Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, etc. Unde legitur in Canticis : Ordinavit in me charitatem (Cant. i). Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Matth. x). Crux a cruciatu corporis nomen accepit, quæ duobus modis portatur. Cum aut per abstinenciam corpus affligitur, aut per compassionem proximi afficitur animus. Crucem ergo ferre debemus, ita tamen, ut non mundum, sed Christum sequamur. Sunt enim nonnulli qui per hypocrisim crucem portaverunt, sed Christum non sunt secuti. Sequitur : Qui invenit animam suam, perdit eam, etc. Quasi dicat : Vere debet seipsum homo deserere, ut possit me habere, quia qui seipsum non deserit, seipsum perdit. Unde aperte subditur : Et qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam, etc.

A Perdidit dico, ut propter me mortem subeat temporalem. Ne igitur ultra modum desolati reddantur, confortat. Et nota ordinem pulcherrimum. Mitit ad prædicationem. Pericula non timere docuit, affectus non prætulit religioni, aurum et argentum abstulit, æs de zona excussit. O quam dura evangelistarum conditio. Unde ergo necessaria? Austeritatem mandatorum temperat spe promissionum, cum dicitur :

Qui vos recipit, me recipit, et qui me recipit, ille Patrem meum recipit, etc. Ut quantæ dignitatis sint, ostenderet, et eos taliter confortaret, et ut in recipiendis apostolis unusquisque credentium arbitraretur Christum suscepisse, ait :

Et qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet : et qui recipit justum, etc.

B In his verbis notandum est, quia non ait, mercedem de propheta accipiet, vel de justo, sed mercedem prophetæ et justus accipiet. Quid est enim, mercedem prophetæ accipiet, nisi quia is qui prophetam sua largitate sustentat, quamvis ipse prophetiam non habeat, apud Deum tamen mercedem prophetæ habebit. Iste enim fortasse justus est, et quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro justitia fiduciam majorem habet. Hunc talem dum sustentat, qui in hoc mundo aliquid possidet, qui etiam fortasse, quia pro justitia adhuc libere loqui non præsumit, justitiæ se participem facit illius, ut cum eo pariter justitiæ præmia accipiat, quem suscipiendo juvat. Si enim propheta non reficitur, certum est quod vox ipsa subtrahetur. Poterat esse occulta credentium responsio, ergo et pseudoprophetas, et Judam traditorem recipere debemus. Hoc Dominus ante prævidens, dicit non personas esse suscipiendas, sed nomina, et mercedem non perdere susipientem, licet indignus sit, qui recipiatur. Sequitur : *Et quicumque potum dederit aquæ frigidæ uni ex minimis istis, etc. Quia aliquis poterat dicere et causari, paupertate prohibeor, et tenuitas me retinet, hospitalis esse non possum, hujus vulnere medicatus est Jesus levi præcepto, dicens : Ut calicem aquæ frigidæ bono animo porrigamus. Frigidæ, inquit, aquæ, non calidæ, ne etiam in calida paupertatis penuria, et lignorum occasio quaereretur.*

D *Et factum est, etc. Postquam discipulos suos Dominus mitteus ad prædicationem, hujusmodi verbis instituit, ipse etiam quod docuerat verbis, factis implevit, offerens primam prædicationem Judæis.*

CAPUT XI.

Joannes autem cum vidisset, etc. De hoc autem evangelio, diversi auctores diverso modo sentiunt. Hilarius enim Pictaviensis ait, Joannem sibi non dubitasse, sed discipulorum ignorantia consuluisse. Neque enim debet credi, sancti Spiritus gratiam in carcere posito debuisse, et illum cui dixerat : Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi et iterum : Non sum dignus, ut solum calcementa ejus (Joan. i), et iterum, Illum oportet crescere, me autem minui (Joan. iii), ignorasse. Sed videns mortem suam

proximam, voluit discipulos suos Christo adjungere, A modo iterum dubitaret, ideo ab eo levitatem removet, antequam discederet. Et quia discipuli sui adhuc dubitabant eum esse Messiam, cui tamen perhibuerat testimonium, mittit eos ad Jesum, quasi sub specie sua, eis interrogaret, non sibi, et duos mittit, quia in ore duorum testium stat omne verbum. Mittit ergo discipulos, quasi discipulis diceret: Si vos dubitatis, illum Messiam fuisse, cui testimonium perhibui, ite ad eum, et quærite sub nomine meo: *Tu es qui venturus es*, id est, quem prophetæ venturum prænantiant, *an alium venturum expectamus?* Gregorius autem refert Joannem dubitasse, quamvis enim non dubitaret, eum in propria persona in mundum venisse, baptizatum esse, aliis prædicasse, tamen ignorabat, utrum esset moriturus, et ad inferos, ad suorum liberationem, descensus. Cum ergo mortem suam Joannes imminere videret, et se ad inferos descensurum cognosceret, voluit scire ejus adventum ad inferos, ut qui fuerat præcursor natiuitatis, esset nuntiator ejus ad inferos descensionis. Quærit ergo Joannes per discipulos: Tu qui venisti in mundo nascendo, es tu venturus ad inferos moriendo, an alium expectamus, demorantes in inferno? *Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis et vidistis*, etc. Sicut Joannes sub persona sua, quasi sibi dubius quæsierat, ita Christus non discipulis, sed quasi dubitationi Joannis respondet, et in responsione sua discipulorum dubitationem removet, et operibus et prædicatione sua, corda discipulorum confirmat. Audierant enim discipuli verba prædicationis ejus, et viderant miracula virtutis ejus, dieit ergo: *Ite, renuntiate Joanni quæ audistis*, quantum ad prædicationem, *et vidistis*, quantum ad miracula. Miracula vero eis enumerat:

Cæci vident, etc. Pauperes evangelizantur, id est Evangelio convertuntur. Non enim amant celestia, nisi qui contemnunt terrena. Quod ipse per Prophetam de se ait: Evangelizare pauperibus misit me. *Et beatus est*, etc. Relatis miraculis, postea removet dubitationem, dicens: *Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me*, id est qui non dubitaverit de adventu meo. Secundum vero Gregorium, respondet Joanni, non discipulis, et *beatus est qui non fuerit scandalizatus in me*, id est in morte mea. Dubitabat enim Joannes, ut dictum est, de morte illius. MYSTICE Joannes veterem legem significat. Sicut enim Joannes Christum annuntiavit, remissionem peccatorum prædicavit, regnum cælorum promisit, ita et lex antiqua hæc omnia prædixit. Sed, sicut Joannes vinculis tenetur, ne Christus annuntietur, ita lex mala interpretatione Judæorum constringitur, ne annuntiare Christum videatur, tamen lex discipulos suos mittit ad intuenda opera Christi, ut considerent in eo completum, quidquid continetur in ipsa.

Et turbae audierant Joannem hoc quæsierat, ne videretur hoc fecisse ex levitate, cum eum esse Christum modo perhibuisse,

Quid existis in desertum videre? quasi diceret: Quid eum putatis esse, quem toties in desertum existis videre? *Existis videre arundinem*, id est levem, qui omni vento vel prosperitatis vel adversitatis, huc et illuc flectatur? Sed iterum, *quid existis videre?* Ne iterum commotum eum aliqua cupiditate vanæ gloriæ credant, ut videlicet Christum se velle facere, vel aliquid hujusmodi, ideo ab eo vanam gloriam removet, quasi dicat: Non est inanis gloriæ cupidus, quia non quærit frequentiam hominum, sed desertum; non molles vestes, sed cilicium; non delicatos cibos, sed locustas. Et hoc est: *Ecce qui mollibus*, etc. Quasi dicat: Si gloriam quæreret, pretiosa vestimenta amaret, et inter summos viros habitaret. *Sed tamen quid existis videre? Prophetam*, etc. Postquam levitatem et inanem gloriam, quæ de Joanne poterat suspicari, ab eo removet, deinceps in commendatione Joannis immoratur, quia confirmata ejus auctoritate, qui Christum prædicabat, Christi auctoritas confirmatur. Dicit ergo eum non solum prophetam, sed etiam plus quam prophetam, quia digito ostendit, quod prophetarum non est. Prophetarum enim est futura prædicere, non etiam demonstrare prædicta. Hoc autem ideo dicit, ut eum recipiant, cui testimonium Joannes perhibuerat.

Hic est enim, etc. Adhuc commendat eum auctoritate Malachie prophetæ introducentis Patrem loquentem ad Filium, quasi dicat: Vere plus est quam propheta, quia est præcursor adventus Filii Dei, de quo ait Pater Filio:

Ecce, mitto angelum meum. Id est nuntium meum, *ante faciem tuam*, id est ante manifestationem tuam, *qui præparabit viam tuam ante te*, prædicando et baptizando. *Amen dico vobis*, et quid dicerem per singula de commendatione ejus? *Inter natos mulierum, non surrexit major Joanne Baptista*. Inter natos, inquit, mulierum, non virginum; mulieres enim proprie vocantur corruptæ. Non ideo ergo Christus major esse negatur, qui non natus mulieris, sed virginis esse cognoscitur. Si autem Maria mulier aliquando in Evangelio nuncupetur, sciendum est interpretem mulierem pro femina posuisse, sicut ibi: *Mulier, ecce filius tuus*. Et ibi: *Quid mihi et tibi est, mulier*. Ex his verbis habemus, quod nullus veterum, major Joanne fuit, nec tamen inde probatur, Joannem antiquis majorem esse, quoniam tantum minor esse negabatur: non enim Joannem aliis prætulit, sed Joanni cæteros adæquavit. *Qui autem minor est in regno cælorum, major est illo*, quasi dicat: Non est minor sanctis, sed tamen minor est angelis. Deum enim aliquis in mortali vita, passibilitati subjacet, minor angelis, qui immortales sunt, esse apparet. Unde etiam Christus paulo minus ab angelis minoratus dicitur esse. Et hoc est: *Qui autem minor est*, id est minimus angeli qui est in regno cælorum, *major est illo*. Vel aliter, regnum cælorum præsens Ecclesia vocatur. Minor in præsentibus Ecclesia est Christus hoc est humilior, qui non ve-

nit ministrari, sed ministrare, et qui humiliavit se usque ad mortem. Cum ergo inter natos mulierum non eum [eo?] majorem dixisset, ne per hoc major Christo videretur, addit :

Qui autem, etc. Vel aliter : Ita Christus qui minor est Joanne, opinione Judæorum, major est ipso, non tamen inter homines, sed in regno cælorum, id est in Ecclesia sanctorum.

A diebus autem, etc. Adhuc immoratur in commendatione Joannis, narrans mirabilia, quæ evenerunt in temporibus Joannis, quæ non acciderunt in temporibus aliorum prophetarum. Et hoc est : *A diebus ejus*, prædicationis Joannis, usque nunc, id est usque ad prædicationem meam, *regnum cælorum vim patitur*, id est videtur pati vim, et dictum est per simile. Si enim aliquid regnum extraneis daretur, et filiis regni auferretur, violentia esse videretur. Similiter Pharisei et Scribæ, qui in conspectu hominum justii apparebant, filii regni cælorum videbantur, publicani vero et peccatores, quasi a regno longe erant, dicit ergo, regnum cælorum patitur vim. Cum enim Judæi justii in lege, filii hujus regni viderentur, illi ejiciuntur foras, et meretrices et publicani, qui regno tanto indigni videntur, per peccatorum confessionem, intrant locum alienum, et in terra generati, sedem cælorum possident per virtutem, quo non poterant intrare per naturam. *Et violenti*, id est qui violententer domant carnem suam, *rapiunt cælum*, quamvis alieni. Vel de gentibus potest intelligi esse dictum, quia cum gloria Israel, patribus debita a prophetis nuntiata, a gentibus credentibus occupetur regnum cælorum, quasi vim patitur, id est pati videtur. *Omnes enim Prophetæ etc.* Dictum est superius, quia regnum cælorum vim patitur, quando a peccatoribus bene operantibus rapitur, et vobis, o Judæi, auferitur, nec immerito, quia lumen respuitis, et in umbra versari vultis, quare penitus inexcusabiles estis. *Quia omnes Prophetæ et lex*, id est quinque libri Moysi usque ad Joannem prophetaverunt, id est status Veteris Testamenti, usque ad Joannem duravit. A Joanne enim nova incipit gratia, et prætermisæ umbræ veritas. Non intelligitur quod Joannes prophetarum finis sit, sed ille qui Joannis testimonio prædictus est, intelligitur, neque quod post Joannem prophetas excludit, cum legamus in Actibus apostolorum, et Agabum prophetasse, et quatuor virgines filias Philippi, sed quod lex et prophetæ, quos scriptos legimus, quidquid prophetaverunt de Domino venturo, vaticinati sunt. Quando ergo dicitur : *Omnes Prophetæ usque ad Joannem prophetaverunt*, Christi tempus ostenditur, ut quem illi dixerunt venturum, Joannes venisse ostendit, in quo etiam ipse Joannes commendatur, et ut adhuc commendabilior appareat, subjungit : *Ipse est Helias qui venturus est*, non quod eadem anima, ut philosophi et hæretici suspicantur, et in Helia et in Joanne fuerit sed quod eandem habuerunt Spiritus sancti gratiam, vel eandem Spiritus mensuram. Sed et vitæ austeritas,

A rigorque mentis Heliae et Joannis, pares sunt, ille in eremo, iste in eremo. Ille zona pellicea cingebatur, et iste simile habuisse cingulum perhibetur. Ille quia regem Achab et Jezabel impietatis arguit, fugere compulsus est. Iste quia Herodis et Herodidis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Sunt qui propterea Joannem Heliam vocari putant, quia quomodo in secundo adventu Salvatoris juxta Malachiam præcursorus est Helias, et venturum judicem nuntiaturus est, sicut Joannes in primo adventu fecerat, et ita uterque fit nuntius : Iste adventus primi, ille adventus secundi, unde merito subditur :

Qui habet aures audiendi, audiat. Si enim planus esset sensus, et manifesta sententia, quid necesse fuit, nos ad illius intelligentiam invitari, nisi ut nos moneret, ea quæ de Helia Dominus dixit, non carnaliter, sed spiritualiter debere intelligere.

Cui autem simile existimabo generationem istam? Similes sunt pueris sedentibus in foro, etc. Tantus est Joannes, sed vos nec ei, nec mihi voluistis credere, et ideo, cui vos similes æstimabo? Per generationem accipit communiter et Judæos, et se etiam cum Joanne, quia aliter non diceret : *Similis est pueris, etc.*, cum non solum Judæi, sed ipsi etiam Joannes et Jesus pueris comparentur. Pueri dicunt sociis in ludo : Vos non estis socii nostri, quia quando cecinimus modo in ludo, vos non saltavistis, et quando ploravimus in ludo, vos noluistis nobiscum plorare. Similiter sunt duo status in sanctis, luctus pro peccatis, gaudium pro Redemptione nostra, quæ utraque prophetaverunt antiqui prophetæ. Alius enim dicit : *Convertimini in toto corde vestro, etc.* David vero ad gaudium nos invitat, cum ait : *Hæc est dies quam fecit Dominus, exsultate et lætate in ea.* Similiter Christus et Joannes nos invitaverunt, alius ad lucem, sicut Joannes, qui jejunavit, et ad poenitentiam invitavit. Alius ad gaudium, sicut Christus qui in signum æternæ refecutionis non jejunabat cum apostolis, sed comedebat, et ad gaudium nostræ redemptionis invitabat, quasi dicat : Ego, et sequaces mei apostoli et prophetæ cecinimus in foro, id est in Jerusalem, ubi omnes conveniebant, id est gaudium vestræ redemptionis prædicavimus, et vos, qui eratis nobis cœquales, quia de eadem gente et promissione, noluistis saltare, id est mente et corpore, de redemptione vestra cogaudere. Joannes et alii prophetæ lamentaverunt, id est ad luctum poenitentis invitaverunt, et vos noluistis cum eis plangere. Imo vocastis Joannem demoniacum, qui tantum potest jejunare, me autem voracem, qui in signum vestri gaudii, et æternæ refecutionis manduco. Sed ego, quidquid vos dicatis, qui sum sapientia Patris, justificor a filiis meis, id est juste agere dicor ab apostolis. Vel sapientia justificatur a filiis suis, id est ab operibus suis, id est opera quæ ipse facit et generat, ostendant sapientiam justam esse.

Tunc cepit exprobrare, etc. Qui tunc usque con-

munitur increpaverat Judæos, nunc nominatim A quasdam civitates increpare incœpit, quibus specialiter prædicaverat, nec tamen converti volebant, dicens: *Væ tibi, Corozaim! væ tibi, Bethsaida!* Corozaim oppidum Galilææ est; est autem nunc desertum. Bethsaida est civitas Galilææ, Petri, et Andreæ, et Philippi, quæ est prope stagnum Genezareth, et non longe ab istis, Capharnaum; quæ civitates idololatriæ et vitii deditæ. Præferuntur autem ideo, quod Tyrus et Sidon naturalem legem tantum contempserunt. Istæ vero post transgressionem legis naturalis et scriptæ, etiam signa quæ apud eos facta sunt, contempserunt. Quæritur ubi scriptum est, quod in Corozaim et Bethsaida Dominus fecit signa, sed superius legimus, quia circuibat civitates omnes, et vicos, curans omnem infirmitatem. Inter B cæteras ergo urbes et vicos existimandum est, Dominum in istis signa fecisse. AUGUSTINUS. Sed oritur quæstio, qua ratione Dominus illis imprecatur, cum alibi præcipiat diligere inimicos nostros. Et Apostolus: *Benefacite, et nolite maledicere (Rom. xii).* Sed facile solvitur, non enim voto optantis dicuntur talia, sed prævidentis spiritu. Non enim, quod ait Dominus, væ tibi, aliud sonat, quam aliquid mali eventurum, merito infidelitatis. Corozaim, *mysterium meum* interpretatur, quæ nominis interpretatio summa est ejus confusio; quanto magis enim mysteria et opera Dei novit, tanto magis damnanda, quia non credit. Bethsaida *domus fructuum vel venatorum* interpretatur. Hac quoque interpretatione damnabilem istam possumus ostendere; dicit itaque: *Væ tibi Corozaim, quæ mysteria mea novisti, et tamen credere noluisti! Væ tibi Bethsaida, quæ mihi fructificare debuisti, et non fructificasti! quia si in Sidone et Tyro factæ fuissent virtutes, quæ in te factæ sunt,* id est si in gentilibus populis, diabolicis tentationibus angustiatis et venatis, id est deceptis, tot signa fecissem, *olim egissent penitentiam in cinere, conditionem memorando, et cilicio,* id est jejuniis carnem domando. Tyrus enim *angustia*, Sidon vero *venatio* interpretatur. Ideo Tyro et Sidoni, prius non prædicavit, nec signa fecit, quod postmodum tamen fecit, quia tunc apud illos erant qui salvandi non erant, nec ad vitam reparari merebantur. Subtili ergo occultoque judicio, a quorundam auribus prædicatio sancta subtrahitur, quia suscitari per gratiam non merentur. Impletum ergo videmus hodie dictum Salvatoris, quia scilicet Corozaim et Bethsaida præsentem Domino credere noluerunt. Tyrus autem et Sidon postea evangelizantibus discipulis crediderunt, tantaque fide et devotione fuerunt, ut Paulum Tyro abeuntem, cuncti cives cum uxoribus et filiis foras civitatem prosequerentur, pulcherrimoque spectaculo, tanta hominum multitudo paucissimos hospites, sed sibi charissimos ad naves usque valedictura perduceret. Quamvis prævidebat Deus illos habiles esse ad conversionem, tamen non fuit injustitia, sed eos qui peccatores erant, et ideo indigni, noluit vocare, quia cui

PATROL. CLXII.

vult miseretur, et quem vult indurat, hunc per misericordiam, illum per justitiam. Proposuerat Dominus, ut salus non offerretur gentibus, donec Judæis esset oblata, et ab eis repudiata, Tyrus vero et Sidon, erant civitates gentium, quæ postea per apostolos libenter suscepturis, et gratiæ consensuris, non est nostrum scire, sed hoc solum audent affirmare quod juste agit, si peccatores respuit. Sed quare hunc eligit, non consensurum gratiæ, illum autem tam bene consensurum gratiæ negligit, soli Deo notum est, et quibus Deus vult revelare. Non suscepturis igitur offertur gratia, ut inexcusabiles reddantur, et ut prædicatio prius oblata Judæis, et ab eis repudiata, ad gentes opportuno tempore transferatur. *Verumtamen Tyro et Sidoni.* Quamvis illis non sit facta prædicatio, et non sint conversi ad fidem, tamen *remissius erit eis in die judicii quam vobis.* Dignius est enim, ut illi puniantur, qui prædicationem receperunt, et tamen ei non consenserunt, quam illi qui prædicationem non audierunt. *Et tæ Capharnaum,* etc. Non solum Bethsaidæ et Corozaim væ erit, sed et tibi, Capharnaum, quia tu *nunquid exaltaberis usque ad cælum,* etc. Hic duplex est intellectus, quasi dicat: quia contra me in cælum, et contra meam prædicationem insurrexisti per superbiam, *ad inferna descendes,* vel aliter: Tu usque ad cælum per laudem fidelium exaltaberis propter prædicationem meam in te inceptam, et propter miracula mea in te ostensa, nonne usque ad inferna descendes, quæ neque prædicationi meæ, neque miraculis credere voluisti? *Quia si in Sidone,* etc. Sodomitæ peccatores erant, et ideo indigni quibus gratia offerretur Dei, sed tamen habiles consentire, si offerretur; sed tamen Dominus ex justitia damnavit eos, nec misit prædicatores, nec fecit in eis hujusmodi virtutes, quia nondum tempus erat prædicationis, nec adventus Christi. Quare autem noluit gratiam offerre eis qui consensuri erant, ipse novit qui omnia novit. Sciendum est, quia Capharnaum *pulcherrima villa* interpretatur, quæ miraculis Domini coruscavit, sed nomen suum in contrarium sibi cessit, dum in infidelitate permansit. *In illo tempore,* etc. Quia sciebat multos de hac quæstione dubituros, respondit cogitationibus eorum dicens: *Confiteor D tibi, Pater,* id est gratias ago tibi, et in te exulto, Domine cæli et terræ, quasi dicat: Qui potes facere cælos quosque vis, id est qui potes revelare cuivis occulta consilia tua, et eadem potes aliis occultare, ut jam cælum non dicantur, sed terra. *Confiteor dico, quia abscondisti hæc a sapientibus, scilicet quare his non fuit prædicandum, et quare illis fuit, et cætera hujusmodi a sapientibus et prudentibus, id est a Pharisæis nec non etiam ab aliis, qui videntur sibi sapientes in divinis et prudentes, id est astuti in humanis, et ea quæ aliis sunt occulta, revelasti parvulis, id est humilibus.* Revelasti dico in parte, et si non ex toto, et ne aliquis iterum instet, et querat cur hæc sit, subjungit: *Ita sit, Pater, quoniam pla-*

43

citum est ante te, id est in conspectu tuo, nec tamen sine oratione placet tibi hoc, quidquid enim agis, aut juste, aut misericorditer.

AUGUSTINUS. Confessio dupliciter intelligitur : confessio de peccatis, confessio de laude quæ Christo tantum convenit. Confessionem vocat Scriptura generaliter, quidquid manifeste sicut cernitur, enuntiatur. Quod autem dixit : *Abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti parvulis*, ideo dixit, ut probaret se tumorem damnare. Quod vero subdit, *ita Pater, quoniam sic placitum est tibi*, blandientis affectu loquitur ad Patrem, ut cæptum in apostolis beneficium compleatur. Hoc enim placet illi, ut humilis redeat, qui superbiendo recessit ab illo, unde sequitur : *Omnia sunt mihi tradita a Patre meo*, quasi diceret : Parvulis qui de se non præsumunt, revelantur, quia per me revelantur. Et vere per me revelantur, et revelari possunt, quia *omnia tradita sunt mihi a Patre meo, et nemo novit Filium, nisi Pater*, etc. Quasi dicat : Non solum Pater dedit mihi illos, qui per me habent accessum ad illum, sed et quod notificatum est nomen meum, hoc est per Patrem. Pater dicitur tantum noscere Filium, quia quod Filius noscitur, hoc gratiæ Patris tantum ascribitur, et intellige Filium hic incarnatum. Et e converso, *nemo novit Patrem nisi Filius*, incarnatio enim verbi Dei Patris, et divini majestatis notificatio fuit, ut ostendatur quædam familiaritas, et quasi quædam conjunctio inter caput et membra, id est inter Christum et fideles, subjungit : *Et cui voluerit Filius revelare*. Ostenditur enim quædam identitas notitiæ, inter Patrem et Filium, et familiaritas Filii ad Patrem : non enim dixit, cui voluerit Pater revelare, sed dixit, cui voluerit Filius revelare. Nota, quod quando dicit, nisi Filius, per unam personam intelligit totam Trinitatem.

Venite, etc. Et quia per me est revelatio, et omnia mihi sunt tradita, ergo *venite ad me*, sicut submonuit Joannes. Ad hoc enim tendebat commendatio ista Joannis, et ad hoc iterum commendatio sua, ut ad eum omnes venirent. Et hoc est : *Venite passibus fidei, qui laboratis in lege*, id est in iugo legis, quod neque vos, neque patres vestri portare potuistis, et *onerati estis*, pondere peccatorum, et *ego reficiam vos* ; id est non solum exonerabo, sed etiam in æternæ vitæ refectione saturabo.

Tollite super vos, id est in superiori vestro, in anima scilicet *jugum meum*, id est jugum præceptorum meorum, et tollendo *discite a me*, id est exemplo meo, esse miles, ut non murmuretis, et humiles, ut adversa patienter tolleretis. Et hoc modo quietem mentis habendo, *invenietis tandem requiem sempiternam animabus vestris*. Et ne abhorreatis ferre jugum meum : scitote quia *suave scilicet est jugum fidei, et onus præceptorum meorum leve* est. Quid iugo ipsius suavius? quid onere levius? probabilem Deo fieri, abstinere a scelere, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odisse nullum, æterna conse-

A qui, præsentibus non capi, nolle inferre quod sibi ipsi molestum est perpeti, hæc levia sunt.

CAPUT XH.

In illo tempore. Ista quæ sequuntur post mortem Joannis facta esse creduntur. Videntur enim omnia sequentia intra se continuari, quibus relatis postea supponit. *Audivit Herodes tetrarcha famam Jesu, et ait : Hic est Johannes Baptista, et ipse surrexit a mortuis* (Matth. XIV). Unde concipitur, ista omnia post mortem Joannis esse completa. Cum enim Joannes discipulos suos ad Jesum misisset, creditur post paululum decollatus fuisse, unde cum dicat : *In illo tempore, inde terminatum tempus poni videtur, sed ad litteram redeamus.*

Abiit Jesus sabbato per sata, et discipuli illius cœperunt vellere spicas, et manducare. Legimus in sequentibus, quia multi erant qui veniebant et rediebant, nec manducandi spatium discipuli habebant, et ideo ut homines esuriebant ; quod autem spicas segetum manibus fricant, et inedium consolantur, vitæ austerioris indicium est, quod scilicet non præparatas epulas, sed simplices cibos quærebant.

Pharisæi autem videntes, dixerunt ei, etc. De sabbato judicabant apostolos, et non de avulsione frugis alienæ, quia Moyses in lege præcepit : *Si introieris in vineam aut in segetem amici tui, comede quantum vult anima tua ; falce autem non metas, neque foras ejicias* (Deut. xxiii). Idcirco de solo sabbato calumniantur, et non de frugibus. *Mystica* discipuli per sata transeunt, cum doctores sancti, quos verbo veritatis instruere quærunt, cura piæ sollicitudinis inspicunt, et qualiter unum quemque et quo ordine ad salutem attrahere debeant, sedula consideratione perpendunt, et salutem hominum esuriunt. Vellere spicas, est homines a terrena intentione, qua radicem cordis infixerant, eruere. Fricare vero spicas, quod alii evangelistæ referunt, est exuere homines, quasi grana a paleis vitiorum cum manibus virtutum. Manducare, est mundos corpori Ecclesiæ incorporare.

At ille, etc. Dominus defendit discipulos suos per necessitatem famis, et ostendit similiter David necessitate violasse legem, comedendo eo die panes propositionis, quos soli sacerdotes debent comedere, et tamen David non vituperatur, per quod liquido apparet Moysen nunquam intellexisse, cum præcepit nullum opus servile in sabbato fieri, quod aliquis non faceret aliquod opusculum propter necessitatem. Ille enim proprie dicitur facere servile opus, qui peccatum committit ; faciunt itaque apostoli contra litteram, sed non contra sententiam. In illo enim facto præfiguravit David figuras illas destruendas tandem, sicut Samuel destructionem sacerdotii præfiguravit. David fugiens Saulem venit in Nobe, et ab Abimelech sacerdote susceptus, postulavit cibos, qui dum panes laicos non haberet, dedit consecratos, quibus non licebat vesci, nisi solis sacerdotibus et levitis ; et hoc tantum interrogavit, si mundi essent pueri a mulieribus : et illo respondente, ab

heri et nudius tertius, non dubitavit panes dare (I Reg. xx1), melius arbitratus, propheta dicente, *misericordiam volo, et non sacrificium*, de famis periculo homines liberare, quam Deo sacrificare. Hostia enim Deo placabilis, salus hominum est; figurate autem, quod David et pueri ejus panes acceperunt sanctificatos, ostendit sacerdotalem cibum ad usum esse transiturum populorum, sive quod omnes sacerdotalem vitam debemus imitari, sive quod omnes filii Ecclesiæ sacerdotes sunt. *Aut, etc.* Defenderat apostolos per necessitatem, adducit etiam exemplum ubi Judæi violant legem sine necessitate, quando scilicet sacerdotes violant sabbatum, hostias eo die interficiendo, excoxiando, et similia. *Dico autem vobis, etc.* Quia illi possent dicere, quod ministerium templi eos excusat. Respondetur: Quia, si ministerium templi eos excusat, tunc ministerium Christi debet illos apostolos excusare, quia ipse major est templo. Dum enim sunt intenti prædicationi Christi, non possunt querere cibos, et ideo spicas evellunt. Si autem vellent excusare David et suos per regiam potestatem, Christus similiter rex est, et suos excusare potest per regiam potestatem.

Si autem, etc. Non solum propter necessitatem parcere eis debuissetis, sed etiam propter misericordiam. Sed quia immisericordes estis, ideo parcere nescitis. Et hoc est. *Si sciretis, etc.* Auctoritatem prophetæ de misericordia superius expositam adducit: *Dominus enim est, etc.* Est et alia causa quare possunt legem violare, quia sunt servi illius qui est Dominus sabbati, et ideo potest legem mutare pro voluntate sua, qui fecit eam. *Et cum inde transisset, etc.* Hoc videretur in eodem Sabbato factum fuisse, nisi Lucas diceret: *Factum est autem in alio sabbato, ut intraret in synagogam et doceret. Et erat ibi homo (Luc. vi), etc.* *Et interrogabant eum.* Matthæus refert illos interrogasse, si licet sabbatis curare? cum Marcus et Lucas referant, Christum hoc interrogasse, si licet sabbatis benefacere? Sed sciendum est utramque interrogationem factam fuisse. Cum autem quæsisset, an liceret sabbato curare? Respondit Christus: *Nonne licet benefacere sabbato?*

Quis erit ex vobis, etc. Sic solvit propositam quæstionem, ut interrogantes avaritiæ condemnaret. Si vos, inquit, in sabbato ovem, aut aliquodlibet animal in foveam decidens eripere festinatis, non animali, sed vestræ avaritiæ consulentes, quanto magis ego hominem, qui multo melior est ove, debeo liberare? Itaque licet sabbatis benefacere.

ALLEGORIA. Homo qui manum habebat aridam humanum genus significat, infecunditate boni operis arefactum, sed Domini miseratione curatum. Cujus dextera, quæ in primo parente aruerat, dum vitæ arboris poma decerperet, per redemptionis gratiam, dum insones manus in crucis arbore extenderet, bonorum operum crucis est restituta saluti. Et bene in synagoga manus erat arida, quia ubi scientiæ donum est majus, ibi gravius est inexcusa-

bilis noxæ periculum. Sauda manus arida jubetur extendi, quia infructuosæ animæ debilitas nullo melius ordine quam elemosynarum largitate curatur. Unde Joannes Baptista turbis sciscitantibus quid facerent, ut non velut arbores aridæ mitterentur in ignem, hoc solum præcipit: *Qui habet duas tunicas det non habenti, et qui habet escas, faciat similiter (Luc. iii).* Et in Ecclesiastico dicitur: *Fili, non sit manus tua ad accipiendum porrecta, et ad dandum collecta (Eccle. iv).* Frustra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad inopem rogantem beneficium laturus extendit.

Et restituta est, sicut altera, sanitati, etc. Per sinistram manum, mala operatio intelligitur, et per dexteram, bona. Sicut ergo mala operatio in eis prius vigeat, sic et bona in eisdem cæpi vigeat.

Exeuntes autem Pharisei consilium faciebant adversus eum, etc. Cum neque verbis, neque factis possent eum deprehendere, dolo volunt eum aggredi, et mortem ejus machinantur. Merito ergo dicuntur exire, qui a præsentia divinæ gratiæ remoti erant.

Jesus autem sciens, recessit inde, et secuti, etc. Secessit Jesus, quia parcebat vesaniæ eorum, ne eos peioraret, si se periculo objiceret; et nondum venerat hora passionis, cujus locus extra Jerusalem non erat, et accessit, ubi plures invenit, sese per timorem sequentes. *Et præcepit eis, etc.* Hanc mortalitatem in nobis generat, ne cum magnum aliquod fecerimus, laudem humanam quæramus. Spirituali-ter autem recessit ab eis, cum eos deserit gratiam subtrahendo, et ad gentes transivit, in quibus secuti sunt multi eum per fidem et bonam operationem, et curavit eos per remissionem peccatorum.

Ut adimpleretur, etc. Ostendit per auctoritatem Isaïæ, quod Christus quærebat Judæorum salutem, non eorum destructionem, et ideo eis insultantibus non reclamavit, sed omnia æquanimiter pertulit, usque ad diem resurrectionis. Multa autem in hac auctoritate ponuntur, quæ ad rei præsentis confirmationem non pertinent, sed totus locus illius Scripturæ gratia Patris inducitur. Verba auctoritatis sic exponuntur. Dictum est per Isaïam prophetam dicentem in persona Patris: *Ecce puer meus, qui formam servi accipiens, minor me factus est, quem elegi, ad opus cui non erat alius idoneus, dilectus meus specialiter, in quo bene complacuit anima mea, quia per ipsum genus humanum perditum voluit restaurare. Ponam ergo spiritum meum super eum, scilicet spiritum sapientiæ, et intelligentiæ, et fortitudinis, et scientiæ, et pietatis, et timoris, et consilii (Isa. ii).* Spiritus iste super eum, in specie columbæ perhibetur descendisse, non super Dei Verbum, et Unigenitum, qui de sinu Patris exiit, sed super eum de quo dictum est: *Ecce puer meus, et judicium meum gentibus nuntiabit (Isa. xlii);* unde Psalmista: *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Psal. lxxi).* Et in Evangelio: *Pater*

nor *judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (Joan. v). Et hic talis non contendet, quia oblatus est, sicut ipse voluit, quando manibus persecutatum se ultro tradidit. *Neque clamavit, quia sicut ovīs ad occisionem ductus est; et sicut agnus coram tondeute se obmutescet, sic non aperuit os suum* (Isa. LIII), *neque audiet quisquam in plateis vocem ejus quia arcta et angusta est via, quæ ducit ad vitam, lata et spatiosa, quæ ducit ad perditionem, et multi ingrediuntur per eam* (Matth. VII). Isti sunt qui vocem non audiunt Salvatoris, quia non sunt in arcta via, sed spatiosa. Unde his, qui foris erant, non sua voce, sed per parabolas loquebatur. Sequitur:

Arundinem quassatam non conteret. Arundinem vocat Judæos, quos et a vento agitados, et quasi ab invicem dissipatos, non statim condemnabit, sed patienter supportabit. *Et linum fumigans non exstinguet*, id est, populum de gentibus congregatum, qui, extincto naturalis legis ardore, fumi amarissimi et oculis noxii tenebræque caliginis involvebatur erroribus, quem non solum non exstinxit, et redegit in cinerem sed e contrario de parva scintilla, et pene moriente, maxima exsuscitavit incendia, ita ut totus orbis arderet igne Domini Salvatoris, quem venit mittere super terram; et qui modicam fidei scintillam contemnit in parvulis, hic linum fumigans exstinguit, quod Christus non fecit. Ad hoc enim venit, ut salvum faceret quod perierat; non confringet dico, neque exstinguet, *donec judicem*, scilicet hujus mundi principem, qui jam judicatus est, *ejiciat de mundo ad victoriam suam.* Unde alibi: *Nunc princeps mundi ejicietur foras, vel donec occultum Dei judicium manifestetur, et in nomine ejus gentes sperabunt.* Unde Isaias: *Erit radix Jesse* (Isa. XI), et qui exurgit regere gentes, in eum gentes sperabunt. Vel lignum possunt esse Judæi, qui in se aliquam scintillam veritatis per legem habebant, sed amarissimas sententias emittebant. Non pejoravit Christus quantum ad se, non exstinxit illum ignem, sed voluit prædicationem et correctionem augmentare. Tandiu scilicet noluit eos destruere nec damnare, sed omnia pati, donec judicium, quod factum est, in eum ejiciat ad victoriam suam, quod fuit in die ascensionis. Post ascensionem enim ejus eos per Titum et Vespasianum destruxit. Vel donec suum judicium, quod prius occultum erat, quandiu illis parcebat, ejiciat, id est, manifestat, quod fecit in die captivitatis, et in tempore aliarum ultionum.

Tunc oblatus est ei homo dæmonium habens, etc. Dæmoniacus iste, non solum mutus, sed etiam cæcus esse monstratur, curatusque fuit a dæmonio, ita ut loqueretur et videret; quod tunc carnaliter factum, quotidie completur in conversione credentium, ut, expulso prius dæmone, fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei ora prius tacentia relaxentur.

Quo facto stupebant omnes turbæ, et dicebant: Nonne hic est filius David, etc. Turbæ stupebant, et constabatur esse Deum, qui tanta signa faciebat;

A *Hic non ejicit dæmonia, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Et non hæc aliqui de turba, sed Pharisæi et Scribæ calumniabantur. Turbæ enim, quæ minus eruditæ videbantur, facta Domini semper mirantibus, alii contra, vel hæc negare, vel quæ negare nequiverant, sinistra interpretatione pervertere laborabant, quasi hæc non divini, sed immundi spiritus opera fuissent, id est, Beel, qui Deus erat Accaron illius loci. Unde Accaronitæ dicuntur. Nam Beel quidem ipse est Baal; Zebub autem musca vocatur. Beelzebub ergo Baal muscarum, id est, vir muscarum, sive *habens muscas* interpretatur, propter sordes scilicet immolatiis cruoris, ex cujus spurcissimo ritu, vel nomine principem dæmoniorum nominabant.

B *Sciens Jesus cogitationes eorum, etc.* Non ad dicta, sed ad cogitata respondet, ut vel sic compellerentur credere potentiam ejus. Vel: Hæc argumentatio plus dicta est ad ædificationem fidelium, et scripta, quam ad correctionem Pharisæorum. Hæc argumentatio per discretam ratiocinationem facta, partem adversarii ad falsum ducit. Cum enim eum dicerent in potestate Beelzebub dæmonia ejicere, hanc sententiam ad hoc inconveniens ducit, quod si per dæmones ejiceret, tunc dæmones destructionem sui regni quærerent, quæ argumentatio sic ordinatur. *Si ego ejicio dæmonia in Beelzebub, tunc Satanas Satanam ejicit, et si Satanas Satanam ejicit, tunc Satanas Satanz contrarius est, et ita a se divisus.* C Hanc consequentiam habemus, ubi ait:

Et si Satanas Satanam ejicit, et si Satanas a Satana divisus est, quomodo stabit regnum ejus? Et hoc ponit sub interrogatione dicens: Quomodo stabit regnum ejus? Hanc autem ultimam consequentiam probat per universales præmissas, quasi dicat: Vere si est a se divisus, desolabitur regnum ejus; quia omne regnum divisum contra se desolabitur, et vere omne regnum, quia omnis civitas: et vere omnis civitas, quia omnis domus, iterum a minori. Cum ergo secundum hoc, quod Satanas Satanam ejiceret, desolatio regni ejus sequeretur; tunc Satanas desolationem sui regni quæreret, si alius alii repugnaret. Eligant ergo Pharisæi quod voluerint. Si Satanas Satanam non potest ejicere, nihil contra Dominum, quod dicerent, invenire potuerunt; si autem potest, multo magis sibi prospiciant, et recedant de regno ejus, quod adversum se divisum, stare non potest.

Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? Iterum alia argumentatio. Apud Judæos erant exorcistæ, qui per exorcismos a Salomone inventos, sæpe dæmonia ab obsessis corporibus ejiciebant. Vere ego ejicio potentia divina ab hominibus dæmones, quia filii vestri ejiciunt in virtute Dei.

Si ergo expulsio dæmonum in filiis vestris Deo non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat causam? cum et mea opera

non videantur, nisi bona, et cum ad invocationem Dei, sicut et illi, dæmones ejiciam? Et hoc est:

Et si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri, id est, exorcistæ vestri, in quo ejiciunt? Vel etiam filii possunt vocari apostoli, de quibus certum erat, quod nullius conscius erant maleficii, cum idiotæ et illitterati essent, et tamen miraculis eos quotidie coruscare videbant, et dæmonia ejicere. Si ergo discipuli ejus per Spiritum sanctum dæmonia ejiciunt, multo magis hoc de magistro eorum credendum est.

Ideo ipsi, etc. Hoc de exorcistis, vel discipulis potest legi. Quia exorcistæ per invocationem Dei dæmonia ejiciebant, erunt causa damnationis Judæorum, cum Judæi videant puros homines, et minoris meriti, posse divina virtute dæmones ejicere, et tamen hoc de filio Dei præsumunt dubitare. Erunt ergo judices non potestate, sed causa. De apostolis quoque dicitur ita: Quia apostoli, qui sub discipulatu meo miracula facientes, meæ virtutis sunt testes, et vestram nequitiam damnantes, ideo judices vestri erunt, quia cum super duodecim tribus sedentes judicabunt, vos etiam cum impiis damnabunt.

Si autem, etc. Ecce altera pars complexionis, quasi dicat: Aut ego ejicio dæmonia per Spiritum sanctum, aut per Satanam, sed si per Satanam, quæ sunt prædicta sequuntur. *Si autem in Spiritu, hæc est utilitas vestra, quia per hoc pervenit in vos, hoc est, intra vos, regnum Dei.* Diminutio autem regni diaboli, est augmentatio regni Dei.

Aut quomodo, etc. Alia probatio. Vere ego ejicio dæmonia in Beelzebub, quia contrarius sum ei. Et vere contrarius sum ei, quia intravi in domum illius, hoc est, in mundum, et diripui vasa illius, hoc est, homines, in quibus habitabat, per fidem subtraxi, et ut possem ei illos diripere, eum prius alligavi, id est, potestatem hominibus nocendi eripui ei, quia *quomodo potest aliquis intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem, etc.* Qui non est mecum, contra me est, etc. Ego sum contrarius ei, quia ipse est contrarius mihi. Et hoc est: Qui non est mecum, contra me est, et vere est contrarius mihi, quia ego congrego, et ipse spargit. Ille enim ad multa bona sæcularia, ego ad summum bonum singulare. Ille ad discordiam, ego ad dilectionem.

Ideo dico vobis: Omne peccatum et blasphemia, remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia, non remittetur, etc. Ostenso per rationem, quod in Beelzebub non ejicit dæmonia, vult dare sententiam super Judæos, qui peccant in Spiritum sanctum. Hanc scilicet quod hoc peccatum est eis irremissibile. Sed videamus, quid est peccare in Spiritum sanctum. Angelus in fortitudine scientiæ et substantiæ conditus est, ita quod et profundam cognitionem habuit, et facultatem exsequendi ex fortitudine substantiæ. Cum ergo in tanto bono abundaret, videns divinam essentiam præstantiorem multo se, contra conscientiam suam, non ex aliqua infirmitate cœpit Deo in-

A videre, et voluit se ei parificare. Non ergo ex infirmitate ignorantiae neque substantiæ contra Deum peccavit, sed ex sua pravitate, cognoscens tamen eum esse Deum, et conditorem suum, et tamen contra conscientiam suam, invidit ei. Deus ergo justus iudex, subtracta gratia sua noluit eum visitare, sed permisit eum excæcari omnino, et in obstinatione eadem cadere. Homo vero conditus est in minori intelligentia, et infirmiori substantia, quia non habuit tantam capacitatem intelligentiæ, nec tantam facultatem exsequendi. Potuit ergo falli alio suadente, et cum peccavit Adam, putavit facile Deum posse reconciliare sibi, et ideo noluit uxorem suam scandalizare. Quoniam ergo ex infirmitate cognitionis et substantiæ peccavit alio suadente, remissibilis fuit ei culpa, quia visitante gratia Dei humiliavit se homo et poenitit. Similiter alii, cum peccant in adultério, gula, et similibus ex infirmitate carnis, et humiliant se, recognoscentes infirmitatem suam, etsi nondum revertentes, Deus per misericordiam visitat eos, et ad poenitentiam invitat et sanat. Iterum infirmitates sunt peccata, peccare in Patrem, in Filium, et ex ignorantia vel infirmitate credere, vel Deum non habere Filium, vel Filium minorem Patre. Et quia sunt ex infirmitate vel ignorantia, sunt remissibilia. Non dico, quod semper remittantur, quia si non poeniteant homines, moriuntur, et ita damnantur. Sed possibile est eos ad poenitentiam venire, et ita peccata remitti. Quidam vero recognoscunt veritatem, et tamen ex invidia et pravitate animi, contra conscientiam suam bonitati Dei resistunt, et ideo bonum odio habent, et detrahunt; ut Judæi, qui intelligentes prophetas, et signa complexionis videntes, et nihil mali operibus Christi notare volentes, tamen ex invidia Christo detrahebant, et contra conscientiam suam bonitati Dei resistebant, potius se nunquam salvari, quam Christum recipere, et legem suam dimittere volentes. Isti tales in diabolicum peccatum cadunt, et Deus deserit eos sicut Judam; ita quod non possunt poenitere, nec humiliare se, sed per obstinationem detenti sunt, et illud peccatum est irremissibile, et hoc vocatur peccare in Spiritum sanctum. Spiritus sanctus enim est bonitas Dei, et qui ita resistit bonitati Dei, contra Spiritum sanctum peccat. Solet autem et aliter exponi. Dicitur enim peccare in Spiritum sanctum esse impoententem. Remissio enim peccatorum, proprie Spiritui sancto attribuitur. Legitur ergo ita:

Qui peccat in Patrem, supplendum est, et non peccat in Spiritum (hoc enim non est impoententem) remittetur ei. Similiter qui peccat in Filium, et non peccat in Spiritum sanctum, id est non est impoententem, iterum remittetur ei; qui autem peccat in Spiritum sanctum, id est qui non poenitens perseverat, nunquam remittetur ei. Neque enim venia, nisi poenitenti promittitur. In hac auctoritate, hæresis Origenis exstinguitur, qui asserit post judicium universale, post multa sæcula, omnes peccatores veniam consecuturos, quæ refellitur, cum dicitur

Qui autem dixerit in Spiritum sanctum, non remitte- A tur ei, neque in presenti, neque in futuro (Matth. XII). Confirmatur etiam ex hac auctoritate, purgatorius ignis esse. Dicit enim Gregorius: Datur ex hoc intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro relaxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur; sed tamen hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, qui culpam, qualiter declinari debeant, sciunt. Aut etiam in gravibus culpis errore ignorantia, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis, minime fuerint relaxata. Hoc tamen sciendum est, quod illic saltem de B minimis, nil quisquam purgationis obtinebit, nisi hic bonis actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promeretur.

Aut facite arborem bonam, etc. Alia probatio, quasi dicat: Si me ex merito blasphematis, ostendite mea opera esse mala. Et hoc est: *Aut facite arborem bonam*, id est recognoscite me esse bonum, quia fructum meum bonum esse videtis.

Aut facite arborem malam. Id est ostendite me esse malum, per malum fructum. Ideo dico ad fructum esse respiciendum, quia ex fructu arbor cognoscitur, id est ex operibus vita hominis iudicatur. *Progenies viperarum, quomodo potestis esse boni, cum sitis mali, etc.* Quasi dicat: Vere ex fructu arbor cognoscitur, quia ex verbis vestris nequitia vestra patet. Progeniem viperarum, id est filios et imitatores diaboli appellat eos, qui cum sint malæ arbores, fructuque invidiae redundantes, scienter peccant, scienter bonis operibus detrahunt, quod diabolicum est. Unde sequitur:

Ex abundantia enim cordis os loquitur. Augustinus. Ille homo ex abundantia cordis loquitur, qui ignorat, ex qua intentione verba promantur. Quod apertius ostendere volens, subjungit: *Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus mala.* Thesaurus cordis intentio est cognitionis, ex qua internus arbiter iudicat preventum operis. Unde sit plerumque, ut minora bona nonnulli operentur majora cœlestis gratiæ mercede, propter intentionem cordis, scilicet quod majora voluerant patrare si possent, et alii majora virtutum opera ostendentes, ob incuriam cordis tepidi, minora a Domino præmia sortiantur, et superioris sententiæ videtur competenter hæc adhærere. Quomodo enim bonus homo non possit proferre mala, nec malus bona, sic non possit Christus mala, nec diabolus bona opera facere. Sequitur:

Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, etc. Hoc quoque bene adhæreret superiori sententiæ, quasi dicat: Si otiosum verbum, quod nunquam ædificat audientes, non est absque periculo ejus qui loquitur, et in die iudicii inde rationem redditurus est, quanto magis vos, qui opera Spiritus sancti calumpniamini, reddituri estis rationem calumniæ ve-

stræ? Otiosum quidem verbum est, quod sine utilitate loquentis vel audientis profertur; ad quod probandum subjungit:

Ex verbis enim tuis justificaberis: et ex verbis tuis condemnaberis. Et ex præcedentibus adhuc pendet sententia, ubi ait: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Non est enim dubium, quin damnatur homo ex verbis quæ protulerit, si mala sunt, cum etiam nullo modo poterit justificari ex bonis verbis, nisi ea ex intima cordis bona intentione protulerit, sicut nec Caiphas prophetando justificatus est.

Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Phariseis, etc. Postquam ejus verba nullatenus valent improbare, quæruunt adhuc illum in operibus tentare, et quasi non fuerint signa, quæ viderant, signa postulant. Respondent ergo Pharisei illi et Scribæ, quorum nequissima erat astutia, et dicunt: *Magister, volumus a te signum videre.* Sed in alio evangelista quid petant plenius explicatur. Determinat enim, quia quærebant signum de cœlo. Vel in morem Helia, signum de sublimi venire cupiebant. Vel in similitudinem Samuelis, tempore æstivo contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, et quasi non possent imbres ruere, illa calumniari et dicere ex occultis cœlis prodiisse, et variis aëria passionibus accidisse. Nam qui calumniantur illa quæ oculis vident, manu tenent, utilitate sentiunt, quid acturi sunt de his, quæ de cœlo veniunt? Utique respondebunt et magos, in Ægypto multa signa fecisse de cœlo.

Respondens ergo Dominus, ait illis: Generatio mala et adultera signum quærit et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetae, etc. Bene dixit adultera, quia dimiserat virum, et juxta Ezechielem multis amatoribus se copulaverat.

Sed notandum, quod duplici quæstione fuerat pulsatus. Quidam enim calumniabant eum in Beelzebub ejecisse dæmonia, quibus ante responsum est. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant, quibus amodo respondet, dicens se non de cœlo signum dare, quod indigni erant videre, sed de profundo inferni, quale est: Jonas propheta a cæto voratus, hoc est, Christus de abyssu, et mortis fauce liberatus: Hoc tale signum accipient, et per hoc dedit illis signum incarnationis, non dignitatis, passionis, non gloriationis, discipulis autem suis, qui digni erant, signum de cœlo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriam prius figuratiter in monte transformatus, et postea veraciter in cœlum sublevatus ostendit. Sequitur:

Sicut enim Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus, etc. Ipsum triduum non totum fuisse plenum, Scriptura testis est. Sed primus dies a parte extrema totus annumeratus est. Dies vero tertius a parte prima, et ipse totus. Medius autem inter eos, id est secundus dies, absolute totus ex viginti quatuor horis, scilicet duodecim diurnis, et duodecim nocturnis compositus. Sextæ quidem feriæ diei partem, qua sepultus est eum parte noctis, pro-

nocte et die accipies, hoc est, pro tota die, sabbatum cum nocte et die, noctem dominicam cum eadem die illucescente pro toto similiter die accipies. Itaque habes triduum et tres noctes, et hoc triduum in Scripturis repertum est signare mortem Domini simplicem, et resurrectionem simplicem. Mors enim Domini Jesus non fuit in anima, sed in carne sola. Mors vero nostra non solum in carne, sed etiam in anima est. In anima propter peccatum, in carne propter poenam peccati. Ille vero qui peccatum non habuit in anima, non est mortuus, nisi tantum in carne, et hoc propter similitudinem carnis peccati, quam de Adam traxit. Mors autem ejus fuit in carne, et resurrectio. Non enim resurrexit anima, sed tantum carne. Sicut nec mortuus est anima, sed carnis tantum. Tamen simpla ejus mors et resurrectio nostræ duplici morti et resurrectioni profuit. Per mortem enim ejus, mors infernalis, et mors peccatorum nobis sublata est. Et similiter per resurrectionem ejus simplicem, quæ tantum in carne, non in anima fuit, nobis utraque resurrectio, hoc est, animæ in baptisate, et corporis in resurrectione communi dabitur. Cum ergo in computatione prædicta sit unus dies, id est sabbatum, et duæ noctes, nox videlicet sabbati et dominicæ diei, accipitur per diem, mors simpla Christi; per noctes vero, mors utraque hominum intelligitur. Sicut ergo dies duabus noctibus opponitur, sic Christus simplicem suam duplicem nostræ opposuit, et duplicem nostram unioriens subegit. Si autem horas computemus ab hora mortis usque ad horam, qua resurrectio ejus declarata est, quadraginta horæ inveniuntur. In primo enim die, ab hora nona quatuor horæ inveniuntur. In sequenti vero duodecim nocturnæ, et duodecim diurnæ. Post sabbatum vero duodecim nocturnæ computantur, quæ omnes insimul collectæ, quadraginta reperiuntur. Convenienter ergo Dominus pro quadraginta horis tristitiæ, quadraginta dies lætitiæ restauravit; vel in tribus diebus et noctibus majus spatium potest intelligi. Potest enim sic legi illud quod dicitur: *Sic erit Filius hominis in corde terræ*; hoc est in corde terrenorum; id est in potestate eorum, ut super eum cor suum expleant tribus diebus et tribus noctibus. A nocte enim qua traditus est usque ad diluculum resurrectionis, fuit in potestate eorum. Sic ergo inveniuntur duo primi dies integri; in tertio vero nox tantum, sicut prius inveniuntur. Et notandum bene est, quia nox usque ad diluculum, quo Dominus resurrexit, ad tertiam diem pertinet, quia Dominus qui jussit de tenebris lumen splendescere ut per gratiam Novi Testamenti et participationem resurrectionis Christi audiremus: *Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v), insinuat nobis quodammodo quod a nocte sumat etiam dies initium. Sicut enim primus dies propter futurum hominis lapsum a luce in noctem, ita isti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur. Revertamur ad litteram. Sicut Jonas ille histo-

rialis fuit in ventre cete tribus diebus et tribus noctibus, ita Filius hominis, scilicet Christus verus Jonas, id est *dolens*, et dolores nostros ferens per tres dies et tres noctes, sicut expositum est, fuit in corde terræ, in sepulcro scilicet, vel in corde terræ, id est in corde terrenorum jam desperantium et dicentium, *nos sperabamus quod esset redempturus Israel* (Luc. xxiv). Sic enim erat Christus quorundam corde humano, quasi quilibet jacens in sepulcro, vel in corde terrenorum, hoc est, in potestate eorum. Potest etiam Christus Jonæ per omnia adaptari. Nautæ enim sunt Judæi, piscis mors. Nautæ tradunt Jonam pisci, et Judæi Christum morti. Piscis tertia die Jonam in portu evomuit, et mors in tertia die Christum firmitati vitæ restituit. Jonas Ninivitis prædicavit, et Christus per apostolos gentibus post resurrectionem, veritatem annuntiavit. *Viri Ninivite*, etc. Quia generatio ista opera et signa Christi vidit, et tamen credere noluit, ideo Ninivite, qui gentiles sunt, *surgent in judicio cum generatione ista*, non ut eos judicent potestate, sed comparatione. Ninivite enim sine signis ad poenitentiam conversi sunt, Judæi vero nec per signa voluerunt converti, quam comparationem ponit cum subdit: *Quia poenitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce, etc.* Hoc est inter Judæos est quidam plus quam Jonas, id est Christus Deus et homo, cujus prædicationi volunt credere.

Regina austri, etc. Legitur in Paralipomenon, et libro Regum quod regina Saba per multas difficultates, relicto suo imperio, venit in Judæam audire sapientiam Salomonis, et ei multa munera deferens, ab eo plura recepit (III Reg. x).

Continuatio. Non solum Ninivite condemnabunt eam comparatione, sed etiam regina austri, quia ab ultimis terræ finibus venit audire sapientiam Salomonis sine lege, sine prophetis. Judaica vero plebs habet legem, habet prophetas, videt Christum, videt opera, et tamen sapientiam ejus non vult audire. Condemnabit igitur eam similiter comparatione, quia ecce hic, hoc est, inter Judæos est plus quam Salomon, id est Christus. Mystice vero per Ninivite et reginam, totus gentilis populus ad fidem conversus significatur. Ninivite enim significant eos qui peccare desistunt. Regina vero eos qui peccare nesciunt. Poenitentia enim peccatum abolet, sapientia cavet. Nec ideo dicitur, quod regina non peccavisset, quia de peccatis ejus Scriptura nihil dicit, imo eam sapientie studuisse asserit. *Cum immundus spiritus*, etc. Gentiles comparaverat Ninivitis et reginæ austri; modo supponit cui Judæi debeant comparari. Homini videlicet, a quo immundus spiritus exiit, et ad quem postea revertens, cum etiam vacantem inveniat, cum aliis nequioribus spiritibus eum subintrans, deterius eum quam prius vexat. Homo ille, cui comparatur Judaicus populus, est quilibet ad fidem conversus, a quo ejectus est diabolus per baptismum. Qui ejectus inde, ad alios fideles vadit, et non inveniens ibi locum, redit ad eum unde exierat,

et videt vacantem, id est negligentem, per quod habet spem iterum possidendi, sed tamen mundatum a vitis, scopis, id est doctrinis et sacramentis, et ornatum falsis virtutibus. Videt tamen ibi Spiritum septiformem inhabitantem, non tamen quod sint in illo homine septem dona in actu, sed habilitate. Ideo timens quærit spiritus septem nequiores, id est septem vitia contraria illis virtutibus septem, quas dat Spiritus, et per eam inhabitat intus. Nequiores dicuntur, quia graviora sunt peccata post baptismum quam ante. Homini hujusmodi est Judaicus populus per singula adaptandus. Ait enim in fine parabolæ: *Sic erit et generationi huic pessimæ*. Ante legem regnabat diabolus in populo Judaico, dum legis naturalis transgressores erant, ad cujus transgressionis reformationem, hæc lex scripta a Moyse data est. Tum ergo et timore legis præceptis legalibusque observatis, et in sacramentorum antiquorum, scilicet circumcisionis et hostiarum et in cultu unius Dei, Judæis magnitudine beneficiorum confirmatis, immundus spiritus ab illo populo recessit, non habens in eo tantam nocendi potestatem, quantum et ante legem; tamen sciendum est, quia non ab omnibus recessit, sed hic de Judaico populo indiscrete agitur, quidam enim inter eos summe boni semper inventi sunt. Exiens itaque diabolus, ad gentes transivit, apud quas usque ad prædicationem apostolorum demoratus est. Qui cum prius essent humidi, et in carnalibus voluptatibus fluitantes, facti sunt aridi, id est firmi, et solidi igne Spiritus sancti. Tunc ergo ambulans per loca arida, id est fortia corda gentilium circueiens, et non inveniens sibi requiem, ad antiquum populum Judaicum revertitur, et post adventum Christi omnino excæcavit (dato enim Evangelio, nullus per statum veteris legis potest amplius salvari), inveniensque illam domum vacantem, id est populum negligentem, et non in Scripturis bene sibi providentem, cum adventum Christi noluit intelligere, et scopis mundatam, id est carnalibus observantiis, quasi a vitis purgatum, et ornatum falsis virtutibus sicut Phariseus ille, qui in templo gloriabatur, assumit septem spiritus nequiores se, et habitat ibi. Per septem spiritus omnia vitia intelliguntur: septenarius enim universitatem significat, qui merito nequiores dicuntur, quia post adventum Christi, Judæi in graviora peccata præcipitati sunt, scilicet in blasphemiam Christi et oppugnationem veritatis, et contemptum fidei, et ita novissima sunt pejora prioribus. Littera vero sic continuatur. Ninivitarum poenitentiam egerunt, et regina austri sapientiam Salomonis audivit, Judaicus autem populus similis est homini, a quo exivit immundus spiritus et cum exierat, etc.

Adhuc eo loquente, etc. Hæc prædicatione in domo erat, sicut sequentia declarabunt. *Mater vero et fratres ejus, extra domum eum expectabant, quærentes ei loqui.* ΒΕΡΑ. Fratres Domini, non filii beatæ, semperque Virginis Mariæ, juxta Helvidium, nec filii Joseph ex alia uxore, juxta quosdam pu-

A tandi sunt, sed ejus potius intelligendi sunt cognati esse. Sane quod Dominus ad matrem, fratresque rogatus ab officio verbi dissimulat egredi, non maternæ refutat obsequia pietatis, cujus prius præceptum est: *Honora patrem et matrem tuam*, sed paternis se ministeriis amplius quam maternis debere monstrat affectibus, idem nobis exemplo et verbo commendans, cum ait: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* (Matth. x). Non injuriose fratres contemnit, sed opus spirituale carnis cognationi præferens, religiosiorem cordium copulam docet esse, quam corporum. MYSTICE autem mater et fratres Jesu est synagoga, ex cujus carne est editus et populus Judæorum, qui Salvatore intus docente, venientes intrare nequeunt, cujus spiritualiter dicta intelligere negligunt. Præoccupans enim turba ejus ingreditur domum ejus, auscultat sermonem, ut evangelista Matthæus declarat, quia differente Judæa, gentilitas confluit ad Christum atque interna vitæ mysteriis, quanto fide vicinior, tanto mente capaciosior hausit juxta quod propheta ait: *Accedite ad eum, et illuminamini* (Psal. xliii). *Et dixit ei quidam: Ecce mater et fratres, etc.* Intus est verbum, intus est lumen, unde alibi: *Ut intrantes, inquit, lumen videant* (Luc. viii). Si ergo foris stantes, nec ipsi agnoscuntur parentes, et propter nostram fortasse exemplum non cognoscuntur, quemadmodum nos agnosceremur, si foris staremus. Foris enim stantes, volunt Dominum videre cognati ipsius, cum Judæi spiritualem in lege sensum non quærentes, sese ad custodiam litteræ foris fixerunt, et quasi Christum potius ad carnalia docenda cogunt exire, quam se ad discenda spiritualia consentiant ingredi.

Extendens manum in discipulos ait: Ecce mater et fratres, etc. Cum is qui voluntatem Dei fecerit, soror et frater Domini dicitur, propter utrumque sexum, qui ad fidem colligitur, mirum non est. Mirandum enim valde est, quomodo et mater dicatur. Fideles etenim discipulos fratres vocare dignatus est, dicens: *Ite, nuntiate fratribus meis* (Matth. xxviii). Qui ergo frater Domini veniendo ad fidem fieri poterit, quærendum est quomodo et mater potest esse? Sed sciendum nobis est, quia qui est frater et soror Jesu credendo, mater efficitur prædicando, quasi enim parit Dominum, qui eum cordi audientis infuderit, et mater ejus efficitur, si per ejus vocem amor Dei in mente proximi generatur.

CAPUT XIII.

In illo die, exiens Jesus de domo, sedebat secus mare, et congregatae sunt ad eum turbae multe, etc. Non solum autem facta et verba Domini, verum etiam itinera et loca, in quibus virtutes operatur et prædicat, caelestibus plena sunt sacramentis. Post sermonem quippe in domo habitum, ubi nefanda blasphemiam dæmonum habere dictus est egrediens, docebat ad mare, ut ostenderet se, relicta ob culpam perfidiæ Judæa, ad gentes salvandas esse transiturum. Gentilium enim corda diu superba et incre-

dula, merito tumidis amarisque fluctibus maris assilantur; domum vero Domini per fidem fuisse Judæam quis nesciat? Sed relicta domo in qua perpressus est blasphemias impiorum, cœpit docere ad mare, quia derelicta ob incredulitatem synagoga, ad colligendam per apostolos populi gentilis multitudinem venit, unde apte præmittitur, quod eo in domo prædicante, mater et fratres ejus foris steterunt, quasi ab eo agniti non sunt, ac sic de domo exiens ad mare ducturus transierit. Quia postquam synagoga ad custodiam litteræ se foras fuit, interisque Dominicæ fidei arcanis figuras legis antepone-re maluit, Dominus sacramenta salutis, quæ illa spreverat, externis per orbem nationibus contulit.

Et congregatæ sunt, etc. Turba multa ad Dominum docentem congregata, significat frequentiam populorum, prædicantibus apostolis, ad Christum confluentium. Quod *ascendens narim*, sedebat in mari, significat quod Christus per fidem ascensus erat in mentes gentilium, et Ecclesiam collecturus in mari, id est in medio nationum contradicentium, in qua Ecclesia dicitur sedere, hoc est regnare et dominari. *Turba* vero quæ *stabat in littore*, quæ neque in mari, neque in navi erat, gerit figuram recipientium verbum Dei, et jam fide a mari, id est a reprohis separatorum, sed necdum per gratiam baptismatis in Ecclesia intromissorum.

Et locutus est eis multa, etc. Legitur in Evangeliiis, Christum locutum fuisse in parabolis, aliquando ad ultionem, quia qui audiebant mysteria Dei, indigni cognoscere erant. Sicut de his legitur, quibus modo prædicatur, ait enim in sequenti: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, aliis autem in parabolis (Luc. viii)*. Aliquando ad evidentiam in parabolis loquebatur, ut per res cognitâs ad ignotas mentes rudium promoveret, dum per similitudinem invisibilia ostenderet. Quamvis Dominus in sequentibus hanc parabolam exponat, tamen singula evidentius explicanda sunt. Seminator ergo est Christus, qui exiens de sinu Patris, venit in mundum, ad seminandum verbum Dei, vel exiit ad seminandum, cum, relicta Judæa, per apostolos ad gentes transivit.

Et aliud cecidit secus viam, etc. Cum verbum Dei ab illis hominibus receptum est qui nondum in via bonæ operationis erant, sed per voluntatem, jam quasi secus viam stabant, sed *et venerunt volucres*, hoc est, dæmones, qui secundum Lucam volucres cœli vocantur, vel quia spirituales naturæ sunt, vel quia in aere morantur. *Et comederunt illud*; id est, a mentibus hominum illud subripuerunt, et secundum Lucam ab hominibus illud conculcatum est, quia prava persuasionem impiorum sublaturum est (*Luc. viii*).

Aliud cecidit in petrosa, etc. Petra significat duritiam protervæ mentis; terra, lenitatem obedientis animæ; sol, fervorem persecutionis. Cecidit ergo verbum Dei super petrosa, quando in duris

A mentibus receptum est, ad horam, in quibus est parum terræ, quoniam ad horam emolliuntur ad desiderium cœlestis vitæ. Sed isti, veniente persecutione, in tempore tentationis recedunt. Qui radicem non habent, quia nullis disciplinæ studiis sunt eruditi, nullis tentationum probationibus emolliti, nec in charitate radicati.

Aliud autem cecidit inter spinas, etc. Spinæ sunt divitiæ, quæ multis sollicitudinibus mentes hominum pungunt, quæ nimia cupiditate a bono opere retrahunt. *Aliud vero cecidit in terram bonam.* Terra bona fidelis electorum conscientia est, quæ commendatum semen verbi libenter excipit, et ad fructum perducit, et aliud reddit centesimum, etc. Tres ordines Ecclesiæ hic designantur, scilicet conjugati et continentis, in activa vita et contemplativa. Debet autem esse principalis divisio justis, alii contemplativi, alii activi. Activi vero subdividuntur, alii conjugati, alii continentis. Tricenarius et sexagenarius fructus activis datur, centenarius vero contemplativis, quia, ut Beda refert, in sinistra usque ad centenarium numerum antiqui solebant computare. Centenarius vero in dexteram transferebatur, unde Juvenalis:

. . . . Jam dextera computat annos.

Cum ergo sinistra bona temporalia significet, dextera vero cœlestia, juxta illud: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me (Cant. ii)*. Merito activis licite temporalibus utentibus, numerus sinistræ deputatur. Contemplativis vero solis cœlestibus vacantibus, numerus dextræ addicitur. Centenarius enim, quia perfectus est et cœlestia significat, contemplativo convenit. Tricenarius vero, qui ex ternario denario conficitur, et ferventis ætatis numerus est, conjugatis deputatur. Qui adhuc in fervore pugnæ sunt, dum fervorem libidinis omnino refrenare non possunt, et tamen in fide sunt, quod per ternarium intelligitur, et præcepta legis observant, quod per denarium denotatur. Sexagenarius autem continentibus activis congruit, qui ex senario et denario conficitur, et numerus maturæ et frigescentis ætatis est. Senarius perfectionem exprimit, quia in sex diebus Dominus omnia complevit, et senarius ex suis dividentibus conficitur: denarius vero, ut dictum est, decalogum significat. Merito igitur continentibus datur, qui jam carnem edomuerunt, et a tentationibus deferebuerunt, et in operibus legis, quam conjugati, perfectiores inveniuntur.

Qui habet aures, etc. BEDA. Quoties hæc admonitiuncula, vel in Evangelio, vel in Apocalypsi Joannis interponitur, mysticum esse quod dicitur insinuat. Aures audiendi, aures sunt cordis.

Et accedentes, etc. Discipuli intelligentes hæc esse obscura quæ populo dicebantur, voluerunt Domino intimare, ne loqueretur parabolice: cum dicit, *accedentes*, notat quod quamvis essent in eadem navi, tamen erant aliquantulum ab eo remoti. Qui respondens ait illis: *Quia vobis datum est, etc.*

latem eorum, quia quamvis sequerentur eum propter verba ejus audienda, vel miracula videnda, tamen duri erant, et converti ad fidem volebant. Ex occulto ergo judicio, Dominus in majorem cæcitatem eos præcipitabat, et mysteria Dei indignis obtegebat.

Qui enim habet, dabitur ei, etc. Quasi dicat : Vobis quidem revelanda sunt mysteria regni Dei, scilicet abdita Scripturarum vobis reseranda sunt, quia ea diligitis, et illis quæ dicuntur vobis fidem adhibetis, et hoc est quod dicit : *Qui habet, subaudijs fidem vel amorem divini verbi, dabitur ei abundanter sensus intelligendi.* Ille vero, qui non habet amorem divini verbi, fides qua debet salvari, etiam ut videtur quam habet naturali ingenio, vel studio Scripturarum, aufertur ab eo, ut nihil ei prosit. Nihil enim aliquis patenter potest intelligere, qui non habet caput sapientiæ, ideo in parabolis loquor eis. Reddit causam apostolis, quare turbis illis parabolice loquebatur, quia cum viderent Christi miracula, et etiam audirent prædicationem ejus, tamen in eum credere volebant. Et hoc est :

Quia videntes miracula, etc. Non vident oculo cordis, hoc est, non intelligunt me esse Deum, et audientes prædicationem meam exteriore auditu non audiunt, hoc est, non concipiunt interiori intellectu, quod exponit, cum subdit : *Neque intelligunt quod auctoritate Isaïæ confirmatur, qui de eis convenienter prophetavit, dicens : Auditu exteriori audientes prædicationem Christi, non intelligetis, et videntes miracula ejus, videbitis exteriori visu, et non videbitis interiori (Isa. vi).*

Incrassatum est, etc. Reddit causam, quare non intelligunt, quia scilicet incrassatum superbia et induratum est invidia cor eorum, et ideo auribus graviter audierunt. Graviter audiunt illi, qui ea quæ audiunt contemnunt, et ideo sunt eis molesti quæ enuntiantur, et oculos suos clausurunt, quasi dicat : Neque ab alio audire voluerunt, et discere ea quæ nesciebant, neque ex proprio ingenio, neque ex propria animi aversione, oculos cordis sui aperuerunt, ut intelligerent quæ videbant. Ideo clausurunt, ne aliquando oculis videant. Singula D singulis refert, et ideo graviter audierunt, ne aliquando auribus audiant, et quid sit oculis videre, et auribus audire, postea exponit cum dicit : *Et corde intelligant.* Aure audit, qui ab alio discit, oculo videt, qui per se intelligit, et utrumque sub intellectu cordis comprehenditur, et ne convertantur ad penitentiam, et sanem eos ita per remissionem peccatorum. Quæritur, quare cum alius evangelista dicat : *Dominus excæcavit oculos eorum (Joan. xi)*, an ita, ut nunquam videant, an ita ut aliquando videant, et quæ audiunt contemnunt, et de cæcitate sua doleant, et ex hoc humiliati peniteant, et Deum quærant? Sed dubium est, an Dominus provideret eos ita esse excæcatos, ut nunquam

quando convertantur et amittantur eis peccata (Marc. iv), sit ita intelligendum, eos peccatis suis meruisse, ut non ex propria virtute possint intelligere et penitere? sed tamen hoc ipsum misericordia Dei factum est, ut sua peccata cognoscerent, et veniam mererentur.

Vestri autem beati oculi, etc. Quasi dicat : Oculi illorum qui vident, et nolunt credere, sunt miseri, vestri autem beati oculi, et aures beatæ; nec tamen de exteriori visu tantum hoc intelligendum est. Oculi enim Scribarum et Phariseorum non sunt beati, qui corpus Domini tantum viderunt, sed illi tantum beati sunt, qui sacramenta ejus agnoverunt, de quibus dicitur : *Et revelasti ea* B *parvulis (Matth. xi).*

Amen quippe dico vobis, quia multi prophetae et justi cupierunt videre quæ vos videtis, et non, etc. Probatio est, quia sunt beati, hi qui præsentialiter videre et audire meruerunt, quod nullus priorum quantivis meriti videre meruit, quamvis multum desideravit. Abrahæ exsultavit, ut videret diem Christi, et vidit, et gavisus est. Isaïas quoque et Michæas et multi alii prophetae, viderunt gloriam Domini, qui etiam propterea videntes sunt appellati. Sed a longe aspicientes, et quasi salutantes per speculum, et in ænigmate vident. Apostoli vero in præsentia habentes Dominum, convalescentesque ei, et quæcunque voluissent interrogando discentes, nequaquam per angelos aut varias species visionum opus habebant doceri.

Vos autem, etc. Quasi dicat, quia illis talibus non est datum nosse regnum Dei, vos intelligite parabolam, quibus committuntur mysteria cæli.

Omnis qui audit verba regni, et non intelligit, etc. Sic construendum est : Omnis qui audit verbum regni, id est, prædicationem meam, quæ ad regnum cælorum adipiscendum valet, et non intelligit, Quomodo autem non intelligat, supponit per parentheses. *Venit enim malus, id est, diabolus, et rapit quod seminatum est in corde eorum.* Omnis ille qui talis est, hic est qui seminatus secus viam est. Notandum est, quia seminatus diversis modis accipitur. Dicitur enim, et semen seminatum, et ager seminatus, quod utrumque hic invenitur : ubi enim ait, *rapit quod seminatum est*, de semine intelligendum est. Ubi autem sequitur, *secus viam seminatus est*, non de semine, sed de loco seminis intelligendum est, id est de homine, qui est quasi ager semine divini verbi seminatus et fecundatus; cætera quæ sequuntur, superius exposita sunt.

Alteram parabolam proposuit illis dicens : Simile factum est regnum, etc. Sciendum est, quia tunc iterum, exposita superiori parabola apostolis, ad turbas se convertit, quod in sequenti notatur. Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas, littera plana est. MORALITAS vero talis : Per hæc

hibeamus, ut bonam voluntatem, cautelam, patientiam, discretionem, longanimitatem, justitiam, habere laboremus, quæ omnia in suis locis in parabola distincte inveniuntur. Ubi enim dicit : *Seminavit bonum semen*, vocat bonam voluntatem, quæ in electis est. Ubi vero dicit : *Venit inimicus, et superseminavit zizania in medio tritici et abiit*, cautelam habendam intimare voluit. Quando autem audito verbo decreascentibus zizaniis, non exarsit in iram, sed quasi patienter ferens ait : *Inimicus homo hoc fecit*, patientiam nobis commendavit. Ubi etiam servis volentibus colligere ad combustionem, ait : *non, ne forte colligentes eradicetis simul triticum*, donavit nobis exemplum discretionis; quando autem subjunxit : *Sinite utraque crescere usque ad messem*, commendare voluit longanimitatem. Ad ultimum vero justitiam commendavit, cum dixit : *In tempore messis dicam messoribus : Colligite zizania, et colligate fasciculos ad comburendum*. ALLEGORIA autem talis est.

Augustinus. *Cum autem dormirent homines, venit inimicus*, etc. Cum scilicet negligenter agerent præpositi Ecclesiæ, aut cum dormitionem mortis acciperent apostoli, inimicus venit, et superseminavit eos, quos Dominus malos interpretatur filios. Sed recte quæritur, utrum hæretici sint, an male viventes catholici? Possunt enim dici filii mali etiam hæretici, quia ex eodem Evangelii semine, et Christi nomine procreati, pravis opinionibus ad falsa dogmata convertuntur. Sed quod dicit, eos in medio tritici seminatos, videntur illi significari, qui unius communionis sunt. Verumtamen quod Dominus agrum ipsum, non Ecclesiam, sed hunc mundum interpretatus est, bene intelliguntur hæretici, qui non societate unius Ecclesiæ vel unius fidei, sed societate solius nominis Christiani in hoc mundo permiscetur bonis : at illi qui in eadem fide sunt mali, palea potius quam zizania deputentur, quia palea etiam fundamentum ipsum habet, cum frumento, radicemque communem. In illa quippe sagena, qua concluduntur et boni et mali pisces, non absurde mali catholici intelliguntur. Aliud est enim mare, quod magis mundum istum significat, aliud sagena, quæ unius fidei, vel unius Ecclesiæ communionem videtur ostendere. Inter hæreticos et male catholicos hoc interest, quod hæretici falsa credunt, illi autem vera credentes, non vivunt ita ut credunt. Sed de his hactenus. Sequitur :

Cum autem herba crevisset, et fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania, etc. Cum enim spiritualis homo esse cœperit dijudicans omnia, tunc ei possunt errores apparere, et prava dogmata hæreticorum patere, quibus apparentibus, servi dixerunt ei :

Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo zizania? Videndum est, utrum ipsi sint servi, quos post messorum appellat. Sed quis audeat dicere messorum angelos, scilicet, nescisse quis

herba fructum fecisset? Magis ergo oportet intelligi homines ipsos fideles servorum nomine significatos, quos etiam bonum semen dicit. Non enim dicit : *In tempore messis dicam vobis : Colligite primum zizania*, sed dixit : *Dicam messoribus*. Unde intelliguntur alia esse officia servorum, alia messorum. Servi enim non tantæ discretionis sunt, quantæ illi. Hinc est etiam quod servi dicunt : *Vis tamen imus et colligemus ea?* quibus ipsa veritas, quæ patienter omnes supportat, respondet : *Non, ne forte cum zizania eradicetis simul et triticum*. In quo docet, non ita hominem constitutum in hac vita, ut certus esse possit, qualis quisque postea futurus sit, cujus errorem in præsentem cernit, vel quid etiam error ejus conferat ad proventum honorum. Dicit ergo, non adhuc tales auferendos de hac vita, ne dum malos interficere conarentur, bonos interficerent, qui forte futuri sunt, aut bonis obsint, quibus etiam inviti forte utiles sunt; sed tunc opportune fieri, cum jam in fine non restat, vel tempus mundanæ vitæ, vel proficiendi ad virtutem ex alieni erroris occasione. Quæritur ergo, cur quidam hæretici ab episcopis excommunicantur, et ab Ecclesia separantur, quidam etiam a potestatibus sæcularibus interficiuntur? Sed non agitur hic de excommunicatione, quia illa data est ad correctionem hominum, sed de communi separatione ab agro, id est a mundo, quia non debent episcopi interficere, id est separare a mundo, sicut Petrus, et alii apostoli non recepti in quadam civitate, quæsierunt a Domino, an postularent ignem de cælo, et destruerent! Et Dominus dixit : *Nescitis cujus spiritus estis (Luc. ix)*. Et si quidam jam iudicati et convicti et subversi occiduntur a sæculari potestate ad correctionem aliorum, tamen non est communis separatio malorum faciendâ, quia pauci boni remanent, et hoc est tempus immutationis, et qui hodie sunt mali, cras boni erunt. Quæri etiam potest, cur dixit in sequentibus, *alligate fasciculos*, et non unum fascem, aut unum acervum zizaniorum? sed fortasse propter varietatem hæreticorum, non solum a tritico sed etiam a se ipsis discrepantium dictum est hoc, quapropter alligatio fasciculorum in fine futura est, ut non confuse, sed pro modo suæ perversitatis puniatur quisque. Quod autem sequitur : *Triticum congregate in horreum*, sic est intelligendum, ut punitis illis, qui diversitates et schismata secuti sunt, in cœleste horreum recipiantur et serventur, qui charitatis unitatem amaverunt.

Aliam parabolam, etc. Parabola est comparatio ex dissimilibus, id est comparativa similitudo, eo quod in ipsa comparativa similitudine figuras verborum et imagines veritatis ostendit. Parabolas parabolis accumulât, ut ex multitudine figurarum in eis majorem excæcationem generet.

Simile est regnum cælorum, etc. Regnum cælorum præsens Ecclesia dicitur, quæ diversis figuris, non secundum se totam, sed secundum aliquam partem sui comparatur. Hic autem grano sinapis & cucu-

seminavit in agro, id est in cordibus credentium, quod minimum est omnibus seminibus. Fides enim nostra vilior omnibus doctrinis philosophicis videtur. Quid enim stultius sapientibus hujus mundi aestimabatur, quam in occisum et sepultum credere, visibilia contemnere, et invisibilibus inhilare? Cætera autem semina, scilicet libri philosophorum excellere videntur, quia de maximarum rerum agunt subtilitate, et ornati sunt rhetorica compositione. Sed, ut ait Apostolus, quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (I Cor. 1), ideo cum crescit in mente recipientis, et in toto mundo exaltatur, major apparet omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut, etc. Scientiæ philosophicæ enim sunt olera, sed ad nullius utilitatis robur perveniunt, et ideo facile ex vanitate sua arescunt. Rami vero hujus arboris sunt partes fidei multiplices, in quibus habitant volucres cœli, id est animæ fidelium delectantur et pascuntur, quæ pennis virtutum ad cœlestia volant. Unde dictum est: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (Psal. 114). Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum cœlorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, etc. Hic Ecclesia secundum partem, id est secundum fervorem charitatis fermento comparatur, quod acceptum mulier abscondit in satis farinæ. Satum est genus mensuræ, juxta morem provinciæ Palestinæ, unum et dimidium capiens modium. Tria sata, tres sunt virtutes, quæ designantur ubi dictum est: Diliges Dominum Deum ex toto corde, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua (Deut. vi); vel tria genera hominum significant, quæ superius per centesimum, sexagesimum, et tricesimum fructum exprimuntur. Vel omnes fideles ex tribus partibus mundi collectos, Asia, Africa, et Europa. Vel ex tribus filiis Noe natos significant. Mulier vero est sapientia Dei, quæ abscondit in nobis fermentum, id est fervorem charitatis, et gratiam suam in nobis reponit, quo corda nostra fermentantur, id est ad amorem Dei accenduntur.

Hæc omnia locutus est in parabolis ad turbas, etc. Ut impleretur quod dictum est per prophetam David: Aperiam in parabolis os meum (Psal. LXXVII) quasi dicat: Qui prius locutus sum per prophetas, modo in propria persona aperiam os meum in parabolis, et eruclabo, id est de thesauro secreti mei emittam in prædicatione mea, mysteria quæ abscondita erant a constitutione mundi. Cætera quæ sequuntur, de interpretatione zizaniorum superius exposita sunt. Transcamus ergo ad alias parabolas. Simile est regnum cœlorum, etc. Qui superius turbis parabolice loquebatur ad excecationem illorum, loquitur et apostolis in parabolis, non ad excecationem, sed ad ædificationem, et ut eos loqui in parabolis doceret. Unde Gregorius: Regnum cœlorum idcirco terrenis rebus simile dicitur, ut ex his quæ animus novit, surgat ad incognita, quæ non novit, quatenus exemplo visibilium rapiatur ad invisibilia.

derii a malignis spiritibus custodire non sufficit, qui hoc ab humanis laudibus non abscondit. In præsentem enim vita sumus, quasi in via, qua ad patriam pergitur. Maligni autem spiritus iter nostrum, quasi quidam latrunculi, obsident. Deprædari ergo desiderat, qui thesaurum publice in via portat. Hoc autem dico, non ut proximi opera nostra non videant, cum scriptum sit: Videant opera vestra bona (Matth. v), sed ut per hoc quod agimus, laudes exterius non quæramus, et sic sit opus in publico, ut tamen intentio maneat in occulto. Thesaurus ergo, ut diximus, cœleste est desiderium, ager vero in quo thesaurus absconditur, disciplina cœlestis studii est, quem profecto agrum venditis omnibus comparant, qui voluptatibus carnis renuntians, terrena desideria per custodiam cœlestis disciplinæ calcant. Vel aliter: Thesaurus iste verbum Dei est, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, qui est absconditus in humana carne. Aliter: Thesaurus absconditus in agro, duo sunt Testamenta legis in Ecclesia, quæ quis cum ex parte intellecta attingit, illic magna latere sentit, et vadit et omnia sua vendit, et illum emit, id est per contemptum temporalium comparat sibi otium.

Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas, etc. Quasi dicat: Quæstio est, an numerus pluralis ad singularem transierit? ut cum quærat homo bonas margaritas unam inveniatur pretiosam, quam venditis omnibus habet, emat. Aut ergo homo iste bonos quærens, cum quibus utiliter vivat, et unum præ omnibus invenit sine peccato, mediatorem Dei et hominum Christum Jesum; aut præcepta quærens, quibus serviens cum hominibus recte conversetur, invenit dilectionem proximi, in quo uno dicit Apostolus omnia contineri. Singulæ margaritæ sunt: Non mæchaberis, non furaberis, et cætera talia, quæ in hoc sermone continentur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Vel aliter: Hos intellectus quærit homo, et invenit illum, quo cuncti continentur, scilicet: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum. Rursum cœleste regnum homini negotiatori simile dicit, qui bonas margaritas quærit, sed unam pretiosam invenit, quam inventam omnia vendens emit, quia qui cœlestis vitæ dulcedinem, in quantum potest, perfecte cognoverit, ea quæ in terris amaverat, libenter relinquit, et comparatione illius omnia vilescunt, Deserit habita, congregata dispergit, solis cœlestibus ejus animus inardescit.

Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mari, etc. Sagena est Ecclesia commissa piscatoribus, id est prædicatoribus, quæ pisces de mari, id est homines de mundo extrahit, et hoc ex omni genere, id est liberos et servos, divites et pauperes, fortes et infirmos. Unde Psalmista: Ad te omnis caro veniet (Psal. LXXIV). Quam cum impleta esset, educentes et accus littus sedentes. Sicut mare sæculum,

cum omnes electi in prædestinatione Dei consummabuntur. Educentes et Edigentes sunt angeli, qui educent bonos per resurrectionem, et eligent separando a malis, et ponent in vasis, id est in æternis tabernaculis, malos autem foras mittent. Sedere autem dicuntur quia sedere judicantis est, et quodammodo judicabunt, dum totum mysterium exercebunt iudicii, malos in pœnis tradendo, et bonos ad regnum introducendo. *Ideo omnis Scriba*, etc. Quasi dicat: Quia intelligentes estis mysteria, quæ vobis revelo, ideo faciam vos prædicatores, et eritis mihi similes, qui sum paterfamilias, hoc est, Dominus Sabaoth, id est exercituum, videlicet hominum et angelorum qui profero de thesauro scientiæ meæ, nova et vetera, id est sententias Novi Testamenti et Veteris. Similiter etiam prædicabitis proferendo utriusque Testamenti sententias. Vel nova et vetera vocat comminationem pœnæ, et promissionem cœlestis gloriæ, quia antiquum erat ad inferos descendere, novum vero ad cœlos ascendere. Vetus ergo prædicat, qui pœnam infernalem minatur, novum vero annuntiat, qui regnum cœleste pollicetur. Et hoc est quod dicit: Ideo, quia intelligentes estis, omnis qui inter vos erit doctus scriba, id est sapiens prædicator in regno cœlorum, id est in præsentī Ecclesia, erit similis mihi patrifamilias, etc.

Et factum est cum consummasset, venit in patriam suam, id est in Galiliæam, vel specialiter in Nazareth. Unde huic sapientia, quantum ad doctrinam, et virtutes, quantum ad miracula? *Nonne hic est filius fabri?* Beda. Paternæ artis opprobrio cum lacerantur, qui revera filius erat fabri, quem summus fabricator omnium genuerat, et qui homines igne decoquit, dum eos in Spiritu sancto et igne baptizat, qui etiam diversi generis vasa fabricat, et vasa iræ spiritus igne molliendo in misericordiæ vasa commutat.

Nonne mater ejus dicitur Maria? et frater ejus Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas? Fratres Domini, non filii beatæ Mariæ, juxta Helvidium, nec filios Joseph ex alia uxore, juxta quosdam sunt putandi, sed potius sunt filii illius Mariæ, quæ dicitur mater Jacobi minoris, et Joseph, et Judæ. Fratres autem apud Judæos solent dici cognati, non solum ex gradu cognationis, sicut fratrum et sororum, qui etiam usitatissime apud nos fratres dicuntur, sed etiam avunculus et sororis filius, sicut erant Jacob et Laban, fratres appellari inveniuntur. Jesus autem dixit: *Non est propheta sine honore, nisi in patria sua.* Prophetam dici in Scripturis sanctis Dominum Jesum et Moyses testis est, qui futuram ejus incarnationem prædicans filiis Israel, ait: *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris, quem tanquam me ipsum audietis (Deut. xviii).* Non solum autem ipse, qui caput et Dominus est prophetarum, sed et Helias et Jeremias, cæterique prophetæ minoris honoris in patria sua, quam in externis civitatibus habiti sunt, quia propemodum

Et non fecit ibi virtutes multas propter eorum incredulitatem. Non quod ipsis incredulis facere non potuerit virtutes, sed quomodo non multa faciens cives incredulos magis condemnaret.

BEDA. Potest et aliter intelligi. Quod Dominus despicitur in domo, et in patria sua, hoc est, in populo Judæorum, et ideo ibi pauca signa fecit, ne penitus inexcusabiles fierent. Et quod aliqua fecisset ibi miracula, hoc habemus ex Marco, qui dicit: *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit (Marc. vi).*

CAPUT XIV.

In illo tempore, audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu, etc. Præcedentia facta, quæ narravit post sermonem habitum de Joanne, ad populum, fecit Christus post mortem Joannis in ultimo anno suæ prædicationis, et ideo narrat mortem Joannis, quam prætermiserat, ut alia facta continuet, quæ fuerunt facta post mortem Joannis. Constat Joannem esse esse decollatum prope pascha, quia statim nuntiata Jesu morte Joannis, transivit mare, et fecit miraculum de quinque panibus et duobus piscibus, quod revera fuit prope pascha. Ait enim Joannes evangelista, referens illud miraculum: *Erat prope pascha Judæorum (Joan. ii).* Et ait pueris suis, etc. In his verbis videntur differre Matthæus et Lucas. Matthæus enim dicit Herodem istum, qui fuit filius alterius Herodis, qui occidit pueros, dixisse Joannem resurrexisse a mortuis. Lucas vero de his ita scribit: *Audiebat autem Herodes Tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, et hæsitabat, eo quod diceretur a quibusdam: Quia Joannes resurrexit a mortuis, a quibusdam vero Helias apparuit, etc. (Luc. ix.)* Intelligendum est ergo, aut post hanc hæsitacionem confirmasse eum in animo suo, quod ab aliis dicebatur cum ait: *Quem ergo decollavi Joannem, hic a mortuis resurrexit (Marc. vi).* Aut ita pronuntianda sunt hæc verba, ut hæsitantem adhuc judicent. Si enim diceret: Nunquidnam hic est, aut nunquid forte hic est Joannes Baptista, non opus esset admonere aliquid de pronuntiacione, qua dubitans atque hæsitans intelligatur. Nunc quia illa verba desunt, utroque modo pronuntiari potest, ut aut confirmatum esse ex aliorum verbis credentem accipiamus dixisse, aut adhuc, sicut Lucas commemorat, hæsitantem.

Et propterea, etc. Bene omni modo de resurrectionis virtute senserunt, quod majoris potentie futuri sint sancti, cum a mortuis resurrexerint, quam fuerunt, cum carnis adhuc infirmitate gravarentur, sed et ipsum resurrectionis miraculum non esse incredibile docuerunt.

Herodes enim timuit Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem, propter, etc. Quia dixerat de opinione resurrectionis Joannis cum nihil de morte dixisset, ideo revertitur, et narrat, qualiter obierit. Vetus narrat historia, Philippum Herodis majoris filium, sub quo Dominus fugit in Ægyptum, fratrem

hujus Herodis, sub quo passus est Dominus, duxisse Herodiadem uxorem filiam regis Aretæ; postea vero socerum ejus, exortis quibusdam contra generum simultatibus, tulisse filiam suam, et in dolorem mariti prioris inimici ejus nuptiis copulasse. Quis sit autem hic Philippus, evangelista Lucas plenius docet. Anno quinto decimo, imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode. Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Ituræ et Tracōnitidis regionis (Luc. III). Ergo Joannes Baptista, qui venit in spiritu et virtute Heliæ, eadem auctoritate, qua ille Achab corripuerat, et Jezabel, arguit Herodem et Herodiadem, quod illicitas nuptias fecerint, et non liceat fratrem vivente germano illius uxorem ducere, malens periclitari apud regem, quam propter adulationem esse immemor præceptorum Domini. *Et volens eum occidere timuit populum, quia sicut prophetam eum habebant*, etc. Illic videntur differre Mathæus et Marcus. Marcus enim refert, quod libenter eum audiebat. Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum. Sed sciendum, quod aliud volebat, et aliud simulabat. Cum enim vellet occidere, metuait populum. Frequentabat igitur eum tentans, si aliquo modo posset eum a reprehensione sui revocare.

Die autem natalis, etc. Non excusatur Herodes, quod invitus et nolens, propter juramentum homicidium fecerit, quia ad hoc forte juravit, ut futuræ occasione machinas præpararet. Alioquin si ob hoc jusjurandum fecisse se dicit, si patris, si matris postulasset interitum, facturum fuerat, an non? quod in se repudiaturus fuerit, contemnere debuit in propheta.

Quæ cum exisset, dixit matri suæ, etc. Herodias timens, ne forte Herodes resipisceret aliquando, vel Philippo fratri suo amicus fieret, atque illicitæ nuptiæ repudiando solverentur, monet filiam, ut in ipso statim convivio caput Joannis postulet. Digno opere saltationis, dignum sanguinis præmium.

Et contristatus est rex; propter jusjurandum autem, et eos, qui pariter recumbebant, jussit dari, etc. BEDA. Consuetudinis Scripturarum est, ut opinionem multorum sic narret historicus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur, sicut Joseph ab ipsa quoque Maria appellatur pater Jesu, ita et nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discumbentes putabant. Dissimulator enim mentis suæ et artifex homicida tristitiam præferebat in facie, dum lætitiā haberet in mente, scelusque excusat juramento, ut sub occasione pietatis impius fieret. Quod autem subjecit, et propter simul discumbentes, vult omnes sceleris sui consortes esse, ne in luxurioso impuroque convivio, cruentæ epulæ deferrentur. Joannes figuram tenet legis. Herodes significat populum Judæorum, qui sibi velut uxorem gentilis populi de eodem parente progeniti sociavit infidelitatem, quam quia vetat Joannes tanquam lex, clausa tenetur, et vocem dare non permittitur. Ad ultimum in natalis Herodis, id est in expletione naturalis voluptatis, saltat filia,

id est exultat voluptas prava infidelitate orta, et postulat addi ad delicias suas caput Joannis, id est Christum auferri de intellectu legis. Defertur itaque per filiam matri, quia per pravam voluntatem satis fit infidelitati. Quo facto discipuli Joannis, id est auditores legis, corpus Joannis sepelierunt, id est carnales observantias in se extinguunt, et ita a lege ad Evangelium venientes, verbi Dei solliciti auditores fiunt. Nos autem usque hodie cernimus in capite Joannis prophetæ Judæos, Christum, qui caput est Judæorum et prophetarum, perdidisse. Aliter: Decollatio Joannis minorationem famæ illius, qua Christus a populo credebatur, insinuat, sicut exaltatio Domini in cruce designat præfectum fidei nostræ.

Minutus est ergo capite Joannes, exaltatus est in cruce Dominus, quia sicut idem Joannes ait, *illum oportet crescere, me autem minui* (Joan. III); narrat Josephus vinctum Joannem in castellum Macheronta adductum, ibique truncatum. Narrat Historia ecclesiastica, sepultum eum esse in Sebaste urbe Palæstina, quæ quondam Samaria dicta est, et tempore Juliani principis invidentis Christianis, qui sepulcrum ejus pia sollicitudine frequentabant, paganos in via invasisse monumentum, ossa dispersisse per campos, et rursus collecta igne cremasse, ac de novo sparsisse per agros; adfuisse tunc temporis ibidem ab Jerosolymis monachos, qui misti paganis ossa colligentibus, maximam eorum partem congregaverunt, et ad patrem suum Philippum Jerosolymam detulerunt. At ille miserit ea beato Athanasio, Alexandrinæ urbis episcopo, ibique servata sunt usque ad tempora Theophili, ejusdem urbis episcopi. Quando jubente Theodosio principe omnium gentium, fana destructa sunt, tunc expurgato a sordibus templo Serapis, ibidem illatam basilicam, pro ædícula Serapis in honore sancti Joannis consecratam. Lege undecimum ecclesiasticæ Historiæ librum.

Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula in locum desertum deorsum, etc. Salvator audita nece sui Baptistæ, secessit in locum desertum. Non, ut quidam dicunt, timore mortis, sed parcens inimicis suis, ne homicidium homicidio jungerent, ut præberet nobis exemplum vitandi temeritatem tradentium, quia non omnes eadem constantia perseverant in tormentis, qui se torquendos offerunt. Unde alibi præcipit: *Cum vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam* (Matth. X). Postquam vero a Judæis, et a regibus Judæorum, prophetæ truncatum est caput, et linguam et vocem apud eos perdidit propheta, Jesus tempus congruum expectans, secessit in locum desertum, seorsum docens, quia derelicta Judæa, ad desertum gentilitatis transivit.

Et cum audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus, etc. Non in jumentis et vehiculis, sed proprio labore pedum, ut ardorem mentis ostenderent. MYSTICE, cum gentiles audirent prædicationem Christi, secuti sunt eum passibus fidei, et relictis vetustatibus pristinae conversationis, quasi de civitatibus exierunt.

Et exiens, vidit turbam, etc. Exitus ille significat, quod turbæ habuerunt eundi voluntatem, sed non vires perveniendi. Ideo Salvator egreditur obviam, quasi votis eorum occurrens. *Et misertus est eis*. Miseretur Dominus, cum gratiam suam fidelibus inspirat, et per prædicatores eos vocat. Languidos sanat, dum peccata in anima infirmantium remittit. *Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli dicentes: Desertus est locus, et hora jam præterit*, etc. Patet discipulos, dum talia dicunt, futuri miraculi fuisse ignaros. MYSTICE venit a Judæa in desertum gentilitatis, ut dictum est, et hoc vespere facto, id est in fine sæculorum. Tempus enim gratiæ, finis mundi dicitur, quia cum sint tria tempora, ante legem, sub lege, sub gratia, tempus gratiæ ultimum computatur. Vel facto vespere, id est peracta Domini passione, quando videlicet sol justitiæ per mortem occubuit, transivit Christus per prædicatores ad gentes. Notandum est, quod Joannes quædam verba hic interserit. Ait enim eum dixisse ad Philippum :

Unde ememus panes, ut manducent hi? (Joan. v.) Intelligentium autem est, discipulos prius ad Dominum accessisse et rogasse, ut dimitteret turbas, quod Matthæus refert, et postea Christum turbas inspexisse, et deinde ad Philippum locutum fuisse, quod Joannes commemorat, et isti prætermittunt. Quod autem Philippus respondet apud Joannem, *ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis (Joan. vi)*, hoc Marcus a discipulis responsum esse commemorat, volens hoc intelligi ex ore omnium cæterorum discipulorum respondisse Philippum. MYSTICE autem discipuli ad Jesum accedunt et dicunt: *Desertus est locus*, cum prædicatores in primitiva Ecclesia admirantur de conversione gentium, quasi desperantes se posse eos, qui tamdiu in idololatria permanserant et sine lege erant, deinceps ad fidem convertere. Et ideo dicunt: *Desertus est locus*, quia gentilitas sine lege est, sine aliqua Dei cognitione, et ideo *jam hora præterit*, quia usque ad finem sæculi in cæcitate persisterunt. Dimitte ergo turbas, noli incassum eis annuntiare verbum veritatis, ut euntes in castella, id est munimenta philosophicarum sententiarum, quæ quasi multis rationibus munitæ sunt. Emant pretio studii et laboris escas, id est doctrinas, quarum pastu delectantur. *Jesus autem dixit eis, Non habent necesse ire*, id est non habent necesse diversos cibos quærere, ut me cœlestem panem dimittant, et ignotos panes quærant.

Date vos eis potius manducare, etc. Provocat apertolos ad fractionem panis, id est ad apertionem Scripturarum. *Responderunt ei, etc. Non habemus hic, nisi quinque panes, et duos pisces*. Quinque panes, quinque libros Moysi significant, qui bene ab aëlio evangelista hordeacei dicuntur, quia hordeum est cibus jumentorum. Rudibus enim Judæis tantum grossa et aspera erant data præcepta. Animalis enim homo non percipit ea quæ Dei sunt. In hordeo tamen latet medulla suavissimi sensus, quæ perfectis

est danda fidelibus. Per duos pisces, prophetias et psalmos habemus. Totum enim Vetus Testamentum in his tribus completur. Unde post resurrectionem ait Dominus, quia oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me. Qui ait illis: *Afferte huc illos mihi*. Quasi mystice dicat, legis intellectum, prophetarum, et psalmodum, sciatis ad me referendum.

Et jussit turbam discumbere super fenum, etc. Super fenum jussit turbam discumbere, id est caldandam carnem esse studio abstinentiæ mystice docuit. *Omnis enim caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri (Isa. xl)*. Quod autem ait alius evangelista, *discubuerunt alii quinquageni, alii centeni (Marc. vi)*, diversos ecclesiasticorum conventus significari voluit, qui tamen unam faciunt catholicam Ecclesiam. Jubilæi quippe requies, mysterium quinquagenarii numeri significat. Et quinquagenarius bis ducitur, ut ad centenarium perveniatur. Quia ergo prius a malo quiescitur opere, ut post anima plenius quiescat in cogitatione. Alii quinquageni, alii autem centeni discumbunt, quia sunt nonnulli, qui a pravis actibus habent requiem operis, et sunt nonnulli qui a perversis cogitationibus habent requiem mentis.

Acceptis quinque panibus etc. Turbis esurientibus, Salvator non nova creat cibaria, sed acceptis eis quæ habuerunt discipuli benedicit, quia veniens in carne, non alia quam prædicta sunt, prædicat, sed legis et prophetarum scripta, quam sint mysteriis gratiæ grava, demonstrat. Intuetur in cælum, ut illic dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse quærendam. Frangit, et ante turbas ponenda distribuit discipulis, quia sacramenta prophetiæ sanctis doctoribus, qui hæc toto corde prædicent patefecit, et illis ministrantibus, manducaverunt omnes et saturati sunt. Manducaverunt dum intellexerunt; saturati sunt, dum perfecte in his pro suo modo intellectum habuerunt.

Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos. Quid sunt illa fragmenta, nisi quæ populus non potuit manducare? Intelligentur ergo quædam secretiora intelligentiæ, quæ multitudo non potest capere. Quid ergo restat, nisi ut illa secretiora intelligentiæ, quæ populus non potest capere, illis credantur et committantur, qui idonei sunt intelligentiæ, et alios docere, sicut erant apostoli. Unde duodecim cophini sunt impleti, quia duodenario numero solet perfectionis cujuslibet summa signari. Recte per duodecim cophinos fragmentorum plenos omnis doctorum spiritualium chorus exprimitur, quia obscura Scripturarum, quæ per se turbæ nequeunt intelligere, jubentur meditando colligere, et meditata ac mandata litteris suo et barbarum usui conservare. Foris quidem despecti, sed intus salutaris cibo ad agenda humilium corda cumulati. Quare dicuntur cophini pleni fragmentis? constat enim cophino servilia opera solere geri. Christus, qui co-

suit quinque millia. Notandum est quod duæ in Matthæo leguntur pastiones, ista videlicet in qua quinque millia hominum quinque panibus refecti perhibentur, et alia in qua quatuor millia septem panibus satiari asseruntur. Sunt enim duo genera hominum in Ecclesia, activi videlicet et contemplativi. Hæc vero pastio ad activos, illa ad contemplativos pertinere videtur: unde merito hic quinque millia hominum fuisse leguntur. Datur enim eis ex concessione rebus exterioribus licite uti, quæ quinque sensibus subjacent, si tamen bene et perfecte sæcularibus utuntur, quæ perfectio per quinque millia designatur. Quoniam ergo in veteri lege licentia possidendi sæcularia conceditur, ideo per quinque libros Moysi, quasi per legalia præcepta hi manducantes instituuntur. Secundum quem intellectum merito in feno discumbere leguntur, ut per fenum divitiæ intelligantur, quibus quasi sub se positus, possidendo dominantur. Quatuor vero millia hominum, septem panibus refecti sunt, quia quasi evangelicis præceptis imbuti, vendere omnia quæ habent, et dare pauperibus, et temporalia negligere student. Septem panibus evangelica doctrina designatur, quia septiformis Spiritus sancti gratia ibi continetur. Ibi fenum esse non legitur, quia rebus sæcularibus omnino renuntiaverunt, quæ omnia ibi melius discutientur. Hic autem quare quinque millia fuissent, sufficiat ostendisse.

Exceptis mulieribus et parvulis. Quasi dicat: Refecti sunt perfecti activi, et cum eis alii etiam infirmiores, quorum alii sunt mulieres, id est molles, et vitiiis dediti, alii vero parvuli, id est in fide infirmi, nec adhuc pugnx idonei, et tamen communiter verba prædicationis audiunt.

Et statim jussit discipulos ascendere in naviculam, etc. Refert Joannes, quia populus viso miraculo panum, voluit rapere Christum in regem, unde Christus discipulis præcepit transfretare, ipse vero fugit in montem solus orare (*Joan. vi*). Qua in re exemplum nobis præbuit, ut in bonis quæ agimus, humani favoris retributionem vitemus, et prosperitatem oblatam recusantes, ad orationem recurramus, et in alto spem nostram figamus. Non omnis qui orat ascendit in montem. Est enim oratio quæ peccatum facit; sed qui bene orat, qui Deum orando quærit, hic a terrenis ad superiora progrediens, in montem ascendit. Qui vero de divitiis aut de morte inimici sollicitus orat, ille in infimis jacens, viles ad Deum preces mittit. Orat Dominus non ut pro se obsecret, sed ut pro nobis impetret. Sed quaritur, quomodo Matthæus referat discipulos transfretasse in terram Genezareth? et Marcus determinatius loquens, dicit eos Bethsaidam transfretasse, quæ est juxta stagnum Genezareth, cum videatur dicere Lucas, quod in locis Bethsaidæ factum fuerit miraculum illud memorabile, et refectio coelesis. Ait enim: *Assumptis illis, accessit seorsum in locum de-*

et cætera quæ sequuntur, usque ad completam illam sacræ refectionis historiam. Sed forte intelligamus in eo quod Lucas ait, in locum desertum, qui est Bethsaidam, non ipsius vicinia civitatis, sed loca deserta ad eam pertinentia esse designata. Marcus enim dicit aperte, quod præcederent eum in Bethsaidam, ubi ipsius fines civitatis constat esse notatos. Lucas vero, qui non dicit in locum desertum qui est Bethsaidam, sed qui est Bethsaidæ, potest ni fallor, recte intelligi, quia non ipsam civitatem voluerit intelligi, sed locum desertum ipsius, id est ad ejus confinia pertinentem. Narrat autem evangelista Joannes, manducasse turbas panem juxta Tyberiadem, et ascendentes navem, discipulos venisse trans mare in Capharnaum, quæ ambæ sunt civitates in Galilæa, juxta stagnum Genezareth, quæ etiam Tyberiadis a civitate Tyberiaide vocatur.

Vespere autem facto, etc. Labor discipulorum laborem Ecclesiæ significat. Motus fluctuum motum persecutionum; mare, mundum; ventus, flatum diabolicum, navicula Ecclesiam significat. Solus dicitur esse Christus, hoc est, separatus ab Ecclesia: videtur et eam deseruisse, cum eam permittit in tribulatione esse. Merito dicitur esse tempestas in vespere, quia dum Ecclesia est in tribulatione, dicitur esse quasi in nocte, et sol justitiæ se ab ea abscondisse.

Quarta autem vigilia noctis, etc. Stationes et vigiliæ militares interna horarum spatia dividunt. Quando ergo dicit, in quarta vigilia noctis venisse ad eos Dominum, ostendit tota nocte periclitatos, et extremo noctis tempore, eis auxilium datum. Appropinquante autem die, venit Dominus ambulans super mare, quoniam cum humana fragilitas posibilitatem virium suarum considerat, nihil erga se quam tenebras et hostium cernit angustias. Cum vero mentem ad divinum præsidium erigit, quasi inter tenebras ortum luminis in die cernit. Nota, quia prima vigilia conticium, secunda intempestum, tertia gallicinium, quarta lucifer. Venit ad eos Dominus, significans, quia post multam tribulationem visitat Ecclesiam suam: super mare ambulat, dum mundi persecutiones sedat.

Et videntes putant phantasmata, etc. Dicunt hæretici, quia si virgo peperit, phantasma fuit. Si phantasticum corpus habuit Christus, cur discipuli eum esse phantasma metuunt? *Et præ timore clamaverunt.* Sæpe enim Ecclesia in tanto labore posita est, quod clamat ad Dominum: *Quare me dereliquisti? a quare tristis incedo, dum affigit me inimicus meus?* (*Psal. xli.*) Ipse autem consolatur eos, dicens. *Habete fiduciam, quia ego sum.* Cum enim in principio tranquillitas nondum creditur, a timentibus vera liberatio, quod per phantasma significatur, et ideo clamant, tandem indicatur eis, quia vere liberati sunt, quod dicere est: *Ego sum.* Ad litteram, id eo dicit, *Ego sum,* ut desperationem, et phantasia

opinionem removeret. Nec subjungit qui sum, quia ex voce satis nota poterant eum agnoscere, vel quia ipse est qui dicit: *Qui est, misit me ad vos*, et de eo dicitur: *Ego sum qui sum* (Exod. III).

Respondens autem Petrus dixit, etc. Aliud est sacramentum de Petro per se, et alia figura. Eadem enim res multoties diversis figuris exprimitur. Eandem ergo personam gerit hic Petrus, quam et navicula superius, personam videlicet laborantis Ecclesiæ. Dicit ergo Ecclesia: Si tu es ille verus liberator, sicut revera es, jube me venire ad te, optat enim Ecclesia semper venire ad Dominum: addit super aquas, quasi dicat: Fac me ad exemplum tuum mundi superare pressuras. Optanti venire dicit: *Veni*, quia semper affert auxilium omni petenti.

Et descendens, etc. Qui putat non esse corpus Domini cum verum, quia super aquas incessit, respondeat quomodo ambulaverit Petrus, quem verum hominem esse negare non possunt. *Mystice* navicula quæ superius significabat Ecclesiam, designat humanum auxilium, quia navis est hominis instrumentum ad gentes transfretandas. Descendit Petrus de navicula, cum Ecclesia postposito omni humano auxilio, humiliando se ad Deum solum refugit, et per hoc datur ei calcare tribulationes hujus mundi, ut veniat ad Jesum, id est, sit ei conformis. *Videns autem ventum validum, simisit*. Ecce Petrus ad litteram ne superbiret, quasi æqualis Domino, immisit ei Dominus ventum, qui eum terreat, et humanam fragilitatem recognoscere faciat. Permittitur timere et mergi, ut gratius sit auxilium, post timorem. Sicut etiam permittit Ecclesiam titubare in persecutione, ut ei infirmitatem suam ostendat, et vehementius ipse ab ea invocetur. Cui clamanti, extendit manum auxilii, et de tribulatione increpat dicens: *Modicæ fidei*.

Et cum ascendisset in naviculam, etc. Modo redit ad priorem figuram, quia hoc totum de Petro fuit, quasi alia figura interposita. Cum superius dixisset: *Ego sum*, id est cum Ecclesiam suam consolatus fuisset, ascendit in naviculam, hoc est, in Ecclesiam. Quamdiu enim patiebatur Ecclesiam suam vexari, quasi absens videbatur esse, sed data tranquillitate Ecclesiæ, videtur accessisse, et tunc cessavit ventus tribulationis. *Qui autem in navicula erant*. De nautis intelligendum est, vel de apostolis. Eodem modo Ecclesia, pace sibi reddita, gratiarum actione Deum adorat. *Et cum transfretassent*, etc. *Genezar enim hortus* interpretatur, et ideo paradisum significat. Merito post naufragium et navigationem maris ad littus Genezar perveniunt, quia Ecclesia post persecutiones mundi, et cursum præsentis vitæ ad jucunditatem perveniet paradisi. *Et cum cognovissent eum*, etc. *BEDA*. Cognoverunt eum rumore, non facie. Vel certe pro signorum magnitudine, quæ patrabat in populis, et notus erat pluribus vultu. Sed vide quanta sit fides hominum terræ Genezareth, ut non præsentium tantum salute contenti sint, sed mittuntur ad alias per circuitum civitates, quo omnes currant ad medicum. Homines

PATROL. CLXII.

A Genezareth, gentiles significare dicuntur. Genezareth enim alia interpretatione, quasi *generans auram* dicitur. Gentilitas autem multiplicium errorum nebulam generavit. Illi audita prædicatione adducunt omnes male habentes, id est, variis criminibus irretitos. *Et rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent*, etc. Vestimentum incarnationem Christi, qua divinitas induta est, significat. Fimbria vero prædicationem de incarnatione Christi pendentem designat. Gentiles vero non vestimentum tangunt, quia præsentiam carnis non viderunt. Fimbriam vero tangunt, quia prædicationem incarnationis susceperunt, et per fidem salvati sunt.

CAPUT XV.

B *Tunc assesserunt ad Jesum*, etc. Homines Genezar minus docti credunt; sed qui sapientes videntur ad pugnam veniunt, juxta illud: *Abcondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis* (Matth. XI). *Quare discipuli tui*, etc. Mira Scribarum et Phariseorum stultitia, quæ Dei Filium putat suis traditionibus esse subjectum.

Non enim lavant, etc. *BEDA*. Multa baptismata erant Judæorum, quæ non erant in lege, sed spiritualia prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de castigatione cordis et operis præcipiebant, dicentes: *Lavamini, mundi estote* (Isa. I), et: *Mundamini, qui fertis vasa Domini* (Isa. LII); illi de corpore solo lavando servabant. Frustra omnes Judæi lavant manus, et sua baptismata observant, quando contemnunt fonte Salvatoris ablui. Intelligentes ergo carnaliter illam salvationem prophetæ, servabant in manibus et corpore ablucendo illam præceptionem, et ideo statuerunt non nisi lotis manibus manducandum esse; ille autem respondens, ait illis:

Quare et vos transgredimini? etc. *BEDA*. Falsam calumniam vera responsione Dominus confutat, cum vos propter traditiones hominum, præcepta Domini contemnatis, quare discipulos meos arguendos creditis, quod seniorum jussa parvipendant, ut Dei scita custodiant, dum implendo spiritualiter ablutionem prophetæ, operum et cogitationum maculam deleant? *Nam Deus dixit*. In quo præceptum Domini traditione sua transgrediantur, ostendit: Deus præceperat in lege honorare patrem et matrem. Pharisei vero avaritiæ servientes, ut homines offerrent munera in templo, quæ in suos usus pervenirent, patrem honorandum, Deum esse muneribus venerandum interpretabantur, et ita carnales patres sub nomine pietatis esse postponendos dicebant. Et hoc est quod Deus dixit:

Honora patrem et matrem. Honor iste in Scripturis, non tantum in salutationibus et officiis deferendis, quantum in elemosyna et munerum collatione sentitur; unde Apostolus: *Honora viduas, quæ vere viduæ sunt* (I Tim. V). Hic honor donum intelligitur. Et alibi: *Presbyteri duplici honore sunt ho-*

sed etiam muneribus sunt donandi. *Qui autem maledixerit patri aut matri*, subtrahendo eis beneficia debita, *morte moriatur*. Vos autem dicitis filiis aliquorum parentum : O juvenes, vovete, quantumcunque sitis pauperes, oblationes de rebus. Et si non potestis pascere parentes, et Deo offerre, contemptis parentibus, res vestras Deo vovete : et si pater vester voluerit res vestras accipere, dicite, quia Deo vovistis eas. Et hoc est : Quicumque, id est quisquis vestrum, o juvenes, dixerit, id est dicere poterit, vel dicat patri vel matri, res vestras sumere volenti : O pater, munus quod est Deo ex me jam devotum, proderit tibi? admirando, id est, cederet in tuos usus? certe non debes sumere, ne sis reus sacrilegii. Vel ita : Munus quod ego offero Deo, et mihi et tibi proderit, et ideo non debes sumere res meas in tuos usus, sed pati ut Deo offeram; vel per eclipsin : Quicumque dixerit patri, etc. Subaudis, faciet Dei mandatum, vel complebit legem, vel erit dignus vita æterna, et sic propter istas persuasiones avaritiæ vestræ, juvenis ille non honorificabit patrem aut matrem. Irritum ergo fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras. Sequitur :

Et non honorificabit patrem suum, aut matrem. Quasi dicat : Vos tamen filiis persuasistis pessima, et quia hoc persuasistis, filius postea patrem aut matrem non honorificavit. Et ideo Dei mandatum de sustinendis parentibus fecistis irritum, propter traditionem vestram, vestræ scilicet avaritiæ servientes. *Hypocritæ*. Pessimi scilicet simulatores, qui simulatis quod non estis, more personæ theatrialis, bene et convenienter moribus vestris prophetavit Isaias de vobis, dicens : *Populus hic labiis me honorat (Isa. xxix)*, etc. Prævidit quidem Isaias simulationem Judæorum, quod in dolo repugnarent Evangelio. Honorabat etiam labiis eum, dum dicebat : *Magister, scimus quia verax es (Matth. xxii)*, etc. Vel etiam commendando exteriorem munditiam, illum honorabat; sed dum interiori quæ vera est carebat, cor eorum longe erat, et ille talis honor inutilis est eis. Unde sequitur : *Sine causa enim colunt me*, quia non habebunt mercedem cum veris doctoribus, docentes doctrinam et mandata hominum, contemptis præceptionibus divinis.

Et convocatis ad se turbis, ait eis : Audite, etc. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*. Nec etiam idolotythum, in quantum est Dei creatura, sed potius illud coinquinat, quod procedit de ore, id est verbum exprimens immunditiam et nequitiam suæ pravæ mentis; unde Augustinus : « Non timeo immunditiam obsonii, sed cupiditatis. »

Tunc accedentes discipuli ejus, etc. Phariseorum magna est religio in cibis, qui audito hoc verbo scandalizati sunt, id est indignati sunt. Scandalum quidem Græce, nos offendiculum vel ruinam, vel pedis impactionem possumus dicere; unde dicitur : *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis (Matth.*

ille respondens ait :

Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Plantatio ista doctores legis significat, cum sequacibus suis, qui Christum non habebant fundamentum, quare sunt eradicandi. Sequitur : *Simite illos*. Quasi dicat : Permittite eos suo libero arbitrio, ut eant secundum desideria cordis sui, quia irrevocabiles sunt. Unde Paulus : *Hæreticum hominem post primam et secundam correptionem devota (Tit. iii)*. Cæci sunt, id est luce mandatorum Dei privati pro traditionibus suis, et sunt duces cæcorum, qui non solum sibi prospiciunt, sed etiam alios in præcipitum trahunt errantes, et in errorem mittentes. *Respondens autem Petrus, ait : Edissere nobis parabolam istam*. Quod aperte dictum fuerat, Petrus parabolice dictum putat, et in verba manifesta mysticam quærit intelligentiam, unde corripitur a Domino, dum dicitur : *Adhuc et vos sine intellectu estis? Ex quo animadvertimus vitiosum esse auditorem, qui aut obscura manifeste, aut manifesta dicta obscure vult intelligere*. Dicit ergo : Siue intellectu estis, qui patetis mysticum quod est prædictum. Sequitur : *Non intelligitis quod omne quod intrat in os, etc*. Apertius insinuat, quod superius dixit, *Non quod in os intrat, etc*. Quod autem dixit, *de corde exeunt cogitationes malæ*. Notandum est quod principalis sedes animæ, non juxta Platonem in cerebro, sed juxta Christum in corde est. Sunt etiam arguendi hæc sententia, qui cogitationes a diabolo immitti putant, et non ex propria voluntate nasci. Diabolus enim adjutor et incentor malarum cogitationum potest esse, non auctor, quia nec interiora, nisi per quosdam habitus et gestus exteriores novit. Verbi gratia : Si pulchram mulierem vos crebro inspicere viderit, cor amoris jaculo vulneratum intelligit.

Et egressus inde Jesus, recessit in partes Tyri et Sidonis. Scribis et Phariseis relictis, intrat fines Tyri et Sidonis, ut filiam syrophœnissæ a dæmonio liberaret, ut per fidem gentilis femina Scribarum perfidiam argueret, significatos per hoc, quod relictis calumniatoribus post resurrectionem per prædicatores iret ad gentilitatem. Tyrus enim et Sidon civitates sunt gentium. Sequitur : *Et ecce mulier Chananæa, etc*. Hic videtur Marcus a Matthæo dissentire, dicit enim Matthæus quod mulier clamabat post apostolos, cum dicant : *Dimitte eam, quia clamat post nos*. Unde posse intelligi videtur, quia in via sequebatur eos, et omnia illa verba in via esse completa, quæ in hoc Evangelio leguntur. Marcus vero refert Christum in fines Tyri et Sidonis venisse, et tunc domum quamdam ingressum fuisse, et ibi Chananæam pro filia sua eum rogasse, et verba quæ sequuntur, ibi dicta fuisse. Quapropter intelligendum est, cum Christus in partes Tyri et Sidonis ingrederetur, Chananæam egressam fuisse, et clamavisse in via : *Miserere mei, Domine, et tunc*

berem cum silentio domum ingressos fuisse, deinceps discipulos pro ea rogasse, *dimitte eam*, etc. In aliis vero omnibus conveniunt. *Domine, miserere*, etc. Magna fides Chananæ hic notatur. Credit Deum, ubi vocat Dominum hominem, ubi filium David nominat. Credit, quia jam egressa est de finibus gentilitatis, id est de erroribus illius. Nihil ex merito postulat, sed solam Dei misericordiam efflagitat, cum dicit: *Miserere*. Non dicit: *Miserere filię*, sed *miserere mei*, quia dolor filię est matris; sed ut magis eum ad compassionem moveat, totum dolorem enarrat dicendo:

Filia mea male a dæmonio vexatur. Vulnere medico detegit, et qualitatem et magnitudinem morbi ostendit. Magnitudinem, cum dicit, male vexatur; qualitatem, cum subjungit, a dæmonio.

Qui non respondit ei verbum. Multæ causæ sunt quare non responderet, ut scilicet differendo et non respondendo, patientiam mulieris, et perseverantiam nobis ostenderet. Cum enim toties despecta esset, et etiam canibus comparata, tamen cum patientia et humilitate omnia libenter accepit. Ideo iterum non respondit, ut discipuli pro ea rogarent, ostendens per hoc necessarias esse preces eorum, vel sanctorum ad aliquid impetrandum. Non respondet, ne videretur esse contrarius suæ sententiæ, qua dixerat: *In viam gentium*, etc. Differt sanare, ut salutem gentium differendam post resurrectionem præfiguraret. Mulier enim Chananæ gentilium Ecclesiam significat, quæ egressa de finibus Tyri et Sidonis, id est de ritibus gentilitatis, quæ erat pondere peccatorum angustiata, et venatio diaboli. Tyrus enim *angustia*, Sidon vero *venatio* interpretatur. Orat pro filia sua, id est, pro populis nondum credentibus, et a dæmonio vexatis. Differt autem mulierem audire, quæ erat figura gentilium, significans gentilium salutem differendam. Similiter sub persona hujus mulieris, fides, humilitas, patientia Ecclesiæ designantur: fides, qua credit posse salvari filiam; patientia, qua quoties contempta in precibus perseverat; humilitas, qua se non canibus, sed catellis comparat.

Et accedentes discipuli ejus, etc. Ecce divinum silentium effectum habet, quia Matthæus apostolus dicit: *Ipsæ respondens ait: Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel*. Primo ut prius prædicem Judæis, postea gentibus. Prius enim prædicatio offerenda erat Judæis, quibus facta erat promissio, deinceps cum esset repudiata ab eis, ad gentes transferenda. Dicitur ergo: Non sum missus in propria persona, et principaliter, nisi ad oves, Judæos. Sed tamen aliquando in præfiguratione conversionis gentium, aliquos eorum sub aliqua occasione curabat. *At illa*, etc. *Non est bonum*, etc. Filii sunt Judæi generati, et nutriti sub cultu unius Dei, per legem. Panis est Evangelium, miracula, et alia quæ ad salutem pertinent nostram. Non est ergo conveniens ut a filiis auferantur, et dentur gentibus,

vos gentes indigni estis ut vobis prædicem, et vobis faciam miracula. Hæc omnia dicit ut exploret fidem mulieris. At illa respondet: *Etiam, Domine*, id est, verum est. Domine, non est bonum ut dones nobis panem, nam micæ nobis sufficiunt. Et hoc est: Nam et catelli non edunt panem, sed micas, id est, reliquias dominorum, quasi dicat: Domini nostri sunt Judæi, qui sedent ad mensam Scripturarum. Nos non sumus digni sedere ad mensam, quia canes sumus, sed sub eis existentes, saltem aliquas reliquias vellemus habere, sicut est curatio filię meæ. Mystice canes, id est gentiles, comedunt micas, id est, interna mysteria, Judæi vero crustas, id est, figuras exteriores.

B *Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua; fiat tibi sicut petisti*. Magna prædicatur a Domino fides mulieris, quæ primum Salvatorem filium David, deinde Dominum vocat, extremo ut Deum adorat. Meruit ergo ut ei diceretur: *Fiat tibi sicut vis*. Quod puerum centurionis, et filiam Chananæ, non veniens ad domos eorum, sanat, significat gentes, ad quas non venit sanandas, per præsentiam corporis, sed per verbum suum. Quod ipsis rogantibus filia sanatur, intelligenda est Ecclesiæ persona, quæ sibi est mater et filia. Nam simul omnes, quibus constat Ecclesia, mater dicitur, singuli autem iidem filii ipsius appellantur. *Et sanata est filia ejus ex illa hora*. Propter humilem sermonemque fidelem, filiam deseruit dæmonium.

C ubi datur exemplum catechizandi et baptizandi infantibus, quia per fidem scilicet et confessionem parentum in baptismo liberantur a diabolo parvuli, qui nec dum per se capere, vel aliquid boni vel mali possunt facere. *Et cum transisset inde Jesus*. Exiens de finibus gentilium, venit in Judæam, quia, cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit (Rom. xi). Mystice autem mare, juxta quod venit Jesus, turbida et tumentia hujus sæculi volumina significat, in quibus pravi delectantur, quasi pisces in mari, sed illud mare factum est Galilææ, cum avitiis ad virtutes transmigrare cœperunt.

Et ascendens in montem, etc. Quia in montem ascendit, auditores suos ad altiora invitat. Dominus enim in monte, verbum est in alto. Notandum est quia ipse non stans, sed sedens loquitur, quia se humiliavit, ut nobis loqueretur. Non enim illum intelligerent homines in sua majestate fulgentem. Vel in monte dicitur sedere, quia in cœlestibus docuit sessionem, id est, requiem esse querendam.

Et accesserunt, etc. Cum enim se in mundo ita humiliaret, multi ad fidem illius conversi sunt. Multi sunt qui Deum non laudant, nec fidem confitentur. Cæci sunt qui non intelligunt viam vitæ, nec animadvertunt. Surdi sunt qui non obtemperant, quamvis intelligant. Claudii sunt qui præcepta partim implent, partim non implent. Vel qui valentes in carnali intellectu, claudicant in spirituali. Qui autem projiciunt eos ad pedes ejus, sunt do-

ctores Ecclesiæ, qui infideles humiliant sub pedibus Domini. Unde Zacharias : *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis* (Luc. 1).

Jesus autem convocatis discipulis, etc. Notandum est quod prius auferit debilitates, et postea cibatur, quia prius removenda sunt peccata, postea anima verbo Dei nutrienda et pascenda est. Convocat discipulos, et quod facturus est, enarrat, ut doceat magistros Ecclesiæ debere minoribus sua consilia communicare. Dicit itaque discipulis : *Miseretur turbæ*, etc. Miseretur ut homo, vult pascere ut Deus. Turba mystice triduo Deum exspectat, quia, quamvis sit in fide sanctæ Trinitatis, tamen pane verbi desiderat pasci. Miseretur autem, cum prædicatorum mittit. Vel triduo Dominum sustinere dicitur, quia jam in luce trinæ operationis bene posita est, id est, cogitationis, locutionis, et bonæ actionis. Et tamen in verbo divino enutriti et satiari desiderat.

Et non habent quod manducant, etc. Quasi dicat : Ideo necessarium est ut eos pascam doctrina cælesti, qui sine mea passione nihil possunt facere, qui non habent unde confortentur; et ideo *nolo eos dimittere jejunos* a cibo meæ prædicationis et admonitionis, *ne deficiant in via* hujus peregrinationis. Vel triduo sustinent me homines, hoc est, in præsentī vita, quæ tribus temporibus constat, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia. Quartum tempus restat in futuro, ubi erit dies sine nocte. In præsentī ergo Dominus exspectatur, donec ad quartum perveniatur.

Dicit ei : Unde nobis in deserto panes tanti, ut saturemus turbam tantam? Patet his verbis discipulos adhuc esse rudes, qui non recordantur quinque millia hominum quinque panibus esse satiata.

MYSTICE. Prædicatorum positi in deserto istius mundi, et videntes Ecclesiam magis ac magis dilatari quotidie, mirantur ubi tot sententiæ possunt inveniri unde tot millia possunt satiari. *Quot panes habetis?* Quærit non ignarus, sed docendo responsurus. *At illi responderunt : Septem, et paucos pisciculos.* Mystice Dominus respondet prædicatoribus suis, qui verbum prædicationis timent deficere. Quasi dicat : Vos miramini unde tot millia possunt satiari, sed nolite mirari, quia prædicationis Evangelii, et exempla beatorum virorum, satis sufficient ad eos reficiendos. Bene septem panes in mysterio Novi Testamenti ponuntur, in quo septiformis Spiritus sancti gratia plenius fidelibus cunctis et credenda revelatur, et credita datur. Neque hordeacei esse produntur, sicut illi quinque, de quibus sunt quinque millia hominum saturata, iterum sicut in lege vitale alimentum corporalibus sacramentis obtegetur. Hordei etenim medulla tenacissima palea tegitur. Pauci vero pisces significant alias scripturas, quas habemus, præter Novum Testamentum ad ædificationem nostram. Vel paucos fideles perfectos Novi Testamenti, qui de fluctibus hujus sæculi erepti, suo exemplo nos instruendo reficiunt, ne in via deficiamus. *Et præcepit turbæ, ut discumberent su-*

per terram, etc. Quia per scripturam Novi Testamenti non solum carnis desideria calcare, sed et facultates temporales, quæ per terram significantur, derelinquere præcipimur.

Et accipiens septem panes, gratias agens. Gratias agit, ut ostendat se congaudere de salute hominum, et nos ad agendas gratias informaret in temporalibus. *Panes fregit*, cum sacramenta figurarum aperuit, quibus nutriendus erat populus fidelium; *dedit discipulis, et discipuli populo*, quia per prædicatorum evangelica doctrina populo ministratur. *Et comederunt*, cum verbum divinum audierunt, et mente susceperunt. *Et saturati sunt*, quando audita opere compleverunt. *Et quod superfluit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas*, etc. Sportæ sunt prædicatorum, quia sportæ sunt de junco, et de foliis palmarum solent contexi. Juncus vero super aquas solet nasci. Palma vero victoribus datur. Juncis ergo vasis merito comparantur electi, qui radicem cordis in fontem vitæ collocant, ne a bonis operibus arescant.

Assimilantur et palmis, quia victores hujus mundi existunt. Septem fuisse memorantur, propter septiformem gratiam, qua complentur. Fragmenta subtilitatem mysteriorum Dei significant, quæ non potest capere populus, et ideo sportis traduntur, id est, doctoribus Ecclesiæ reservantur.

Erant autem, etc. Merito quatuor millia sunt hominum refectorum, propter quatuor partes mundi, de quibus collecti sunt. Vel per quatuor Evangelia, quibus refecti sunt. *Extra parvulos et mulieres*, etc. In quatuor millibus perfectos intelligimus, quia millenarius perfectus est numerus. Parvuli vero parvos in fide significant. Mulieres vero molles vitis effluentes designant, qui tamen prædicationem inter bonos recipiunt. Notandum est quia duæ passiones in Evangelio leguntur, una ad activos, altera ad contemplativos pertinet. In alia, quinque panes sub figura Veteris Testamenti, in quo licentia temporalium datur, ministrati sunt. In hac, septem panes sub figura Novi Testamenti, in quo præcipitur : *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus* (Math. xix), populo appositi sunt. Utraque refectio in monte est celebrata, quia utriusque Testamenti scriptura recte intellecta altitudinem nobis cælestium præceptorum mandat, et præmiorum. In alia, sederunt super fenum, in hac autem super terram. Fenum enim carnem et carnalia desideria significat, juxta illud : *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri* (Isa. xl). Terra vero temporalia bona exprimit. Præcipitur ergo activis ut fenum calcant, id est, desideria carnis. Contemplativis vero terram, id est terrenas facultates, relinquere, et conculcare præcipitur. Ibi quinque millia, hic quatuor pascuntur, quia activi quinque sensibus corporis subjacent, dum vacant exterioribus bonis. Contemplativi vero a temporalibus possessionibus denudati sunt, juxta hoc quod Evangelium præcipit, et ideo quatuor sunt, quasi doctrina quatuor

Evangeliorum resecti, vel quatuor principalibus virtutibus ornati.

Et dimissa turba ascendit in naviculam, et venit in fines Magedan, etc. Hic docet, quia prædicatores ministrato verbo vitæ populo, ipsi intra cubiculum cordis virtutum pomis debent refici. Unde merito in fines Magedan tendere dicuntur. Quæ poma vel nuncia interpretatur.

CAPUT XVI.

Et accesserunt ad eum Pharisei et Sadducei, quærentes signum de cælo, etc. Petebant enim tentando, ut more Eliæ ignem de sublimi venire, vel in similitudinem Samuelis tempore æstivo mugire tonitrua faceret, vel qui paucis panibus multos satiavit, nec [man?] in exemplum Moysi de cælo mitteret. Aliter enim non videretur esse perfectus, et a Deo missus, nisi signa de cælo ostenderet, quasi non possent et illa calumniari, et dicere ex occultis et variis aeris passionibus accidere.

At ille respondens, ait illis, etc. Increpat eos, qui cum videbantur legis doctores et prophetarum, vaticinio non potuerunt intelligere adventum Christi, et cum qualitatem temporis futuri ex signis præcedentibus cognoscerent, rem tam necessariam ex signis suis cognoscere negligebant. Et hoc est: Vos dicitis crastinum serenum fore, quia cælum rubicundum videtis facto vespere, et dicitis mane, Hodie erit tempestas, nam rutilat cælum triste, id est sol rubicundus apparet. Itaque faciem cæli cognovistis discernere, signa autem temporum adventus mei non potestis animadvertere. Mystice quidem vespere, in quo cælum rubicundum est, passionem Christi, qua proprio sanguine rubicundatus est, designat. Crastina vero serenitas, quæ vesperum subsequitur, lætitiâ Dominicæ resurrectionis insinuat. Unde David: *Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia (Psal. xxix)*. Quod vero dicendo subdit: Mane quidem dicitis, hodie erit tempestas, quia rutilat triste cælum, subtiliter edocet, post resurrectionis Dominicæ gaudium per mane designatum, subsequi tribulationes fidelium suorum, quibus etiam quodammodo potuit intelligi et prævideri iudicium universale futurum. *Generatio mala et adultera signum quærit, etc.* Mala erat in vitiis suis. Adultera, per infidelitatem a Christo recedens, qui verus sponsus est, et diabolo, quasi alieno viro adhærens. Generatio carnalis signum quærit de cælo, et juxta meritum illius signum de cælo non offertur. Qui enim cælestes fuerunt, signum de cælo meruerunt, sicut apostoli, qui transfigurationem in monte viderunt, et eum ascendentem in cælum aspexerunt. Eis autem qui eum interfectori erant, signum interfectionis ostendere voluit. Jonas enim Christum significat, qui simplicitate innocentis columbini erat. Jonas enim columba interpretatur. Nautæ significant Judæos, qui dederunt eum ceto et morti. Tempestas vero flatum immundorum spirituum designat. Cetus tertio die Jonam evomuit, et mors Christum tertio die vitæ reddidit. *Et relictis*

illis, abiit, etc. Nota quod non sicut in aliis locis legitur, *dimissis turbis abiit*, sed quia infidelitatis error insolentium animos obtinebat, non dimisit eos, sed reliquit. Per quod iterum significat se Judæos relinquere, et ad gentes transire. *Et cum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.* Quærat aliquis quomodo panes non habebant? qui statim impletis septem sportis ascenderunt in naviculam, et venerunt in fines Magedan, ubi quoque audiunt navigantes, quod cavere debeant a fermento Phariseorum. Sed Scriptura dicit: *Obliti sunt eos secum tollere.* Quod indicium est, quod modicam carnis curam haberent in reliquis, quibus ipsa reficiendi corporis necessitas, quæ naturaliter cunctis inest, intentione Dominici comitatus, et dulcedine veri panis, qui cum eis erat, mente exciderat. Qui dixit illis: *Intuemini, et cavete a fermento Phariseorum, etc.* Fermentum Phariseorum, est decreta legis divinæ traditionibus hominum postponere, vel etiam legem verbis prædicare, et factis impugnare, Dominum tentare, nec doctrinæ aut operibus ejus credere. Ab hujusmodi fermento præcepit eis cavere. *At illi cogitabant intra se dicentes, quia panes non accepimus;* ideo non vult ut de panibus eorum comedamus, et fortassis jejunantes deficiamus.

Jesus sciens hoc, dixit eis: Quid cogitatis inter vos? etc. Quasi dicat: Quare vos non intelligitis, quod aliquid mystice significatur per quinque panes et quinque millia, et per septem panes, et quatuor millia, et per duodecim cophinos et septem sportas, ut cum per panes doctrinæ spirituales significantur, per fermentum Phariseorum, traditiones eorum per-versas significari intelligatis?

Venit autem Jesus in partes Cæsariæ Philippi, etc. Quia mortem suam apostolis revelare volebat, prius in fide sua eos vult confirmare, ne audita infirmitate suæ passionis titubent. Confirmaturus ergo eos in fide, prius opinionem et errorem aliorum a mentibus eorum voluit remove. Veniens ergo in partes Cæsariæ Philippi, interrogat discipulos. Iste locus est, ubi Jordanis oritur ad radices Libani montis, ex Jor et Dan duobus fontibus. Ubi etiam Philippus frater Herodis exstruxit Cæsariam in honorem Tiberii Cæsaris, imitatus patrem suum Herodem, qui in honorem Augusti Cæsaris, Cæsariam appellavit illam, quæ prius turris Stratonis vocabatur. Sequitur:

Quem dicunt homines esse Filium hominis? Se vocat Filium hominis, et de se Filio hominis quærit, quem eum esse dicunt homines? Pulchre qui de Domino diversam sententiam ferunt, dicuntur homines. De apostolis autem dicit:

Vos autem, quem me esse dicitis? quasi a numero hominum eos segregans. Quasi dicat: Vos autem, qui non estis homines, sed filii Dei, et ideo dii, quem me esse dicitis? Propter humilitatem se vocat Filium hominis potius quam Filium Dei. Vel quia homines eum æstimabant Filium hominis, non Filium Dei.

Alii Joannem Baptistam, etc. Errare potuerunt in Eliam, et in Jeremiam, quomodo Herodes erravit in Joannem, dicens : Quem ego decollavi Joannem, ipse surrexit a mortuis, et virtutes in illo operantur (Marc. vi; Luc. ix). Respondens Petrus, quamvis eadem voluntas esset omnium apostolorum, tamen Petrus pro omnibus respondit : *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Complexus est omnia, quia naturam et nomen expressit, in quo summa virtutum est. Deum vivum appellat ad distinctionem falsorum deorum. Notandum est quia, cum Dominus assumptæ humanitatis humilitatem profiteretur, de se intimavit quod minus est, discipulus vero de eo intimat quod majus est. Dominus de se intimat quod factus est propter nos, discipulus vero, quia ipse est qui fecit nos. *Respondens autem Jesus, dixit ei, etc.* Quandoquidem tam perfecta fidei confessione polles, ego, cujus dicere facere est, dico tibi : O Simon, *beatus es, Simon dico, Bar-Jona, id est qui tali confessione ac pia simplicitate vocari debes filius columbæ, vel filius divinæ gratiæ, qui in specie columbæ dicitur super ipsum descendisse. Bar-Jona Syriace, Latine dicitur filius columbæ, quod nomen illi a Domino recte impositum est, quia columba multum simplex animal est, ac ipse prudenti ac pia simplicitate Dominum sequebatur, memor illius præcepti : Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Matth. x).* Filius quidem Spiritus sancti fuit ab eo tempore, quo ab ipso illuminatus gratiam divinæ cognitionis accepit; et quia una est voluntas, eademque operatio sanctæ Trinitatis, recte cum dixisset : *Beatus es Simon Bar-Jona, id est filius gratiæ spiritualis; protinus adjunxit, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est. Pater mittit Spiritum, Filius mittit Spiritum, Spiritus ubi vult spirat (Joan. iii), quia profecto una est voluntas, ut diximus, et operatio Patris et Filii, et Spiritus sancti, et propterea convenienter dicitur, quia Pater revelavit filio columbæ mysterium fidei, quod ei caro et sanguis revelare nequibant. Caro autem et sanguis recte intelliguntur paternum et maternum genus, vel homines sapientia carnali inflati, et columbinæ simplicitatis nescii, quales fuerunt illi, qui dicebant Christum Joannem vel Eliam. Vel certe per carnem et sanguinem Judæos proprie significat, quod ei non per doctrinam Phariseorum, sed per Dei gratiam revelatum est, Christum hominem esse Dei Filium. Unde Paulus : Continuo non acquievi carni et sanguini (Gal. i), Judæos designans. Sequitur :*

Ego dico tibi, quia tu es Petrus, etc. Non est intelligendum, tunc accepisse hoc nomen, sed potius tunc, quando dictum est : *Tu vocaberis Cephæ, quod interpretatur Petrus (Joan. i), ut eum Dominus postea hoc nomine appellaret dicens : Tu es Petrus, non dixit : Tu vocaberis Petrus; sed dixit : Jam es Petrus. Vel quando Andreas duxit Petrum fratrem suum videre Messiam, cum dixit Petro Dominus, vel cum dictum sit : Tu vocaberis Cephæ, quod interpretatur Petrus, possumus dicere, hoc nomen tunc*

A ei esse promissum, modo autem esse completum; et ideo tunc dictum est, tu vocaberis, modo autem tu es Petrus, ob fortitudinem fidei, et tuæ confessionis, Petrus dico, dictus a me petra.

Et super hanc petram, id est super me, ædificabo Ecclesiam meam. Quasi dicat : Sic es Petrus a me petra, ut tamen mihi reservetur fundamenti dignitas. Sed tu, cui ego ut amatori et confessori meo participium mei nominis dedi, super me fundamentum, mundos lapides ordinaabis, et reprobos removebis, et portæ inferi, id est peccata, vel hæretici, vel blandimenta, vel quælibet talia, non prævalent adversus eam Ecclesiam. Qui enim intimo amore cordis fidem Christi perceperit, facile quidquid extra ingruerit, vincet.

B Et tibi dabo claves regni cælorum, etc. Qui regem cælorum tanta devotione confessus est, merito collatis clavibus regni cælestis donatus est, ut omnibus constaret, quia absque fide et confessione nullus regnum cælorum posset intrare. Claves autem regni cælorum ipsam discernendi sententiam et potentiam nominat. Potentiam, qua liget vel solvat; discretionem, qua dignos vel indignos discernat. Qui enim aliquid indigne solvit vel ligat, ut ait Gregorius, a propria potestate se privat. Si scientiam discernendi habet, nec tamen potentiam suscepit ligandi atque solvendi, neminem ligat neque solvit. Si autem potestatem accepit, nec tamen bene discernit, si quem ligat vel solvit, quamvis in conspectu hominum, tamen in conspectu Dei, qui ligatur immerito vel solvitur, nec ligatus nec solutus habetur. Et ideo, quod sequitur, ita exponendum est : *Quoquocunque ligaveris, subaudi his clavibus, id est ex potentia et discretionem super terram, erit ligatum et in cælis, etc.* Notandum quod dicit, super terram. Non enim data est hominibus potestas ligandi vel solvendi mortuos, sed vivos. Mortuos enim solvendi vel ligandi potestas soli Deo reservata est. Unde dicitur : Deus, cui soli competit medicinam præstare post mortem. Ligare et solvere est super terram vivos excommunicare, vel absolvere. Qui autem mortuum absolveret, vel ligaret, non super terram, sed post terram hoc faceret. Notandum est quod hæc potestas non solum Petro data est, sed sicut Petrus unus pro omnibus respondit, sic in Petro omnibus hanc potestatem dedit. Unde post passionem dictum est : *Quorum remiseritis peccata (Joan. xx), etc.* Nec solis apostolis, sed etiam omnibus episcopis et presbyteris, hæc potestas concessa est. Sed ideo, quasi uni Petro eam concessit specialiter, ut ad unitatem nos irritaret. Ideo enim eum principem apostolorum instituit, ut Ecclesia quasi unum principalem vicarium Christi haberet, ad quem diversa Ecclesie membra recurrerent, si forte inter se dissentirent, quoniam si diversa essent capita in Ecclesia, unitatis vinculum rumperetur per diversa schismata.

Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, etc. Queritur cum in superiori missione præcepisset eis annuntiare, regnum cælorum appropia-

quare : appropinquo autem illa erat per adventum ejus : cur modo prohibeat ostendere eos, quia Jesus Christus est ipse? Responsio : Cum suæ passioni appropinquaret, sciens quia passio ejus scandalum in mentibus credentium generaret, voluit deinceps ante passionem se Christum non prædicari, ne noviter conversi ad fidem, videntes eum mori, retrorsum abeuntes pejus aberrarent. In missione vero non prohibuit, cum homines adhuc in fide posset confirmari. Exinde confirmatis animis apostolorum, in fide tandem passionem suam eis revelavit, sed eos per resurrectionis prænuntiationem confortavit. Littera satis patet. *Et assumens*, etc. Nimii ardoris erat Petrus in Dominum, et ita audita passione, ex affectu amantis eum separatim apprehensum increpat : separatim ideo, ne magistrum arguere videretur. *Qui conversus dixit Petro : Vade post me, Satana*, etc. Satanas interpretatur adversarius, sive contrarius : Quia contraria, inquit, loqueris voluntati meæ, debes adversarius appellari. Diabolo dictum est : *Vade, Satana (Matth. iv)*. Petro vero. *Vade post me, Satana*. Quasi dicat : Noli præcedere, insinuando quid debeam facere. Imo vade post me, id est, sequere me, et voluntatem meam addisce. Multi putant quod Petrus non sit correptus, sed adversarius spiritus, qui hoc dicere apostolo suggererat. Sed error apostolicus, et de pietatis affectu veniens, nunquam incentivum diaboli debet videri. *Scandatum mihi es*, id est me offendis, dum vis præire, quia non sapis ea quæ Dei sunt. Mea enim voluntatis est, et Patris, cujus veni facere voluntatem, ut pro hominum salute moriar; tu autem tantum considerans tuam voluntatem, non vis granum tritici in terram cadere, ut multum fructum afferat.

Tunc Jesus dixit discipulis, etc. Postquam discipulis mysterium suæ passionis et resurrectionis ostendit, hortatur eos ad suæ passionis exemplum, ut per patientiam idem recipiant præmium, dicens ita :

Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, etc. Quasi dicat : Ego patiar, et si quis vult venire post me, abneget se. Alibi, ubi dicitur : *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*, præcipimur abnegare nostra, hic autem nos præcipimur. Tunc autem nos ipsos abnegamus, cum vitam, quod per vetustatem fuimus, et ad hoc nitimur, quo per novitatem vocamur. Pensemus quomodo Paulus se abnegaverat, qui dicebat, *Vivo autem, jam non ego (Gal. ii)*. Exinctus quippe fuerat sævissimus ille persecutor, vivere cœpit ille pius prædicator. Si enim ipse esset, pius profecto non esset. Sed qui se vivere denegat, dicat unde est, quod sancta verba per doctrinam veritatis clamant, *vivit vero in me Christus (ibid.)*. Ac si aperte dicat : Ego quidem a me ipso exinctus sum, qui carnaliter non vivo; sed tamen essentialiter mortuus non sum, qui in Christo spiritualiter vivo. Dicat ergo

A Veritas, dicat : *Si quis vult me sequi, deneget semetipsum*, quia nisi quis a semetipso deficiat, ad eum qui super ipsum est, non appropinquat, nec valet apprehendere quod ultra ipsum est, si nescierit mactare quod est, sed jam qui se a vitiis abnegat, exquirendæ sunt ei virtutes, in quibus crescat. Nam cum dictum est : *Si quis vult me sequi, deneget semetipsum*, protinus adjungitur :

Et tollat crucem suam, et sequatur me. Duobus etenim modis crux tollitur. Cum aut per abstinenciam affligitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Pensemus qualiter utroque modo Paulus suam crucem tulerat, qui ait : *Castigo corpus meum, et in servitatem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar (I Cor. ix)*.

B Ecce in afflictione corporis audivimus crucem carnis : nunc in compassione proximi audiamus crucem mentis. Ait enim : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. xi)*. Perfectus quippe prædicator, ut exemplum daret abstinenciæ, crucem portabat in corpore; et quia in se trahebat damna infirmitatis alienæ, crucem portabat in corde.

Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, etc. Ideo debet se abnegare, et crucem portare, quia qui voluerit vitam suam servare in mundo, si tempus fuerit martyrii, perdet eam, hoc est, vitam in futuro, quasi dicat : Qui vitam temporalem noluerit pro Christo perdere, non ambigat vitam æternam se amittere, et postea addit oppositum :

Qui autem perdiderit animam suam, id est destruxerit vitam temporalem, propter me, in futuro inveniet eam, non videlicet eandem, sed vitam pro vita, æternam pro momentanea. Hæc omnia de tempore persecutionis sunt intelligenda, quia quæ sequuntur temporibus pacis conveniunt, cum ait :

Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, etc. Notantur hic duo martyria, aliud in effusione sanguinis, quod evenit tempore persecutionis, aliud in mortificationis desideriis, quod in tempore pacis ad idem continuatur. Vere debet tollere crucem, omnia mala damna patiendo. Nam quid prodest homini habere prosperitatem in mundo, et temporalia bona obtinere et diligere, si per hoc patiatur detrimentum animæ? Melius est adversitates et damna pati in mundo, quam pœnam pati in inferno. Et hoc est : *Quid enim prodest*, etc.

Aut quam dabit, etc. Hoc duobus modis potest intelligi, *quam dabit homo commutationem pro anima?* id est, quam retributionem potest solvere Domino pro anima sua redempta et salvata? Certe non sunt condignæ passiones hujus temporis (Rom. viii), etc. Aut pro anima perdita in inferno, quæ commutatio, id est redemptio, potest dari? Certe si parentes totam pecuniam mundi darent pro anima damnati, nihil proficerent, quia Dominus dabit unicuique secundum quod meruit, non secundum merita parentum. Et hoc est : *Filius enim hominis, etc.*

Secundum priorem sententiam ita continuatur: Nulla retributio potest Christo solvi pro anima salvata, quia gloria tanta est, quod Filius cum angelis in gloria veniet. *Amen dico vobis*, etc. Voluit pius Magister aliquibus discipulorum suorum adhuc in terra degentibus, æternæ promissionis gaudia monstrare, quatenus et ipsi, qui vidissent, et omnes qui audire possent levius adversa præsentia tolerarent, reducto sæpius ad mentem futuræ retributionis munere quod expectarent. Et hoc innuit in his verbis, quasi dicat: Dixi quia *venturus est in gloria Patris*. Vultis autem scire quanta sit gloria? *Amen dico vobis*, quod *sunt quidam de hic stantibus*, id est Petrus, et Joannes, et Jacobus, *qui non gustabunt mortem donec videant Filium hominis in regno venientem*, id est apparentem in claritate, quam habiturus erat in regno, quod completum est in transfiguratione, de qua statim ait evangelista:

CAPUT XVII.

Et post dies sex, etc. Matthæus et Marcus dicunt, post dies sex hoc esse factum. Lucas vero post octo. Dicendum est ergo Matthæum et Marcum medios tantum dies posuisse, et primum et postremum non connumerasse, et ideo dicunt post dies sex, id est transactis sex diebus integris, qui futuri erant post illum diem, in quo hæc dicta sunt. Lucas vero primum et postremum cum mediis numerat; ad eandem ergo sententiam conveniunt. Merito post sex dies gloriam suam ostendit, et octavo die, quia post sex ætates mundi est futura resurrectio, et in octavo die, id est finito tempore mundi, quod per septem dies agitur, venturus est in ineffabili gloria sua. Tres assumpsit, ut fideles tantum, qui fide sanctæ Trinitatis imbuti sunt, in claritate futuræ resurrectionis assumendos significaret. Nomina etiam conveniunt. Unusquisque enim fidelis debet esse Petrus, id est *firmus in fide*. Postea Jacobus, id est *supplantator vitiorum*. Postea Joannes, id est *ascribens omnia gratiæ Dei* contra superbiam vitæ, quæ solet oriri ex virtutibus.

Et ducit illos in montem, etc. Significans illos qui resurrecturi sunt, ad gloriam, id est in cælum ascensos. Vel ideo in montem, ut doceat omnes qui hanc gratiam videre desiderant, non in infimis jacere voluptatibus, sed potius ad superna erigi, juxta illud: *Nostra conversatio in cælis est* (Philipp. III). *Seorsum* illos ideo ducit, ut per hoc significaret justos a malis in judicio separandos.

Et transfiguratus est. Non substantiam carnis amittendo, sed gloriam futuræ resurrectionis ostendendo. *Et resplenduit facies ejus sicut sol*, id est in exemplum futuræ claritatis, quam justi recipient sublatis impiis. Soli faciem suam comparavit, quia clarius in mundo nihil inveniri potuit. *Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*. Vestimenta Christi sanctos significant, de quibus Isaias: *Omnes his velut indumento vestieris* (Isa. XLIX). Vestimenta nivi comparantur, quia et candidi erant virtutibus, et omnis æstus vitiorum ab eis remotus est.

Vestimenta, secundum Marcum (Marc. IX), fuerunt splendida, *sicut nix*, qualia fullo super terram non potest candida facere, quia nemo est qui sine contagione alicujus peccati vivere possit super terram. Sed quod fullo, id est doctor animarum, sive aliquis munitor sui corporis eximius super terram non potest, Dominus in cælo faciet, mundans Ecclesiam, id est vestem suam, ab omni inquinamento hujus carnis ac spiritus. *Etece apparuit illis Moyses, et Elias, cum eo loquentes*. Moyses et Elias, quorum unum in cælum raptum legimus (IV Reg. II), alium mortuum, in majestate cum Deo, ut Lucas scribit (Luc. IX), futuram illis omnium sanctorum gloriam significant, qui scilicet tempore judicii, vel vivi sunt in carne reperiendi, vel olim gustata morte resuscitandi, et pariter cum illo sunt regnaturi, dicente Apostolo: *Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui vivimus* (I Thess. IV), etc. Moyses ergo et Elias, omnes cum Christo regnatos significant. Moyses mortuus, Elias vivus eos omnes, qui vivi inveniuntur. Aliter: Moyses et Elias, hoc est, legislator et prophetarum eximius apparent, et loquuntur cum Domino de passione et resurrectione ejus, ut ostendant ipsum esse, quem cuncta legis et prophetarum oracula promiserunt. Apparent autem non in infimis, sed in monte cum illo, qui nimirum soli illi qui mente desideria terrena transcendunt, majestatem sanctæ Scripturæ quæ in Domino est adimpleta, prospiciunt. Cum eo etiam loquebantur, quia referebant quod vera fuerunt verba prophetarum de adventu ipsius et salute hominum. Significant etiam duas regenerationes, quarum una est in baptismate, ubi anima resuscitatur. Altera est in resurrectione ubi caro resuscitabitur, de qua dicitur: *In regeneratione cum sederit Filius hominis* (Matth. XIX), etc. Moyses qui *aquaticus* interpretatur, resurrectionem baptismatis significat primam. Elias qui *sol* interpretatur, Elias enim Græce dicitur sol, regenerationem secundam significat, in qua justi fulgebunt sicut sol. Merito ergo duo viri tales apparuerunt, qui significant fideles primæ regenerationis participes, et secundam per eam expectantes.

Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine, bonum est, etc. Quia gustata cælesti dulcedine vilescunt infima, Petrus visa Domini et sanctorum majestate, solis his perpetuo vult adhærere, dicens: *Domine, bonum est nos hic esse*. O quanta felicitas est visionis Deitatis inter angelorum choros, si tantum transfigurata Christi humanitas, et duorum sanctorum societas, ad punctum visa delectet. Nesciebat Petrus, secundum alium evangelistam (Marc. IX), quid diceret, qui oblitus est regnum sanctis a Domino non alicubi terrarum, sed in cælis esse promissum, et qui in gloria cælesti tabernacula quærit, ubi nulla adversitatis aura est timenda, quia Deus omnipotens templum ejus est et agnus; sed in hoc tamen sciebat, quod dicit, *bonum est nos hic esse*, quia vere solum et perfectum hominis bo-

nerē. FULGENTIUS. Quod si Petrus videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, ut nunquam velit ab hujus intuitu secerni, quid putandum est de his qui divinitatem merebuntur videre? Et notandum quia in hoc etiam Petrus peccat, quod Dominum et servos parificat, dicens :

Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum. Simul etiam videndum quia responsonem Domini non meruit, eo quod imprudenter quæsit. Sed figuræ cujusdam rei mysterium accepit. Quæsit enim tabernaculum materiale, et umbraculum nubis accepit, ut discat in resurrectione mortuorum, non domorum tegmine, sed Spiritus sancti gloria sanctos protegēdos esse. Unde sequitur :

Adhuc eo loquente, etc. Et ecce vox, etc. Notandum est quia bene convenit mysterium secundæ regenerationis, cum mysterio primæ. In baptisate enim Christi, operatio totius Trinitatis ostensa est. Fuit enim Filius ibi incarnatus. Apparuit in specie columbæ Spiritus sanctus, et Pater in voce fuit ibi declaratus. In transfiguratione enim quæ sacramentum fuit secundæ regenerationis, similiter tota Trinitas apparuit, quia in voce Pater, in nube Spiritus, in carne Filius. Quæritur autem, quare ibi Spiritus in columba, hic autem, in nube declaratus est? Dona enim sua per species declarare solet. Innocentia enim in baptisate datur, quæ per avem simplicitatis designatur. Daturus est autem claritatem et refrigerium omnis voluptatis, et carnalis fomitis in resurrectione. In nube refrigerium : in fulgore nubis, claritas resurgentium corporum figuratur. Cum dicat, *ipsum audite*, concordat verbis Moysi, in quibus testimonium incarnationis Dominicæ ferens aiebat : *Prophetam vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris, tanquam me : ipsam audietis, juxta omnia quæ locutus fuerit vobis. Omnis autem anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe (Deut. xviii).* Quem ergo Moyses cum veniret in carne, audiendum ab omni anima, quæ salvari vellet prædixit; hunc jam venientem in carne, Deus Pater audiendum discipulis ostendit, et suum esse Filium cælesti voce signavit.

Et audientes discipuli, ceciderunt, etc. Triplicem vero ob causam terrentur, vel quia se errare cognoverant, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei Patris vocem audierant. Humana enim fragilitas conspectum majoris gloriæ ferre non potest. Toto itaque corpore et animo contremiscentes ad terram cadunt, quia quanto quis ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora delabitur, si mensuram suam ignoraverit. *Et accessit Jesus, etc.* Quia illi jacebant, et surgere non poterant, ipse clementer accedit et tangit, ut tactu membra timore debilitata solidentur; et verbo consolatur, dicens : *Surgite, nolite timere. — Levantes autem oculos, etc.* Ubi Filius cæpit designari,

emissa videretur. Videretur autem Jesus stantem ablata nube, et Moysen et Eliam evanuisse, quia, postquam legis et prophetarum umbra discessit, quæ velamento suo apostolos texerat, verum lumen Evangelii reperitur. Aliter : Cum fieret vox super Filium, inventus est ipse solus (*Luc. ix*), quia cum manifestaverit seipsum electis, erit Deus omnia in omnibus. Imo ipse cum suis unus per omnia Christus, id est, caput cum corpore splendet, propter quam unitatem dicitur : *Nemo ascendit in cælum (Joan. iii)*, etc. Notandum quod ad vocem Patris, Moyses in locum suum, Elias vero discessit in regionem suam.

B *Et descendantibus illis, etc.* Non vult hoc in populis prædicari, ne incredibile esset pro magnitudine rei, et post gloriam tantam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret.

Et interrogaverunt, etc. Tradiitio Pharisæorum est juxta Malachiam prophetam, qui est novissimus in duodecim, quod Elias veniat ante adventum Salvatoris, et reducat corda patrum ad filios, et filiorum ad patres, et restituet omnia in antiquum statum. Existimabant apostoli transformationem illam esse gloriæ ultimam, quam viderant in monte, et dicunt : Si jam venisti in gloria, quomodo præcursor non apparet? Maxime hoc dicunt, quia Eliam tam cito recessisse viderant. Et hoc est : *Quid ergo dicunt Scribæ, quod Eliam primum oportet venire?* Quando quidem videmus te jam in regno gloriæ tuæ, ubi est Elias qui debet præcedere? *At ille respondens, ait eis : Elias quidem venturus est, ut restauret omnia.* quæ Malachias prophetavit dicens : *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini (Mal. iv)*, etc. Ubi dicit, Elias venturus est, ostendit istum non esse secundum adventum, et sic remonet pravam opinionem eorum. *Dico autem, etc.* Quasi dicat : Non solum dixi Eliam venturum, ut probarem istum adventum non esse secundum, sed etiam ad comprobandum primum adventum dico Eliam jam venisse, sed non cognoverunt eum, nec amaverunt eum. Iste scilicet, qui venturus est in secundo Salvatoris adventu, juxta corporis fidem, jam venit in spiritu et virtute per Joannem, mei adventus primi præcursorem. *Et non cognoverunt eum, sed potius fecerunt in eo quæcunque voluerunt, et eum ad ultimum decollaverunt, Pharisæis consentientibus. Sic et Filius hominis passurus est ab eis.* Sicut enim in nece Joannis factio Pharisæorum consentit, ita et in occisionem Domini Herodes voluntatem suam junxit, quia indutum veste alba atque illusum, remisit ad Pilatum (*Luc. xxiii*). Et notandum quia Christus ab eis mortem passurus Filius hominis appellatur, quia Christo in carne passo divinitas impassibilis mansit.

Tunc intellexerunt discipuli, etc. Intellexerunt dico per indicium suæ passionis, de qua sæpe præ-

scris, quam completam viderant.

Et cum venisset ad turbam, etc. Loca ipsa rebus congruunt. In monte Dominus orat et transformatur coram discipulis, ostendens arcana suæ majestatis. In inferiora vero descendens, turbæ occursum excipitur, et miseros audit, castigat, docet, confortat. Sursum spiritualem vocem Patris perfectis pandit: deorsum spiritus malos ab his qui vexabantur, expellit. Pro qualitate enim meritorum, aliis ascendit, aliis descendit. Marcus hunc dicit surdum et mutum, quem Matthæus vocat lunaticum, non quod luna dæmonibus serviat, sed dæmon cursum lunæ observans, homines vexat, ut per creaturam infamet Creatorem. Typice quidem lunaticus est, qui per horarum momenta mutatur ad vitia, nec perstat in proposito, sed crescit et decrescit, et nunc in ignem libidinis fertur, quo corda adultèrantium succensa sunt, vel in ignem iræ, quo videntur alta petere, nunc in aquas voluptatis carnalis, quæ molliant et resolvant rebus mentes, de quibus aquis dicitur: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem (Cant. viii).*

Et obtuli eum, etc. Latenter hoc dicto accusat apostolos, cum possibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum fidem referatur, qui curandi sunt, dicente Domino: *Fiat tibi secundum fidem tuam (Matth. ix).* — *Respondens autem Jesus, dixit, etc.* Non quasi tædio superatus ac furibundus in hæc verba prorupit, qui ut agnus mitis est, sed quantum ad similitudinem medici, qui, si ægrotum videat contra sua præcepta gerentem, dicit: *Usquequo ad domum tuam accedam? usquequo artis meæ in te perdam industriam, me aliud jubente, et te aliud faciente? Ita igitur Dominus non homini iratus, sed vitio, ut per unum hominem et Judæos arguat infidelitatis, statim intulit: Afferte illum ad me. Et eum allatum increpavit Jesus, non dæmonium, ut ostenderet, peccato suo vel parentum suorum, immundo spiritui illum esse traditum; vel quod melius est, non puerum qui vim patiebatur, sed dæmonem qui inferebat, increpabat. Quia qui peccantem emendare desiderat, vitium utique arguendo et odiendo depellere, et hominem debet amando refovere. *Et exiit ab eo, etc.* Marcus de isto dicit (*Marc. ix*) quod, cum vidisset Dominum, statim spiritus turbavit eum, et elisus in terra volutabatur, et Domino jubente ut exeat, exclamat, et discerpens exit, quia sæpe, cum converti ad Dominum volumus post peccata, a diabolo impugnatur magis, ut vel odium virtutis incutiat, vel expulsionis suæ injuriam vindicet. Exiturus discerpit, et furenti clamore intuentes terruit, quia plerumque dum corde expellitur, acriores tentationes excitat, qui prius quietus possidebat. *Et curatus est puer ex illa hora, quia nullus prævalet morbus, ubi Omnipotentis intervenit manus.**

Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere eum? Dicit

tur intelligi, quia quando quis orans non exauditur, non est impossibilitas præstantis, sed culpa deprecantis.

Amen quippe dico vobis: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. Fidem perfectam grano sinapis comparat, quæ scilicet sit in facie humilis, et fervens in abscondito pectoris, vilis quidem passim intuentibus, nullarumque virium apparens, sed pressuris attritum, quid perfectionis in: tus gerat ostendens.

Notandum est etiam quod granum sinapis ad purgationem capitis saluberrime prodest. Nam si optime tritum et cribratum tepido et pingui mulso permisceas, et hoc jejunos contra solem calidum, vel in balneo gargarizes, omnem humorem noxium, etiamsi crassior fuerit, de capite purgat, et immimentium imbecillitatum pericula facit vitari. Sic perfecta fides tentationis pistillo probata, et ab omni superficie levium cogitationum cribro discretionis castigata, et perfectæ dilectionis melle dulcorata, omnes de corde quod est interioris hominis caput, vitiorum sentinas exhaurit, non solum ad præsens, sed etiam in futurum ne colligantur munit. Ad litteram veniamus.

Si habueritis fidem, dico existentem, sicut granum sinapis, id est quæ comparabilis est grano sinapis secundum naturam ipsius, si diceretis monti huic: Transi hinc, et transibit, realiter potest intelligi, sicut legitur beatus Benedictus lapidem hortam suum occupantem verbo transtulisse. Vel diceretis monti huic, id est diabolo: Transi hinc de isto obsessore corpore, et transibit in alium, vel in maris profundum.

Et nihil impossibile, etc. Id est nulla incommoditas erit insanabilis.

Hoc autem genus non ejicitur, nisi per orationem et jejunium. Dum docet apostolos, quomodo dæmonæquissimus debeat expelli, omnes ad vitam insinuat, ut scilicet noverimus graviora quæque vel hominum tentamenta jejuniis et orationibus esse superanda. Iram etiam Dei, cum in ultione nostrorum scelerum fuerit accensa, hoc singulari remedio posse placari. Jejunium autem generale est, non solum ab escis, sed etiam a cunctis illecebris carnis, imo ab omnium vitiorum passionibus abstinere: sicut et oratio generalis non in verbis solum est, verum etiam in omnibus, quæ in obsequium nostri conditoris fide devota gerimus, teste Apostolo: *Semper gaudete, sine intermissione orate (II Thess. iiii).* Hoc igitur genus dæmonii, id est ista voluptatum mutabilitas, non ejicitur, nisi per orationem, non tantum verborum, sed etiam devotionis, et jejunium, non tantum cibi, sed et vitii.

Conversantibus in Galilæa, etc. Frequenter voluit Dominus passionem suam denuntiare, quia cognoverat eos per hoc multum esse conturbandos, sed

ctionem suam supponebat.

Et cum venisset Capharnaum, etc. Per Augustum Cæsarem facta est Judæa tributaria, unde Joseph et Maria in Bethlehem professi sunt solvendo tributa; ait enim Lucas: *Ascendit autem Joseph in Bethlehem, ut profiteretur cum Maria desponsata (Luc. 11)*. Quæritur ergo tributum a Domino; et, quia nutritus est Nazareth, quod est oppidum Galilææ, urbi Capharnaum subjacens, ideo cum venisset in majorem civitatem, ibi tributum ab eo postulatum est. Sed signorum magnitudine, non audent ipsum petere, sed conveniunt discipulos malitiose investigando, utrum tributum solverent an non.

Magister vester non solvit didragma? etc. Et Petrus respondit: *Etiā, ita est quod non solvit.* Et cum Petrus intrasset in domum, voluit Petrus Domino intimare, quod Herodiani peterent tributum, sed Dominus prævenit eum, dicens: *Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis an ab alienis?* etc. Christus Filius erat regis omnipotentis, et ex David stirpe genitus, ergo quia filius regis erat, non debebat tributa, sed quia exemplum omnis humilitatis ostendere volebat, ne homines scandalizaret, maluit tributum solvere, sed noluit solvere de communi, docens moraliter, ut nemo de communitate fratrum, sed quod proprietati suæ pertinet, expendat. Misit ergo ad mare. Miranda est præscientia Domini Salvatoris, et magnitudo virtutum Christi. Præscientia, quod noverat staterem in ore piscis. Magnitudo virtutis, si ad verbum illius creatus est stater, ut quod futurum erat, ipse fecerit loquendo. Consuetudo enim erat ut unusquisque pro se didragma redderet. Stater vero pondus est duorum didragmatum. Aliquid tamen mystici in hac re potest intelligi. Piscis est Christus. Mare mundus. Hamus mors. Christus gerebat pretium nostræ redemptionis. Quod autem pretium in ore piscis inventum est, significat redemptionem nostram ore Christi prænuntiatam esse hominibus. Datur pro Christo et pro Petro, sed diversis modis. Petrus gerit hic personam Ecclesiæ. Christus solvit pretium pro se, quia passio sua fuit sibi pretium exaltationis, juxta illud: *Propterea exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, etc. (Philipp. 11)*. Et pro Petro, id est pro Ecclesia, ut eam a captivitate liberaret.

CAPUT XVIII.

In illa hora accesserunt, etc. Quia solverat Christus tributum pro solo Petro, indignati alii et putantes Petrum præferri, quæritur igitur *quis sit major in regno cælorum?* volens superbiam eorum contundere, proponit exemplum humilitatis, ne alii aliis velint præferri. Et ideo statuit in melio puerum, ut innocentiam parvuli, quam ex natura habebat, et industria et virtute imitentur. Multi dicunt illum parvulum fuisse sanctum Martialem Lemovicensem. Multi etiam hoc credunt dictum esse de scipso, qui puer erat malitia et non ætate, et verus humilis, qui

tera sic legitur: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, etc.*, ab hac elatione et indignatione, in qua nunc estis, *et efficiamini ita innocentes et humiles per virtutem, sicut parvuli sunt per ætatem, non intrabitis in regnum cælorum.*

Quicumque autem humiliaverit se, etc. Quandoquidem aliter non intratur, ergo *quicumque humiliaverit se, sicut parvulus iste*, qui videns pulchram mulierem, non delectatur, qui non aliud cogitat, et aliud loquitur, intrabit in regnum cælorum. Et quanto humilior erit, tanto major efficietur.

Et qui susceperit unum parvulum, etc. Quia apostoli de ambitione invicem murmurantes, per exemplum suum infirmos et simplices ad ambitionem possent incitare, ideo præcipit suscipi infirmos, et scandalizantibus eos pœnam comminatur. Et hoc est: *Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, attrahendo ad eruditionem dulciter juxta Apostolum, Suscipite infirmos (1 Thess. v), me suscipit; vel qui susceperit hospitando, benefaciendo, me suscipit.*

Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, vel male instruendo, vel malo exemplo, sicut vos modo facitis, qui malo exemplo ambitionis vestræ alios corrumpitis, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur, etc. Ad litteram sic exponitur: Hæc pœna turpissima erat, et erat criminorum, quasi dicat: *Expedit, hoc est, melius esset ei tam turpissima morte perire, quam fratrem scandalizare, quia fratrem scandalizare, peccatum est, mori vero non est peccatum.* Vel aliter: Sæculares homines dicuntur esse dediti rotæ hujus mundi, juxta illud: *In circuitu impii ambulat (Psal. 11)*. Per molam ergo asinariam sæcularis vitæ circuitus, et labor exprimitur: et per profundum maris, extrema damnatio designatur. Dicit ergo: *Melius esset alicui contemplativo, ut volveret molam asinorum, id est sæcularis esset, volvens sollicitudinem mundanorum, et per hoc demergeretur in profundum inferni, quam esset contemplativus scandalizans fratres suos, levior enim pœna esset sibi in inferno.* Vel aliter: In Scripturis asinus figuram gentilis populi designat, qui est alligatus ad molam, hoc est, ad lapideos deos, quos cæcis oculis frequenti errore circumeunt, et sic in profundum inferni demergitur. Ac si diceret: *Melius esset ei quod esset gentilis, ligatus ad lapideos deos, et periret in inferno, quam esset fidelis scandalizans fratres suos.* Melius est enim non cognoscere veritatem, quam post agnitam retro ire.

Væ mundo a scandalis. Ideo expedit ei ut suspendatur mola asinaria, id est ut esset gentilis vel sæcularis, quia maximum væ erit mundo, id est hominibus, a scandalis, id est propter scandala, quæ ipse infert fratribus.

Necesse est enim, etc. Quasi aliquis quæreret: *Erunt in mundo scandala?* erunt utique, quia sunt necessaria, ut qui probati sunt, per hoc manifesti fiant, sed

scandalizati. Et hoc est : *Verumtamen, vae homini, per quem scandalum venit.* — *Si autem manus tua, etc.* Præcepit superius, ne credentes scandalizarent alios; nunc vero docet quantum debeamus cavere ab eis qui scandalizant nos, dicens ita : Si quis tibi adeo conjunctus est, ut manus tua, cujus opus et auxilium tibi necessarium est, vel ut pes, cujus discursione vel dispensatione indigeas, possit vocari, et tamen lædat te aliquo modo in causa animæ, excludas illum a tua societate potius quam cum illo percas in gehennali igne.

Bonum est tibi, etc. Væ : ne scandalizaveris in fide, omnem affectum amicorum debes abrumpere, quia *bonum est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum*, id est contentum uno pede, id est propria discursione, et carere discursione proximi, *quam habentem duas manus*, id est duos cooperatores, id est te et amicum, *vel duos pedes*, id est duos discursores, *mitti in ignem gehennæ*. Similiter lege de oculo. Oculum vocat aliquem provisorem suum. *Videte*. Quasi dicat : Quia tantum malum provenit ex scandalizandis fratribus, dico *videte, ne contemnatis unum de pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum, etc.* Ideo non sunt contemnendi, quia adeo chari sunt Deo, quia angeli sunt eis deputati ad custodiam, quod innuit, cum dicit :

Dico enim vobis, quia angeli eorum vident faciem, etc. Nota quia, quamvis mittantur angeli, tamen vident Patrem. Hoc ideo evenit, quia Deus ubique est, et juxta ipsum currunt. Venit enim alia causa, quare non sunt contemnendi, quia ego adeo dilexi eos, quod veni salvare eos.

Quid vobis videtur, etc. Ostendit per quamdam similitudinem quod Deus omnes venit salvare homines qui perierant. Ipse est pastor, qui habet centum oves. Centum oves, sunt ordines angelorum et hominum in sua perfectione perseverantes : una erravit, quando homo peccavit, et dum minutus est numerus, factus est imperfectus. Deseruit Christus nonaginta novem in montibus, hoc est, in cœlestibus, quando *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1)*. Ovem invenit, quando hominem restauravit, et super eam inventam majus gaudium est in cœlo, quam supra nonaginta novem, quia major gloria et major materia laudis fuit ei in restauratione hominum, quam in creatione angelorum. Mirabiliter enim homines creavit, sed mirabilius reformavit. Nihil enim fuit mirabilius, quam quod *Filius Dei exinanivit se, formam servi accipiens, et humiliavit se usque ad mortem (Philipp. 2)*. Vel aliter : Ovis perdita significat tantum peccatores qui per pœnitentiam reconciliantur Deo, quam juxta alium evangelistam humeris suis reportavit (*Luc. xv*), quia se humiliando tales erexit. Ideo autem illas nonaginta novem dixit, quas in montibus dereliquit, quia superbos significant, tanquam tumorem vel solitudinem gerentes in animo, dum solos volunt videri se, quibus etiam ad perfectionem unitas

biam divellitur, suæ potestatis esse cupiens, non sequitur unum quod Deus est. Ideo nonaginta novem ovibus earum significatione de se præsumentes, peccatoribus ad salutem redeuntibus se præponunt. Et cum invenerit peccatorem, gaudebit super eum, id est, facit gaudere suos magis quam supra nonaginta novem, id est quam supra falsos justos. In Luca vero scriptum est : *Quia majus gaudium est super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justos, qui non indigent pœnitentia (Luc. xv)*, quia, ut quotidie experimur, qui illicita commiserunt, in rebus licitis sæpe sibi usum præbent, et ad cœlestia anxie non anhelant, et quia securi sunt, ad bona agenda pigri remanent. Econtra autem peccator plerumque facit majus gaudium de eo, quam de stante justo, uti dux in prælio plus eum militem diligit, qui post fugam reversus hostem fortiter premit, quam eum qui nunquam fugit, nec unquam fortiter egit. Sed quidam sunt justi, de quibus tantum gaudium est, ut eis nullus pœnitens præponi possit, qui, etsi non sunt malorum conscii, tamen licita despiciunt, et in omnibus se humiliant. Quantum ergo gaudium est, si humiliter plangit justus, cum gaudium sit, si quod male gessit, damnat injustus. *Sic non est voluntas, etc.* Redit ad superius propositum, de quo dixerat : *Videte, ne contemnatis, etc.* Docens idcirco parabolam istam propositam, ut pusillum non contemnant. Quod autem dicit, *non est voluntas Patris, ut pereat aliquis*, nota nullum perire Patris voluntate. *Si autem peccaverit in te frater tuus, etc.* Quasi dicat : Noli contemnere pusillum, sed si peccaverit in te, faciendo tibi injuriam, labora adeo de salute illius, quod prius incorripas per te, postea per alios, deinde per totam ecclesiam, denique per excommunicationem, non tam cupidus vindictæ, quam correctionis fraternæ. Quidam volunt hoc intelligere de omni peccato, non tantum de injuria, et dicitur ita : *Si peccaverit frater tuus in te*, id est publice : omne enim publicum peccatum contra unumquemque dicitur fieri : quia publice peccans, proximum suum corrumpit : corrige privatim, ne potius videaris alieni criminis proditor, quam corrector. Si autem nec sic corrigi voluerit, vel dixerit non esse peccatum, adhibe alios tecum, ut coram multis erubescat, vel præbent illud esse peccatum. Si autem nec sic corrigi voluerit, dic toti ecclesiæ, ut majorem erubescantiam patiat. Post hæc omnia, sequitur excommunicatio, quæ tantum fieri debet per os Ecclesiæ, id est per sacerdotem. Sacerdote enim excommunicante, totum corpus Ecclesiæ operatur. *Amen dico vobis, etc.* Et ne aliquis superbus excommunicationem contemneret, dicens : Si me contemnis, et ego te contemno ; si me condemnas, et ego te contemno, propterea confirmat sententiam excommunicationis, dicens : *Quæcunque alligaveritis, etc.* Et non solum de excommunicatione, sed etiam de omni petitione, quæ fiet a consentientibus in unitate Ecclesiæ dat confirmationem, dicens : *Iterum dico*

ram, vel pœnitentem recipiendo, vel superbum abjiciendo, vel *de alia re, quam petierint*, quæ non sit contraria unitati Ecclesiæ, *fiet illis a Patre meo, qui in cælis est*. Non vacat, quod dicit, *qui in cælis est*. Per hoc enim ostendit eum super omnia esse, et per hoc complere posse. Vel in sanctis est, quod valet ad probandum, quod revera flet illis, quidquid petierint quod dignum sit, quia illum in se habent, a quo petunt.

Ebi enim sunt duo, etc. Quasi dicat : Ideo rata est sententia consentientium, quia Deus habitat cum eis.

Tunc accedens Petrus, etc. Dixit superius, ut frater fratrem corripere : modo quærit Petrus, si frater correptus pœniteat, quoties ei dimittatur? et visum est ei satis sufficere septenam dimissionem. Et ideo quærit utrum dimittat usque septies? Hoc autem intelligitur dupliciter, vel de injuria, vel de omni peccato, secundum duplicem supradictam sententiam, ut dicatur : *Si peccaverit frater meus in me*, faciendo mihi injuriam, vel in contumeliis, vel in damno, *dimittam ei usque septies*? Vel de omni peccato sic intelligitur, vel legitur. Petrus gerit hic personam Ecclesiæ, et dicit : Si frater meus peccaverit in me, id est Ecclesiam, scilicet, si peccat criminaliter, quia qui peccat criminaliter, peccat in Ecclesiam, a qua meretur separari per criminalia, dimittam usque septies? Hoc autem ita exponitur contra illos, qui volunt unam tantum pœnitentiam in Ecclesia.

Dicit illi Jesus : Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies, etc. Hieronymus ita exponit hunc numerum, ut dicatur quadringentis nonaginta vicibus, ut videlicet toties peccanti dimittere præcipiatur in die, quoties ille in die peccare non posset. Augustinus vero sic accipit, septuagies septies, id est septuaginta et septem vicibus, et per hunc numerum omnem transgressionem intelligens. Numerus enim ille conficitur ex undenario et septenario. Septies enim undecim sunt septuaginta et septem. Undenarius enim transgressionem significat, quia transcendit denarium, per quem Decalogus intelligitur. Septenarius vero universitatem designat, quia universum mundi tempus continet. Præcipit ergo dimittere septuagies septies, id est universam transgressionem. Sed sequens parabola innuere videtur quod hæc supradicta non de quolibet peccato, sed de injuria tantum sit intelligenda.

Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, etc. Ostendit per quamdam similitudinem, condonandum esse fratribus, et nisi condonetur, quod periculum sequatur. Morem sequitur Syrorum, et maxime Palæstinarum, qui ad omnem sermonem suum parabolas jungunt, ut quod simplex præceptum teneri non potest ab auditoribus, similitudine exempli teneatur. Littera satis patet, sed sententia terribilis est, cum dicit : *Sic et Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris*. Si enim parva fratribus non di-

etiam illum a nobis exigitur, pro jam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Cautè tamen intuendum est, quod non passim peccata dimittere, sed pœnitentiam agenti jubemur, et primo quidem ubi dictum est, peccantem misericorditer increpare, ut sit, cui postmodum juste debeamus dimittere. Mystice quidem ille unus, qui debebat decem millia talenta, populum designat Judaicum, quia reus multarum transgressionum legis, expletionem debuit Decalogi, sed cum non haberet unde redderet, scilicet cum viribus suis explere Decalogum non posset, jussit eum Dominus venundari, id est justo judicio permisit servum malignorum spirituum fieri, et jussit vendi uxorem, et filios, et omnia quæ habebat, et reddi, id est jussit pro cupiditate et operibus, quasi pro uxore et filiis pœnas solvere.

Procidens autem servus ille, etc. Cum sponte nollet malus, coactus pœnitens orabat eum dicens :

Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Id est peccatis meis parce, et omnia reddam tibi, id est, persolvam credendo et pœnitendo, quæ deliqui præcepta tua transgrediendo. *Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei*, quia Dominus misericors, scilicet non solum captivitatem Judaicam, qua quasi captivi tenebantur absolvit, sed etiam veniam omnium peccatorum promisit se dare, si vellent incepto persistere. Vel aliter. Dimisit eum, quia pondere carnalium observationum absolvit, et dimisit, quando priores transgressionem condonavit.

Egressus autem servus, etc. Id est ille supradictus de captivitate liberatus, vel ad libertatem fidei promotus, *invonit unum de conserris suis*, gentilem scilicet populum, *qui debebat ei centum denarios*, id est recognoscere sibi ab eo salutem præstitam, vel præstandam, *et tenens suffocabat eum*, quasi sibi debitorem, et dicens gratiam Christi non esse sufficientem ad salutem, carnales observantias non modo persuasionibus, sed etiam tormentis exigebat gravioribus, et dicebat : *Redde quod debes*, id est observantias carnales observa. At ille humilis adorabat dicens : *Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi*, adimplebo spiritualiter quidquid lex præcipit. *Ille autem noluit*, id est carnalis spiritualia recusavit, *sed potius abiit*, id est a spirituali intellectu recessit, *et misit illum in carcerem*, id est arctam tribulationem, *donec redderet debitum*, id est donec legem carnaliter impleret, quod videbatur illi, ut quod deberet. *Videntes autem conservi ejus*, scilicet prædicatores Evangelii, *quæ fiebant*, persecutionem Christianæ Ecclesiæ a Judæis illatam, *contristati sunt, et compatiendo venerunt et narraverunt domino suo*, implorantes auxilium contra dolum persecutorum.

Tunc vocavit illum, etc. Vocatio hæc intus est in conscientia. *Et dixit : Serve nequam, omne debitum*, id est omnes legis prævaricationes, quibus mihi pœnas solvere debuisti, *quia in angustiis rogasti me*,

sequeris, et ingratus de justitia præsumes, spernis gentes, judicans illas in Christo societate indignas.

Nonne ergo oportuit et te misereri, cum tui miseratus sum? Tunc iratus Dominus ejus, etc. Juxta animadversionem tradidit eum tortoribus, qui possint intelligi Romani principes, Titus et Vespasianus, vel tartarei ministri, quibus tandem tradendi sunt Judæi. Tradidit dico, quosque universum redderet debitum, id est quoadusque spiritualiter intelligeret Decalogum, vel quoadusque solveret pœnas, patiendo semper, id est nunquam a pœnis cessando.

CAPUT XIX.

Et factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, etc. Postquam evangelista narravit ea quæ fecit et docuit in Galilæa, accedit ad ea quæ fecit, et docuit, et passus est in Judæa. Transitus iste significat Christum transmigraturum per fidem in fine sæculi ad Judæos, et primum trans Jordanem ad orientem. Post citra Jordanem, quando venit Jericho et Jerusalem. Nam cum omnis Judæorum provincia generaliter ad distinctionem aliarum gentium Judæa dicta sit, tamen specialiter meridiana ejus plaga appellatur Judæa, ad distinctionem Samariæ, Galilææ, Decapolis, et cæterarum in eadem provincia regionum.

Et secutæ sunt eum turbæ, etc. Quia in fine sæculi, quando omnis Israel salvus erit, multi convertentur ad fidem, quos a peccatis suis sanabit.

Et accesserunt ad eum Pharisei, etc. Turbæ accedunt ut doceantur et saentur: Pharisei vero, ut doctorem veritatis decipere conentur: hos devotio pietatis, illos adduxit stimulus livoris. Interrogant ergo, si licet dimittere uxorem ex qualibet causa? ut cornuto capiatur syllogismo. Quamcunque enim partem elegerit, concludere parant illi. Si enim dixerit dimittendam esse, et aliam ducendam, prædicator pudicitie jam contraria pudicitie videtur docere. Si autem responderit, non propter omnem causam debere dimitti, tenebitur reus mandati, et dicetur facere adversus legem Moysi. Sed responsionem temperat, ut decipula transeat, quia sanctam Scripturam adducit in testimonium, et naturalem legem, et primam Dei sententiam secundæ opponens, quæ non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est. Et hoc est: Qui respondens ait eis: Non legis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? Non dicit feminas, sed feminam, multiplicationem conjugii excludens, et ad idem adhuc confirmandum dicit. Propter hoc quidem, id est propter hanc unam conjunctionem, dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, non uxoribus. Et erunt duo in carne una, non tres, id est in carnali copula. Itaque quia unum facit carnalis conjunctio, jam non sunt duo, sed una caro, quod facit conjunctio carnalis.

Quod ergo conjunxit Deus, faciendo unam carnem, homo non separet. Si conjugia sunt legitima, tunc

Legitima vero homo non potest separare, sed Deus potest. Fiunt enim aliquando propter Deum continentes, ut alter monachus, alter monacha efficiantur.

Dicunt illi: Quid ergo Moyses, etc. Cum Deus respondisset verba auctoritatis, auctoritati opponunt, cum non possunt personæ opponere, quasi dicant: Quandoquidem hoc Deus præcepit in principio, quare ergo Moyses postea præcepit mutari conjugia, et dare libellum repudii in signum derelictionis? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, etc. Moyses non præcepit dimittere uxores, sed permisit. Permissio enim fuit, non præceptum, et hoc propter duritiam cordis vestri. Videbat enim tantam duritiam cordis in Judæis Moyses, quod, cum propter aliquam causam uxores odio haberent, si non liceret dimittere, interficerent. Permisit ergo, quod levius erat, ut gravius vitaretur. Ab initio autem non fuit sic. Id est, sic non habuit lex naturalis. Dico autem vobis. Servus coactus infirmitate hominum præcipit, sed ego Dominus et magister dico et præcipio vobis, ut veterem hominem exuatis, et præcepta novæ legis teneatis. Dico enim vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi propter fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur. Sola fornicatio est causa separationis. Postquam enim mulier, quæ est viro juncta, et una erat in carnali copula, in aliam carnem illam unitatem transmiserit, et fornicationem illam diviserit, non amittit quidem vinculum conjugii, sed meretur non amplius carnaliter cum viro suo copulari, qui contra copulationem peccavit. Et quia vinculum conjugii remanet, ideo addit: Et qui dimissam duxerit, mæchatur. Accipientem terræ, quia adultera non timet opprobrium. Similiter de viro intelligendum est, nec tamen prohibetur reconciliari viro post separationem.

Dicunt ei discipuli: Si ita est causa cum uxore, id est, si tali vinculo constrictus est cum ea, ut non possit eam dimittere, tunc non expedit nubere, id est bonum est continere. Qui dixit: Non omnes capiunt verbum istud. Id est non omnes servant verbum istud, quod bonum sit continere. Non dixit, non possunt capere, id est servare, quia bene possent, si vellet vincere carnis infirmitatem. Sed dixit, non omnes capiunt, id est non continent omnes, sed quibus datum est divina gratia. In his verbis ostendit, quia nisi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis valemus. Sunt enim eunuchi. Ideo dixi, quibus datum est. Bonum est continere, non enim omnibus bonum est continere. Sunt enim quidam eunuchi, qui a nativitate eunuchi sunt, qui videlicet frigide naturæ existentes, nihil libidinis appetunt. Sunt iterum alii, qui ab hominibus eunuchizati sunt, et his utrisque non est abstinentia virtus. Non enim et voluntate abstinent, sed ex coactione et necessitate. Et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum, illi videlicet, qui continentes sunt et

est continentia virtus.

Qui potest capere, capiat. Vox hortantis ad continentiam, quasi dicat : Qui potest capere, capiat hoc verbum, id est, abstinere, abstineat. *Tunc oblati*, etc. Cum Christus de continentibus loqueretur, oblati sunt ei pueri qui, quamvis non essent continentes virtute, tamen in figura verorum continentium, voluit in eis ostendere, quid in veris continentibus impletur. Imposuit enim eis manus, ut veris continentibus, et veris humilibus gratiam sui auxilii conferendam significaret, et eos sua benedictione et gratia dignos ostenderet. Et hoc est, quod modo ingreditur : *Tunc oblati sunt ei parvuli, ut eis manus imponeret et oraret.* Quasi dicat, ut manu et voce illis benediceret. *Discipuli autem increpabant eos.* B Non quod nolent eos manu et voce Salvatoris benedici, sed quia quasi adhuc rudes et simplices putarent Magistrum suum ad similitudinem reliquorum hominum lassari importunitate offerentium.

Jesus vero ait eis : Sinite parvulos venire ad me, etc. Significans per hoc, quod vere humiles et continentes ad Deum veniunt, et quia isti sunt figura verorum continentium; ideo addit:

Talium est regnum cælorum. Talium dixit, non istorum, ut ostenderet non ætatem regnare, sed mores, et his qui similes sunt pueris innocentia et simplicitate præmium repromitti, de quibus Apostolus : *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote* (I Cor. xiv). Nec erat causa quare removerentur. Si enim sancti fuerant futuri, cur vetant filios ad patrem venire? Si peccatores futuri sunt, quare sententia ante culpam datur? *Et accedens unus, ait illi*, etc. Audierat homo iste forsitan a Domino, tantum eos qui parvulis volunt esse similes, dignos introitu regni cælestis, et ideo certior cupiens esse non per parabolas, sed aperte postulat exponi, quibus meritis vitam æternam possit consequi. Notandum est quod secundum Hieronymum iste adolescens, et dives, et superbus erat. Alii dicunt non voto tentantis, sed dicentis interrogasse, cum dicat : *Magister bone*, etc. *Quid me interrogas de bono? Unus est bonus Deus*, etc. Increpat eum Dominus, quia putabat eum purum hominem, et non Deum, et ex se tantum bonum. Unde redarguit ita : *Quid me interrogas de bono?* subaudis magistro, id est quærendo a bono magistro. Quod ita sit intelligendum, docet alius evangelista, cum dicit : *Quid me dicis bonum?* (Marc. x.) Non sum ita bonus ut putas, id est ex me bonus, secundum hominem. Ex se enim bonus non est, nisi unus bonus, Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. *Si autem vis ad vitam ingredi*, etc. De mala interrogatione vituperat eum, ubi dixerat *Magister bone*, ad quæstionem vero sanam respondet, solvendo dicens : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Non dicit disce, sed serva; peritus enim erat in mandatis. *Dicit illi.* Quasi diceret : Quia multa sunt, ideo dicit. *Quæ? Jesus*

activa proponitur, quam cum asserat adolescens se complere, postea ad contemplativam hortatur, cum dicat :

Sis vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, etc. Perfectus enim omnia debet vendere, non ex parte, sicut Ananias fecit et Saphira (Act. v), et cum vendiderit, dare pauperibus. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas divitias, Salvatorem sequatur. Facilius enim sacculus contemnitur quam voluntas; et multi divitias relinquentes, Dominum non sequuntur. *Et cum audisset adolescens verbum, abiit tristis*, etc. Notandum quod ex diversis verbis hujus evangelii de adolescente, diversis modis sentitur. Cum enim superius dixisset : *Omnia hæc custodivi*, postea supponit Marcus : *Jesus autem intuitus eum, dilexit eum* (Marc. x). Ex his verbis contrahit Beda, eum non voto tentantis venisse. Dicit enim : Non est putandus homo iste vel voto tentantis venisse, ut quidam putavere Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus, cum se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter ut vixerit esse confessus, quia si mendacii aut simulationis noxa teneretur, nequaquam intuitus arcana cordis ejus diligere diceretur Jesus. Ista vero quæ sequuntur, *abiit tristis*, negat eum bonum fuisse. Unde Hieronymus ex voto eum tentantis asserit venisse. Et secundum hanc sententiam illa intuitio non fuit de præsentis, sed de sequenti, quia credendum est postea eum fuisse conversum. Cum autem de eo dicatur, *abiit tristis*, non est credendum bonam conscientiam eum habuisse, sed mentitum, quando se dilectionem proximi confessus est habuisse. Non enim vere diligebat proximum, qui doluit de hoc, quod sua dare proximis præcipiebatur. Unde accepta occasione, ait vix posse hominem salvari divitem.

Jesus autem dixit discipulis suis : Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum, etc. HILARIUS. Occasione hujus avari, habuit sermonem de avaro. Et notandum est quod dives hic accipitur, possidens divitias cum amore. Multi enim possident, qui non amant. Non dicit : Impossibile est intrare divitem in regno cælorum, sed difficile est. Quod enim impossibile est, omnino fieri non potest. Quod difficile est, cum labore potest. Potest etenim fieri, sed cum maximo labore, juvante Dei gratia, ut pecunias habentes, vel in pecuniis confidentes, exutis philargyriæ retinaculis, januam intrent regni cælestis. *Et iterum dico vobis : Facilius est camelum, etc.* Camelus iste est Christus, qui sponte humiliatus, infirmitatis nostræ onera sustulit. Acus est punctio, per quam angustia significantur passionis, qua passione, velut acu nostræ naturæ, quasi scissa vestimenta resarcire dignatus est, id est reparare post lapsum. Dicitur ergo : *Facilius est intrare camelum per foramen acus*, id est facilius est pati Christum pro dilectoribus mundanorum, quam

dilectores mundanorum ad Christum converti. Ali-
ter. Facilius est gentilem populum gibbo peccatorum
deformem, per angustam viam vitæ ingredi, quam
Judæum de multis gloriantem, et ad subcundum
leve onus Christi, se humiliare nolentem. Aliter di-
citur, quia Jerosolymis quædam porta erat, quæ
Foramen acus dicebatur, per quam camelus, non
nisi deposito onere et flexis genibus transire non
poterat, per quam significantur divites, non posse
intrare viam arctam, quæ ducit ad vitam, nisi divi-
tiis saltem non amando depositis, et sordibus pec-
catorum renuntiatis, et cordibus per humilitatem
contritis.

*Auditis autem his, discipuli mirabantur valde di-
centes : Quis ergo poterit salvus esse ?* Quo pertinet
hæc interrogatio, cum incomparabiliter major sit
turba pauperum, quæ perditis divitiis, poterat sal-
vari, nisi quia intellexerunt cunctos, qui divitias
amant, etsi non habeant in divitum numero com-
putari. *Aspiciens autem Jesus dixit, etc.* Nota quia
ipse aspectu suo reddit attentos. *Apud hominem hoc
impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt.*
Non ita accipiendum est, quod cupidi et super-
bi, qui nomine illius divitis sunt significati, in
regnum cælorum sint intraturi, cum suis cupiditati-
bus et superbia, sed possibile est Deo, ut per ver-
bum ejus, sicut etiam factum est et quotidie fieri
videmus, a cupiditate temporalium, ad claritatem
æternorum, et a perniciose superbia, ad humilitatem
saluberrimam convertantur. *Tunc respondens Petrus.*
Cum audiret Petrus, difficile esse divitem intrare in
regnum cælorum, voluit scire meritum divitias re-
linquentium, dicens ita : *Ecce nos reliquimus omnia.*
Grandis fiducia. Petrus piscator erat, dives non fue-
rat, cibos arte et manu quærebat, et tamen loquitur
confidenter dicens : *Dimisimus omnia, et quia non
sufficit tantum dimittere, adjungit quod perfectum
est : Et secuti sumus te, etc.* Fecimus quod jussisti,
quid ergo dabis nobis in præmium, vel quid præmii?
Multum reliquit, qui sibi nihil retinuit. Tantum
quisque mente possidet, quantum desiderat. Multo
ergo deserit, qui omnem cupiditatem postponit. Je-
sus autem dixit :

Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, etc.
Non dixit, qui reliquistis omnia. Hoc enim fecit. So-
crates, et multi alii philosophi, qui divitias contem-
pserunt, sed potius ait, *qui secuti estis me, quod
proprie est credentium.*

In regeneratione, etc. Duæ sunt regenerationes,
duæ adoptiones, duæ resurrectiones. Una regenera-
tio est, de qua dicitur : *Nisi quis renatus fuerit
ex aqua et Spiritu sancto (Joan. iii).* Altera de qua
nunc dicit. Prima iterum adoptio, de qua dicit
Apostolus : *Non accepistis spiritum servitutis in ti-
more, sed spiritum adoptionis filiorum (Rom. viii).*
Secunda, de qua idem Apostolus : *Ingemiscimus
adoptionem filiorum expectantes, redemptionem cor-
poris nostri (ibid.).* Quæ prima ; quæ vero secunda sit
resurrectio, satis patet.

*In regeneratione dico : Cum sederit filius homi-
nis in sede majestatis suæ, id est, cum ille qui in
forma servi apparuit, judiciariam exercebit pote-
statem, sedebitis et vos super sedes duodecim, etc.*
id est judicantes, quia vobis credentibus, illi cre-
dere noluerunt. Per duodecim sedes, universitas
judicantium ; per duodecim tribus, universitas judi-
catorum intelligitur, propter duas partes septena-
rii, per quem significatur plerumque universitas.
Quæ duæ partes, id est, et tria et quatuor, altera
per alteram partem multiplicata, duodecim faciunt.
Unusquisque enim fidelium, interiore et exteriori
homine, hoc septenario numero completur. In in-
teriori memoria, intellectu et voluntate. In exteriori
carne, humore, statu et calore, id est, frigido, sic-
co, humido, calido. Quicumque ergo talis per divi-
nam exstiterit gratiam, ut unum Deum qui Trini-
tas est, diligat ex toto corde, intellectu et volun-
tate, et omnes affectiones quadripartiti corporis per
prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem
noverit regere, et ut unum Deum qui trinus est, alii ut
similiter credant, et ut prudentes, justi, fortes et
temperantes sint, non cessant annuntiare, in hoc
septenario numero, et duodenario continetur. Alio-
quin cum in loco Judæ traditoris, Matthiam legimus
ordinatum (*Act. i*), apostolus Paulus qui plus omni-
bus laboravit, ubi sedeat, non habebit ad judicandum,
cum tamen ipse dicat : *Nescitis quoniam angelos ju-
dicabimus ? (I Cor. vi.)* De ipsis quoque judican-
dis simul causa est in hoc duodenario numero.
Non enim quia dictum est, *judicantes duodecim
tribus Israel*, alia tribus, id est, Levi, quæ teritiade-
cima est, ab eis judicanda non erit, si non ita ut
dictum est, intelligamus, vel alio modo compe-
tenter.

Et omnis qui reliquerit domum, etc. Non solum
ad apostolos supradicta sententia pertinere videtur:
ait, *omnis, etc.* Per fratres, sorores, patrem, ma-
trem, carnales affectus intelliguntur. Per agros,
omnes temporales divitiæ significantur.

Centuplum accipiet, etc. Quidam ex occasione
hujus sententiæ, Judaicam mille annorum fabulam,
post resurrectionem justorum dogmatizant, quando
omnia quæ propter Deum dimisimus, multiplici sunt
nobis fenore reddenda, insuper et vita æterna do-
manda. Nec vident inepti, quod etsi in cæteris di-
gna sit repromissio, in uxoribus tamen juxta alios
evangelistas centenariis appareat turpitudine, præsertim
cum Deus et in resurrectione nubendum non esse
testatur, et ea quæ dimissa fuerint, propter se re-
cipienda non esse in hoc tempore, etiam cum per-
secutionibus asseveret. Sed sic illud centuplum in-
telligendum est, qui reliquerit carnalia, recipiet spi-
ritualia. Centenarius enim numerus ad cœlestia per-
tinet, quia centenarius de læva in dexteram trans-
latus est in computatione ; sicut autem læva ad
temporalia, sic dextera ad cœlestia refertur. Cum
ergo centenarius dexterae accidat, merito cœlestia
significat. Quod autem subdit, *et vitam æternam*

possidebit, expositio est et determinatio : vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Multi autem erunt, etc. Sed quia non omnes in eodem bono proposito perseverant, et ad vitia relabuntur, terribilis sententia subditur : *Multi autem primi erunt novissimi.* Vide Judam ab apostolatu in apostatam versum, et dicito, quia *multi erunt primi novissimi.* Vide latronem in cruce factum confessorem, eodemque die quo pro suis crucifixus est peccatis, gratia fidei cum Christo in paradiso gaudentem et dicito, quia *novissimi erunt primi.* Sed et quotidie videmus multos in laico habitu constitutos, magnis vitæ meritis et præmiis excellere, et alios a prima ætate spiritali studio ferventes, ad extremum vitæ otio torpentes lacessere, atque inertii stultitia quod spiritu cœperunt carne consummare.

CAPUT XX.

Simile est regnum celorum homini paterfamilias, etc. Ostendit parabolice, qui primi novissimi et novissimi primi. Paterfamilias iste Conditor noster est, qui regit quos condidit, et electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subjectos dominus in domo : qui habet vineam universalem, scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel justo, usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit quasi tot palmites misit. Hic Pater ad excolendam vineam suam tertia hora mane, sexta, nona, undecima, operarios conducit, quia a mundi hujus initio, usque in finem, ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non destitit.

Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, etc. Denarius imaginem regis habet, dictus denarius est ab hoc, quia pro decem nummis apud antiquos computabatur. Idcirco igitur unusquisque accedit ad cultum divini nominis, ut in Christo recipiat imaginem deitatis, quam in paradiso perdiderat livore serpentis, et quanto magis studuerit decalogum implere, tanto amplius reformatur ad imaginem ejus qui creavit eam.

Et egressus circa horam tertiam, etc. Prima hora fuit ab Adam usque ad Noe. Tertia vero ad Noe usque ad Abraham. In qua tertia vidit alios stantes in foro, quasi vendibiles, et a bono opere cessantes, et hoc est quod dicit *otiosos*, quos misit in vineam. Iterum fecit similiter circa horam sextam, quæ est ab Abraham usque ad Moysen. Et circa horam nonam similiter, quæ est a Moyse usque ad adventum Domini. Circa undecimam vero, quæ est ab adventu Domini usque in finem mundi exiit ipse, id est, per seipsum apparuit, qui per prophetas et angelos prius innotuit, et invenit alios stantes gentiles populos, scilicet a bono opere torpentes, et dicit illis : *Quid hic statis tota die otiosi?* Qui enim transacto tam longo mundi tempore, pro vita sua laborare neglexerant, quasi tota die otiosi stabant, et pensandum quid isti responderint.

Quia nemo nos, etc. Nullus quippe ad eos patriarcha, nullus propheta venerat : quid est ergo dicere, quia nemo nos conduxit, nisi quia vitæ vias

PATROL. CLXII.

A nullus nobis demonstravit? Possumus etiam et easdem diversitates horarum ad unumquemque hominem per ætatis momenta distinguere. Mane quippe intellectus nostri pueritia est. Hora tertia est adolescentia, quia quasi sol jam in altum proficit, dum calor ætatis crescit. Sexta juvenus est, cum plenitudo roboris solidatur. Nona senectus est, quando sol, id est, calor ætatis descendit. Undecima vero decrepita ætas, vel veterana vocatur. In his omnibus aliqui ad bonam vitam perducuntur. Qui vero usque ad ætatem ultimam Deo vivere neglexit, quasi usque ad undecimam otiosus stetit, unde illis bene dicitur. *Quid hic statis tota die otiosi?* etc. Saltem in ultimis resipiscite, et ad vias vitæ jam non multum laboraturi venite. Et hoc est quod dicit :

B *Ite et vos in vineam meam.*

Cum sero factum esset, id est, cum finis uniusque, vel finis mundi, id est, ultima ætas mundi venisset, de quo fine dicit Joannes : Filioli, novissima hora est (I Joan. II) ; et Apostolus : Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. X).

Dicit dominus vineæ procuratori suo, id est, dicit Pater Filio suo, cui omnia dedit in manus : Voca operarios ante tribunal et redde illis mercedem prout quisque gessit, incipiens a novissimis usque ad primos, id est, a tempore novissimorum. Tempus novissimorum est passio Christi, usque ad finem sæculi. Primi dicuntur omnes a principio mundi usque ad passionem Christi. Usque enim ad passionem prædicavit Christus Judæis tantum, secundum hoc quod dicit : Non sum missus (Matth. XV), etc. Accedens autem ad passionem Christus dixit : Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile et unus pastor (Joan. X). In passione etiam significavit secundam missionem cum ait : Nunc autem qui habet sacculum, tollat similiter et peram (Luc. XXII). Duæ enim fuerunt missiones apostolorum. Prima specialis ad Judæos, quando dictum est eis : In viam gentium ne abieritis (Math. X.), in qua et sacculus et pera prohibita sunt. Secunda fuit communis, tam ad Judæos quam ad gentiles, in qua et sacculus et pera concessa sunt, quæ in multis verbis supradictis significavit. In his scilicet : qui habet sacculum, tollat similiter et peram. Quasi dicat :

D Nunc, id est, in ista alia missione, qui habet sacculum, tollat eum, id est, portet eum. Quam missionem manifestius declaravit post passionem, dicens : *Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ (Marc. XVI).* Primum itaque tempus fuit, quandiu nisi solis Judæis prædicare non licuit. Peracta vero obedientia quia ad prædicationem Christi Judæi noluerunt converti, dedit potestatem offerendi verbum Dei omnibus hominibus. Incipit ergo reddere retributionem in tempore novissimorum, dum latronem in passione salvavit, antiquos patres de inferno abstractos, in die ascensionis in cælum introduxit. Et sic completum est, quod et prius novissimis dæcepit, sicut latroni, et in tempore novissimorum, cepit solvere retributionem omnibus, quia usque ad

bant.

Cum venissent ergo, etc. Ipsa vita æterna pariter erit omnibus æqualis, et unus denarius omnibus attributus. Ibi tamen sunt multæ distinctiones, juxta illud : *In domo Patris mei multæ mansiones sunt* (Joan. xiv). Itaque unus denarius et singuli denarii.

Venientes autem primi arbitrati sunt, etc. Quæritur autem quomodo dicantur invidere, murmurare, cum in præmio suscipiendo nulla invidia, nulla erit murmuratio? Sed consuetudo est in divina pagina multos in collectione accipere, et quædam verba quibusdam personis congruere, et quædam aliis, non toti collectioni. Cum igitur primi dicantur murmurasse, et tamen mercedem recepisse, in aliis et in aliis personis intelligendum est. Judæi sunt illi qui murmurabant, et qui in initio Ecclesiæ, fidelibus vocatis ex gentibus se præponebant, dicentes se populum Dei esse ab initio, quem Deus dilexit et fovit, qui in cæremoniis legalibus pondus portavit et æstus. Dicebant etiam populum gentilem canes esse potius quam homines, indignum esse judicantes, ut qui idolis servierant, sibi comparabiles existerent. Sed Dominus, qui non venit vocare justos, sed humiles poenitentes, cui placet ex malis operibus humilis confessio, potius quam de bonis superba gloriatio, subdit : *Amice, non facio tibi injuriam.* Murmuratio ista fuit in Judæis, et in mundo arbitrati sunt, quod plus essent accepturi in futuro. Et isti non acceperunt mercedem, sed perfecti qui non murmuraverunt. Legitur igitur sic in collectione : *Primi, id est, Judæi, qui in primo tempore conversi sunt, arbitrari sibi in quibusdam membris, quod plus essent accepturi in futuro quam gentiles. Acceperunt autem ipsi primi singulos denarios, in aliis personis, et ita accipientes in quibusdam personis murmurabant in aliis personis; hæc est con- questio Judæorum adversus Dominum :*

Hi novissimi, id est gentiles, una hora fecerunt, id est laboraverunt. Nos autem Judæi laboravimus toto tempore, quod fuit sub lege. Et portavimus pondus diei et æstus, id est diu sub onere legis sudavimus, vel longiora carnis tentamenta sustinuimus, quibus Dominus respondebat per suos scilicet perfectiores : Amice, per fidem, et non amice per operationem, nonne ex denario diurno, id est vita æterna, convenisti macum? id est fidem meam recepisti? Sed quia inceptisti invidere et murmurare, ideo tolle quod tuum est, id est quod meruisti, scilicet damnationem, et vade, id est discede a me. Volo autem et huic novissimo, id est gentili populo, dare secundum meritum, sicut do tibi per meritum. Talis est mea voluntas.

Aut non licet mihi facere quod volo. Ego ago secundum bonitatem meæ misericordiæ; *an oculus tuus nequam est, id est invidus, de hoc quod ego bonus sum? Sic ergo erunt primi novissimi, et novissimi primi, quasi dicat : Sicut vides Judæos,*

gentiles qui prius erant novissimi, id est damnabiles per idololatriam, fieri primos, id est per fidem exaltatos, sic accidet in multis aliis. Alii dicunt neminem murmurasse, sed in Dominum interposuisse, ut ostenderet neminem posse juste conqueri de sua operatione.

Multi enim. Primi sicut novissimi, id est damnabiles. Nam non omnes vocati ad fidem salvabuntur. Et hoc est : *Multi enim, etc.*

Et ascendens Jesus, etc. Christus ascensurus Jerusalem ut pateretur, iterum intimando eis mortem præparat eos ad tentationem, ne turbarentur cum viderent morientem. Nuntiat et resurrectionem ad eorum consolationem. *Ascendimus dicit, secundum situm loci.* Littera plana est.

Tunc accessit ad eum, etc. Quæritur, unde filii Zebedæi habent opinionem regni? De hac causa, ut reor, quia audierant tertia die resurrecturum. Putabant ergo post resurrectionem in mundo regaturum, et ideo cupidi honoris, desiderant apud eum primum locum tenere. Sed cum non audeant hoc per se postulare, per matrem postulant.

Qui dixit ei, etc. Non interrogat quasi nesciens quid velit, sed ut illa exponente, manifestam faceret irrationabilem esse petitionem. Petebant enim quasi irreligiosi et gloriæ amatores, non habentes utilium postulationum discretionem. Et nota quod frequenter patitur Dominus discipulos suos, aliquid non recte aut dicere, aut agere, aut cogitare, ut ex illorum culpa inveniat occasiones docendi et exponendi regulam pietatis.

Ait illi, etc. Postulat mater filiorum Zebedæi, errore muliebri et affectu pietatis, nesciens quid peteret. Nec mirum si ista arguitur imperitiæ, cum de Petro dicatur, quando facere vult tria tabernacula, *nesciens quid diceret* (Marc. ix). Et notandum quia Mattheus scribit matrem postulasse hoc pro filiis; Marcus ipsorum desiderium et consilium aperire volens legentibus, tacet de matre, et ipsos dicit potius postulare quod ipsorum rogatu noverat per matrem postulatum (Marc. x). Et nota hoc bonum quidem fuisse desiderium, sed inconsideratam petitionem. Ideo etsi impetrare non debebant, simplicitas petitionis eorum non tamen confundi merebatur, quia de amore Domini nascebatur. Propterea non voluntatem neque propositum eorum culpabat, sed solam ignorantiam eorum reprehendit dicens :

Nescitis quid petatis. Et notandum quia Dominus utrique evangelistæ satisfaciens, non matri, sed ipsis quorum erat petitio, respondit : Nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ a Domino quam nondum merentur inquirunt. Eos quidem delectabat culmen honoris, sed prius debebant exercere viam laboris. Desiderabant sublimiter regnare cum Christo, sed prius erat pati humiliter pro Christo.

Potestis bibere calicem, etc. Quasi dicat : Quia ergo vultis mecum exaltari, potestis mecum per

passionem humiliari? Nomine calicis passionem designat martyrii, qua et se ipsum, et illos decebat consummari. Non ignorabat quidem Dominus quia per passionem ejus poterant imitari, sed ideo dixit hoc illis, ut Domino interrogante, et eis respondentibus, omnes nos audiamus quia nemo potest cum Christo regnare, nisi passionem ejus fuerit imitatus.

Dicunt ei : Possumus. Non tantum confidentia cordis sui, quantum ignorantia passionis responderunt. Nescientibus enim desiderabile est bellum, sic inexpertis levis videtur esse tentatio passionis et mortis. Si enim Dominus potuit dicere : *Pater, et fieri potest, transcat a me calix iste* (Matth. xxvi); quanto magis non fuerint dicturi, quia possumus, si scirent quatis esset tentatio mortis? Magnum enim dolorem habet passio, tamen mors majorem habet timorem.

Ait illis : Calicem quidem meum bibetis, etc. Jacobus ab Herode truncatus est. Joannes in ferventis otei dolore missus, et in Pathmos relegatus, animo non defuit martyrio. Sic et multi alii calicem Domini biberant, licet persecutor sanguinem non fuderit. Quod autem subjungit :

Sedere autem non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo, etc. Sic est intelligendum : Regnum cœlorum non est dantis, sed accipientis. Non est enim acceptio personarum apud Deum (Rom. ii), sed quicumque talem se præbuerit ut regno cœlorum dignus sit, hic accipiet quod non personæ, sed vitæ paratum est. Si itaque tales estis qui regnum cœlorum consequamini, quod triumphantibus et victoribus Pater meus paravit, vos accipietis. Vel aliter : Non est meum dare vobis, id est superbis, quod adruce estis, sed aliis paratum est : ergo et vos, nolite esse superbi, sed estote alii, id est humiliamini, qui jam vultis exaltari, et tunc paratum est vobis.

Et audientes decem, etc. Decem apostoli non indignantur mulieri, nec ad mulierem referunt audaciam petitionis, sed ad filios qui ignorantes mensuram suam, immodica capacitate vel cupiditate exarserant. Quemadmodum enim, et Joannes ait, illi carnaliter petierunt, sic isti carnaliter contristati sunt. Si enim utique saperent, et intelligerent, nec isti tale quid peterent, nec illi de tali petitione dolerent. Isti ergo ambitiosi, illi invidiosi, utrique tamen nobis præferunt.

Jesus autem, etc. Jesus autem humilis magister et mris, nec immoderate cupiditatis duos arguit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat et livoris, sed tale ponit exemplum, quæ doceat illum majorem esse qui minor fuerit, et illum dominum fieri, qui omnium servus erit. Frustra igitur, aut illi immoderata quæsierunt, aut isti dolent cum ad summum culmen non potentia, sed humilitate veniant. Quisquis ergo, ut ait, maximus divinitatis cupit maxima tenere fastigia, humilitatis sectetur iama. Et qui vult fratrem prævenire regnando, prius illum præveniat obsequendo. Dicit itaque :

A Scitis quia principes gentium, etc. Quasi dicat : Vos more sæcularium per prælationem vultis prævenire ad regni possessionem, sed non ita erit, quia potius porvenerit ad sublimitatem per humilitatem. Et hoc est quod sequitur :

Non ita erit inter vos, sed quicumque, etc. Sicut Filius hominis, etc. Proponit exemplum, ut si dicta parvipenderent, ad opera saltem erubescerent, dicens : *Sicut Filius hominis non venit ministrari, id est temporaliter dominari, sed ministrare, non tantum prædicando, vel miraculis admonendo, sed animam quam pro nobis accepit impendendo, non pro omnibus, sed pro multis, id est pro his qui credere voluerunt. Et egradientibus illis.* Lucas refert Dominum, cum appropinquasset Jericho, unum cæcum illuminasse. Matthæus vero perhibet Christum, cum de Jericho egrederetur, duos cæcos illuminasse. Marcus vero unum, quia in re nemo existimet evangelistas contraria sibi scribere, sed Lucam supplese illuminationem unius cæci in ingressu Jericho, quod Matthæus prætermiserat. Quod autem Marcus narrat, unum illuminatum esse in ingressione Jericho, et Matthæus duos, sic intelligendum est, quod unus eorum famosus erat, de quo Marcus facit mentionem, alter vero nullius nominis erat. Unde et Marcus illius nomen ponit, et nomen patris dicens ita : *Filius Thimeï, Barthimeus, cæcus sedebat secus viam mendicans* (Marc. x). Sed quaeritur si nobilis, quare mendicus? Sed ex aliqua magna felicitate dejectus, notissimæ et famosissimæ miseræ erat, præpterea ipsum solum voluit memorare Marcus, cujus illuminatio tam claram famam huic miraculo comparavit, quam illius nota calamitas fuit. Mystice autem Jericho *luna* interpretatur, et per eam nostræ mortalitatis defectus significatur. Appropinquans ergo Jericho, cæco lumen reddidit, quia ante passionem cum morti appropinquaret, Judaicum populum convertit. Bene Dominus prope mortem Judaicum populum convertisse dicitur, quia paucis annis ante passionem asserunt Evangelium eam prædicasse. De Jericho exiens duos illuminavit, quia post mortem et resurrectionem Evangelium Judæis et gentibus prædicari fecit. Quod vero Marcus unum illuminatum scribit, ad gentium salutem respicit, quarum cæcitas notissima erat. Præterea Marcus qui gentibus scribebat, merito unum commemorat, ut figura congrueret salutationi eorum quos ad fidem instituebat. Matthæus vero qui Hebræis scribebat Evangelium, quod in gentium quoque notitiam perventurum erat, recte dicit duos illuminatos, ut ad utrumque populum gratiam fidei pertinere doceret. *Duo cæci sedebant secus viam*, quia uterque populus qui cæcus erat, non in via, sed secus viam sedebat, dum jam fidei Christianæ per desiderium adhærebat, et a Deo illuminari cupiebat.

Audierunt quia Jesus transiret. Transitus ille mysterium incarnationis significat. Dum enim natus est, passus est, resurrexit, ascendit, tunc quasi

transitum fecit. Hoc mysterium uterque populus A
 audivit prædicatione apostolorum, et cum audisset,
 volens illuminari, per fidem clamavit :

Domine, fili David. Deum et hominem recognoscunt : cum dicunt, Domine, Deum ; cum dicunt, fili David, hominem confitentur.

Turba autem, etc. Turba ista sunt carnalia desideria, quæ bonum solent impedire affectum ; vel etiam persecutores, qui ad fidem venire volentibus, minis vel blanditiis solent obsistere. At illi pulsando, orando, magis instant, donec strepitum turbæ vince-
 rent, dicentes :

Domine, miserere. Et stetit Jesus, etc. Transiens audit, stans illuminat, quia per humilitatem miser-
 tus est quando transiit, et per verbi æternitatem quod nunquam movetur, lumen reddit .

Et ait illis : Quid vultis ut faciam vobis? Quid vellet cæcus non ignorabat ; sed peti vult hoc [quid nos petere et se concedere prænoscit. Importune namque ad orationem nos admonet, et tamen dicit : *Scit namque Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum (Matth. vi) :* ad hoc ergo requirit ut petatur. *Dicunt illi : Domine, ut aperiantur, etc.* Cæci a Domino non aurum, sed lucem quærent. Parvipendentes extra lucem aliquid quærerere, quia, etsi habere cæci quidlibet possent, sine luce non possent videre quidquam. Imitemur ergo eos, non falsas divitias, non terrena dona, non fugitivos honores a Domino, sed lucem quæramus : *Miseratus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum.* Quia suo lumine corda eorum illuminavit, *et confestim viderunt,* quia crediderunt et illuminati sunt, *et secuti sunt eum,* quia ad imitandum sese paraverunt. Videt et sequitur, qui bonum quod intelligit operatur.

CAPUT. XXI.

Et cum appropinquasset Jerusolymis, etc. In hac figura totius Ecclesiæ vocatio figuratur, quod in expositione hujus evangelii intelligitur. Ad litteram vero, qui toties Jerusalem venerat sine laudibus, modo cum ramis palmarum, et frondibus, et voce puerorum recipi voluit, quia in aliis temporibus nondum venerat hora ejus, et ideo cum vellent eum capere, abscondit se ab eis.

JOANNES CHRYSOSTOMUS. Modo vero appropinquante tempore passionis, passioni sponte accessit, sponte seipsum obtulit, et ad majorem invidiam per honorificam susceptionem invitavit. Hoc enim nequitia eorum exigebat ut qui corrigi volebant, deteriores efficerentur. Miraculum vero auditum de Lazaro, ad hanc honorificam obviacionem commovit. Unde ait Joannes : *Propterea qui suscitavit Lazarum a mortuis, obviam venit ei turba (Joan. xii).* Nec sine ratione in hac die venit Jerusalem. Decima enim erat dies mensis, quod habemus ex Evangelio Joannis. Ait enim ante sex dies paschæ venit Bethaniam, ubi facta est cœna, et Martha ministravit. Lazarus vero unus ex discumbentibus erat, et tunc Maria unxit pedes Jesu. In crastinum vero venit Jerusolymam, et acceperunt eum cum ramis palmarum (*ibid.*).

Unde habemus quia quinto die ante pascha venit Jerusalem, qui est decimus dies mensis. Pascha enim celebrabatur in quarta decima die. Decimo autem die ideo voluit ingredi, quia ita præfiguratum erat in lege, ubi præcipitur : *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias, et domos suas (Exod. xii).* Et paulo post ait : *Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus, immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam (ibid.).* Decima ergo die mensis primi, agnus, quem in pascha immolarent, domum introduci jussus est, quia Dominus decima die ejusdem mensis, hoc est, ante quinque dies paschæ in civitatem, in qua pateretur, erat ingressurus. Modo ad mysterium redeamus. Bethphage est vinculus sacer-

B
 dotum in monte Oliveti, et *domus Buccæ* interpretatur. Significat ergo primos prædicatores, qui fuerunt domus Buccæ, ad quos primum venit Christus, quia primum apostolos et alios condiscipulos eorum convertit. Mons vero Oliveti, eandem etiam Ecclesiam primitivam significat. Oliva enim fomentum gignit luminis, scilicet oleum, quod etiam carnem fovet et lætificat, et in sacramento baptismatis ponitur. Præterea est etiam arbor pacis, quæ omnia Ecclesiæ conveniunt. Ecclesia enim pacifica, et aliis pacem nuntiat, et eam Christus unctione spiritualium charismatum sanctificat, et luce scientiæ illuminat, et oleo exultationis, id est gratia spirituali impinguat. Vel aliter : Mons Oliveti celsitudinem significat Dominicæ dilectionis, et misericordiæ, quæ oleo merito comparatur. Quia, sicut oleum superat omnibus aliis liquoribus, sic misericordia et dilectio excellunt omnes alias virtutes.

Tunc misit duos discipulos, etc. Cum ergo primitivam Ecclesiam Dominus convertisset, voluit et alios per eos convertere, quos ad cœlestem Jerusalem posset perducere. Misit ergo duos discipulos, id est duo genera prædicatorum : alios ad gentes, alios ad Judæos. Quidam dicunt hoc fuisse Petrum et Philippum, quia Petrus Cornelium primum gentilem conversum baptizavit. Philippus vero Samariæ prædicavit, quæ asina interpretatur. Adduxit itaque Philippus asinam, Petrus vero Cornelium, quasi asinæ pullum. Vel duos misit, ut eos de doctrina et operatione perfectos esse moneret. Seu duos, propter sacramenta dilectionis.

Et dixit eis : Ite in castellum, etc. Id est, ite contra mundum, qui multis sententiis philosophorum munitus est. Castellum mundum significat, qui semper nobis contrarius est. Duo discipuli, doctores Ecclesiæ sunt, qui semper debent solvere et prædicare populo per orationes et confessiones, et poenitentiam et jejunium. Asina Ecclesiam significat, vel Synagogam, quæ alligata in veteri lege, et nunc soluta in nova lege. Populus humilis et mansuetus per pullum significatur, in quo sedet et requiescit ; et ille populus prosternens ramos in via, significat omnes fideles, qui ponunt fidem in Christo, et portant fructum boni operis.

Et statim inuenietis asinam alligatam et pullum cum ea, etc. JOANNES. Asina, quæ subjugalis fuit et domita, Synagogam, quæ jugo legis pressa fuerat, designat. Pullus asinæ lasciuus et liber, populum significat nationum, qui pullus ab alio evangelista alligatus fuisse dicitur. Uterque enim populus funibus peccatorum erat constrictus, et solutione indigebat. Ille enim legem quam acceperat, utendo male; iste vero peccauerat, nunquam accipiendo. *Omnes igitur peccauerunt, et egent gratia Dei (Rom. III).* Alii evangelistæ, qui gentibus scripserunt, pullum solummodo adductum Domino memorant. Matthæus vero, qui hebræus ex Hebræis, Hebræo sermone scripsit Evangelium, etiam asinæ facit mentionem, provida utique dispensatione, ut quorum salutem scribendo quæsierunt, hos salvandos a Domino mystice docerent esse præfiguratos. Et nota quod dicit Marcus pullum asinæ ante januam in bivio inventum. Janua Christus est extra quod gentium populus stabat ligatus, non in una fidei via, sed in diversis erroribus.

Et si quis vobis aliquid dixerit, etc. Id est si quis obedientiam eorum negare voluerit, *dicite quia Dominus his opus habet.* Dicite, id est, prædicare non desistite quia Dominus simpliciter omnium rerum Dominus, cui debet omnis creatura servire, *his opus habet, ut seruiant ei.*

Præcipitur apostolis et doctoribus aliis, ut si quid adversitatis obstiterit, si quis peccatores a laqueo diaboli solvi prohibuerit, et per confessionem adduci Domino, non tantum prædicare desistant, sed constanter insinuent quia Dominus ad ædificandam Ecclesiam suam talibus opus habet.

Quamvis enim sævus sit persecutor, non tamen potest obsistere salvationi eorum quos novit Dominus qui sunt ejus.

Dominus his opus habet, etc. Justum est enim, ut qui serviunt creaturæ, seruiant Creatori. Quandoque enim gentes Deus in potestate diaboli pro tempore reliquit, ut tentaret, non in æternum contempsit ut perderet.

Et confestim dimittet eos. In Domini scilicet servitio mancipandos. Vel, ut legitur, animal quidem quod, postquam ingressum est Jerusalem, ad dominum suum remissum est. Animal autem prophetia in Ecclesia remansit. De animali etiam illo, non quod videbatur, erat necessarium Christo, sed illud quod intelligebatur, id est non caro, sed ratio. Ideoque caro remissa est, ratio autem retenta est. Quod ait: *et confestim dimittet eos,* nota quod non dixit ad diabolum, quia prius tenebat eos, sed in arbitrio suo adjuto dono gratiæ.

Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam (Isa. LXII), etc. Adhibetur huic facto testimonium prophetiæ, ut appareat Dominum omnia, quæ de ipso scripta erant, complexisse; sed invidia cæcatorum Scribas et Phariseos, ea quæ ipsi legebant, intelligere noluisse.

Dicite filiæ Sion. Filia Sion Ecclesia est fidelium, pertinens ad supernam Jerusalem, quæ est mater omnium nostrum, cujus portio tunc minima erat in populo Israel. Præcepit itaque Dominus prædicatoribus suis: *Dicite filiæ Sion.* Ad litteram, Judaico populo; mystice autem, Ecclesiæ.

Ecce rex tuus, etc. JOANNES. *Ecce* est adverbium ostendentis, quasi dicat: Videte non carnali aspectu, sed spirituali intellectu, opera virtutum ejus aspiciate. Nec dicatis: *Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. XIX)*, quia revera iste est *rex tuus, et venit tibi, si credis; contra te, si non credis.*

Mansuetus, etc. Quia primus adventus fuit humilis, secundus erit terribilis; quia *sedens super asinam et pullum,* non in curru aureo, sed super bestiam pacis amicam. Mystice autem super utrumque populum, sub Domino ejus humiliatum. Quod autem dicit, *super pullum et asinam,* non est ad litteram intelligendum quod super utrumque sedisset, sed in præcordiis utriusque populi per illa duo significati.

Euntes autem discipuli, etc. Magna erat virtus Christi, qui sic cor Domini ad donandum animal præparavit. *Et adduxerunt ad Jesum, et posuerunt, etc.* Quia doctores virtute Christi utrumque populum ad fidem vocaverunt.

Et imposuerunt super eum vestimenta sua. Id est bonis sanctorum patrum exemplis et dictis ornaverunt eos. Non enim Dominus asinam nudam, non nudum debuit ascendere pullum, quia sive gentilis, sive Judæus sit, nisi fuerit nuper dictis sanctorum ornatus et factis, Dominum habere sessorem suum non potest. Vestes apostolorum sunt divina præcepta et gratia spiritualis, quibus turpido carnis nostræ tegitur. His prius erant populi nudi, sed modo per apostolos ornati, Christum habent sessorem. Minor vero turba non potuit vestes super asinam ponere, sed in via, quia sancti martyres carnem exuentes, quæ quasi animæ tegumentum est, simplicioribus per exemplum, viam sanguine suo parant, ne dubitent ibi ponere, ubi viderint eos in bello martyrii præcessisse. Aliter: Vestimenta sunt legis mandata carnalia, quæ Christianis fuerant in via, id est in Christo conculcanda; et etiam vide, quia super jumentum apostoli ponunt vestimenta, sed sub pedibus jumenti cætera turba Judaica ponit vestimenta, quia mandatis quidem apostolorum Christiani instruuntur et oruantur. Legis autem mandata conculcantur, quod est, dum carnales consuetudines omnes et circumcisionem reprobamus.

MORALITAS. Salvator noster super jumentum sedet, et Jerusalem tendit, cum unusquisque fidelis animam suam, scilicet jumentum suum regens, ad pacis intimæ visionem ducit. Qui vero vestes straverunt in via, significant eos qui corpora sua per abstinentiam domant, ut ei iter ad mentem præparent, vel exempla bona sequentibus præbeant.

Alii autem cædebant ramos de arboribus. Ramos vel frondes cædunt, qui verba et sententias bonas

corda Christianorum ædificantur, ne errent in via veritatis. *Turbæ autem*, etc. Illi quæ præcedebant significant eos qui fuerunt ante adventum Christi, et quæ sequebantur, significant eos qui fuerunt post adventum ejus. Utrique autem in eadem voce confessionis conveniunt, qui omnes clamabant dicentes :

Hosanna filio David, etc. GREGORIUS. Hosanna verbum hebraicum est, compositum ex corrupto et integro. Dicitur enim Hosanna, quasi osi anna. Osi interpretetur salva, vel salvifica, vel salvum fac. Anna est interjectio deprecantis, sicut, apud nos, obsecro. Unde Hieronymus ita interpretatur : Hosanna, id est salva, obsecro. Et versus iste sumptus est ex psalmo centesimo decimo septimo, ubi dicitur : *O Domine, salvum me fac, o Domine, bene prosperare, benedictus qui venit in nomine Domini*; et hoc dicitur in translatione septuaginta Interpretum. In hebraica autem veritate tantum dicitur : *Obsecro, Domine, salva, obsecro*. Sequitur : *Benedictus*, id est gloriosus, qui incarnatus est in nomine, non suo, sicut antichristus, sed in nomine Domini, id est Patris sui glorificando. Iterum repetunt *hosanna*, id est salva, obsecro, et annuntiant ubi velint salvari, scilicet in altissimis, id est in cœlestibus, non in terrenis.

Et cum intrasset Jerusalem, commota est civitas, etc. Mirans frequentiam, nesciens veritatem. Et quærent : *Quis est hic, cui ita occurrunt obviam cum laudibus? Populi autem dicebant: Hic est Jesus a Nazareth, Galilææ propheta*. Plebecula Jesum confitetur, ut confessio sui nominis a minoribus incipiens, ad majores perveniat. Et intravit, etc. Quia urbem ingressus, primo templum adiit, formam religionis quam sequamur, nobis demonstravit, ut quocumque venerimus domum orationis, si ibi est, primum adeamus, et per orationem Deo commendati, sic ad agenda negotia securius accedamus. Intravit etiam propter aliam causam, quia refert Lucas quod Jesus, cum appropinquasset, videns civitatem flevit, et destructionem civitatis prænuñtiavit (*Luc. xix*); deinde templum ingressus, cœpit ejicere vendentes, ut causam destructionis civitatis ex iniquitate sacerdotum maxime pendere ostenderet.

Et ejiciebat, etc. Excogitaverant sacerdotes quomodo prædam de populo facerent, ut animalia et cætera, quæ offerenda erant, venderent quam carius possent, et oblata rursus haberent, et quod consumere non possent, iterum venderent. Et quia fortasse aliqui essent, qui paratos non haberent nummos unde emerent, constituerunt etiam nummularios suos qui nummos accommodarent. Et quia lex vetat accipere usuram, pro illa accommodatione levia manuscula, poma scilicet et uvas, et legumina accipiebant, quasi hoc peccatum non præcavisset Ezechiel, dicens : *Usuram et superabundantiam non accipietis* (*Ezech. xviii*). Hanc igitur negotiationem Dominus in templo cernens, dolore latrocinii, seu ardore spiritus concitatur. Unde Psalmista : *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal. lxxviii*), et ejecit eos.

de ultima ejectione dicunt alii, quando facto flagello de funiculis, omnes ejecit. Notandum quod ea tantum vendi, vel emi, reperit in templo quæ ad ministerium templi necessaria erant. Si ergo nec ea voluit in templo venundari, quæ in templo volebat offerri, propter studium videlicet avaritiæ vel fraudis, quantum puniret, si invenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alio vitio mactipatos. Aliud tamen spiritualiter intelligendum est. Damnatur enim in hac figura Simoniaca hæresis. Simon enim magus voluit emere a beato Petro dona Spiritus sancti, cui talis sententia data est damnationis ab apostolo : *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (*Act. viii*). Nec solum ementes, sed etiam vendentes damnabiles sunt. Unde Dominus ejecit omnes vendentes et ementes de templo. Omnes enim Simoniaci a templo Dei vel sententia hominum, vel ante oculos Dei privantur.

Et mensas nummulariorum evertit, etc. Mensæ istæ altaria significant. Nummularii, sacerdotes, qui nummis plus quam divino servitio sunt intenti. Altaria evertit, dum ea multoties occulto judicio everti permittit.

Et cathedras vendentium columbis, etc. Quia Spiritus sanctus in columba super Dominum apparuit, recte per columbam Spiritus sancti charismata significantur. Qui autem sunt in templo Dei hodie, qui columbas vendunt, nisi qui in Ecclesia pretium de impositione manus accipiunt, per quam videlicet impositionem spiritus cœlitus datur? Columba igitur venditur, cum manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium præbetur.

GREGORIUS. Sed Redemptor noster cathedras vendentium columbas evertit, quia talium negotiatorum sacerdotium destruit. Notandum est etiam quod pretium aliud a manu, aliud a lingua, aliud ab officio. Munus a manu, pecunia; manus a lingua, favor; munus ab officio, servitium. Qui aut Spiritus sancti dona alicui, propter aliquid horum tribuit, pretium de columbis accipit. Propterea ait Propheta : *Beatus qui excutit manus suas ab omni munere* (*Isa. xxxiii*). Cum dicit omni, diversitatem munerum voluit significare.

Et dixit : *Scriptum est* (*Isa. lvi*) : *Domus mea domus orationis vocabitur*. Quasi dicat : Domus mea oratorium dicitur: nemo in oratorio aliquid agit, nisi ad quod factum est, unde et nomen habet.

Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Qui enim ad accipienda munera in templo residebant, profecto quin quibusdam non dantibus læsiones exquirent, dubium non erat. Domus ergo orationis spelunca latronum facta fuerat, quia ad hoc in templo assistere noverant, ut aut non dantes munera, studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare. Templum quoque et domus Dei, est ipsa mens et conscientia fidelium, quæ si quando læsione proximi perversas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident.

Et accesserunt cæci et claudi ad eum, etc. Et ingressus in templum infirmos sanabat, ut quod pueri verbis testificabantur, ipse confirmaret miraculis. **Mystice autem** : Cum eiecisset indignos sacerdotes de templo, simplices peccatores ad se per pœnitentiam accedentes, prius cæcos in cognitione, et claudos in operatione illuminando, et in viam rectitudinis dirigendo, quotidie sanat.

Videntes autem principes sacerdotum, etc. Scribæ dolentes et indignantes de tam manifesta ejus potentia, et ejus laude, per pueros celebrata, laborant querendo si eum possent principes capere in aliquo verbo, dicentes : *Audis, quid pueri isti dicunt?* Quasi dicerent : *Ascribis tibi hanc laudem?* Jesus autem moderate sententiam temperat et responsionem. Non enim ait : *Bene faciunt pueri, quia mihi testimonium perhibent, quod Scribæ audire nollent.* Nec rursus ait, errant pueri; parcite eorum ætati. Sed quasi se tacente, verba illorum puerorum confirmat, testimonio David dicentis (*Psal. viii*) : *Nunquam legistis : Ex ore infantium et lactentium perfectisti laudem, etc.* Testes miraculorum, Christi infantes dicuntur, non ætate, sed simplicitate cordis lactentes, quasi lacte, id est suavitate miraculorum, quæ dicuntur lac; panis vero perfecta doctrina.

Et relicta illis, quasi incredulis et contradictoribus, abiit foras extra civitatem Bethaniam, in domum scilicet obedientiæ, præfigurans jam tunc gentium vocacionem. Unde dicitur : *Populus, quem non cognovi, servivit mihi (Psal. xvii), etc.* Et nota quia Christus pauper verus, nulli inquam adulatus, nullum invenit hospitem in urbe, sed apud Lazarum soresque ejus receptus est hospitio in quodam oppidulo. *Mane autem revertens in civitatem, esuriit.* Nota morem studiosi operatoris, dum dicitur mane reversum fuisse in civitatem, ut prædicaret, et ut aliquos Deo Patri acquireret. Per hoc vero, quod dicit esuriit, notatur veritas carnis; vel dicitur quia esuriit salutem credentium. Possumus etiam notare per istam matutinam reversionem factam in Jerusalem ipsius resurrectionem, quando scilicet discussis noctis tenebris, damnatoque diabolo, matutina resurrectione radiante, illustravit universum orbem. *Esuriit, vel veritatem humanæ carnis ostendens, vel esuriens salutem credentium, æstuans ad credulitatem Israël.*

Et videns fici arborem, etc. Deus prædicat aliquando verbis, aliquando factis. Quid enim erat causa ut esuriens fructum in ficulnea quæreret, cuius non erat tempus (quia erat prope Pascha Judæorum) arboremque maledictione damnaret, nisi quia plebem, quod verbo docebat, facto terrere volebat? Ficus enim est Synagoga, quæ non in via, sed secus viam erat, id est non in spiritu qui ducit ad Christum, qui est vera via, sed in littera legis, quæ extra veram viam ducit. *Et venit ad eam, nihilque invenit in ea, nisi folia tantum, etc.* Venit per Incarnationem. Folia, sunt verba legis et propheta-

rum. Verba invenit in eis, non fructum bonæ operationis. Damnatur ergo, quia Judæa, quæ verba Scripturæ sine operibus sonabat, digna est ultione punita. Hæc autem dixerim, non quod tota Synagoga fuerit abjecta, ex qua, ut constat, quod fuerit primitiva Ecclesia constructa, sed illa nimirum portio Synagogæ damnari meruit, quæ esurientem Christum pascere bene operando recusavit, quæ foliis verborum spiritualium magis obumbrari, quam fructibus spiritus voluit onustari.

Et videntes discipuli mirati sunt dicentes : Quomodo continuo aruit? etc. Dominus scandalum crucis portaturus, discipulorum animos voluit aliquo signo anticipari, ut viderent, quod ea virtute, qua ficus aruit, eadem virtute inimicos siccaret, nisi eorum salutem per patientiam expectaret.

Respondens autem Jesus, dixit, etc. Solent gentiles quidam contra Ecclesiam maledicta scribere, et impropere nostris, quia non habuerunt plenam fidem Dei, quia nunquam montes transferre potuerunt, quibus est respondendum : Non omnia esse scripta, quæ in Ecclesia sunt gesta, sicut etiam de factis ipsius Christi Dei et Domini nostri Scriptura testatur (*Joan. xxi.*) Unde et hoc quoque fieri potuisset, ut mons ablatus de terra mitteretur in mare, si necessitas id fieri poposcisset, quomodo factum legimus precibus beati Patris nostri Gregorii, Neocæsareæ Ponti antistitis, viri meritis et virtutibus eximii, ut mons in terra tantum loco cederet, quantum incolæ civitatis opus habebant. Cum enim volens ædificare Ecclesiam in loco apto, videret eum angustiolem esse quam res exigebat, eo quod ex una parte rupe maris, ex alia monte proximo coarctaretur; venit nocte ad locum, et flexis genibus admonuit Dominum promissionis suæ, ut montem longius petentis juxta fidem ageret, et mane facto reversus, invenit montem tantum spatii reliquisse structuribus Ecclesiæ quantum opus habuerant.

Mystice autem complentur hæc miracula in sanctis. Diabolus enim vere est mons superbæ, qui per prædicationem sanctorum de cordibus infidelium repellitur, et in mare projicitur, id est majorem vesaniam in prædestinatis ad mortem exercere permittitur. Ambrosius vero dicit aliter. Quia per apostolos prædicatum est Evangelium, ipse Dominus, qui mons est appellatus, a Judæis est ablatus, ut inter gentes per apostolorum prædicationem, tanquam in mare jactaretur. *Et omnia quæcumque, etc.* Notanda est distinctio deprecantium, qui perfectam fidem habet, quæ per dilectionem operatur, ille orando vel etiam jubendo potest impetrare quæ petierit.

Et cum venisset in templum, accesserunt, etc. Non tam fide quam corpore, quod apparet ex verbis eorum, quibus eum tentabant, dicentes : *In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem?* Diversis modis eandem quam supra calumniam struunt, quando dixerunt : *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit hic dæmonia (Luc. ii).* Quando enim di-

nuntiat illis venturam. Nam si illi qui timere debe-
rent, non timuerunt, sed potius exasperati sunt,
quanto magis Christus tacere non debuit, quem ti-
mere non oportuit. Illos facit audaces sua malitia,
istum propria potestas. Regnum cœlorum, quod ho-
mini regi assimilatum est, in hoc loco præsens Ec-
clesia est sanctorum iustorum, scilicet quos regit
Deus, quæ ideo regnum cœlorum dicitur, quia, dum
sanctorum corda nihil ambiunt in terra, per hoc
quod jam suspirant ad superna, jam in eis regnat
Dominus, quasi in cœlestibus. Homo vero iste, cui
regnum cœlorum assimilatur, Deus est Pater, qui,
licet homo dicatur, humanam tamen naturam non
suscepit, sed propter causam parabolice homo di-
citur.

Qui fecit nuptias filio suo. Tunc enim Deus Pater
Deo Filio nuptias fecit, quando hunc in utero Virgi-
nis humanæ naturæ conjunxit, quem Deum ante sæ-
cula genuit.

GREGORIUS. Sed quia ex duabus personis solet
feri ista conjunctio, absit hoc ab intellectibus nos-
tris, ut personam Dei et hominis ex duabus per-
sonis credamus esse unitam! Ex duabus enim atque
in duabus hunc naturis existere dicimus, sed ex
duabus personis compositum credi, ut nefas vita-
mus. Apertius igitur atque securius dici potest, quia
in hoc Pater regi Filio nuptias fecit, quo ei per In-
carnationis mysterium sanctam Ecclesiam copu-
lavit. Uterus autem Virginis hujus sponsi thalamus
fuit nuptiarum, unde David : *Tanquam sponsus Do-
minus procedens de thalamo suo (Psal. xviii).*

*Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et
notebant venire.* Quando misit servos, jam invitati
erant. Populus enim Israel in gloriam æternitatis
per legem invitatus fuit, vel per patriarcharum
admonitiones, quod melius est. Qui ergo mittuntur
postea invitatos vocare, procul dubio Moyses, Da-
vid, Nathan, Salomon, cæterique prophetæ fuerunt,
quibus invitati credere noluerunt. Iterum misit alios
servos, apostolos scilicet. Bis itaque ad invitandum
servos misit, qui incarnationem Filii per prophetas
futuram prædixit, et per apostolos nuntiavit factam,
per quos in invitatione jam dicitur :

Ecce prandium meum paravi, etc. Prandium est
doctrina justitiæ, et verba cœlestium mysterio-
rum de Filio Dei, quasi dicat : Ecce mensam ex
omni lege et ex omnibus prophetis et Scripturis or-
dinavi.

*Tauri mei, et altilia occisa, et omnia parata, id
est exempla patrum Veteris et Novi Testamenti
sunt apposita.* Tauri sunt patres Veteris Testamenti,
qui dum ex permissione legis acceperant, ut suos
adversarios odio retributionis percuterent, quid
aliud quam tauri erant, qui inimicos suos corporeæ
virtutis, cornu feriebant? Altilia vero sunt patres
Novi Testamenti, qui, dum gratiam internæ pingue-
dinis percipiunt, sublevantur ad sublimia, contem-
plationis suæ penna. Et non sufficit eos amicos tan-

tilia, intelligendum est vel ab eo quod fuerant oc-
cisa, vel jam per mortem carnis in requie posita.
Et notandum quod in priori invitatione nihil de
tauris et altilibus dicitur. In secunda autem tauri
et altilia jam mactata memorantur, quia omnipotens
Deus, cum verba ejus audire volumus, sicut nec illi
in priori invitatione, adjungit exempla, ut quod im-
possibile credimus, per exempla ad credendum fiat
facilius. Sequitur :

Venite ad nuptias. Quasi conclusio est, quia vide-
tis tot et tales viros præcossisse participes nuptia-
rum et mensæ, qui habuerunt fidem Incarnationis
Dominicæ : ergo venite, et in hanc fidem cum cæteris
concordate.

Illi autem neglexerunt. Talem, ut diximus, admo-
nitionem habuerunt, sed illi admoniti, venire no-
luerunt, imo neglexerunt suæ salutis præconium.

*Et abierunt, alius in villam suam, alius vero in
negotiationem suam.* In villam ire, est terreno la-
bore immoderate incumbere. Negotiari vero est ter-
renis inhiare.

*Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumelia
affectos occiderunt.* Non solum vocantis gratiam re-
spuerunt, sed et illum in servis suis persecuti sunt.
Et hoc est : Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et
contumelia affectos ceciderunt, ac postea occide-
runt. Et nota quod hic siletur occisio sponsi, sed
per mortem servorum ostenditur contemptus nu-
ptiarum. Notandum etiam quod de morte sua tacet,
de qua jam in alia parabola dixerat, sed mortem di-
scipulorum ostendit, quos post ascensum ejus occi-
derunt Judæi, maxime sacerdotes, quapropter Je-
rusalem postea a Romanis destructa est, quod ex-
sequitur littera : *Rex autem cum audisset iratus est.*
Quando ad nuptias invitabat, et opera misericordiæ
agebat, homo tantum vocabatur. Nunc vero quando
ad ultionem venit, homo siletur, et rex tantummodo
dicitur. Sequitur : *Et missis exercitibus suis perdidit
homicidas illos, et civitates illorum succendit.* Ro-
manus exercitus Dei dicitur esse, quia *Domini est
terra et plenitudo ejus (Psal. xxiii).* Non enim venis-
sent Romani Jerusalem, nisi eos Dominus excitasset
sub duce Vespasiano et Tito, qui occisis Judæis
prævaricatricem succenderunt civitatem. Mystice
missis angelis, homicidas perdidit, quia persequen-
tes interemit; civitatem igne succendit, quia illorum
non solum animæ, sed etiam caro in qua habitave-
rant, gehennali igne cruciatur. Tunc ait servis
suis :

Nuptiæ quidem paratæ sunt, etc. Quia rex in qui-
busdam se invitantes contemni se conspicit, filii
sui nuptias nolens esse vacuas, ad alios mittit, quia,
etsi apud aliquos laboratur, quandoque tamen ubi
sermo Dei requiescat, invenitur. Dicit itaque :

Nuptiæ paratæ sunt, etc. Quasi dicat : Omne sa-
cramentum humanæ dispensationis, nativitatis, pas-
sionis, resurrectionis, ascensionis peractum est.

Dei noluerunt esse subjecti (Rom. x).

Ite igitur ad exitus viarum, id est ad diversas nationes gentium, et quoscunque inveneritis, id est euscunque conditionis homines, vocate, ad Christianitatem, id est fidem christianam, per nuptias significatam. Viæ quidem intelliguntur errores, et varia gentium dogmata, sed ex omnibus aliqui ad nuptias veniunt, id est Christo credunt.

Et quoscunque inveneritis, etc. Sicut non est distinctio in natura creationis hominum, sic non fit differentia in vocatione salutis eorum. *Et egressi servi illius in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt bonos et malos, etc.* Gentilis populus ad quem de Judæa egressi sunt servi ejus, non erant quidem in viis, sed in exitibus viarum, non erant in doctrinis quæ essent viæ ad Christum, sed erant tantum in exitibus viarum, quia per naturalem legem, quidam erant prope veram legem divinarum Scripturarum: qui enim in exitibus viarum est, neque ex toto remotus a via, neque est in via. Et nota quod præcipiuntur congregare bonos et malos, id est et eos qui per naturalem legem, et morum honestatem quodammodo boni erant, et eos qui postposita naturali lege male vivebant, et absque discretione boni et mali antea existerant. Vel bonos et malos, id est prædestinatos ad vitam, et prædestinatos ad mortem, qui indiscrete utuntur præsentis Ecclesiæ conversatione. Aliter etiam viæ significant actiones. Exitus viarum defectus significant actionum, quia plerumque facile convertuntur, quos in terrenis actibus prospera nulla sequuntur vel comitantur.

Et impletæ sunt nuptiæ discumbentium. Ecce jam ipsa qualitate convivantium aperte ostenditur quia per has regis nuptias præsens Ecclesia designatur, in qua mali cum bonis conversantur. Sic enim Deus omnes ad fidem generat, ut tamen omnes per innovationem vitæ ad libertatem spiritualis gratiæ, culpis exigentibus, non perducatur. Hæc autem vita quæ inter cælum et infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit, quos tamen sancta Ecclesia nunc indiscrete suscipit, postmodum in egressione discernit, unde protinus horrenda sententia subditur:

Intravit autem rex ut videret discumbentes. Rex ipse est Christus, qui intravit videre discumbentes, non quod est aliquid ubi ipse non sit, sed quia ubi vult aspicere, sit præsens; ubi non vult, absens videtur. Intravit ergo ut videat discumbentes, id est fidelium turmas, quasi in fide Domini quiescentes. Et recte discumbentes dicuntur, quasi quiescentes, id est per ipsam fidem quam tenent, requiem æternam exspectantes. *Et vidit ibi hominem non vestitum, etc.* Id est non ornatum charitate, quæ maxime vestis Dei dicitur. Intrat quidem ad nuptias, non cum veste nuptiali, qui in sancta Ecclesia assistens, fidem habet, sed charitate caret, quæ recte nuptialis vestis dicitur. Sola enim dilectione Dei

bitaret, unde ipse ait: *Sic Deus dilexit mundum, et Filium suum unigenitum daret pro mundo (Joan. iii).* Quia ergo hominem charitate ornatum non invenit, protinus ei quasi iratus ait: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* etc. Mirandum quia hunc et amicum vocat, et tamen reprobatur. Ac si diceret: *Amice et non amice.* Amice per fidem, et non amice per operationem, vel per charitatem. Vel amicum ideo vocat, quia ad nuptias invitatus fuerat. Et nota quia impudentiæ eum arguit, quod veste illa carendo, nuptiales munditias polluerit. *At ille obmutuit.* Quia argumentum excusationis male sibi conscius non habuit. Sed tamen sciendum est quia quisquis hanc vestem nuptialem perfecte non habet, non ideo tamen de venia et ingressu nuptiarum desperare debet, quia ipse quoque spem nobis per Psalmistam dedit, dicens: *Imperfectum meum viderunt oculi tui (Psal. cxxxviii).* Sed quia hoc in consolatione habentis et infirmantis diximus, nunc ad eum qui modo hanc non habet vertamur, de quo sequitur:

Tunc dixit rex ministris, ligatis pedibus et manibus, etc. Ligantur tunc pedes et manus, per distinctionem sententiæ, illis qui modo a pravis operibus ligari noluerunt, per meliorationem vitæ. Vel certe tunc ligat pœna, quos modo a bonis operibus ligavit culpa. Pedes enim qui visitare operum negligunt, manus quæ indigentibus nihil tribuunt, a bono opere jam ex voluntate ligatæ sunt. Qui enim nunc sponte ligantur in vitio, tunc iaviti ligantur in supplicio. Bene autem dicitur quod in exteriores tenebras projiciatur. Interiores quidem tenebras cæcitatem cordis dicimus; exteriores vero æternam noctem damnationis.

Ibi erit fletus et stridor dentium, etc. Ut scilicet illic dentes strideant, qui hic de edacitate gaudebant, et oculi defleant et doleant, qui hic per illicitas concupiscentias versabantur, quatenus singula membra supplicio subjaceant, qui hic singulis quibusque vitis subjecta serviebant. Sequitur:

Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Repulso igitur uno, in quo scilicet omne malorum corpus exprimitur, generalis protinus sententia subinfertur, cum dicitur: *Multi vocati, etc.* Quasi dicat: Quod de uno dixi, de multis intelligatis. Et notandum quia sententiola brevis parabolas omnes comprehendit, quod scilicet in operatione vineæ, et in ædificatione domus, et in convivio nuptiali non initium quæritur, sed finis.

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, ut caperent eum in sermone, et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, etc. Scribæ quærentes Jesum comprehendere, timuerunt populum. Atque ideo quod per se non poterant, præsidium manibus attentabant, ut vel ipsi a morte ejus viderentur immunes, unde quidem mittunt eis discipulos suos, sed cum Herodianis. Discipulos dico, quasi minus notos, et

ciperent, aut reprehensi minus apud eum erubescerent. Malo enim consilio deprehenso, tanto minor nascitur confusio, quanto fuerit persona deterior. Sed discipuli talium magistrorum, ætate quidem minores, sed malitia erant pares. Cum Herodianis dicit, id est cum militibus Herodis. Sub Augusto Cæsare, quando descriptio facta est, Judæa tributaria facta est. His tributis præpositus Antipatris filius Herodis alienigena et proselytus, Judæis sub Augusto rex est constitutus. Erat ergo seditio in populo: Aliis dicentibus, tributa debere dari pro securitate et quiete, cum Romani pro omnibus militent; Phariseis contra nitentibus, non debere populum dare tributum, qui decimas solvit, et cætera quæ lex præcipit, nec humanis legibus subjacere. Mittunt ergo Pharisei si possent decipere illum. Et notandum Judæos humiliatos pro peccatis tributum reddere, sicut illis prædictum erat in lege. Sequitur:

Magister, scimus quia verax es, et viam, etc. Hæc sunt verba discipulorum ad Jesum, quia discipuli eum magistrum vocant, et veracem, ut quasi honoratus et laudatus, mysterium sui cordis simpliciter aperiat illis, tanquam volens habere discipulos. Et nota fraudulentam interrogationem, qua illuc provocat respondentem ut magis Deum quam Cæsarem timeat, et dicat tributa non debere persolvi, ut statim audientes Herodiani seditiosis contra Romanos auctorem teneant. Et nota quod dicunt, *non est tibi cura de aliquo*, quasi dicant: Non times prælatam personam, nec respicis personam hominum, id est indiscrete dicis veritatem, et majoribus et minoribus. *Cognita autem nequitia et dolositate eorum, Jesus ait: Quid me tentatis, hypocritæ?* etc. Non sunt verba eorum blanda, sed secundum conscientiam ipsorum asperam respondet aspere, loquens ad animam, non ad corpus, non verbis, sed voluntatibus. Prima quidem et maxima virtus est respondentis, interrogantium mentes cognoscere, et non discipulos, sed tentationes vocare. Aliud enim erant, et aliud simulabant.

Dicit ergo eis: Ostendite mihi numisma census. Denarium scilicet, qui pro decem nummis computabatur, et habebat imaginem Cæsaris et illis ostendentibus denarium, *Ait Jesus: Cujus est imago hæc et superscriptio?* Patet quia non de ignorantia interrogat, sed ut competenter ad verba eorum respondeat. *Dicunt ei, Cæsaris.* Cæsaris quidem Tiberii privigni Augusti, sub quo et Dominus passus est. *Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo.* Reddite Cæsari tributum, pecuniam; Deo, decimas et victimas. Vel aliter: Reddite Cæsari sua, et quæ sunt Dei, Deo. Sicut enim Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic et Deus animam vultus lumine sui signatam. Unde Psalmista: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv).*—*Et audientes mirati sunt.* Qui ad

quia tentandi locum non habuerunt.

Et relicto illo abierunt, et infidelitatem reportaverunt. In illo die, in quo scilicet Pharisei discesserunt, accesserunt Sadducæi, qui interpretantur justi, quod non erant: unus dies fuit, sed multa certamina. Frequentabant enim forte tali consilio, ut eum quem ratione superare non poterant, frequentia et tædio superarent, vel subverterent omnibus respondentem. Et nota quia duæ hæreses erant in Judæis, una Phariseorum, et altera Sadducæorum. Pharisei justitiam traditionum et observationum, quas illi Deuteronomium vocant, id est secundam legem præferebant, unde et divisi vocantur a populo. Sadducæi autem resurrectionem corporum non credebant, et animam interire cum corpore putabant. Turpitudinem fabulæ fingentes, quæ deliramenti arguat eos qui resurrectionem corporum asserunt.

Et interrogaverunt eum dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit, etc., usque Respondens Jesus. Nota quod hi septem fratres quos proponunt Sadducæi, reprobi sunt in hac vita, quæ septem diebus agitur, qui steriles sunt ab omni bono, quibus misere mortuis, ad ultimum mundana conversatio, ut uxor infecunda quæ sine fructu est, transibit. Sequitur: *Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes, etc.* Scilicet quæ resurrectionem asserunt, neque virtutem Dei, quæ corpora suscitare poterit. *In resurrectione ergo neque nubent viri, neque nubentur feminae, sed sicut angeli Dei erunt in celo, fruentes visione Dei sine corruptionis labe.* Hæc quidem de resurrectionis conditionibus propositæ reddit quæstioni. De ipsa vero resurrectione contra infidelitatem eorum ita ait:

De resurrectione autem mortuorum non legis, quod dictum est a Deo, dicente vobis, etc. Nota quia ponit testimonium, quod videtur satis ambiguum, vel non satis pertinens ad resurrectionis veritatem, sed hoc ideo facit quia prophetas, ubi sunt aperta testimonia resurrectionis hominum non recipiunt, sed tantum quinque libros Moysi. Et notandum quod hic de resurrectione, et alibi de divinitate, quædam coram tentatoribus Dominus invenitur dixisse, non ut daret sanctum canibus, et margaritas porcis, sed quia inter eos qui tentabant, erant aliqui qui utiliter audiebant, quos pro aliorum immunditia negligi non oportebat. Et notandum etiam est quia, ubi dicit Deus Abraham, probat bene æternitatem animarum, et statim infert: *Non est Deus mortuorum, sed viventium*, ut, cum probaverit animas manere post mortem, consequenter etiam introducat et corporum resurrectionem, quæ cum animabus bona vel mala gesserunt.

Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus, etc. Quasi dicat: Simpliciter gradientes vel miracula venerantes, doctrinam ejus sequuntur, Pharisei vero non. Et hoc est, quod sequitur:

Pharisei autem audientes quod silentium impo-

eum, etc. Qui jam fuerant in ostensione decarii confutati, debuerunt exemplo moveri, ne ultro moli-
rentur insidias, sed malevolentia et livor nutrit im-
prudentiam. Conveniunt ergo, ut vincant saltem
multitudine quem non possunt vincere ratione. Et
dicunt apud se : Loquatur unus pro omnibus, et om-
nes loquamur per unum. Ut siquidem vincit, omnes
videamur vicisse. Si autem victus fuerit, vel solus
videatur confusus. Et nota quia sicut legimus He-
rodem et Pilatum in nece Domini fecisse concor-
diam, ita et nunc de Pharisæis et Sadducæis factum
esse cernimus, qui inter se ante contrarii, pari
mente ad Dominum tentandum convenerunt. Dicunt
omnes ergo ore unius : *Magister, quod est manda-
tum magnum in lege?* etc. Magistrum vocat, cujus
non vult esse discipulus, et non scire desiderans,
sed tentans.

Ait illi Jesus : Diliges Dominum Deum tuum, etc.
Nota quod primo respondens, percutit sictam con-
scientiam interrogantis, dicens : *Diliges Dominum
Deum tuum ex toto corde tuo*, id est intellectu per-
fecto, ut in confessione divinitatis nullum relin-
quas errori locum. *Et in tota anima tua*. Id est tota vo-
luntate tua, ut scilicet nihil velis illi contrarium.
Et in tota mente tua. Id est tota memoria tua, nihil
reminiscens, quo minus de eo sentias, hoc est, *ma-
ximum dignitatè, et primum in ordine*. Primum et
maximum mandatum dicimus, quantum ad digni-
tatem mandatorum, non quantum ad utilitatem. C
Utilitas mandatorum una est, et omnia mandata sibi
ita cohærent, ut alterum sine altero esse non pos-
sit. Primum vero et maximum mandatum dicitur,
quia ante omnia debemus illud, quasi unicum pie-
tatis fundamentum, in intimo corde collocare. Sequi-
tur : *Secundum autem simile huic, Diliges proximum
tuum sicut teipsum*. Vide quia diliges Dominum, et
primum et maximum mandatum est. Diliges autem
proximum, magnum quidem est, sed primum non
est ; et ideo dixit simile est, non minimum est. Si-
mile quidem est, quia de dilectione, sed tamen non
par in dignitate. *In his duobus mandatis tota lex*, etc.
Id est ad hæc duo mandata refertur decalogus to-
tus, et mōnita prophetarum ibi habent finem. N
D
tantandum quia duæ tabulæ legis datæ sunt, in qui-
bus erant decem præcepta, quæ sunt decachordum
psalterium. In una tabula tria, quæ sunt ad Deum.
In altera septem, quæ sunt ad proximum. In prima
primum est : *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te
de terra Ægypti. Non habebis Deos alienos (Exod. xx)*,
quia Christus cum Patre et Spiritu sancto unus est
Deus. Secundum : *Non assumes nomen Domini Dei tui
in vanum (ibid.)*. Nomen Christi non debet in vanum
accipi, ut putemus eum factum, per quem omnia facta
sunt, quia unus est Pater Deus, et Filius et Spiritus
sanctus. Sed in Spiritu sancto, id est in dono Dei
requies nobis promittitur. Unde tertium sequitur :
Memento diei Sabbati ut sanctifices, non facies in eo

*Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non
concupisces uxorem proximi tui, Non concupisces
rem proximi tui (ibid)*. Nec moveat vos quod Mat-
thæus ait, tentantem finxisse illum a quo Dominus
interrogatus est. Lucas autem hoc tacet, et in fine
Marcus ita concludit quod ei Dominus sapienter re-
spondenti dixerit : *Non longe es a regno Dei (Marc.
xii)*. Fieri enim potest ut, quamvis tentantis animo
accesserit, Domini tamen responsione correctus sit,
aut certe ipsam tentationem non accipiamus malam,
tanquam decipere volentis inimicum, sed cautam
potius, tanquam experiri volentis amplius ignotum.
Non enim frustra legitur : *Qui facile credit, levis corde
minorabitur (Eccli. xix)*.

*Congregatis autem Pharisæis interrogavit eos
Jesus, etc.* Qui ad tentandum venerant, occasione
suæ confutationis, dant Christo occasionem interro-
gandi. Et nota quia hæc interrogatio Jesu multum
profcit nobis usque hodie contra Judæos confutan-
dos qui Christum secundum eos venturum simpli-
cem hominem confitentur, et sanctum virum. Inter-
rogat igitur Christus eos, dicens :

*Quid vobis videtur de Christo, cujus filius est ?
secundum carnem etiam dico. Dicunt illi : David.*
Quasi dicant : Purus homo est iste filius David,
non etiam Deus, Dei filius. Ait illis : Si purus
homo est, ut vos dicitis, *quomodo vocat eum Do-
minum suum, non in incerto, nec in propria vo-
luntate, sed in Spiritu sancto vocat eum Dominum
suum qui, secundum vos non est ante eum. Vocat,
dico, Dominum dicens : Dixit Dominus Domino meo,
sede a dextris meis ; Pater dixit Filio suo : Sede a
dextris, donec ponam inimicos tuos (Psal. cix)*, etc.
Si utique homo purus esset, David Dominum suum
non vocaret. Et notandum quod non reprehenduntur,
quod dicunt filium David, sed quia Fi-
lium Dei esse non credunt, quia ipse Dominus
David est, Deus scilicet ante tempora manendo,
et Filius David apparuit natus. Quod autem a Pa-
tre, Filio subjiciuntur inimici, non infirmitatem
Filii, sed unitatem naturæ significat. Nam et Filius
subjecit inimicos Patri, quia Patrem clarificat super
D terram.

*Si ergo David vocat eum Dominum, quod revera
est, secundum deitatem, quomodo Filius ejus est
secundum carnem ? Et nemo poterat ei respondere
verbum, quia plane confutati erant in verbis. Nec
fuit ausus quisquam amplius interrogare illum.*
Sed jam aperte cogitant illum tradere potestati
Romanorum. Et notandum venena invidiæ qui-
dem superare posse, sed difficile conquiescere.

CAPUT XXIII.

Tunc locutus est Jesus ad turbas, etc. Id est illis
confutatis, qui sunt dolosi, instruit istos, qui ido-
nei sunt, nihilominus hortans eos subijci illis,
propter sacerdotium et nominis dignitatem, non
opera eorum, sed doctrinam considerantes. Et

rigantur boni. Locutus est Dominus ad turbas, etc. Id est ad simplices, et ad discipulos, id est ad perfectiores.

Super cathedram Moysi. Id est in magisterio doctrinæ quam docuit Moyses, sederunt Scribæ et Pharisei, qui scilicet recte mores instruunt, sed secundum quod docent non agunt. *Omnia ergo quæcunque dixerint vobis servate et facite,* quæ scilicet ad cathedram pertinent, non ad vitam.

Servate, credendo in corde, *et facite* ipso opere, sed *secundum opera eorum, nolite facere,* quasi dicat: Doctrinam tenete, non vitam. *Dicunt enim et non faciunt,* id est non concordat doctrina eorum cum vita.

Alligant enim onera gravia et importabilia, quia ^B et undecunque traditiones colligunt, quæ conscientiam non levant, sed gravant: quia eas suis viribus nullus implere potest. Legis mandata vocat onera importabilia, quæ maxime dederat Deus per peccatum, quæ Scribæ et Pharisei docebant mistis traditionibus suis, suadentes secundum eas vivere, et non ad facilem et delectabilem gratiam Christi pervenire. Unde supra: *Venite ad me, qui laboratis et onerati estis (Matth. xi).* Et Petrus in Actibus apostolorum: *Et vos quid vultis imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque vos, neque patres vestri portare potuistis, sed per gratiam Christi credimus salvi fieri (Act. xv).* Talia quidem imponebant onera in humeros hominum, quasi ad hoc fortes sint. Qui ergo non sunt ^C justi faciendo, volunt saltem apparere justi dicendo. Sequitur:

Digito autem suo nolunt ea movere. Id est: Nec in minimis volunt eos implendo, quos docent, juvare. Tales sunt etiam indiscreti sacerdotes qui omnem justitiam populo mandant, et ipsi nec modicam servant, et grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt: quæ tamen præcipiunt eis, non faciunt. Deinde si errant, modicam imponentes pœnitentiam, nonne melius est propter misericordiam dare rationem, quam credulitatem?

Omnia ergo opera, etc. Dixit tales doctores audiendos esse, non imitandos. Nunc ostendit causam quare non possunt credere Christo, qui scilicet ^D *opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Non enim potest credere Christo prædicanti cœlestia, qui terrenam cupit gloriam. *Dilatant enim phylacteria sua.* Cum Deus dedisset mandata legis per Moysen, ad extremum intulit: *Ligabis ea in manu tua, et erunt immota ante oculos tuos (Deut. vi),* quasi dicat: Sint tibi in opere, sint in meditatione. Sed Pharisei male interpretantes scribebant decalogum in membranis et ligabant in fronte per quod religiosi viderentur populo. Jussit etiam Moyses, ut in quatuor angulis palliorum facerent simbrias (*Num. xv*), et per hoc essent discretio Israelitici populi. Illi vero faciebant grandes simbrias, et eis ligabant spinas acutas, ut eundo vel se-

moti retraherentur ad officia Dei. Sed intellige hæc non esse portanda in corpore, sed in corde. Ut igitur armaria libros, sic et ipsi habent notitiam Dei. *Anant autem primos recubitus in cœnis,* etc. Quasi dicat: In cœnis gulam sequuntur, mercedem scilicet suæ religionis, et in publico gloriam et magistralem dignitatem. Notandum etiam quod non vetat eos saluari in foro, nec primos sedere vel discumbere, quibus revera competit hoc officii ordine, sed eos arguit qui hæc habita vel non habita appetant. Non enim reprehendit de dignitate, sed dignitatis cupiditate. *Vos autem nolite vocari,* etc. Quasi dicat: Pharisei et Scribæ sunt amatores hujus sæcularis gloriæ, sed vos discipuli mei, qui moribus et vita digniores esse debetis, nolite vocari Rabbi, id est quod Deo debetis, vobis non præsumatis. *Unus est enim magister vester,* qui illuminat hominem intellectum dando. Homo autem non docet intellectum conferendo. *Omnes enim vos fratres estis.* Causa est, quare non debet se alter alteri præferre.

Et patrem nolite vocare vobis, etc. Nec pater, nec magister vocandus est alius, nisi Dominus Pater et Dominus noster Jesus Christus. Pater, quia ex ipso sunt omnia. Magister, quia per ipsum omnia, vel quia per dispensationem carnis, omnes sumus Deo reconciliati. Paulus tamen se magistrum gentium contestatur in fide et veritate. Ad quod taliter respondetur: Aliud est esse patrem vel magistrum natura, aliud indulgentia. Deus dicitur pater et magister natura, homo indulgentia pater, ut honor ætati deferatur, non ut auctor vitæ habeatur; magister vero, ex consortio veri Magistri, tanquam ejus minister pro ratione vel meritis vitæ ejus, a quo mittitur.

Qui major est vestrum, etc. Hic docet non esse contendendum de primatu. Quicumque enim vult fratrem suum prævenire regnando, prius præveniat illum obsequendo. Secundum Apostolum: *Honore invicem prævenientes (Rom. xii).* Littera patet.

Væ autem vobis, Scribæ, etc. Postquam discipulos suos de humilitate admonuit, et spiritualem doctrinam eis benigne recipientibus exhibuit; ^D Pharisaicæ infidelitatis tumorem frequenti imprecatione confutat et reprimit dicens: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei,* qui scilicet notitiam legis et prophetarum habetis, et inde etiam superbitis, quasi divisi ab aliis estis; hypocritæ, qui simulatis quod non estis.

Qui etiam clauditis regnum cœlorum ante homines, etc. Id est, qui Christi adventum simulatione vestræ doctrinæ absconditis. Vel clauditis, dum malum exemplum hominibus præbetis. Unde omnis doctor qui auditores quos verbo ædificat exemplo scandalizat, regnum Dei claudit, ut nec ipse intret, nec alios intrare permittat. Unde sequitur:

id est credere volentes, intrare sinitis. *Væ iterum vobis, Scribæ et Pharisei, qui comeditis domos viduarum.* Id est qui vestra superstitione nihil intenditis, nisi ut prædam de subdita plebe faciatis. Vos, dico, longa oratione orantes, ut magis decipiatis. Propter hoc amplius iudicium accipietis. *Væ vobis iterum, Scribæ et Pharisei, qui circuitis mare et aridam, totum scilicet mundum, ut faciatis unum proselytum,* convertendo saltem unum ex gentibus ad vestros Judaicos ritus. *Et cum fuerit factus, scitis eum filium gehennæ duplo quam vos,* quia videns vitia vestra revertitur gentilis factus, et pro prævaricatione majori pœna est dignus, ut filius gehennæ merito dicatur. Unusquisque enim, cujus opera facit, filius illius appellatur. Et nota quod proselyti de gentibus in Synagoga sunt recepti. Quod per unum notatur, quia vix aliquis post Christum acquievit doctrinæ eorum. Quod vero dicit illos totum orbem circuire, ut aliquem proselytum possint facere, significat illos toto orbe Evangelio detrahare. *Væ vobis iterum, duces cæci,—duces cæcorum (Matth. xv), — qui dicitis : Quicumque juraverit per templum, nihil est.* Id est non est reus, si fuerit convictus mendacii. *Qui autem juraverit in auro templi, debet,* scilicet illud exsolvere in quo juraverat, si poterit. Convincuntur hic Pharisei, qui omnia faciebant propter lucra. Dicebant enim sanctiora esse oblata quam templum vel altare, ut homines paratiora essent ad dona offerenda, quam ad preces fundendas, vel justitias faciendas, in quo non Dei timorem, sed suam intendebant cupiditatem. Ideo arguit eos Dominus stultitiæ et fraudulentæ, dicens : quod multo majus est templum, quam aurum quod sanctificatur a templo, et altare quam hostiæ quæ sanctificantur ab altari. Templum, ut dicit Joannes, vel altare ad gloriam Dei pertinent, et ad hominum spiritualium salutem. Aurum autem, quod est in templo, vel donum quod est super altare, ad gloriam Dei etiam ipsa pertinent, sed tamen magis ad hominum delectationem, vel sacerdotum utilitatem. Mystice autem templum et altare, aurum et donum, laudes et sacrificia precum, quæ Deo offeruntur. Non enim ille per hoc, sed ista per illum sanctificantur. Littera non indiget expositione. *Væ autem vobis iterum, Scribæ et Pharisei, qui decimatis mentham et anethum.* Id est ad commodum vestrum exigitis decimas quarumlibet vilium rerum, et ea quæ graviora sunt, si negligentur, reliquistis incorrecta, scilicet justum iudicium in discussione causarum, et misericordiam pauperibus et viduis exhibendam, et fidem apud omnes tenendam; sed quidem majora oportuit vos et alios facere, et illa tamen minora, id est decimas non omittere, sed potius exigere et dare, ne eleemosynas fructuum terræ viderentur contemnere: per eas tamen non emitur impunitas manentibus in impietate. *Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes,* etc. Quasi diceret. AUGUSTINUS: In

magna præcepta, de iudicio scilicet et misericordia et fide, illa devoratis et negligitis. Mystice culicis nomine seditiosus homo Barabbas designatur, quia hoc animal strepando inquietat, et sanguine delectatur. Cameli nomine propter humilitatem quam habet ad subeunda onera Dominus intelligitur. Colant ergo Judæi culicem, id est minima observant, quia Barabbam qui non solverat Sabbatum, dimiserunt; et camelum, id est majora contemnunt, quia Christum spiritualiter Sabbathum insinuantem, per iudicium et misericordiam et fidem, quæ illi contemnunt, occiderunt. *Væ vobis, Scribæ et Pharisei, qui mundatis,* etc. Diversis verbis eodem sensu quo supra Phariseos arguit, simulationis scilicet et mendacii, quod aliud ostendatur hominibus foris, aliud agatur intus: non quod in paropside, id est calice eorum superstitio nominaretur, sed quia foris hominibus ostendunt sanctitatem, in habitu, in sermone, in phylacteris, in fimbriis, in orationibus longis, et in talibus; intrinsecus autem sunt vel essent pleni sordibus vitiorum. Calicis quidem nitor justis interior est. Qui si obsorduerit, quid proficiet lotus exterior? Ita igitur nitor interioris conscientiæ est obtinendus, ut ea quæ corporis sunt, laventur forinsecus. Lucas ita ait (*Luc. xi*): *Stulti, qui fecit quod deforis est, etiam quod intus est fecit?* id est qui utramque naturam hominis fecit, utramque mundari voluit. Nemo ergo putet fornicationem, et hujusmodi corporalia vitia, solummodo esse gravia, et avaritiam, superbiam, iram, et cetera spiritualia putet esse levia. Præmissa sententia patet littera.

Væ vobis iterum, qui similes estis sepulcris dealbatis, etc. Per aliam similitudinem replicat idem. *Væ vobis iterum, qui ædificatis sepulcra prophetarum.* Id est propter favorem vulgi exstruitis memoriam occisorum, et ornatis monumenta occisorum justorum, ut videamini justis, et arguentes facinora patrum vestrorum, dicitis, si non voce, saltem opere: *Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, etc. Itaque testimonium estis vobismetipsis quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt,* quia scilicet, dum actus patrum vestrorum detestamini, pro specie quidem vestræ sanctitatis, filios homicidarum vos esse comprobatis; dum etiam Christum et apostolos persequendo idem facitis, vos esse filios eorum non solum carne, sed etiam imitatione certissime comprobatis. In quo etiam patet vos peccare scienter.

AUGUSTINUS. Judæi quidem prophetarum monumenta ædificando patrum suorum facta, qui eos occiderunt, arguebant, sed paterna facinora æmulando, dum Christum suosque insequuntur, in seipos sententiam retorquebant, eadem, quæ ipse in parentibus damuabant agentes: *Et vos implete mensuram patrum,* etc. Probato, quod filii sunt homicidarum, ponit quasi concludendo, ad quod tendebat dicens:

Domini prophetarum occidite. Nota quod non jubet ut faciant, sed ostendit, quid facturi erant. *Serpentes, genimina viperarum, etc.* Quasi dicat: Vos homicidæ de homicidis nati, *quomodo fugietis a judicio gehennæ? fugietis sepulcra sanctorum ædificando, an potius corda a malitia mundando? Nunquid liberabunt sancti vos, quorum monumenta ornatis? Non equidem, quia sancti non sunt amici Dei inimicis. Ideo ecce mitto, etc.* Quasi dicat: Ideo, non solum impleatis de me, sed etiam de meis, quod deerat patribus, *mitto ego ad vos prophetas, qui futura prædicant, et sapientes, qui Scripturas exponunt, vel qui corde eruditi sunt.* Unde et David: Et eruditos corde in sapientia, et scribas, morum doctores, qui proferunt de thesauris suis nova et vetera. *Et ex illis occiditis, ut Paulum: crucifigitis, ut Petrum: et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, ut apostolos in Actibus apostolorum: Et persequimini de civitate in civitatem, ut de Judæa ad gentes: Ut veniat super vos omnis sanguis justus, etc.* Non hos tantum præsentem dicit, sed omnem generationem malorum, præcedentem et futuram, quia omnes sunt una civitas diaboli, et unum corpus diaboli. *Omnis sanguis justus qui effusus est super terram, etc.* Id est omnis debita ultio pro effuso sanguine justorum. A sanguine Abel justus, cujus justitia approbata est per muneris acceptionem, a sanguine Abel dico, *usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz, quem occidistis inter templum et altare, vestra scilicet generatio, intra templum et altare, quod altare positum erat sub dive.* Quasi dicat, quem interfecistis in atrio templi.

HIERONYMUS. Quæritur quis sit iste Zacharias. Alii dicunt Zachariam filium Barachiz, illum qui in duodecim prophetis undecimus est, patrisque nomen in eo consentit, sed ubi ille occisus sit, Scriptura non dicit. Maxime cum temporibus ejus vix ruina templi fuerit. Alii dicunt Zachariam patrem Joannis, per apocryphas scripturas comprobantes quod propterea occisus sit, quia nomen Salvatoris et adventum prædicaverat, sed quia inde auctoritatem non habemus, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Alii volunt esse Zachariam, qui occisus est a Joas rege Judæ inter templum et altare, sicut Regum narrat historia, quod melius credendum est. Sed videndum quia ille Zacharias non fuit filius Barachiz, sed Joiadæ sacerdotis. Unde Scriptura refert: *Non fuit recordatus Joas patris ejus Joiadæ, quæ sibi fecisset bona (II Par. xxiv).* Cum ergo Zachariam teneamus, et occisioni conveniat locus, quæramus quare dicatur filius Barachiz, et non Joiadæ. Barachias, lingua nostra *benedictus Domini* dicitur, et sacerdotis Joiadæ nomine, *justitia Hebræorum* designatur. In Evangelio etiam quo utuntur Nazaræi, pro filio Barachiz reperimus scriptum filium Joiadæ, quem ob meritum gratiam, Dominus in hoc loco filium Barachiz, id est *benedictus*

hujus, quæritur ab illorum generatione, cum neutrum illorum occiderit? Ad quod Joannes respondet: Non ita intelligendum esse ut omnium generationum præcedentium et sequentium merita persolvat generatio una.

Nec enim justum est ut alter pro peccatis alterius puniatur, sicut in die vindictæ, unaquæque generatio pro peccatis suis puniatur.

De ipsa hac generatione vindicatum videbitur esse. Omnium enim iniquorum a Cain usque ad finem sæculi una, ut jam diximus, generatio est: etsi non sint omnes in uno tempore, omnes tamen unum sunt corpus diaboli.

B Et adhuc quæritur quare usque ad hunc tantum, cum multi post hunc occisi, ante natalem Christi, et Christo nato mox pueri ab hac generatione sunt perempti. Sed quoniam Abel pastor ovium fuit, necatusque in agro; Zacharias vero sacerdos, necatus in atrio templi, utriusque gradus martyres, et laicos scilicet, et altaris officio mancipatos, sub eorum voluit intimare vocabulis.

C *Amen dico vobis: Hæc omnia, etc.* Subdit: Mala ultio sanguinis servorum Dei, qui effusus est super terram, veniet *super generationem*, quæ a primo scilicet parricida usque ad ultimum perditionis filium computatur, et similes erunt in pœna, qui fuerunt similes in culpa. *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, scilicet annuntiatores Domini prophetarum, et lapidas eos, id est duritia cordis a te repellis, vel corporaliter, lapidas eos qui ad te missi sunt, ad tuam scilicet salutem.* Et nota quia patris affectu, non saxa, sed homines plangit, condolendoque talia verba protulit, sicut et illa quæ mox subjungit dicens: *Quoties volui filios tuos, patriarcharum scilicet hæredes, congregare, ut in fidei unitate essent, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas? Quasi dicat: Cum quanto affectu gallina pullos suos convocat et nutrit, cum tanto affectu volui ego filios tuos congregare in fidei unitatem, et enutrire catholico dogmate, et tu tamen noluisti gratiæ vocanti scilicet, cooperari,*

D AUGUSTINUS. Hoc genus animantis magnum habet in filios affectum, ut eorum infirmitate affecta, infirmetur et ipsa; et quod difficile in cæteris animantibus invenies, alis suos filios protegens, contra milvum pugnat. Sic et nostra mater Dei sapientia per carnis susceptionem infirmata est quodammodo. Unde Apostolus dicit: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (I Cor. i).* Protegit infirmitatem nostram, et resistit diabolo, ne nos rapiat. Nota quod dixit volui congregare, et tu noluisti, quasi Dei voluntas humana voluntate superetur; et ita non sit verum *omnia quæcunque voluit Dominus, fecit (Psal. cxiii).* Sed ita intelligendum est: Ego volui, et tu noluisti. Quasi dicat: Quotquot congregavi mea voluntate semper efficaci, te nolente feci, quia semper ingrata fuisti

mus vestra, templum scilicet, vel tota civitas, relinquetur, id est Dei auxilio nudabitur, et suæ ditioni relinquetur. Itaque erit *deserta* Romanis tollentibus locum et gentem. Hoc ipsum ex persona Jeremiæ jam prædictum poterant cognoscere. Dixit enim : *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in silva (Jer. xii).* Sequitur :

Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis : Benedictus qui venit in nomine Domini. Vult intelligi, nisi pœnitentiam egeritis; et ne de quo propheta cecinerunt, Filium Dei confessi fueritis, et benedictum qui venit, id est ab omni peccato immunem, ad glorificandum Patris mei nomen intellexeritis, non me salutis vestræ auctorem videbitis amodo, id est post passionem non me videbitis, donec in die iudicii certissime dicatis et credatis, conscientis hoc testantibus, quia *benedictus qui venit*, etc., tunc enim tam boni quam mali confitebuntur. Et nota quod secundum priorem sententiam Judæi sibi concessum esse putant adhuc locum pœnitentiæ. In secunda vero sententia notandum est, quia quando turbæ venienti Domino Jerusalem, dixerunt : *Benedictus qui venit*, jam tunc præfigurabatur de primo adventu, quod futurum est secundo adventu claritatis ejus, quia conscientia omnium hoc clamabit.

CAPUT XXIV.

Egressus Jesus de templo, etc. Littera patet. Mystice vero recedente Domino de templo, legis aedificia, et compositio mandatorum ita destructa sunt, ut nihil a Judæis possit impleri, sed potius sublato capite, universa inter se compugnent membra. Divinitus etiam provisum est, ut crescente Evangelii gratia, templum illud cum suis cæremoniis tolleretur, ne quis infirmus in fide, stantibus illis, adeundi haberet occasionem. Realiter quidem templum a Romanis fuit destructum quadragesimo secundo anno post passionem Domini.

Sedente autem eo super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli, etc. Cum hæc dixisset, contigit Dominum ad montem Oliveti redisse, et ibi sedisse cum quatuor discipulis, ut Marcus refert, cum Petro videlicet et Jacobo, Joanne atque Andrea, qui separatim interrogaverunt eum, quando scilicet illa erunt quæ de destructione Jerusalem prædixerat? Et præterea quæsierunt quod signum esset secundi adventus, et quo tempore esset futura consummatio sæculi? Sciendum est, quod hæc sessio facta est contra templum Jerusalem. Ait enim Marcus : *Cum sederet in monte Olivarum contra templum (Marc. xiii).* Sessio hæc contra templum, et discipulorum de civitatis vel mundi consummatione quæstio, an eodem, an sequenti die fuerit, evangelistæ non determinant, nec nostrum est diffinire quod ipsi indiscussum reliquerunt. Mystice designat mons Oliveti fructiferam sanctæ Ecclesiæ celsitudinem. Oliveta enim valent ad repellendas noctium tenebras, per olei fomen-

PATROL. CLXII,

lassis quietem, et ad significandam pacem, quæ omnia spiritualiter Ecclesiæ conveniunt, de qua dicitur : *Ego autem sicut o. f. in d. d. Ecce sicut oliva fructifera in domo Dei (Psal. li).* Ipsa enim aufert tenebras errorum per prædicationem, et infirmitates peccatorum per pœnitentiæ injunctionem : defatigatis in tribulationibus quietem per consolationem, et omnibus nuntiat pacem. Super istam Ecclesiam Deus sedet, regnando, judicando, et hoc contra templum Jerusalem, id est contra arrogantiam superbiorum. Templum enim ideo superbiam significat, quia causa erat superbæ Judæorum. *Et respondens eis Jesus dixit, etc.* Duo quæsierant signa, destructionis Jerusalem, et secundi adventus. Ponit itaque signa utrique rei communia, ponit et quædam specialia. Imminente enim Jerusalem excidio, vel consummatione sæculi, multi dicent se esse Christum, quorum fuit primus Simon magus, qui sicut in Actibus apostolorum legimus, auscultabant omnes qui in Samaria erant, dicentes : *Hæc est virtus Dei quæ vocatur magna (Act. viii)*, eo quod multo tempore magicis artibus dementasset eos. Multi etiam alii hæresiarchæ temporibus apostolorum prodierunt, qui multos errores seminaverant, et diem Domini quidam eorum iustare dabitaverunt, propter quæ omnia hærtatur, non solum apostolos, sed et omnes fideles, dicens :

Videte ne quis vos seducat, et cum audieritis, etc.

Dico ne seducamini, quia audituri estis prælia quantum ad hostes, opiniones præliorum quantum ad expectationem et famam illorum futurorum bellorum. *Sed vos videte ne turbemini*, id est ne territi Judæam deseratis, quia *nondum erit finis*. Vel finis sæculi, vel destructio civitatis. A tempore enim Dominicæ passionis, in populo Judaico bella abundaverunt usque ad quadragesimum secundum annum, in quo civitas a Tito et Vespiano destructa est. Similiter multa bella erunt ante finem sæculi.

Consurget gens, etc. Ita erit historialiter ante finem sæculi, quia, ut ait Gregorius, multa mala debent præcurrere, ut nuntient malum sine fine. Quorum alia erunt e cælo, alia de terra, alia ab elementis, alia ab hominibus. *Surgat gens contra gentem*. Ecce turbatio hominum. *Et erunt pestilentia et fames*. Ecce inæqualitas elementorum, et sterilitas terræ. *Et terræmotus*. Ecce malum a terra. Cum Lucas ait : *Erunt signa in sole et luna (Luc. xxi)*. Ecce malum a cælo. A mari etiam notat Lucas malum, cum dicit : *Præ confusione sonitus maris et fluctuum (ibid.)*. Quia in omnibus deliquimus, in omnibus ferimur, sicut scriptum est : *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos (Sap. v)*. Potest et hoc mystice intelligi : Surgat enim gens contra gentem, id est hæretici contra fideles, et regnum diaboli contra regnum Christi, et pestilentia errorum occupabunt multos, et erit fames Verbi Dei, et motus terræ, id est, separatio terrenorum a vera fide.

Hæc omnia erunt initia dolorum, pertinentium ad

Tunc tradent vos in tribulationem. Hæc erit etiam magna causa excidii civitatis, quod post occisionem Domini, apostolos Judæi persequentur. Si autem de temporibus Antichristi intelligatur, in apostolis persona omnium fidelium designatur.

Et tunc scandalizabuntur multi, etc. Hæc omnia evenient ante excidium civitatis, sed plenius temporibus Antichristi. *Et prædicabitur hic Evangelium regni.* Quia noverat corda discipulorum Dominus, de excidio suæ gentis contristanda, hoc solatio relevat, ut scirent multo plures socios æterni gaudii de toto orbe colligendos, et hoc antequam destructio civitatis eveniat. Quod innuit Marcus, quia ponit primum, dicens ita: *Et in omnes gentes primum oportet prædicare Evangelium (Marc. xiii).* Refert etiam Historia ecclesiastica quod omnes apostoli ante vastationem Judææ ad prædicandum Evangelium toto orbe fuerunt dispersi, exceptis duobus Jacobis, quorum unus, scilicet Zebedæi, gladio Herodis succubuit, et alter in Jerusalem episcopus factus remansit, et tandem a Judæis de pinnaculo templi prostratus, vitam finivit.

In universo orbe dicit, id est in quatuor partibus mundi, quia in omnem terram exivit sonus eorum. *In testimonium omnibus gentibus.* Prædicatio enim Evangelii, testimonium est gentibus, adventus Filii Dei, et redemptionis hominum, ut inexcusabiles reddantur. *Et tunc veniet consummatio.* Non dicit statim, sed non prius veniet consummatio civitatis vel mundi.

Cum ergo videritis abominationem. Idolom dicit, et ideo addidit *desolationis*, quod in templo desolato atque deserto idolom positum sit. Potest autem accipi de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo Domini, aut de Adriani equestri statua, quæ in Sancto sanctorum loco multo tempore stetit. Vel si de fine sæculi intelligatur abominatio, Antichristus accipitur, qui sedebit in templo Domini. De hac abominatione in prophetia Danielis legitur, et ideo dicit: *Cum videritis abominationem desolationis,* quæ prophetata est a Daniele (c. ix), *stantem in loco sancto,* hoc est, in templo Domini, id est idolom seu Antichristum, *tunc qui legit prophetiam Danielis, intelligat destructionem civitatis adesse, sive consummationem sæculi.*

Tunc qui in Judæa sunt, etc. Si exterminatio civitatis accipiatur, ad litteram intelligendum est. Christiani enim, appropinquante Romano bello, qui erant in Judæa cœlitus admoniti, discesserunt, ut ecclesiastica narrat Historia, et fugerunt trans Jordanem in regnum Agrippæ regis Judæorum, cujus, in Actibus apostolorum mentio fit, qui cum ea quæ sibi obtemperare volebat parte Judæorum, semper Romanorum regno subditus erat, et ad tempus ibi belli, in civitate manserunt. De illa fuga facit mentionem cum ait:

Tunc qui in Judæa sunt Christiani, fugiant ad

lationem et terrorem significat. Cum persuadeat a Deo properare fugam, ut nemo fugientium descendat aliquid tollere de domo vel pro tunica revertatur. *Væ autem prægnantibus et nutrientibus,* etc. Quia has puer in utero, has puer in manibus ad fugam impedit.

Orate autem ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato. Quia in hieme duritia frigoris, fugam vestram impedit, in Sabbato vero præceptum legis vos retinebit. Non enim licet secundum legem in Sabbato ultra mille passus proficisci. Si autem hæc omnia de consummatione sæculi intelligantur, mystice accipienda sunt, ut ita dicamus: *Tunc qui sunt in Judæa,* hoc est in confessione veræ fidei sunt, *fugiant ad montes,* hoc est culmen virtutum ascendant, *et qui super lectum est,* id est qui carnem, qua anima tegitur, superavit, *non descendat ad infimos actus pristinæ conversationis,* neque desideria carnis repetat. *Et qui in agro est,* id est qui operatur in Ecclesia sicut Paulus plantando, et Apollo rigando, *non revertatur tollere tunicam suam,* id est non repetat sæcularia, quibus se nudaverat. Prægnantes vero sunt illi qui laborant pro divitiis acquirendis, quorum animæ graves sunt peccatis. Nutrientes vero sunt illi, qui divitiis adepti foveant cas et augmentant. In hieme fugit, cujus fide vel charitate refrigerante, a Deo est elongatus. In Sabbato fugit, qui otiosus in divino opere torpescit.

Erit enim tunc tribulatio magna, etc. Hæc temporibus Antichristi proprie convenient, quando non solum tormenta crebriora et acerbiora, quam prius ingerenda sunt fidelibus sed quod gravius est signorum quoque operatio eos, qui tormenta ingerunt committitur, teste Apostolo qui ait: *Cujus adventus est secundum operationem Satanæ in omni seductione signis et prodigiis mendacibus? (II Thess. ii.)* Cujus enim fides non concutietur, cum persecutor veritatis sit etiam operator virtutis? Unde provida pietate subjungit:

Et nisi brevitati fuissent dies illi, non feret saltem omnis caro. Dies dicit abbreviatus, non secundum quosdam, qui putant momenta temporum mutari, cum legatur: *Ordinatione tua perseverat dies (Psal. cxviii),* sed abbreviati dicuntur, quantum ad opinionem illorum, qui diu se putabant regnuros. Vel dicuntur abbreviati, id est breves, quasi brevissimi, quia nisi breves et pauci fuissent dies illi, perirent omnes electi illius temporis propter magnitudinem miraculorum et oppressionum. Namque tribus annis et dimidio illa persecutio duratura est.

Tunc si quis dixerit, Ecce hic Christus, etc. Ante enim consummationem sæculi, multæ hæreses surgent, sicut Donatistæ, qui dicunt se solos habere Christum, aut Ariani aut alii hæretici, et surgent multi, qui dicent se esse Christum, *et facient signa,* id est minora, *et prodigia,* id est majora, *ita ut in errorem ducantur, si fieri potest, etiam electi.* Non ideo dicit, quod electio divina frustretur, sed qui

mittentur. Si ergo dixerint vobis, *Ecce in deserto*, hoc est in dogmate philosophorum gentilium, qui omnino deserti sunt a Deo, *nolite exire*, a fide vestra. *Vel si dixerint, Ecce in penetralibus*, id est in arcanis secretis hæreticorum est Christus, *nolite credere*. Si enim diabolus transfiguraverit se in angelum lucis, dicens se Christum esse, et apparens aliquibus, sicut in tempore beati Martini de monacho legitur, non credant fideles.

Quia sicut fulgur exit ab oriente, et apparet usque ad occidentem, ita erit manifestus adventus Filii hominis. Ab omnibus enim totius orbis hominibus, videbitur juxta Apocalypsin, *Et videbit eum omnis oculus* (Apoc. 1). Et alibi: *Et videbit omnis caro salutare Dei* (Luc. 11), nec in secreto apparebit, quia Deus **B** manifeste veniet, et non silebit. Unde sequitur:

Ubi cunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ, id est electi Dei, sicut Apostolus ait, *Occurremus obviam Christo, in nubibus in æra* (I Thess. 14). Aquilæ dicuntur sancti, quia sicut aquilæ intuentur solem irreverberatis oculis, ita sancti in splendore veri solis intuitus suos desigunt. Corpus Christi quasi cadaver appellatum est per passionem.

Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, etc. Quamvis nihil prohibeat intelligi veraciter, tunc solem et lunam cum sideribus cæteris ad tempus suo lumine privari, quomodo de sole constat esse factum, tempore Dominicæ passionis. Luna enim tunc temporis cum esset plena, sub **C** abdito terræ latebat. Unde imperfecte restat usque hodie propheta illa Johel, qui, cum dixisset, *sol convertetur in tenebras*, addidit, *et luna in sanguinem antequam veniat dies Domini magnus et horribilis* (Joel. 11). Et quod de die judicii loquens Isaias: *Et erubescet, inquit, luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, et in Jerusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus* (Isa. xxiv). Cæterum peracto die judicii, et clarescente gloria futuræ vitæ, cum fuerit cælum novum et terra nova, tunc fiet quod dicit idem propheta alibi: *Et erit lux lunæ sicut lux solis, et lux solis erit septemplex sicut lux septem dierum* (ibid.). Quamvis historialiter hoc modo potest intelligi, tamen et mystice valet accipi, ut sic dicatur:

Post tribulationem illorum dierum, id est postquam incepta erit, non finita, *sol obscurabitur et luna*, id est quidam majores et minores prælati in Ecclesia, qui alios illuminabant, et qui videbantur *stellæ*, id est dono divinæ gratiæ fulgere in domo Dei, *de cælo*, id est de Ecclesia *cadent*, privati a lumine suo. *Et virtutes cælorum*, id est angeli, *movebuntur* judicio hominum futuro, quorum custodiæ deputati sunt, beato Job attestante qui ait: *Columnæ cæli contremiscunt, et pavent adventum ejus* (Job xxvi).

Et tunc apparebit signum Filii hominis in cælo. Signum crucis hic intelligamus, ut videant in quem pupugerunt, aut vexillum fidei victoriæ triumphantis. *Et tunc plangent omnes tribus terræ*, id est ter-

torquebit. *Et videbunt Filium hominis*, id est humanitatem, non divinitatem, *venientem in nubibus cæli*, id est in sanctis suis. Sicut enim nubes fuit bajula ascendentis, ita erit bajula descendentis, juxta hoc quod angeli dixerunt: *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* (Act. 1), vel existentem in nubibus cæli, id est in sanctis suis.

Cum virtute magna, id est cum magna potentia, *et majestate*, id est cum magna claritate et gloria. Primus enim adventus fuit in humilitate. Secundus in potentia. Primus in utilitate, secundus in gloria. *Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna*. Quæ omnes mortuos ad resurrectionem invitabit. Vox illa, tubæ comparatur, quia sicut tuba terret inimicos, et animat suos; sic vox illa terret impios, et lætificabit pios. *Et per illam vocem congregabit electos ejus a quatuor ventis terræ*. Id est a quatuor partibus mundi. Et ne aliquis intelligeret, non esse homines congregandos de medio orbe, determinatius ponit, scilicet *a summis cælorum*, id est a medio orbe, *usque ab terminis eorum*, id est usque ad fines orbis terræ. Per summum cæli, medium orbis intelligitur, quia medio orbis, summum cæli insidet. *Ab arbore autem ficæ*, etc. Exemplo ficæ ostendit præcedentia esse signa consummationis sæculi. Nota quia cum dicit, *prope est in januis*, non est putandum, tum mox esse consummationem mundi, sed præcursiones quasdam, quæ ostendant quod jam sit prope quasi in januis, vel dicamus ita: *Cum videritis hæc fieri*, non aliqua horum, sed omnia jam facta, *tunc scitote quia prope est in januis*. Quasi dicat: Præsens est. Mystice quidem ficus populum Israel designat, qui fuit ficus damnata, et pro sterilitate maledicta et arefacta; sed cum de arido ligno ramus quidem fidei charitatis in eo apparuerit, et folia, id est verba prædicationis exorta fuerunt, *prope est ætas*, quæ exspectatur, id est æterna serenitas, et renascentium desiderata novitas. Cum enim tandem ablata perfidia mentis, Israel salvus fiet, *prope esse diem judicii dubium non est*.

Amen dico vobis, quia non præteribit, etc. Quasi dicat: Credite his quæ dixi, quia hoc certo sciatis, quia non præteribit de mortalitate ad immortalitatem **D** *hæc generatio*, id est omne genus humanum. Vel specialiter gens Judæorum non deficiet, *donec hæc omnia fiant*, id est donec veniat dies Domini, vel judicii; et secure hæc mihi potestis credere, verba mea non sunt transitoria, cum transeant cætera, et ideo dicit:

Cælum et terra transibunt, etc. Quomodo? Quia innovabuntur deposita priori forma, permanente autem substantia, ut in Ecclesiaste legitur: *Terra in æternum stat* (Eccle. 1); sed *verba mea non præteribunt*, potius sicut dicuntur, sine ulla mutatione complebuntur, quam commutationem suam cælum et terra ipsæ nobis nuntiant alternis vicissitudinibus suis. Nam cælum modo caligine obducitur, modo claritate renovatur. Terra vero modo a sua specie

re virescit.

De die autem illa. Ne forte auditis signis quærent illum certum terminum, ait de die novissima post quot annos vel dies ventura sit. *Nolite esse solliciti, quia nemo scit, id est nullus homo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater, in quo Filius et Spiritus sanctus intelligitur.* In quibusdam codicibus additur: nec ipse scit Filius, qui omnia æque scit ut Pater, sed non facit homines scire, sicut ait Apostolus, in eo esse absconditos omnes thesauros sapientiæ et scientiæ (Colos. II). Non facit dico hoc scire, quod inutiliter sciretur. Vult enim ut semper simus incerti de adventu iudicis, ut sic quotidie vivamus, quasi in alia die iudicandi simus. Satis in divina pagina invenitur talis scripturæ modus. Sic enim dicitur: *Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. VIII), id est postulare facit, sicut dicitur: Filius nescit, hoc est, nescire facit. Vel ita legitur: Si neque Filius in codicibus inveniat, nemo scit de die illa, et postea subdividit: Nemo scilicet, neque angeli, neque Filius, neque aliquis homo justus, nisi Pater solus, et ubi Pater cognovit, ibi et Filius et Spiritus sanctus intelligitur. Per quodlibet enim nomen personarum, tota essentia divinitatis intelligitur cum eadem essentia sit trium personarum.

Sicut autem in diebus Noe, etc. Probat quia vult esse dies illa cognita, quia omnibus venit improvisa et repentina, et hoc ostendit per simile dicens: *Sicut fuit in diebus Noe, ita erit et adventus Filii hominis.* Quasi dicat: Sicut dies diluvii omnibus erat ignota et improvisa, ita veniet improvisus adventus Filii hominis. Et nota quia pluribus exemplis affirmat, subito venire diem adventus sui. Primus enim adventus fuit in humilitate, secundus in majestate. Nam quem fulguri, transvolanti paulo ante comparaverat, eundem diebus Noe comparat, quando mortalibus supervenit repentinus interitus. Et hoc est: *Sicut erant in diebus Noe ante diluvium, comedentes et bibentes.* Scilicet gulæ dediti, nubentes et nuptui tradentes, id est persistentes, et hoc usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, et contemnentes Dei iudicium, non cognoverunt, id est cognoscere noluerunt, Noe etiam prædicante, donec venit diluvium, et tulit omnes, ita erit et adventus Filii hominis. Sed nota, quia ubi dicit: *Comedentes et bibentes, et nubentes, et nuptui tradentes, non alimenta et nuptias, sed immoderatum illorum arguit usum.* Mystice arcam Noe ædificat, cum Dominus Ecclesiam de veris fidelibus, quasi lignis levigatis adunando construit, quam perfecte consummatam ingreditur, cum hanc in die iudicii præsentia suæ visionis æternus habitator illustrat, sed cum arca ædificatur, iniqui luxuriantur. Cui modo non creditur, quia qui sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur.

Tunc, scilicet in illa die consummationis, erunt duo in agro, id est invenientur duo in semente pares,

prædicatorum in Ecclesia, quasi in agro laborantium, eorum scilicet qui sincere Christum annuntiant, et eorum qui verbum Dei adulterant, quorum mentio est in Canticis, ubi dicitur: *Sexaginta virginæ et octoginta sunt concubinæ* (Cant. VI), etc. Illorum duorum unus assumetur ad remunerationem in gloriam, alter ad condemnationem perpetuam.

Duo in lecto, unus assumetur, et alter relinquetur. Duo isti sunt qui otium diligunt et quietem, quæ lecti nomine significantur; nec sæcularibus nec ecclesiasticis negotiis occupati, unus assumitur, qui scilicet apud Deum studet, quærens tantum quæ Dei sunt. Qui autem humana laude, vel aliqua vitiorum occupatione, monasticam vitam gesserit, relinquetur a Deo. *Duæ molentes, id est duæ sunt iterum differentię hominum, sequentium orbem volubilium rerum, quorum assumetur qui habentes sunt tanquam non habentes, ut Job, et ei similes; et alii relinquentur, illi scilicet qui speraverunt in incerto divitiarum suarum. Et bene utriusque nomine femine designantur, quia indigent regimine aliorum, ut femine virorum.* Videntur etiam designari hic tria hominum genera, per illa tria nomina quæ ponit Ezechiel propheta, scilicet Noe, Daniel, Job (Ezech. XIV), quibus significantur rectores continentes et conjugati. *Vigilate ergo.* Quando quidem Christi adventus erit repentinus, ergo vigilate, id est solliciti estote. Hæc enim causa est cur Dominus adventum suum nesciri voluerit, ut scilicet vigilaretis. *Vigilate dico, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit, etc., ad iudicium, vel in morte cujusque. Et nota, non dixit, nos nesciamus, sed vos nescitis.*

Illud autem scitote, etc. Quod probat per simile, quia debent vigilare. Nesciente patrefamilias fur domum perfodit, quia, dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens, carnis nostræ habitaculum irrupit, et dominum quem invenerit dormientem, ad supplicium trahit. Furi ergo resisteret si vigilaret, quia adventum iudicis occulte venientis, præcavens pœnitendo occurreret, ex qua præmissa similitudine etiam exhortatio subinfertur, cum dicitur: *Ideo et vos estote, etc. Quis putas.* Quis difficultatem, non impossibilitatem perficiendæ virtutis insinuat, quomodo Psalmista: *Quis sapiens et custodiet hæc* (Psal. CVI), non neminem, sed rarum significat. *Quis putas, est, dico, fidelis, bene erogando pecuniam domini sui, et prudens discernendo capacitatem singulorum, quem constituit Dominus super familiam suam, scilicet Ecclesiam, ut det illis pro capacitate singulorum, cibum in tempore, cibum divini sermonis, vel exempli sui; ad superiora vero sic respicit, quasi dicat: Admonendi utique estis, ut parati sitis, quia quam rarus est qui Domino serviens, oves Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascit prudens, id est in futurum sibi providens. Quem iterum constituit, etc. Quasi dicat: Quam rarus est qui sit a Deo vocatus, tanquam Aaron, et*

non magis se ingesserit, et qui se non magis pascat quam oves.

Beatus ille servus, etc. Raro quidem invenitur, ut dixi, fidelis servus et prudens, sed qui tamen talis invenitur, a Domino beatificatur. Et hoc est: *Beatus ille servus*, æterna beatitudine est glorificandus, quem, cum venerit, etc. Id est qui, veniente Domino, ad iudicium repertus fuerit, ministrans annonam verbi, et vigilans in subditis, in cura gregis.

Amen dico vobis, quod super omnia bona sua constituet eum, etc. Non ut solus, sed ut præ cæteris habeat æterna præmia, cum pro sua vita, tum pro gregis custodia.

Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus, etc. Sicut in uno fideli dispensatore totus honorum rectorum ordo docetur, sic et in nequissimo servo cunctorum præsulum malorum opus damnum narratur, et æterna damnatio, qui neglecto Domini timore, non modo ipsi luxuriæ vacant, sed etiam subditos injuriis stimulant.

Typice tamen potest intelligi, *pueros percutere conscientias infirmorum*, non adhuc spe, fide, et charitate solidatorum, pravo exemplo vitiare. *Bibere vero cum ebriosis*, inebriari facinoribus, et illecebris mundi, quæ faciunt hominem dementari. Nota inter vitia mali servi ascriptum, quod tardum Domini sui putaverit adventum vel reditum. Non autem inter boni virtutes annuntiatum, quod hunc putavit citum et festinum, sed tamen quod ad jussionem Domini quandoque venturi, cum servis cibum in tempore erogaverit. Unde optimum esse probatur, quanquam magnopere, si liceat, cupiamus scire, quando veniet Dominus, æquanimitè nos nescire, quæ non licet scire, sed sive prope, sive procul sit, patienter ferre, et quocumque venerit, adventum ejus diligere. Sequitur:

Veniet dominus servi illius, etc., in quo omnes illi mali intelliguntur. Veniet dico, cum non speratur, et dividet eum a consortio fidelium, et ponet partem illius cum hypocritis, cum his scilicet, qui erant in agro, et qui molebant, et nihilominus derelicti sunt, qui ideo dicuntur hypocritæ, quia aliud agebant, et aliud intendebant.

CAPUT XXV.

Tunc simile erit regnum cælorum, etc. Interrogatus Dominus noster a discipulis de consummatione sæculi, inter multa quæ locutus est, hoc quoque exemplum apposuit decem virginum, quarum quinque dicuntur admitti, et quinque excludi. Quæ admissio et exclusio significat futuram bonorum malorumque discretionem. Sed querendum est, si virginitalis nomen honorabile est, cur receptis exclusisque commune est, quia simul illæ et istæ student continentia, licet differant intentione. Virgines enim sunt omnes qui a luxu sæculi se continent. Quinque vero dicuntur, quia quinque partita est continentia a carnis illecebris, sed alia bona intentione et zelo iustitiæ Dei se continent, et *prudentes* vocantur.

Aliæ vero quinque non zelo Dei, sed potius humanæ gloriæ. Unde merito *fatuæ* dicuntur, quæ, cum aliis quinque *accipientes lampades suas*, bona scilicet opera secundum continentiam facta, *exierunt obviam sponso et sponsæ*, id est bona operando visæ sunt concordasse voluntati sponsi, scilicet Dei et matris Ecclesiæ. *Quinque autem ex eis*, sicut prædiximus, *erant fatuæ*, quia bene agebant, non bona intentione, et quinque erant *prudentes*, Domino pro Deo, non pro mundo servientes. *Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus*, etc. Lampades acceperunt, id est bona opera quibusdam ostentationibus, non *sumpservunt oleum secum*, id est non habuerunt ipsius boni operis gloriam intra conscientiam suam. De hoc oleo arbitrator dixisse David: *Unxit te Deus, Deus tuus præ participibus tuis* (Psal. xliiv). Oleum quippe mentis est lætitia, quam intus habet, qui Deo placet. Sequitur: *Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis*, etc. Id est lætitiæ bonorum operum in corde et conscientia posuerunt. Unde Apostolus: *Probet se homo* (I Cor. ii), et tunc in semetipso gloriam habebit, et non in altero. Acceperunt dico oleum, scilicet suum, in vasis suis *cum lampadibus*, id est cum boni operis ostensionibus. *Moram autem faciente sponso*, id est differente extremum iudicium Christo, parum enim non est temporis inter priorem et secundum adventum Christi, *dormitaverunt*, etc. Quia, dum iudex iudicium differet, electi et reprobi æque sopiuntur somno mortis. Dormire etenim mori est. Ante somnum vero dormire, est ante mortem a salute languescere, quia per pondus ægritudinis pervenitur ad somnum mortis, sed cum dormire dicantur omnes, et prudentes et fatuæ, mirum est qua ratione dormitarint, quo est ante mortem a salute languescere, nisi dicamus forte prudentes quodammodo languescere pro dilatione præmii, si dixisse fas est in bono opere torpere. Vel dicamus potius languescere, id est pro desiderio divini sponsi, et ex consideratione salutis conferendæ, in seipsis deficere. *Media autem nocte*. Id est securis omnibus nulloque sperante hoc. Unde dicitur: *Dies Domini tanquam fur in nocte veniet* (I Thess. v). *Clamor factus est*. Scilicet in voce archangeli, et in tuba Dei, et facto clamore illo, *Ecce*, in momento, *sponsus*, Christus, *venit*, ad sociandam sibi perpetuo sponsam. *Clamor*, dico, factus est, et ecce ejusmodi clamor:

Exite obviam ei. Occurrite ei obviam in aera. *Tunc*, audito clamore, *surrexerunt* omnes de somno mortis. *Omnes virgines illæ*, tam bonæ quam malæ, et *ornaverunt lampades suas*, id est diligenter apud se cogitaverunt, et numeraverunt, et opera sua, pro quibus remunerationem expectabant.

Fatuæ autem, etc. Id est illæ quæ in sua fiducia deceptæ intus erant vacuæ, *dixerunt sapientibus: Date nobis de oleo vestro*, etc. Id est juvate nos per merita vestra, quia *lampades nostræ*, hoc est opera nostra, *extinguuntur*, id est obscurantur, cum quasi lumine veri testimonij vacuantur. Hoc dicere nihil

Date nobis, etc. Quorum facta aliena laude laudantur, eadem subtracta deficiunt, et de consuetudine id semper inquit, unde animus solet gaudere. Itaque hominum qui corda non vident, testimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inspector est.

Responderunt prudentes : *Ne forte non sufficiat nobis et vobis*, etc. Non dabimus vobis de oleo nostro. Quasi dicant : Unusquisque reddet pro semetipso rationem. Vix quisque sufficit sibi, nedum alios meritis juvet. Postea deridendo eos subjungunt : *Ne forte non*, quia quisque pro se rationem reddet, nec alieno testimonio juvatur quis apud Dominum, cui secreta patent, et vix quisque sibi sufficit, ut ei testimonium perhibeat conscientia sua.

Ite potius ad vendentes, et emite vobis. Quasi dicat : *Ite potius ad adulatores, qui vobis laudes vendere consueverant*. Quasi sub hac irrisione dicerent, modo apparet, quid vobis prosunt adulatores vestri ? *Cum autem irent emere*, etc. Id est dum ad vendentes suos per recordationem irent, et quantum mali cum eis egissent, cogitarent.

Venit sponsus : *et quæ paratæ erant*, quibus scilicet bonum testimonium eorum Deo testis conscientia perhibebat, *intraverunt cum eo ad nuptias*, ubi munda anima sempiterno divino consortio copulatur. *Et clausa est janua*. Id est aditus regni cælestis, quia illis receptis, qui sunt vita in vita angelica imitandi, post factum iudicium, nullis postea precibus patebit aditus. Post iudicium enim magna est severitas, cujus ante est ineffabilis misericordiæ benignitas.

Novissime vero veniunt, etc. Novissime quidem veniunt, quia per seram poenitentiam, et per infructuosas lacrymas pulsant foras relictæ. Nec est dictum, quod emerunt oleum, ideoque intelligendæ sunt, nullo jam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustiis et doloribus redire ad implorationem Dei. Sed qualis Dei ? Sævissimi post iudicium. Sequitur :

Domine, Domine, aperi nobis, etc. Dolore repulsionis compulsæ, appellationem ingeminant dominationis, non vocando patrem, cujus in vita sua contempserunt misericordiam.

At ille respondens ait : *Amen dico vobis, nescio vos*. Quasi dicat : oleo vos desero, quia per vitæ meritum non agnosco.

Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, etc. Nescitis non solum diem iudicii, quo venturus est sponsus, sed etiam dormitationis vestræ horam nescitis. Et nota, quia brevi conclusione manifestavit, ad quod præmissa parabola tendat.

Sicut enim homo peregre, etc. Ut testimonium bonæ conscientiæ nobis præparemus, et ne cum fatuis virginibus foris remaneamus ; et quia paratos nos Christus invenire desiderat, aliam subdit de eadem re parabolam.

GREGORIUS. Quis iste homo est, qui peregre proficiscitur, nisi Redemptor noster, qui in ea carne,

proprie terra est, quæ quasi ad peregrina ducitur, dum per Christum in cælo collocatur. Homo vero iste *peregre proficiscens, servis bona sua tradidit*, quia fidelibus suis spiritualia dona concessit.

Et uni dedit quinque talenta, etc. Id est exteriorum scientiam quinque sensibus acquisitam vel expressam. *Alii autem duo*, etc. Scilicet intellectum et operationem. *Alii vero unum*, etc. Id est solum intellectum.

Unicuique secundum propriam virtutem. Quasi dicit. Non pro paritate vel pro largitate, alii plus, alii minus, sed pro viribus accipientium ita divisit. *Et profectus est statim*, etc. Non locum mutans, sed liberam ei operandi potestatem permittens, et suo arbitrio relinquens.

Abiit autem qui quinque talenta acceperat. Quasi dicat : Promovit sese in scientia exteriori, et si mystica penetrare non potuit, *et operatus est in eis sese a visibilibus voluptate cohibendo, et lucratus est alia quinque*. Alios admonendo et exemplo honorum, et morum informando, et ab eisdem exterioribus cooperando. Sunt nonnulli, qui quasi duobus talentis ditati, intellectum atque operationem percipiunt, et dum subtilia intelligunt, mira de exterioribus operantur. Cumque intelligendo et operando aliis prædicant, quasi duplicatum de negotio lucrum reportant. Bene autem alia quinque, vel alia duo in lucrum venisse referentur, qui, dum utriusque sexui prædicatio impenditur, quasi accepta talenta geminantur. *Qui autem unum*, id est intellectum, *acceperat*, et gratis habuerat, *abiens*, non monens eo, sed secreto abscondit, quod notatur, cum dicitur, *fo-dit in terra*. Vel abiens per se, et non rediens per se, *fodit in terram*, id est in terrenis laboravit, *et pecuniam domini sui*, id est intellectum sibi a Domino commissum, *abscondit*, scilicet terrenis actibus applicavit, non lucrum spirituale quæsit. Sunt namque nonnulli qui intelligentiæ talentum perceperunt, sed tamen quæ carnis sunt sola sapiunt. De quibus per Jeremiam prophetam dicitur : *Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nesciunt* (Jer. iv).

Post multum vero temporis. Quod est ab ascensione usque ad secundum adventum Christi.

Venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis. Id est cœpit discutere actus singulorum, conscientia accusante vel excusante unumquemque.

Et accedens, quasi ad reddendam rationem se præparans, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, illos scilicet, quos bonæ operationis suæ exemplo et verbo bene operari docuerat. Quot enim ab errore convertit, tot Domino obtulit, testimonium sibi dante conscientia, quod per gratiam sibi datam, non tantum sibi profuit, sed et ovis potuit Domino lucrificet. Unde sequitur :

Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia

et fidelis, quia super, etc. Gaudens de servi sui profectu, in gaudium intrare jubet, ubi super multa constituitur, quia super pauca fidelis fuerat comprobatus. Pauca enim sunt omnia bona præsens vitæ, quamvis multa videantur, quæ non sunt sine molestia. Multa vero bona æterna sunt, quia sine omnis corruptionis molestia sunt. Unde merito illa bona Dominus vocat gaudium, quia bona illa adeptus, sic intro lætatur de munere, ut non sit jam, quod exterius doleat de corruptione.

Accessit autem et qui duo, etc. Utrique servo, et illi scilicet, qui de quinque decem talenta fecerat, et qui de duobus quatuor, paterfamilias blanditur. Servus autem qui de talento operari noluit, infelicissimum a sua conscientia habens testimonium, cum verbis excusationis redit ad dominum, dicens :

Domine, scio quia homo durus es, etc. Per doctrinam ejus duram. Ardua enim est via, quæ ducit ad vitam, quia quanto gradus altior est, tanto casus gravior. Et notandum adhuc, quod inutilis servus durum vocat dominum, cui tamen servire dissimulat ad lucrum et timuisse se dicit in lucrum talentum expendere, qui hoc solum timere debuerat, ne hoc sine lucro ad dominum reportaret. Sunt enim plerique in Ecclesia, quorum servus iste imaginem tenet, qui meliorem vitam aggredi metuunt, et tamen jacere in sui temporis [torporis?] ignavia non pertimescunt. Cumque se peccatores considerant, sanctitatis viam arripere trepidant, et tamen remanere in suis iniquitatibus non formidant.

Dicit ergo servus nequam : Domine, scio quia homo durus es, etc. Id est, dura et arcta præcepta habes, et in hoc noto duritiam tuam, quod tu *metis ubi non seminasti*. Gentiles sunt, in quibus tu non seminasti legem scriptam, imo sine lege fuerunt, et tamen metis eos, id est falce iudicii præcidis eos, et damnas, quia male operantur, quamvis semine scriptæ legis careant.

Et congregas, ubi non sparsisti. Quia quosdam gentilium, ubi non sparsisti scriptam legem, congregas; scilicet de illis, in quibus nihil prædicationis seminasti, vis tibi congregare fructum in horreo cælesti. Quosdam enim salvas per legem naturalem, sicut Job, quibus lex scripta non fuit nuntiata, et eorum comparatione, qui naturalem legem servant, damnas eos, qui negligunt scriptam; et ideo ego *timens* aggredi gradum altioris vitæ, ne scilicet alterius salutem quærens, periclitarer. *Et ipse abii*, per liberum arbitrium, *et abscondi talentum tuum*, id est, non prædicavi quod te donante intellexi, sed abscondi in terra, id est, in carnali vita degens, et sicut habui, sic tenui talentum tuum, non augens vel minuens. *Ecce habes quod tuum est.*

Respondens autem dominus ejus, dixit illi : Serve mule, etc. Quia per superbiam tuam dominum calumniaris, et piger, qui lucrum facere neglexisti.

Sicut positum est superius. Quasi dicat : *Ista cogitatio tua, quare non incussit tibi, cum scires me mea diligentius inquisiturum ?* Ecce quod adduxisti ad excusationem tuam, te potius incusat, quia quanto me novisti severum, tanto oportuit te committere pecuniam meam nummulariis. Et hoc est : *Oportuit ergo, etc.* Quasi dicat : Quando quidem ab illis, quibus non commisi, exigo, et juxta sententiam tuam illud, quod ad erogandum non dedi, exquirō, quanto magis est ex te exquirendum, quod tibi dedi ad erogandum ? Nummularii sunt, qui prædicationem divinam auditam valent verbis et operibus exercere et multiplicare. Pecuniam igitur nummulariis dare, est scientiam aliquam illis impendere, qui hanc valeant verbis et operibus complere. *Tollit itaque ab eo talentum, etc.* Geminam pœnam ostendit, quam sæpe Dominus negligentibus commissum talentum intellectum tribuit : alteram in præsentem, alteram in futuro. In præsentem enim Ecclesia sæpe fit, quod modo dicitur :

Tollite ab eo talentum, et date ei, qui habet decem talenta, etc. Illi enim, qui habet scientiam Scripturarum, et ea neglecta, negotiis sæcularibus intentus est, aufertur scientia Scripturarum, et datur oblivioni. Ille vero, qui habet in præsentem Ecclesia quinque talenta, id est, non scientiam Scripturarum, sed scientiam exteriorum, ea multiplicando et benedministrando, alia quinque promeruit per adjunctam gratiam, scilicet scientiam Scripturarum recipit, et ad intellectum mysticum pervenit, et ita talentum, quod servo nequam aufertur, fidei ministro tribuitur.

Omni enim habenti dabitur et abundabit. Quasi dicat : *Omni habenti, scilicet charitatem, dabitur major profectus in virtutibus, et major intellectus in Dominicis præceptis : et hoc est, et abundabit.*

Ei autem qui non habet, scilicet charitatem, quod videtur habere ex naturali bono, sicut est naturale ingenium et littera, scientia aufertur ab eo, quia aut tradit oblivioni, aut, si retinet, naturale bonum, quasi ab eo ablatum est, dum infructuosum manet. Vel aliter : *Omni habenti, scilicet amorem verbi Dei, datur ei sensus intelligendi. Qui vero non habet, etiamsi naturalem scientiam habeat, dum eam non amat, ab ea deficit.* Qui enim desideres sunt, quamvis naturaliter sint acuti, tamen perdunt naturale bonum et præmium quod eis erat promissum. Sed quia solliciti sunt, et alios instruunt, quod minus habent per naturam acquirunt, per industriam.

Vel aliter : Qui habent fidem et bonam voluntatem, etiamsi minus habent in opere, dabitur eis quod deest a bono iudice. Sed qui fidem non habet, etiam cæteras virtutes, quas habet naturaliter, perdit : sine qua etiam virtutes non sunt.

Et inutilem servum ejicite in tenebras, etc. Ostendit pœnam, quam recipiet piger servus in futuro. Quasi dicat : *Inutilem servum et infructuosum, qui*

mas, egerit in exterioribus.

Exteriores tenebræ possunt intelligi corporales pœnæ. Corpus quippe exterius animæ. Interiores ergo tenebræ mala sunt animæ, quibus a charitatis lumine aversa, in peccatis oblectatur. Exteriores vero tenebræ sunt mala corporis, quibus æternaliter torquebimur in igne. Item pecuniæ distributio inæqualis est, sed non ad dividentem referenda est diversitas.

Ait enim unumquemque secundum virtutem suam accepisse, et paterfamilias, ut diximus, Christus est. Tempus peregrinationis spatium est pœnitentiæ. Ille, cui dedit quinque talenta, populus Judaicus est, qui quinque libros Moysi habuit, et secundum quosdam dico, illos per evangelicam gratiam multiplicavit et explevit, et fructum Decalogi in lucrum reportavit. Eæ vero, cui duo talenta sunt commissa, gentilis est populus, cui data sunt duo, fides cordis, et confessio oris, quæ duo iterum multiplicavit. Ille vero, qui unum talentum accepit, illos de Judaico populo designat, qui in lege persistentes carnali, carnaliter sapuerunt, et spiritualem legis intellectum in littera, quasi talentum in terra absconderant, neque ipsi utentes, neque propter invidiam aliis scilicet gentibus utendum, dispensantes, et illum carnalem legis intellectum sibi ad salutem sufficere putantes. Lector cætera subtilius inquiret, secundum hæc sententiam.

Cum autem venerit Filius hominis, etc. Post parabolas, de fine mundi jam exsequitur Dominus modum futuri iudicii. Et nota, quia crucifigendus præmisit gloriam triumphantis, ut de hac tanta promissione, scandalum crucis posset remove. Dicit itaque: *Cum venerit Filius hominis*, in secundo scilicet adventu suo venerit, dico; in majestate, id est, in divinitatis potentia iudicaturus, quoniam venit in humilitate servi iudicandus. *Et omnes angeli ejus cum eo*, quia angeli sunt testes humanorum actuum, sub quorum custodia bene vel male egerunt.

Tunc sedebit rex super sedem majestatis suæ. Super Ecclesiam scilicet, in qua tunc apparebit omnipotentia ejus.

Nota, quod dixit *Filius hominis*. Valet enim adversus hæreticos, qui Christum in assumpta forma servi negant venire, pro eo quod ait Apostolus: *Etsi noveramus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (II Cor. v). Veniet ergo Filius hominis et Filius Dei. Filius hominis alius secundum humanitatem, non tamen aliqd, sed unus idemque in utraque natura, verus et proprius Filius Dei.

Et congregabuntur ante eum omnes gentes, etc. Omnis temporis, omnis conditionis, omnis sexus, et separabit eos ab invicem, qui modo misti sunt, sicut pastor, segregat oves ab hædis, bonos scilicet a malis.

Nota, quod duo ordines erunt in iudicio electorum et reproborum. Sed electorum alii iudicabunt, de quibus dicitur: *Sedebitis et vos super sedes duo-*

dicabuntur, quibus hic dicitur: Esurivi, et non dedistis mihi manducare. Item reproborum alii, qui extra Ecclesiam sunt, et non iudicabuntur, alii iudicabuntur, quibus dicitur: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*. Sequitur: *Et statuet oves quidem a dextris*. Id est, bonos in æterna beatitudine collocabit. *Hædos] autem*, etc. Scilicet malos in æterna miseria confirmabit. Et bene dicit hædos, non capras, quæ fetus habere possunt. Hædus enim petulcum animal est et stolidum, quod pro peccato offerebatur in leve, et significat peccatores.

Tunc dicet rex his qui a dextris ejus erunt, etc. Istud dicere, erat in conscientiis eorum.

B *Venite, benedicti Patris mei*, etc. Id est beneficio Patris mei promoti ad obtinendam gloriam promissam.

Possidete, paratum vobis regnum et prædestinatum a constitutione mundi, ut in eo sine fine et sine corruptione regnetis, sicut promerulistis.

Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, etc. Ad litteram nota misericordiæ et charitatis opera. Mystice vero, qui esurientem et sitientem justitiam, pane verbi reficit, vel potu sapientiæ refrigerat, charitatis quoque facit opera. Et qui errantem in domo matris Ecclesiæ revocat, infirmum in fide assumit; et qui tribulatione aliqua seu carcere justitiæ oppresso subvenit compatiendo, vel consolando, veram dilectionem adimplet. Nota, quia justii respondent. **C** *Domine, quando te vidimus esurientem?* etc. Non diffidunt de verbis Domini, sed stupent de tanta sublimatione, vel de majestatis ejus magnitudine, vel quia videtur parvum esse quod egerant bonum. Unde dicitur: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam* (Rom. viii)

Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiu fecistis uni de his, etc. Per hæc verba inquit se non generaliter dixisse de omnibus pauperibus, sed de his tantum qui sunt pauperes spiritu, qui scilicet voluntate propria postposita, voluntatem superni Patris faciunt. *Tunc dicet et his qui a sinistris erunt: Discedite a me, maledicti*, etc. Visi sunt mali cum Deo esse, dum sunt permisti bonis in præsentis tempore, sed tandem tollentur impii, ne videant gloriam Dei, et mittentur in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus, non hominibus a constitutione mundi, ut bonis regnum. *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*, etc. Non dicit, qui fecistis homicidia, sed quia ea elemosynis re limere nolulistis. Cogita] quid meretur qui aliena rapit, si æternaliter damnatur, qui sua non dedit. *Tunc respondebunt ei et ipsi: Domine, quando te*, etc. Excusare satagunt, quasi Deum fallere possint, qui homines fallebant, sed excusationem non habent, qui averti a malis et bona agere noluerunt. Unde subdit: *Quandiu non fecistis uni de minimis*, etc. *Et ibunt hi in supplicium æternum*, etc. Frustra ergo spondet Origenes libe-

CAPUT XXVI.

Et factum est, cum consummasset Jesus omnes hos sermones, dixit discipulis, etc. De consummatione sæculi, et de die iudicii, vel ab initio Evangelii usque ad passionem omnia faciendo et prædicando compleverat. Nunc vero post sermonem, quo se venturum in claritate prædixit, passurum se esse ostendit, ut admoveat sacramentum crucis, admistum esse gloriæ æternitatis. Dicit itaque :

Scitis quia post biduum pascha fiet, etc.

Videndum est, qua die hæc verba Dominus cum apostolis locutus fuerit in monte Oliveti, ut manifestius intelligamus quid est quod dicit post biduum. Ex Joannis narratione colligitur quod ante sex dies Paschæ venit Jesus in Bethaniam, ibique factum est convivium, in quo interfuit Jesus. In crastino venit in Jerusalem, sedens super asinam. Eodem die, ut refert Matthæus, rediit in Bethaniam, ibique mansit. Mane autem, ut idem ipse refert, reversus est in civitatem, quando esuriens invenit ficum, et quæsit fructum in ea, quod factum est die lunæ. De quarto vero die facit mentionem Marcus. Cum enim retulisset qualiter invenit, et qualiter maledixit ei, et quid fecisset in templo, postea subjunxit : *Et cum vespere factum esset, egrediebatur de civitate; postea addidit: Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam. Et recordatus est Petrus et dixit ei : Rabbi, Ecce ficus, cui maledixisti, aruit (Marc. xi).* Deinde multis aliis relatis, ostendit Dominum in monte Oliveti sedisse, et hæc omnia, quæ jam dicta sunt de consummatione sæculi, locutum apostolis ibi fuisse, in qua locutione Matthæus ait : *Et factum est, cum consummasset Jesus sermones hos, dixit discipulis suis :*

Scitis quia post biduum Pascha fiet, etc. Unde intelligi potest hæc in die Martis dixisse, ut post biduum, id est in die Jovis Pascha celebrandum esset. Pascha vocatur dies, in quo immolabatur agnus, et dicitur Pascha non a passione, ut plerique arbitrantur, sed a transitu. Pascha enim græce *transitus* interpretatur, quod Hebraice *phase* appellatur. Transitus autem ideo dicitur dies ille, quia ea nocte, qua immolatus est agnus in Ægypto, transierunt filii Israel de Ægypto. Vel ideo dicitur transitus, quia tunc transibat domos Judæorum exterminator angelus, cum videret sanguinem agni in postibus; vel quia ipse Dominus præbens auxilium transibat super populum suum. Mystice autem pascha dies ille vocatur, quia de hoc mundo Christus ad Patrem transiit. Unde ait Joannes : *Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transiret de hoc mundo ad Patrem (Joan. xiii).* Septem dies qui post diem Paschæ sequentur vocabantur azyma, quia in his azymis panibus Judæi utebantur, agentes in eis maximam solemnitatem. Sed evangelistæ indifferenter et diem azymorum pro Pascha ponere solent. Dicit enim Marcus : *Erat autem Pa-*

azymorum, qui dicitur Pascha. Item Joannes cum loqueretur de die in qua crucifixus est Christus, ait : *Ipsi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha (Joan. xviii).* Quod ideo faciunt, quia et Paschæ dies in azymis panibus est celebrari præceptus, et nos quasi pascha perpetuum facientes, semper ex hoc mundo exire præcipimur. Uno quippe agno immolato ad vesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum : quia Christus Jesus semel pro nobis in plenitudine temporum passus in carne, per totum nobis hujus sæculi tempus, quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis et veritatis præcipit esse vivendum.

Et Filius hominis tradetur, etc. Appropinquante passione sua, non solum eam, sed et diem ejus voluit prænuntiare, ut sibi omnia patere, et sponte se mortem velle subire ostenderet, cum eam nullatenus devitaret; et ideo prædicere volebat, ut apostolos confortaret.

Tunc congregati sunt principes, etc. Ostendit apparatus, et machinationem passionis Dominicæ. Et hoc est : Tunc congregati sunt principes, scilicet qui debuerant se præparare ad Pascha, contra Agnum verum se potius armant : et hoc faciunt ex dolo, et consilio timentes, ne plebs eum eis auferret. Unde dicunt :

Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo, etc. Et sic evaderet manus eorum. *Cum autem esset Jesus in Bethania, etc.* Ostenso consilio, vult exsequi expletionem ejus, qualiter videlicet Judas habuerit cum Judæis conventionem, ut Christum traderet, sed prius causam prodicionis præmittit cum dicit : *Cum esset Jesus in Bethania.* Judas enim oculos habebat, et quoniam fur erat, quæ mittebatur a Jesu, retinebat. Cum ergo vidisset Mariam in unctionem Jesu libram unguenti expendisse, doluit, quia non erat venundatum, ut sibi pretium traderetur, et sibi inde aliquid corraderet. Pilatus itaque voluit damnum prodicionis unguenti recompensare in pretio prodicionis Magistri. Cum ergo dicturus esset :

Tunc abiit Judas ad principes sacerdotum, etc., ut causam ostendat, redit ad relationem effusionis unguenti, quæ facta est in domo Simonis leprosi. Et nota quia interruptus est tractatus. Hæc enim effusio facta est ante sex dies Paschæ, ut refert Joannes in die quo reciperetur cum ramis palmarum. Sed hic interserta est, quia fuit causa prodicionis, quasi ita diceret : *Cum ita congregati essent principes sacerdotum, et consilium facerent, tunc abiit unus de duodecim ad principes sacerdotum, etc.* Et hoc non sine causa, sed ideo quia *cum esset in Bethania, in domo Simonis leprosi, etc.* Simon iste leprosus fuerat, sed curatus a Domino, antiquum adhuc tamen retinebat nomen. Mulier ista Maria erat Magdalene, soror Lazari, quem suscitavit Jesus a mortuis, ut Joannes aperte commemorat. Ipsa

bit, peccatrix ad Jesum veniens, pedes Domini lacrymis poenitentiae rigavit, et unguento piæ confessionis linivit, et quia multum dilexit, multorum veniam peccatorum a pio iudice promeruit. Nunc vero justificata et familiaris facta Domino, non tantum pedes ejus, ut idem Joannes narrat, verum etiam caput, ut Matthæus Marcusque perhibent, oleo sancto perfudit. Est enim alabastrum genus marmoris candidi, variis coloribus interstincti, quod ad vasa unguentaria cavare solent, eo quod optime servare ea incorrupta dicatur. Nardus vero arbor est aromatica, de cujus foliis et spicis erat confectum hoc unguentum quod attulit Maria, quod pretiosius erat cæteris. Unde Matthæus vocat illud unguentum pretiosum, dicens ita : *Habens alabastrum unguenti spicati pretiosi*. Joannes vero ait : *Accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi* (Joan. xii).

Pistis Græce, Latine dicitur *fides*, et pisticum *fidele*. Erat enim unguentum illud fidele, id est verum et purum, non adulteratum. Augustinus vero ait : Quod ait pistici, locum aliquem credere debemus, unde erat hoc unguentum pretiosum. Mystice Christus est in Bethania, hoc est, in domo obedientiæ, et in domo Simonis, id est obedientis. Simon enim *obediens* interpretatur, quia Dominus in mentibus obedientium habitat. Devotio Mariæ fidem et pietatem significat Ecclesiæ, quæ loquitur in Canticis : *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum* (Cant. i). Quæ dum prædicat Deitatem, caput ungit; dum carnis humilitatem, pedes.

Videntes autem discipuli, indignati sunt, etc. Joannes dicit, hoc Judam locutum fuisse causa cupiditatis, eo quod fur erat; quod autem Matthæus et Marcus discipulos ponunt pluraliter, syncocche est, plurale pro singulari. Potest etiam intelligi, quod et alii discipuli aut senserunt hoc, aut dixerunt, aut eis Juda dicente persuasum sit, atque aut omnium voluntatem Matthæus et Marcus etiam verbis expresserunt; sed Judas propterea dixit quia fur erat, cæteri vero propter pauperum curam.

Sciens autem Jesus, ait illis, etc. Mittens enim hæc unguentum, etc. Quasi velit intelligi : Officium est sepulturæ et pietatis, quod vos perditionem putatis. Nec mirum si mihi dat fidei odorem, pro qua mox fusurus sum meum sanguinem. Permittamus ergo repræsentare eam meam sepulturam, ut effundat super me oleum, pro qua effundam sanguinem meum. Sequitur : *Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium, etc.* Id est in quocunque loco dilatabitur Ecclesia, per totum mundum dicetur, et quod hæc fecit in memoriam ejus. Istud et appositum, notant quod sicut Judas contradicens, adeptus est perfidiæ infamiam, sic et ista piæ devotionis gloriam. Sed bona Dominus tantum collaudans, hoc tacendo præteriiit.

Tunc abiit unus, tunc scilicet quando congregati sunt principes sacerdotum, *abiit unus de duodecim*, abiit, non invitatus, non coactus, sed, sponte scele-

effusione Magistri sui pretio recompensare. Nec certe postulata summam, ut salutem faceret prodictionem lucrosam, sed quasi vile vendens mancipium, ponit in potestate eumentium, quantum vellet dare pretium, *At illi constituerunt ei dare triginta argenteos*. Idem scilicet pretium, quo Joseph a fratribus suis venditus est. Sequitur :

Et exinde quærebat opportunitatem, ut eum sine turbis traderet, etc. Multi hodie qui factum Judæ exsecrantur, idem faciunt, quia cum pro munere falsum testimonium dicunt, quia veritatem negant, Deum qui veritas est, vendunt. Dum charitatem violant, Deum qui charitas est, produnt, præsertim cum non faciunt hoc ex ignorantia, sed potius oportunitate faciendi quæsitam.

Prima autem die azymorum, etc. Primam diem azymorum vocat quartumdecimum diem primi mensis, quando fermento abjecto immolare, id est agnum occidere ad vesperum solebant, qui licet, die sequenti, hoc est, quinta decima luna sit crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur, et carnis, sanguinisque sui mysteria celebranda tradidit discipulis, et a Judæis tentus et ligatus est ipsius immolationis, hoc est, suæ passionis sacravit exordium. Sequitur :

Ubi vis paremus tibi Pascha, etc. Nota quia non erat eis domus certa. Unde probatur ædificatio domorum superflua.

At Jesus dixit : Ite in civitatem ad quemdam, etc. Marcus vero dicit : *Ite in civitatem, et occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum, et quocunque introierit, dicite domino domus : Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem ?* (Marc. xiv.)

Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande stratum, et ibi parate, etc. Sic non notificavit hominem nomine, sed signis, ut præscientiam Divinitatis ostenderet, qua ita discipulis quæ futura erant alibi prænotaret vel manifestaret; et ideo rursus maluit signis quam nomine denotare, quia in signis aliquid mysticum voluit significare. Quicunque enim voluerit Pascha Domini celebrare, debet sequi bajulum aquæ. Aqua significat gratiam Spiritus sancti. Unde alibi dictum est : *De ventre ejus fluent aquæ vivæ* (Joan. vii). Hoc autem dicebat de Spiritu sancto. Bajulus aquæ designat prædicatorem, qui debet omnibus gratiam spiritualem propinare. Lagna autem significat fragilitatem prædicatoris, de qua ait Apostolus : *Habemus thesaurum istum in vasibus fictilibus* (II Cor. iv). Qui ergo vult celebrare pascha Domini, sequetur prædicatorem, qui ducet eum ad domum Ecclesiæ, in qua sibi ostendetur a domino domus, hoc est a prælato Ecclesiæ ubi debeat celebrari Pascha Domini. Demonstrabit enim ei cœnaculum magnum. Cœnaculum quod in alto est, altitudinem mysterii sacramentorum Dei significat. Qui ergo vult celebrare Pascha Domini, oportet ut illud in alto celebret, non in imo. In alto illud celebrat, qui aliud

in signo, id est in agno, quam pecus intelligit. Nec **A** solas figuras veteris legis observat. In imo Pascha facit, qui solas figuras legis recipit, et nihil spirituale sub eis intelligit. Ideo et bajuli, et domini domus, sunt prætermissa vocabula, quia sine nominibus adhuc eorum erant significata. Nullus enim honos erat Christiani nominis, nec prælatorum nec prædicatorum.

Vespere autem facto, etc. Et ideo vespere discutit cum discipulis, quia in passione Christi, quando verus sol ad occasum properavit, refectio æterna omnibus fidelibus preparata fuit.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia, etc. Ex magnitudine misericordiæ suæ voluit Dominus proditorem discipulum ad pœnitentiam multis modis revocare, occultis videlicet notationibus, minis, **B** sacramento unitatis, exemplo humilitatis. Occultis notationibus hoc modo: Cum Judas putaret conscientiam suam Deum latere, ostendit Christus eam manifestam esse, tamen non nominando discipulum, ne impudentiorem faceret manifeste redargutum; dum tangit crimen, ad pœnitentiam invitat. Silet nomen, ne impudentior fiat. Minis revocat, cum ait: *Væ illi per quem Filius hominis tradetur*, etc. Sacramento unitatis, cum corpus suum ei tradit; exemplo humilitatis, cum ei pedes abluit.

Et contristati sunt, etc. Certum est quia undecim discipuli non erant sibi conscii, sed tamen plus credunt magistro quam sibi. Timentes ergo fragilitatem suam, ne in eis esset voluntas futura proditionis, interrogant illum cui omnia patent futura, dicentes: *Nunquid ego sum, Domine?* etc. *Qui intingit mecum*, etc. Dum perseverat proditor in malo, manifestius arguit, et tamen nomen proprie non designat. Judas cæteris contristatis, et retrahentibus manum, temeritate et impudentia quæ proditurus erat, illam **C** manum cum Magistro misit in paropside, ut audacia bonam conscientiam mentiretur. Matthæus dicit in *paropsiæ*. Marcus in *catino*. Paropsis est vas escarum quadrangulatum a paribus assitus, id est æquis lateribus dictum. Catinum vero vas fictile apertum, ad immittendum liquorem, et potuit fieri ut in mensa vas fictile a quadrangulis contineretur. Sequitur:

Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Væ autem homini illi per quem, etc. Nec primo nec secundo correctus a proditione pedem retrahit, sed patientia Domini impudentiam suam nutrit et iram Dei thesaurizat sibi. Pœna igitur prædicatur sibi, ut quem pudor non vinceret, corrigant denuntiata supplicia. Sed et hodie et in sempiternum, **D** *væ homini illi*, qui ad mensam Domini malignus accedit, qui præcordiis aliquo scelere imbutus, pollutis sacrosanctis mysteriis participari non metuit.

Bonum enim erat illi, etc. Hoc simpliciter intelligendum est et usitate. Quasi dicat: Multo melius erat omnino non esse, quam male esse. Nec tamen ideo dicitur, quod bene potest esse illi qui non est, sed usualis locutio est. Quod autem dicitur, *si na-*

tus non fuisset homo ille, duobus modis intelligi potest. Si natus, quasi dicat, non fuisset homo ille, id est Judas. Vel, si natus non fuisset homo ille, id est Christus. Potest etiam hic versus alio modo exponi. Bonum esset illi, id est minus malum esset Judæ, ut mitius malum bonum dicatur comparatione majoris mali. Si homo ille, id est Judas, non natus esset in fide, et in apostolorum electione per Christi vocationem; nisi enim natus esset per vocationem, non esset apostata per proditionem. Vel bonum erat ei, id est minus malum, si natus non fuisset in mundo, sed tanquam abortivum in ventre matris mortuus.

Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum, Rabbi? Quia cæteri discipuli eum tristes interrogaverunt, interrogat eum et iste, ne tacendo videretur reus se prodere. Et alii dicunt, *Domine*, iste verò *Rabbi*, quasi levius reputans prodere Magistrum quam Dominum, vel blandientis affectum ostendit, dum prodit. Sequitur:

Ait illi: Tu dixisti. Quasi dicat: Tu te prodidisti, non ego. *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, fregit, deditque discipulis suis*, etc. Finitis veteris phase solemnibus, quæ in commemoratione antiquæ de Ægypto liberationis populi Dei agebantur, transit ad novum, quod in suæ redemptionis memoria, Ecclesiam frequentare volebat, ut scilicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisque sacramentum institueret, ipsumque se esse monstraret, cui juravit Dominus: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix). Frangit itaque ipse panem, quem discipulis suis porrigit, ut ostendat sui corporis fractionem, non absque sua sponte ac procuratione futura, sicut ipse dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam* (Joan. x): quem scilicet panem, gratia certi sacramenti priusquam frangeret, benedixit, quia naturam humanam quam passurus assumpsit, ipse una cum Patre et Spiritu sancto gratia divinæ virtutis implevit. Post cœnam igitur corpus suum tradidit, quia necesse erat prius Pascha typicum consummari, et sic veri et novi Paschæ sacramenta substitui. Nos vero pro reverentia tanti sacramenti prius reflcimus Dominicis sacramentis, quam corporalibus **D** escis. Sequitur: *Accipite*, id est intelligite, et comedite, id est spiritualiter vobis incorporate. *Hoc est corpus meum*, quod sub specie panis videtis. Tale dedit, quale per naturam erat, videlicet immortale et impassibile, quia immune erat a peccato. Non esset ei necessarium mori vel pati, nisi quia sic fuit sibi voluntarium. *Et accipiens calicem*, passionem suam præsignantem, *gratias egit*, in adversis, et pro adversis, quæ non pro se, sed pro nobis tulit. *Et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes*. Estote meæ passionis repræsentatores et participes. Ostendit quid quisque facere debeat, in flagello propriæ culpæ cum ipse tam æquanimitèr sustulit flagella culpæ alienæ. Quia panis confirmat corpus, et vinum inebriat, et mentem a mundo alienat, trahens ad cœ-

et sanguinem suum converterentur, ut ex suis speciebus hoc intelligerent fideles. Vinum vero sanguinem operatur in carne. Mystice hoc ad corpus Christi, illud refertur ad sanguinem. Unde quia et nos in Christo, et in nobis Christum manere oportet, vinum Dominici calicis aqua miscetur. Attestante enim Joanne, aquæ populi sunt, et neque aquam solum, neque vinum solum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ commistione et confessione in pane cuiquam licet offerre, ne talis oblatio quasi eaput a membris secernendum esse significet, et ibi Christum sine nostræ redemptionis admistione mortem pati potuisse, vel nos sine illius passione salvari, ac Patri offerri posse coningat. Oportet ergo ut nos ei vivamus, et ipse in nobis maneat, et nos in eo. Quod autem dicit :

Hic est sanguis novi testamenti. Ad distinctionem veteris testamenti dicitur, quod dedicatum est vitulorum et hircorum sanguine, qui licet effunderetur, peccata tamen non remittebat.

Dico autem vobis : Non bibam, id est, non delectabor amodo cæremoniis hujus populi, in quibus sacramenta agni paschalis præcipua sunt. Erit enim dies meæ resurrectionis, cum ipse in regno Dei positus, id est in gloria vitæ immortalis sublimatus, de salute ejusdem populi spirituali gratia renati, novo vobiscum gaudio perfruar. Item Augustinus vult hoc vetus intelligi esse cum illud novum dicit. Quia ergo de propagine Adæ, qui vetus homo appellatur, corpus suscepit, quod in passione morti traditus erat. Quid aliud novum vinum promittit, nisi immortalitatem quam daturus erat renovatorum corporum intelligere debemus. Quod dicit *vobiscum bibam*, etiam ipsis resurrectionem corporum ad induendam immortalitatem promittit. *Vobiscum enim*, non idem tempus, sed ad innovationem eandem dictum accipiendum est : quod autem dicit *de gemine hoc*, significat eadem corpora utique resurrectione, secundum innovationem celestem, quæ nunc sunt moritura secundum vetustatem. Si autem vitem, de cujus vetustate nunc passionis calicem bibit, ipsos Judæos intellexeris, significat etiam ipsam gentem ad corpus Christi per vitæ novitatem accessuram, cum ingressa plenitudine gentium, omnis Israel salvus fiet.

Et hymno dicto, exierunt in montem olivarum, etc. Hoc est quod in Psalmo legimus : *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum,* etc. (Psul. xxi.) Potest etiam intelligi ille hymnus, quem Dominus secundum Joannem Patri gratias agens decantabat, in quo pro se et discipulis suis precabatur et credituris ; et bene discipulos sacramento sui corporis et sanguinis refectos, et hymno piæ intercessionis Deo Patri commendatos in montem ducet Olivarum, ut typice designet nos per acceptionem sacramentorum suorum, perque opem intercessionis suæ ad altiora virtutum charismata sancti Spiritus, quibus in corde purgamur, debere conscendere.

ni, etc. Prædicat quod passuri sunt, ut cum passi fuerint, non desperent salutem, sed agentes poenitentiam liberentur. Et bene dicit *in nocte*. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt ; sic qui scandalizantur, nocte scandalizantur.

Scriptum est enim : *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis,* etc. Hoc aliis verbis in Zacharia propheta scriptum est, et ex persona prophætæ ad Deum dicitur : *Percute pastorem, et dispergentur oves gregis* (Zach. xiii).

Postquam autem resurrexero, etc. Sicut locum prædixit passionis, sic prædicat locum resurrectionis, et ut etiam infirmitatem eorum consolaretur sponsione sui redditus. *Respondens autem Petrus ait : Et si omnes scandalizati,* etc. Non est mendacium quod dicit Petrus, nec temeritas, sed fides et ardens dilectio. In tantum enim Christi charitate efferebatur, ut et imbecillitatem carnis suæ et fidem verborum Christi non contueretur. *Ait illi Jesus : Amen dico tibi,* etc. Petrus ex ardore promittit ; Christus ut Deus ventura prædicat. Nota quod dicit, *antequam gallus cantet,* ter simpliciter. Solus Marcus dicit, *antequam gallus bis cantet.* Trina negatio Petri, si tota post primum galli cantum inciperet, mentiri viderentur tres qui dicunt : *Antequam gallus cantet.* Item si tota ante, superflue diceret Marcus, *antequam bis cantet.* Sed quia ante primum cœpit, attenderunt, illi tres, non quando completurus esset eam, sed quanta futura esset quandocunque incepta, vel tota in animo Petri perfecta est ante primum cantum, quæ verbis ante primum cœpta, ante secundum peracta est. Tantus enim timor mentem illius invaserat, qui ter negare faceret. Nota etiam quod Matthæus et Marcus, negationem Petri subnectunt, postquam Jesus egressus est de domo ubi manducavit Pascha ; Joannes et Lucas antequam inde egressus esset. Sed facile intelligimus, vel illos recapitulasse, vel istos præoccupasse, nisi magis moneret quod tam diversa non modo verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus, illam præsumptionem proferret moriendi, ut magis cogant intelligi eum expressisse præsumptionem suam diversis locis ad sermonem Christi, et ter illi a Domino esse responsum, quod eum ante galli cantum esset negaturus ; sic post resurrectionem suam an se amaret interrogavit, et ter de pascendis ovibus præcepit. *Tunc venit Jesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani.* Lucas dicit *in montem Oliveti,* Joannes *trans torrentem Cedren,* quod idem est, quia Gethsemani locus, in quo oravit, est ad radicem montis Oliveti, ubi est hortus, et ubi etiam ecclesia ædificata est. Gethsemani interpretatur *vallis pinguium,* et nota loca et tempora plena esse figuris. Cum enim dicit *in monte orat,* nos sursum in oratione cor habere docet. Cum in valle, et in hac valle pinguium, docet in oratione humilitatem, et æternæ dilectionis pinguedinem esse sudandam. Quantum vero ad ipsam Dominicæ pas-

Dominus morti in valle pinguedinis oravit, quia per
 vallem humilitatis, et pinguedinem charitatis mor-
 tem subit pro nobis. *Et dixit discipulis: Sedete, etc.*
 Fidem discipulorum et constantiam devote volun-
 tatis acceperat, sed turbandos illos et dispergendos
 præsciebat, quare figuraliter eos in loco jubet se-
 dere, dum progrediretur orare. Sequitur: *Et assum-
 pto Petro et duobus filiis Zebedæi, cœpit contrista-
 ri, etc.* Cœpit contristari, ut probaret veritatem as-
 sumptionis, id est assumpti hominis, non timore
 passionis, quia ad hoc venerat, sed pro scandalo
 apostolorum, et rejectione Judæorum, et eversione
 Jerusalem. Et nota quod dicit, *cœpit*: aliud est enim
 incipere contristari, aliud tristari. AUGUSTINUS. Ti-
 met Christus, cum non timeat Petrus. Petrus ut ho-
 mo vim mortis ignorat. Deus in corpore constitu-
 tus, fragilitatem carnis exponit, ut eorum qui sa-
 cramentum incarnationis objurgant, impietatem
 excludere possit; qui etiam corpus suscepit, omnia
 quæ sunt corporis debuit subire. Unde sequitur:
Tristis est anima mea usque ad mortem. Nota quia
 non mors, sed tempus mortis in metu est, donec
 apostolos sua liberet passione. Per virtutem enim
 resurrectionis, postea firmanda erat fides creden-
 tium. *Sustinete hic, etc.* HILARIUS. Non prohibet eos
 a somno, cum tempus non erat imminente tanto di-
 scrimine, sed potius a somno infidelitatis et torpore
 mentis secum manere pervigiles admonet. *Et pro-
 gressus pusillum, procidit in faciem suam, etc.* Dato
 eis præcepto ut sustinerent et vigilarent secum, pu-
 sillum progressus ruit in faciem, ut humilitatem
 mentis ostenderet habitu corporis, et parem humili-
 ationem eos doceret, quibus eadem passio immine-
 ret.

Orat ergo cum dicit: *Mi Pater, si possibile est, ut
 scilicet me non moriente mors moriatur, vel ut
 sine interitu Judæorum credant gentes. Tunc tran-
 seat a me calix iste, etc.* Quasi dicat, tunc passionem
 recuso; alioquin *fiat voluntas tua.* Nostræ utitur
 voce naturæ, et causam agit fragilitatis et trepida-
 tionis humanæ, ut in his quæ toleranda sunt et pa-
 tientia roboretur, et formido tollatur. Non enim pro
 timore propriæ passionis credendum est prolata esse
 hæc verba, ab eo, qui ad hoc venerat ut pateretur.
 Unde cessans hoc ipsum excusato quodammodo no-
 stræ infirmitatis metu, in quo remanere non expe-
 dit, in alium affectum transit, et dicit:

Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis.
 AUGUSTINUS. Suam voluntatem dicit, quam tempo-
 raliter ex virgine sumpsit; voluntatem vero ejus qui
 misit eum dicit, quam æternus æternaliter commu-
 nem cum Patre habet.

Transeat a me calix iste. Hoc non pro timore, sed
 pro misericordia dicit, ne Judæi, qui excusationem
 non habent ignorantie, me occidant. Unde ait, *iste*,
 id est populus Judæorum, non simpliciter calix. Vel,
 transeat calix a me simpliciter, id est ut me non
 moriente, mors moriatur. *Verumtamen, etc.* Quasi

voluntati voluntatem Dei præponi. Hominem, quo-
 niam veritatem corporis monstrabat, æquabat affe-
 ctu, ut diceret: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* Sus-
 cepit voluntatem meam, suscepit tristitiam meam,
 qui suscepit carnem meam. Confidenter tristitiam
 nomino, qui crucem Christi prædico. Sine peccato
 fuit, et pœnam peccati voluntate sustinuit. Transfi-
 guravit ergo in se suos, qui nihil aliud vult, quam
 Pater, cum dicit: *Non sicut ego volo, etc.* Sicut
 et alibi dicit: *Saule, Saule, quid me persequeris?*
 (Act. ix.)

Et venit ad discipulos, et invenit eos dormientes, etc.
 Præ nimia tristitia enim somnum vincere non pote-
 rant. *Et dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigi-
 lare mecum? etc.* HILARIUS. Petrum ideo singulariter
 inter cæteros increpat, quia præ cæteris nunquam
 se scandalizaturum promissus fuerat. *Vigilate, et
 orate, ut non intretis in tentationem, etc.* Nota, quia
 non dicit, ne tentemini, sed ne intretis in tentatio-
 nem, ne scilicet a tentatione vincamini et supere-
 mini.

*Spiritus quidem promptus est, caro autem infir-
 ma, etc.* HILARIUS. Non utique hoc de se dicit, ad
 eos enim hic sermo pertinet qui se sponderant
 nunquam negaturos. Illorum enim spiritus prom-
 ptus erat, sed caro infirma erat, quia nondum induti
 erant virtute ex alto. Spiritus ergo promptus erat
 ad confitendum, sed caro infirma ad tolerandum.

Iterum secundo abiit, etc. Quod est dicere: Si non
 potest Ninive, id est gentilitas salvari, nisi cucur-
 bita aruerit, id est populus Judæorum, quia prius
 ejus fuit tabernaculum, *fiat voluntas tua, ut me oc-
 cidat. Et venit iterum, jam vicina negatione, et in-
 venit eos dormientes. Erant enim oculi eorum gra-
 vati.* Languescebant apostolorum oculi vicina nega-
 tione. *Et relictis illis, iterum abiit, etc.* Notandum
 quia Dominus tribus vicibus oravit, ut et nos præ-
 teritis peccatis veniam, et a presentibus malis tute-
 lam, et a futuris periculis cautelam oremus, et ut
 omnem orationem ad Patrem, et ad Filium, et ad
 Spiritum sanctum dirigamus. Item sicut trina tenta-
 tio est cupiditatis, ita et timoris; concupiscentia
 carnis, concupiscentia oculorum, ambitio sæcularis,
 timor mortis, timor vilitatis, timor dolorum: con-
 tra quæ omnia docet nos debere in oratione muniri.
 Unde et propter trinam tentationem passionis, po-
 test intelligi Dominus orasse. *Tunc venit ad di-
 scipulos suos, et dixit eis: Dormite jam, et requie-
 scite, etc.* AUGUSTINUS. Mirum est, quomodo jubeat
 eos dormire et quiescere, cum subjungat: *Ecce ap-
 propinquat hora, etc.* Et ideo dicat: *Surgite, eamius.*
 Qua repugnantia commoti, qui legunt, conantur ita
 pronuntiare, quod dictum est: *Dormite jam et re-
 quiescite, tanquam ab exprobrante, non a jubente
 dictum sit. Sed sciendum post illa verba Dominum
 siluisse, ut fieret quod promiserat, et post, secun-*

Ecce appropinquavit qui me tradet. Surgite, eamus. Ultro scilicet nos offeramus, non inveniatur nos quasi timentes et retrahentes, sed ultro nos ingredientes, ut confidentiam passuri videant. Timentes quidem invenerat; nunc ut confidentiam et gaudium passuri videant, invitat. HILARIUS: Quod primum revertens objurgat, secundo silet, tertio quiescere jubet, ista ratio est, quod primum post resurrectionem dispersos eos et diffidentes et trepidos reprehendit. Secundo misso Spiritu paraclito, gravatos ad contuendam Evangelii libertatem oculos visitavit. Nam aliquandiu legis amore detenti, quodam fidei somno sunt occupati. Tertio vero, id est in claritatis suæ reditu securitati eos et quieti restituit. *Adhuc eo loquente, ecce Judas, etc.* Joannes evangelista, postquam dicit eum ingressum in hortum cum discipulis, non commemorat quid illic egerit, donec traditor ad eum comprehendendum venit *cum gladiis et fustibus*. Stultum est cum gladiis querere eum, qui ultro se tradidit, et in nocte, per proditorem investigare, quasi latentem, quem quotidie videbant in templo docentem. Dicit ergo: *Qui autem tradidit eum, etc. Quemcumque osculatus fuero, ipse est.* Habet adhuc de verecundia discipuli, qui non eum palam tradidit persecutoribus, sed per signum osculi. Et nota, quia signa quæ viderat ab eo facta, non divinitus, sed magice facta putabat, et quem in monte transformatum audierat, timebat ne tali modo nunc de manibus eorum liberaretur, et ideo signum dedit. *Et confestim accedens ad Jesum, ait: Ave, Rabbi, etc.* O quam impudens et scelerata confidentia magistrum vocare, et osculum ei, quem tradebat jungere! Suscepit autem osculum Dominus, non quo simulare nos doceat, sed ne proditorem fugere videretur, secundum David: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus (Psal. cxix).*

Dixit illi Jesus: Amice, ad quid venisti? Verbum amici per ironiam dictum, contrarium habet intellectum, sicut et, *amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem (Math. xii).* Hoc autem modo callide, aut per accusationem, aut per insultationem aliquid dicitur. Et nota, quia qui tradidit, traditus est Jesus ab illo, adversus illum, pro nobis, præter illum. Exsulta, Christiane, in commercio inimicorum tuorum vicisti. Quod Judas vendidit, et Judæus emit, tu acquisisti. *Et ecce unus ex his, qui erant cum Jesu, etc.* Petrus, ut Joannes declarat, eodem nimirum ardore, quo cætera fecerat, servo principis amputavit auriculam, sciens quomodo Phinees mercedem justitiæ et sacerdotii acceperit perennis, puniendo sacrilegos, qui etiam Judæum cum Madianita commistum, per genitalia transfuravit (Num. xxv). Lucas etiam addit, quod Dominus auriculam servi sanaverit (Luc. xxii). Nunquam ergo pietatis suæ Dominus obliviscitur, qui hostem suum vulnerari non patitur. Illi justo mortem inferunt, iste persecutorum vulnera sanat. Mystice etiam

gnum pœnitentiæ fructum facerent. Servus principis mystice populus est Judæorum, indebite mancipatus principibus sacerdotum, qui in Domini passione aurem dexteram, id est intelligentiam spiritualem perdidit; sinistra, id est nuditate litteræ contentus, non Petro tollente, sed divino judicio pendente ablatam, quæ in his qui credere maluerunt, pietate Domini restituitur. Vel auris amputata significat auditum, ablata vetustate innovatum, ut sit in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ, quæ cui datur, a Christo datur, et cum eo regnare dicitur. Unde Malchus bene, id est *rex*, vel *regnaturus* dicitur. Quod servus inventus est, pertinet ad vetustatem, quæ in servitute generat, sed cum accessisset sanitas, figurata est libertas.

Nota duos gladios esse in Ecclesia, alter materialis, alter spiritualis, sed spiritualis non nisi volentes, materialis vero etiam cogit nolentes. Plures enim gladio, quam stola coguntur in Ecclesia. Sunt et ministri sæculares, a quibus temporalia; et spirituales, quibus debent tractari spiritualia. Datur ergo materialis gladius carnalibus, spiritualis autem ministris spiritualibus. Sed sicut non convenit regibus, quod ad stolam pertinet, sic nec episcopus, quæ regis sunt, exercere debet. Quod quia Petrus, qui figuram spiritualium gerit, materiale gladium quodammodo exercuit, dum auriculam servi amputavit, a Domino increpari meruit. Unde subdidit:

Converte gladium tuum in locum suum, etc. Quasi diceret: Cesset vindicta, et exhibeatur patientia, ut patientiam nostros doceamus, non vindictam.

Omnis enim qui accipit gladium, gladio peribit, etc. Turba adversus Dominum gladiis armata processerat, et ipse recondi gladium præcipit: significans, quia eos non humano, sed oris sui gladio esset perempturus. Cæterum si secundum sententiam ejus omnes gladio utentes, gladio perimentur, recte ad necem eorum gladius exercebatur, qui eodem utebantur ad facinus. Vel gladio peribunt, illo scilicet, qui igneus vertitur ante paradysum, id est gladio divinæ vindictæ, et gladio spiritus, id est verbi Dei. *An putas, quia non possum, etc.* Vult dicere, quia non indiget auxilio duodecim apostolorum, qui potest habere, si vult, duodecim legiones angelorum, in quibus septuaginta duo millia sunt, quibus omnium gentium lingua exprimitur. Una enim legio apud veteres sex millibus hominum computabatur. Sexies duodecim, vel duodecies sex, septuaginta duo sunt. Septuaginta vero duo millia angelorum, quia in tot linguas genus hominum est divisum, designat omne genus hominum cum Romano imperio adversus sceleratam gentem Judæorum certaturum. Hi sunt angeli Dei, qui post resurrectionem anno quadragesimo secundo cum Tito et Vespasiano perdidit homicidas illos et civitates eorum succederunt. *Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri.* Promptum ad patiendum ostendit.

animum, qui in sua passione asserit dicta prophetarum.

Tanquam ad latronem, etc. Ac si dicat : Stultum est querere illum cum gladiis, qui ultro se tradit, et in nocte per proditorem investigare, quasi latentem, qui quotidie in templo docet. Sed ideo in tenebris congregamini, quia potestas vestra est in tenebris. *Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum : Tanquam ovis ad occisionem ductus est (Isa. LIII), etc.* Quod sequitur planum est. *Tunc discipuli relicto eo fugerunt.* Sicut Petrus, qui negationem abluit lacrymis, et confessionem Dei funditus extirpavit, recuperationem eorum significat, qui in martyrio labuntur, ita cæteri qui fugerunt, cautelam fugiendi docent eos, qui minus idonei sunt in ferendis adversis, quibus tutius est latere, quam se discrimini committere. Ita etiam adolescens, qui secundum Marcum, relicta sindone, nudus profugit, illorum opus et animam designat qui, ut securiores sint, omnia quæ in mundo habent, abiciunt; et Deo potius nudi famulari, quam habendo res mundi, materiam tentandi, et ab eo revocandi, dare didicerunt, juxta exemplum Joseph, qui relicto, adulteræ pallio, maluit Deo servire nudus, quam iudutus meretricis cupiditatibus. *At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caipham, etc.* Primum ductus est ad Annam socerum Caiphæ, secundum Joannem. Marcus autem et Lucas nomen non dicunt pontificis. De hoc autem Caipha testatur Josephus, quod pontificatum sibi absque merito dignitatis a principe Romano emisset. Non est ergo mirum, si iniqua, inquit, iudex iniquus judicat. Convenit etiam nomen actioni Caiphæ, id est *investigator* vel *sagax* ad implendam suam nequitiam, vel *vomens ore*, quia impudens fuit ad proferendum mendacium, et ad patrandum homicidium. *Petrus autem sequebatur eum a longe, etc.* Merito longe, qui in proximo erat eum negaturus. Non enim negare posset, si Christo proximus esset, sed in hoc maxime est admirandus, quod Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Quod enim timet, naturæ est; quod sequitur, devotionis; quod negat, abreptionis; quod pœnitet, fidei. Augustinus : Significabat vero Ecclesiam secuturam quidem, hoc est, imitaturam passiones Christi, sed longe differenter. Ecclesia enim pro se patitur, at ille pro Ecclesia. *Et ingressus, etc.* Hoc quidem faciebat vel amore justitiæ, quia erat discipulus, vel humana curiositate cupiens scire, quid de eo iudicaret pontifex, utrum neci addiceret, an flagellatum dimitteret. Et in hoc nota diversitatem inter eum et alios discipulos. Illi enim fugerunt : iste vero, licet procul, tamen sequitur Jesum.

Principes autem sacerdotum, etc. Novissime autem venerunt duo falsi testes, etc. Falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit, quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis sui, sed in ipsis verbis calumniatur, et paucis additis vel mutatis, quasi justam inferunt calumniam, Christus quidem dixerat : *Solvite templum hoc, hoc isti com-*

mutant et aiunt : Ego dissolvam hoc templum manufactum. Vos, inquit, solvite, non ego, quia illicitum est, ut nobis ipsis mortem inferamus. Item Dominus dixerat, et ego resuscitabo, quod de animali templo dixerat. illi venerunt, dicentes illum dixisse, aliud manufactum ædificabo, ut proprie de templo Judaico vidicaretur dictum. Aliud enim est ædificare, aliud resuscitare. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi : Nihil respondes? etc. Ira præceps et impatiens, non inveniebat locum calumniæ. Motu ergo corporis indicat insaniam mentis, et provocat ad respondendum, ut qualibet occasione accusandi inveniat locum. Jesus autem non respondebat, sciens, ut Deus, quæcunque respondisset, torquendum in calumniam : tandem tamen adjuratus, si esset Filius Dei, ipsi principi respondit, qua responsione omnia tam dicta, quam facta ejus præcedentia confirmantur, ideoque admodum necessaria. *Dicit illi Jesus : Tu dixisti.* Marcus vero dicit : *Ego sum*, quod idem est. Sciendum est Jesum utrumque, scilicet *et ego sum*, et *tu dixisti*, dixisse : sed huic unum, illi aliquid referre sufficit. Et nota similem responsionem contra Pilatum et Caipham, ut propria sententia condemnentur.

Verumtamen dico vobis, amodo videbitis, etc. Quasi dicat : Vos me, ut hominem contemnitis, sed tamen per hoc me exaltatum super omnes cælos videbitis. Littera patet : venientem in nubibus cæli ad iudicium, vel mirabiliter operantem in sanctis.

Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, etc. Quem de solio sacerdotali furor excusserat, eundem rabies ad vestes scindendas provocat, et magno factum est hoc mysterio, cum vestis Domini nec a militibus eum crucifigentibus scindi potuerit. Significatur enim sacerdotium eorum, pro sceleribus pontificum penitus esse solvendum. Soliditatem vero Ecclesiæ, quæ vestis est sui Redemptoris, usque in finem sæculi indisruptam permanere. Et nota, quia mos erat Judæorum vestimenta scindere, cum audiebant aliquid blasphemæ. *Tunc*, quia scilicet illum blasphemum putaverunt, *expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, alii palmas in faciem et dederunt.* Impleta est hoc loco prophetia, quæ dicit : *Dedi maxillas meas atapis, et faciem meam non averti a conspuentibus in me (Isa. L).* Sed qui tunc est cæsus colaphis Judæorum, cæditur etiam nunc blasphemis falsorum christianorum. Qui tunc est consputus salivis infidelium, nunc etiam exonoratur atque irritatur vesanis opprobriis, nomine tenus infidelium.

AUGUSTINUS. Qui ei in faciem spuerunt, significant eos qui præsentiam gratiæ ejus respuunt. Qui colaphis eum cædunt, significant illos qui honores suos ei præferunt. Palmas ei in faciem dant, qui cæcati perfidia eum non venisse affirmant, tanquam præsentiam ejus exterminantes et respuentes

Prophetisa nobis, Christe, quis est qui te percussit? etc. In contumeliam hoc ei dicitur, qui se prophetam haberi voluit a populo. Et secundum Mar-

cum, velaverunt faciem ejus, non ut ille scelera eorum non videat, sed ut a seipsis gratiam cognitionis ejus abscondant, sicut fuit velamen super faciem Moysi, quod usque hodie manet. Nobis autem creditibus ablatum est. *Nos enim revelata facie (II Cor. III), etc.*

Petrus vero sedebat foris, etc. Non appropinquabat Jesu, ne ministris aliqua suspicio nasceretur.

Et accessit ad eum una ancilla dicens : Et tu cum Jesu Galilæo eras? At ille negavit, etc. Quia nolens adhuc mori, manifestari se expavit. Quid est, quod primo prodit eum ancilla, cum viri magis poterant eum cognoscere, nisi ut et iste sexus peccasse in mortem Domini videretur, et per passionem Domini redemptus? et ideo mulier prima resurrectionis mysteria aperit, vel accepit, et mandata custodit : ut veterem prævaricationis aboleret errorem.

Exeunte autem illo, etc. Hic Marcus adimplet quod iste brevitate causa emisit. *Exiit, inquit, foras ante atrium, et gallus cantavit (Marc. XIV);* quo reverso in atrium fit negatio. In hac secunda negatione a duobus compellitur. Ab ancilla, ut ait Marcus et Matthæus; et ab alto, ut ait Lucas dicens. Et post pusillum alius ait : *Et tu ex illis es?* In hoc pusillo exiit, et reversus stans ad focum, ut Joannes ait, iterum negat.

Exeunte autem illo, id est cum exiret, vel exurgeret, ut exiret, animadvertit eum ancilla, et dixit his qui ad ignem erant, quibus Petrus rediens jurat, Non nori hominem, id est non sum ejus discipulus, in quo etiam ipsum Christum negavit.

Nota etiam, quia primum ait, *nescio quid dicis.* Secundo, *cum juramento negavit.* Tertio *capit detestari et jurare, quia non novisset hominem.* Perseverare quippe in peccato, dat incrementum scelerum; et qui minima spernit, cadit in majora.

Et nota etiam, quia sunt noxia pravorum hominum colloquia, quæ coegerunt apostolum Petrum inter infideles negare Dominum, vel hominem se nosse, quem inter condiscipulos Dei Filium fuerat confessus.

Et continuo gallus cantavit, etc. Beda. Post tertiam negationem sequitur galli cantus. Et nota sacramenta rerum per status temporum. Media nocte negat; galli cantu pœnitent : post resurrectionem sub luce, quem ter negaverat, ter se amare professus est : Quia quod in tenebris oblivionis erravit, sperata jam lucis rememoratione correxit, et ejusdem veræ lucis præsentia, plane totum se erexit, et quidquid nutaverat, correxit.

LEO. Ob hoc hesitare permissus est, ut in Ecclesiæ principe remedium consideretur pœnitentiæ, et nemo auderet de sua virtute confidere, cum mutabilitatis periculum, nec beatus Petrus potuisset evadere. Mystice gallus aliquis doctor est, qui somnolentos increpans ait : *Evigilate, justi, et nolite peccare.* Quod Petrus ante primum galli cantum negat, eos significat, qui Christum ante resurrectionem Deum esse non putaverunt, morte ejus turbati :

quod bis ante secundum galli cantum negat, illos significat, qui nunc in illo secundum Deum, vel secundum hominem in utraque substantiis errant, et ideo veritatem negant. Primus galli cantus est Domini resurrectio in seipso. Secundus autem ejusdem in corpore Ecclesiæ.

Et recordatus est Petrus verbi Jesu, etc. In alio evangelista est : *Respexit Dominus Petrum (Luc. XXII),* Jesus vero, qui inter pontificale concilium solo tenebatur corpore, animus trepidantis discipuli foris positi, ut respexit erexit, et ad fletus pœnitentiæ incitavit. Unde sequitur :

Et egressus foras, ut scilicet et liberum fendi haberet locum, flevit amare. Retentus in atrio Caiphæ, non poterat pœnitentiæ agere. Foras ergo egressus, quatenus ab impiorum consilio segregatus, sordes pavidæ negationis liberius ablueret fletibus.

CAPUT XXVII.

Mane autem facta, etc. Marcus et Matthæus contextunt narrationem de eis, quæ circa Dominum acta sunt usque mane. Sed post redeunt ad narrandam Petri negationem, qua terminata, redeunt iterum ad mane, ut inde cætera contexant. Attende sollicitudinem sacerdotum in malo. Tota nocte vigilarunt, ut homicidium facerent.

Et vincitum adduxerunt eum, et tradiderunt eum, etc. Habebant enim hanc consuetudinem, ut quem adjudicassent morti, ligatum traderent judici. Attamen notandum, quod non tunc primum ligaverunt, sed mox comprehensum eum in horto, ut Joannes declarat, ligaverunt; et sic adduxerunt illum ad Ananiam primum (Joan. XVIII).

Tunc videns Judas, qui tradidit eum, etc. HILARIUS. Judas sacerdotibus pretium retulit, quasi esset in sua potestate persecutorum sententiam mutare. Itaque licet voluntatem suam mutaverit, tamen voluntatis suæ primum exitum non mutavit. Magnitudinis enim avaritiæ pondus impietatis exclusit.

HIERONYMUS. Nil profuit pœnitentiæ egisse, per quam scelus non potuit corrigere, sed quando sic peccat frater in fratrem, ut emendare valeat, quod peccatum potest ei dimitti : sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia. Hoc est, quod de eodem Juda dicitur : *Et oratio ejus fiat in peccatum (Psal. CLIII),* ut non solum emendare nequiverit nefas proditoris, sed proprii homicidii scelus addiderit ad prius scelus.

Pescavi, tradens sanguinem justum, etc. Quanto magis ergo peccaverunt, qui eum emerunt, sed nequissimi se emisse audiunt, et tamen extra reatum se esse credunt, et in vendente scelus constituunt, dicentes : *Quid ad nos, subaudi, pertinet? Tu, etc.* Quasi dicant : Scis quid fecisti. Vel, quid ad nos pertinet pretium acceptum? tu illud probaveras, et volueras : tu fac inde quod vis. *Et projectis in templo argenteis, recessit, etc.* Sicut pœnitentia ejus infructuosa, sic et oblatio ejus in templo est reprobabilis. Finxerat enim quasi illud offerret, et tali

oblatione mundus ab illo peccato foret. *Et abiens, A laqueo se suspendit.* Non statim, sed in die resurrectionis, vulgata jam et prædicata ubique resurrectione. Hoc autem genus mortis elegit, ut probaret tali mortis genere se perosum cœli et terræ. Et nota, quia qui ad mortem peccant, tantam ignorantiam sui et animi cæcitatē incurrunt, ut nec in sceleribus suis turbentur, nec pœnitentiæ dolore crucientur.

Principes autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est, etc. Væ illis colantibus culicem, et camelum glutientibus. Si enim ideo non mittunt pecuniam in corbonam, id est in gazophylacium, inter dona Dei, quia pretium sanguinis est, cur ipse sanguis effunditur? Et quid emolumenti habere poterunt apud Deum, si agrum ex ipso pretio emerunt ad peregrinos sepeliendos? Magnum sacramentum est in factis iniquitatis. Figulus est Deus, in manu cujus est ex eodem luto vas facere in honorem, vel in contumeliam. *Aver ejus est sæculum, quod universum pretio Christi emitur, ut omnes ei commortui sepeliantur peregrini, non utique Israelitæ, sed alieni, qui in pretio sanguinis Christi sepulti, æternam requiem sortientur. Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, etc.* Hoc testimonium in Jeremia non invenitur, sed in Zacharia fere secundum sensum, non secundum verba (*Zach. xi*). Unde quidam codices non habent per Jeremiam, sed tantum per prophetam. Tamen secreto Dei consilio factum est, ut animo Matthæi pro Zacharia occurreret Jeremias, quia omnes prophetæ eodem spiritu sunt locuti, ita ut singula sint omnium, et omnia sint singulorum. Quare ergo Matthæus hoc emendaret, quod fecerat spiritu regente? ut per hoc admoneremur, tantam inter prophetas esse concordiam, ut uni deputetur congruere, quod ab alio dicitur. Vel apud Jeremiam invenitur de empto agro, sed non sub hoc nomine pretii; apud Zachariam de triginta argenteis, et nihil de emptione agri. Utrumque ergo in tempore evangelista ad hoc, quod de Domino completum est, confert in unum: triginta argenteos, quod a Zacharia; et agrum emptum, quod est a Jeremia. *Quod subdit, quem appetiaverunt, etc., apud neutrum invenitur, sed ex persona evangelistæ accipiendum est, quia ex Domini hoc revelatione cognovit.* HILARIUS. Ad hanc rem, quæ de pretio facta est, hujusmodi pertinere prophetiam.

Jesus autem stetit ante præsidem, et interrogavit eum præses dicens: Tu es rex Judæorum? Dicit Jesus: Tu dicis, etc. Pilato nihil aliud criminis interrogante, nisi utrum rex Judæorum sit, arguuntur Judæi impietatis, quod nec falso quidem invenire potuerunt, quod objicerent Salvatori. Jesus vero responsonem sic temperat, ut et verum diceret, et tamen ejus sermo calumniæ non pateret; sed attende, quod Pilato, qui invitatus ferebat senten-

tiam, aliqua ex parte responderit; sacerdotibus autem et principibus sacerdotum respondere noluerit, indignosque suo sermone judicaverit. Et quando respondit, diverso modo quam respondisset Pilato, respondit. Sacerdoti enim quærenti an ipse Christus esset, dixerat: *Tu dixisti (Matth. xxvi)*, quasi de præteritis respondens. Hoc ideo, quia lex omnis venturum Christum prædicaverat, et ipse sacerdos Christum ex lege dixisset. Huic vero Pilato legis ignaro interroganti, an ipse esset rex Judæorum, dicitur: *Tu dicis*, quia per fidem præsentis confessionis, salus gentium est. *Et cum accusaretur a principibus sacerdotum et a senioribus, nihil respondit.*

HILARIUS. Et inimicus quidem est qui condemnat Jesum, sed causam refert in populum Judæorum. Huic enim nihil respondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur, et ita crucis utilitas differretur. Secundum Lucam duo objecerant, quod prohiberet dari tributa Cæsari, et quod diceret se regem. De regno ergo Pilatus, quia nescit, interrogat. De tributis non quærit, ideo quia audierat eum respondisse: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo (Matth. xxii)*. Jesus vero, quasi apertum mendacium eorum negligit. Unde Marcus dicit: *Et non erant convenientia eorum testimonia (Marc. xiv)*.

Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversus te dicunt testimonia? etc. Ecce quomodo confert causam in populum Judæorum.

Per diem autem solemnem, etc. Non faciebat hoc præses imperialis legis sanctione, sed annua gentis consuetudine, cui per talia gaudebat placere. *Habebat autem tunc vinctum quemdam insignem, id est, in malitia nominatum, qui dicitur Barrabas. Iste in Evangelio quod scribitur juxta Hebræos filius magistri vel patris eorum interpretatur, ipse est Antichristus, quem illi præferunt Christo, quibus dicitur: Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii)*. Pilatus vero qui *os malleatoris* dicitur, diabolum significat, qui est malleus universæ miseræ, per quem Dominus vasa probari permittit, et ad ultimum conterit, quando in extrema damnatione confringit. Nota quod dicit *Jesum qui dicitur Christus*, quod Marcus dicit *regem Judæorum (Marc. xv)*, quorum reges christi vocabantur.

Sciebat enim quod per invidiam eum tradidissent, etc. Quæ esset ipsa invidia Joannes declarat, dicens: *Ecce totus mundus post eum abiit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum (Joan. xii)*.

Sedente autem illo pro tribunali, etc. Nota quod tribunal est judicum sedes, solium regum, cathedra magistrorum.

Multa enim passa sum, etc. Nota quod gentilibus sæpe a Domino somnia revelantur, quod in Pilato et uxore ejus justum Dominum contentibus, gentilis populi testimonium sit. Hoc enim uxor gentilis viri in visionibus intelligit, quod Judæi vigilantes credere noluerunt. Et nota quia nunc demum diabolus intelligens per Christum se spolia sua amissurum, sicut primum per mulierem mortem intulerat, ita

rum liberare, ne per mortem ejus, mortis amittat imperium. *Principes sacerdotum*, etc. Egressa est iniquitas de senibus et iudicibus populi. Data enim optio de Jesu et latrone, pro Jesu latronem, pro Salvatore interfectorem, pro Filio Dei petunt filium diaboli, ut iste liberetur, ille, scilicet Dei Filius, damnetur. Quæ sua petitio usque hodie hæret eis, amissa gente et loco et libertate: quia datorem libertatis maluerunt perdere, quam gentem et locum amittere. *Dicit illis Pilatus: Quid ergo faciam de Jesu? Dicunt omnes: Crucifigatur. Dicit eis præses: Quid enim mali fecit?* HILARIUS. Multas liberandi Jesum dedit occasiones Pilatus, primum latronem justo conferens, deinde inferens: *Quid ergo faciam de Jesu?* et cum respondissent, *Crucifige*, non statim acquievit, sed juxta suggestionem uxoris, quæ mandaverat, *nilil tibi, et justo illi*, ipse quoque respondens ait: *Quid enim mali fecit?* Quo dicto, Pilatus absolvit Jesum. At illi, quanto magis videbant quia Pilatus vellet eum liberare, tanto magis clamabant: *Crucifigatur*, et inualescebant voces eorum, ut adimpleretur quod dictum est, etc. *Exspectavi ut facerent iudicium, et fecerunt iniquitatem, et non justitiam, sed clamorem* (Isa. v).

Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus feret, accepta aqua, lavit manus suas coram populo, etc. Manus quidem lavit, ut in ablutione manuum mystice gentilium opera præfigurarentur, et ab impietate Judæorum qui clamaverunt: *Crucifige*, nos gentiles alienos faceret, quodammodo contestans et dicens: Ego quidem volui innocentem liberare, sed quoniam seditio oritur, et per rebelliones mihi crimen contra Cæsarem impingitur.

Innocens ego sum a sanguine justii hujus, etc. Judex qui cogitur contra Christum ferre sententiam, non damnat oblatum, sed arguit offerentes, justum esse pronuntians, qui crucifigendus est, sed nunquid iudicem Deum fallebat? Quod fecit Pilatus in eo ipso, quod aliquantulum particeps fuit, quia si vellet, bene eum eripere posset, sed in comparatione eorum multo ipse innocentior fuit.

Tunc respondens universus populus dixit: Sanguis ejus super nos et super filios nostros, etc. Perseverat usque hodie hæc imprecatio super Judæos, et sanguis Christi non aufertur ab eis. Unde Isaias: *Si levaveritis manus vestras ad me, non exaudiam; manus enim vestrae sanguine plene sunt* (Isa. i). Optimam hæreditatem reliquerunt Judæi filiis, dicentes: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*, etc.

Tunc dimisit eis Barrabam, Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. Latro seditiosus, et homicidiorum plenus, et auctor, dimissus est populo Judæorum, id est diabolus, qui jam olim ob superbiam a patria lucis expulsus, et in tenebrarum carcerem fuit missus; et ideo pacem Judæi habere non possunt, quia seditionum principem eli-

christi.

Jesum vero flagellatum tradidit eis. Jesus flagellatus, non ab alio quam ab ipso Pilato intelligendum est, quod quidem ideo fecisse credendus est, ut Judæi satiati pœnis ejus et opprobriis, mortem ejus ultra non sentirent, et ut etiam Romanis legibus servirent, quæ crucifigendum prius jubent flagellari. Mystice autem hoc factum est, quia scriptum erat: *Multa flagella peccatoris* (Psal. xxxi), ut illo flagellato, nos a verberibus liberaremur, dicente Scriptura: *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo* (Psal. xc).

Tunc milites præsidis, etc. Milites quidem, quia rex Judæorum fuerat appellatus; et hoc ei sacerdotes crimen objecerant, quod sibi in populo Israelitico usurparet imperium: illudentes hoc faciunt, ut nudatum pristinis vestibus induant purpura, qua reges veteres utebantur, et pro diademate, ponunt ei spineam coronam, pro sceptro regali dant calammum, et adorant quasi regem. Nos autem et hæc omnia intelligamus mystice. Quomodo enim Caiphæ dixit, *Oportet unum hominem mori* (Joan. xviii), etc., nesciens quid diceret: sic isti quæcunque fecerunt, ignorant, licet alia mente, tamen nobis qui credidimus, sacramenta tribuebant. Per Chlamydem enim quam Marcus dicit esse purpuream, Christi caro passionibus objecta insinuat. Unde Propheta: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum?* etc. (Isa. lxiii.) In spinea corona nostrorum susceptio peccatorum, quæ per spinas notantur. Unde Dominus protoplasto dixit in peccato lapsus: *Terra tua germinabit tibi spinas et tribulos* (Gen. iii), hoc est, conscientia tua punctiones aculeosque vitiorum procreabit. Juxta Lucam ab Herode veste alba induitur, in quo innocentia et castitas assumptæ humanitatis, et gloria regni immortalis quam per passionem accepit designantur; vel induitur purpura, id est, sanctis martyribus, alba veste in aliis sanctis. Quia vero solet fieri scriptura calamo, calamo caput Christi percutiunt, qui divinitati ejus contradicentes errorem suum auctoritate sacræ Scripturæ confirmare conantur. Aliter: In arundine earumdem gentium infirmitas atque inanitas compressa signatur, quæ etiam capiti ejus induitur. Capiti enim de ictu arundinis non est grandis injuria, sed typica inest illi significatio, ut scilicet infirmitas gentilium corporum Christi ante manu comprehensa, etiam in Deum Patrem, qui caput ejus est, acquiescat. Spuunt in faciem ejus, qui præsentiam gratiæ illius verbis execrandis respuunt, et Jesum in carne venisse denegant. Et sicut illi falso et malo animo adorabant, ita sunt hodie qui eum credunt, sed perversis actibus verba ejus quasi fabulosa despiciunt, et promissa regni vilipendunt. In suis vestibus non illuditur, sed in his quæ propter peccata nostra portavit. HILARIUS. Cum crucifigitur, suum recipit ornamentum, statimque elementa turbantur, et Creatori testimonium dat creatura.

Excuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, etc. Cavendum est, ne videatur contrarium quod Joannes scribit, ipsum Dominum crucem bajulasse. Cæteri vero evangelistæ hunc Simonem Cyrenæum eam referunt portasse. Sed intelligitur quod ipse primum sibi portavit crucem, cum exiret in locum memoratum; Simon in via angariatus est, ut portaret, ita utrumque factum invenitur: primo illud quod Joannes dicit, demum quod reliqui tres. Et hoc satis congruo ordine mysterii, quia Christus passus est pro nobis, relinquens exemplum, ut sequatur vestigia ejus. Et quia Simon iste non Israelita, sed Cyrenæus esse perhibetur, a Cyrene, quæ est civitas Libyæ; recte designantur per eum populi gentium, qui quondam peregrini et hospites testamentorum, nunc obediendo cives sunt et domestici Dei. Unde et apte Simon *obediens* interpretatur. Cyrene vero *heres*, qui Simon de villa venit, id est de gentilitate. Villam enim Latine, pagos dicitur Græcæ. Unde pagani qui a civitate Dei prius alieni, relictiis paganis ritibus, passionis vestigia imitantur: vel in Domino figurantur illi, qui sponte portant crucem Domini: illi Simone qui inviti. *Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha*, quod Syrum interpretatur *Calvariæ*. Extra urbem quædam loca sunt, in quibus truncantur capita damnatorum et Calvariæ, id est decalvatorum nomen sumpserunt. Ideo etiam ibi crucifixus est Dominus, ut ibi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrii, et quomodo pro nobis inaledictum crucis factus est, flagellatus et crucifixus; sic pro mundi salute, quasi noxius inter noxtios crucifigeretur. Si quis autem dicere voluerit, ibi ideo Dominum crucifixum, ut sanguis ipsius super Adæ tumulum stillaret, interrogemus eum, quare et alii latrones in eodem loco crucifixi sunt? Ex quo apparet Calvariæ non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum, ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia Dei (*Rom. v*). Adam vero sepultum juxta Hebron legimus in libro Jesu Navæ.

Et dederunt ei vinum cum felle mistum, et cum gustasset, etc. Populus enim Judæicus erat vitis aliena in amaritudinem conversa, sed quod ait Marcus, *vinum myrrhatum* (*Marc. xv*), intelligendum est Matthæum dixisse cum felle mistum, fel pro amaritudine ponendo. Myrrha enim amarissima res est, quanquam fieri possit ut fel et myrrha vinum facerent amarissimum. Quod autem ait, *et cum gustasset, noluit bibere*, hoc indicat quod gustaverit quidem inortem amarā pro nobis, sed tertia die resurrexit.

AUGUSTINUS. Quod Marcus ait, *non accepit* (*ibid.*), intelligitur, non accepit ut biberet, gustavit autem, sicut Matthæus est testis. *Postquam autem crucifixum eum, dividerunt vestimenta ejus, sortem mittentes.* Hoc Joannes plenius dicit, quia scilicet milites in quatuor partes juxta suum numerum dividentes, de tunica quæ inconsutis erat, miserunt sortem (*Joan. xix*). Et quadripartita vestis, quadripartitam ejus si-

gnificavit Ecclesiam, in quatuor mundi partibus diffusam. Tunica vero non scissa, sed sortita, omnium Ecclesiæ partium significat unitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Illi etiam sententiæ, qua diximus quadripartita veste, significari Ecclesiam in quatuor mundi partibus diffusam, signum crucis quadrifidæ videtur convenire: qua cruce quadrifida videtur amplecti quatuor mundi climata. Sed sic etiam diligenter attendamus, huic cruci quadrifidæ videtur apostolica convenire sententiā, quæ dicit: *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum* (*Ephes. iii*). Latitudo enim crucis, ubi in transverso scilicet illo gno manus insiguntur, hilaritatem significat operantis. Per manus enim opera, per latitudinem operantis, habemus hilaritatem. Tristitia enim facit angustias. Per altitudinem vero cui caput adjungitur, expectatio retributionis de sublimi justitia Dei intelligitur, qui reddet unicuique secundum opera sua. Longitudo, qua totum corpus extenditur, ipsam significat tolerantiam, unde longanimes dicuntur qui tolerant. Profundum vero quod terræ infixum est, secretum sacramenti præfiguratur.

Et sedentes servabant eum. Diligentia sacerdotum et militum nobis proffit. Per eam enim major et apertior virtus resurgentis apparuit.

Et posuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: Hic est Jesus Nazarenus, rex Judæorum. Titulus superpositus plane ostendit quia nec occidendo efficere poterunt, ut eum regem non haberent, qui potestate manifestissima redditurus est eis secundum opera sua. Unde in psalmo: *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (*Psal. ii*), et bene quidem rex, quia rex simul et pontifex est, cum Patri eximiam carnem sui hostiam in altari crucis obtulerit, per quod nos salvavit. Unde bene Jesus apponitur, et hic quod ibi apponitur, adverbium potest intelligi, quasi diceret: Dicatur hic rex, id est in hoc loco ita crucifixus, ita mortuus est ipse rex, ipse Jesus, ipse salvator et Redemptor. Potest tamen et pronominaliter legi.

Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, etc. Latrones qui cum Domino sunt crucifixi, hinc inde, significant eos qui vel agonem martyrii Christi vel quælibet continentie acrioris præcepta subeunt, sed quicumque hoc pro æterna solum cœlestique gloria quæerunt vel gerunt, hi profecto dextri latronis merito et fide signantur, sed qui sive humanæ laudis intuitu, sive qualibet minus digna intentione mundo abrenuntiant, jure blasphematoris ac sinistri latronis mentem imitantur et actus, de talibus dicit Apostolus: *Si tradidero corpus meum* (*I Cor. xiii*), etc.

Prætereuntes autem blasphemabant, etc. Blasphemant qui prætergrediuntur viam, et in vero itinere Scripturarum nolunt gressus figere et movent capitā, ut significant illos tota mente, tota affectione ad malum mobiles esse, et dicunt:

Vah qui destruis templum Dei, et in triduo reedificas illud! etc. Id ipsum insultando clamat fatuus

magis comprobatur mobilitas mentis, significata motione capitis. *Si Filius Dei es, descende de cruce.* Si tunc insulantibus cedens de cruce descenderet, patientiæ virtutem nobis non demonstraret, sed paululum expectavit, opprobria toleravit, derisiones sustinuit, et qui de cruce descendere noluit, de sepulcro surrexit. Plus enim fuit de sepulcro resurgere, quam de cruce descendere. Plus fuit mortem resurgendo destruere, quam vitam descendendo conservare. *Similiter et principes sacerdotum dicebant: Alios salvos fecit, etc.* HILARIUS. Etiam nolentes confitentur quod verum est, propriaque damnantur sententia. Qui enim alios salvavit, se utique si vellet salvare posset, sed minus volebat ut faceret majus. Sequitur: *Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credemus ei, etc.* Quam fraudulenta promissio. Majus fecit resurgendo de sepulcro, et tamen non crediderunt. Sed dæmones hoc eis immiserunt, qui vellet ut descenderet; statim enim crucis virtutem senserunt, et vires suas contractas. Permanet ergo Dominus ut diabolus prorsus destruat, et spolia sua ei auferat.

Idipsum et latrones qui cum eo, etc. AUGUSTINUS. Quomodo qui cum eo crucifixi erant, conviciabantur ei, cum unus eorum tantum conviciatus sit, secundum Lucæ testimonium; alter vero conviciantem compescuerit? sed pro brevitate numerus pluralis pro singulari ponitur, sicut in epistola ad Hebræos: *Obtulerunt ora leonum, cum de solo Daniele intelligatur; secti sunt (Heb. 11), de solo Isaia:* quod vero Luca testante, alter ait: *Si tu es Christus, salvum fac te et nos;* alter vero redarguens illud, Dominum fideli supplicatione precatur, dicens: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum (Luc. xxiii).* Usque hodie geri in Ecclesia videmus, cum veri simul et falsi Christiani, mundanis afflictionibus tacti, illi quidem qui ficta mente Dominicæ passionis sacramenta gustarint, ad præsentis vitæ gaudia liberari cupiunt a Domino. At qui simplici intentione cum Apostolo gloriantur in Dominica cruce, ita potius a præsentibus ærumnis optant erui, ut etiam spiritum suum commendent in manu sui Creatoris, unaque cum ipso desiderent esse participes regni cœlestis. Unde bene ille qui dubia fide Dominum deprecabatur, prorsus est a Domino contemptus nec ulla responsione dignus habitus. At vero preces illius, qui ab eo salutem quærebat æternam, pia exauditione Dominus dignatus est suscipere. HILARIUS. Potest et in duobus latronibus uterque populus Judæorum et gentilium designari. Primum enim uterque populus Dominum blasphemavit, quando pariter Judæi et gentes in mortem Domini consenserunt. Postea vero signorum magnitudine alter exterritus egit pœnitentiam, et usque hodie Judæos increpat blasphemantes. *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt, etc.* Qui scripserunt contra Evangelium, suspicantur discipulum Christi ob imperitiam dixisse hoc pro eclipsi solis, quæ certis statutisque tem-

quam nisi ortu lunæ solei fieri. Nulli autem dubium est Paschæ tempore lunam fuisse plenissimam. Et ne forte videretur lunæ vel orbis umbra soli opposita breves et quasi ferrugineas fecisse tenebras, trium horarum ponitur spatium, ut omnis causantium occasio tolleretur. Et hoc factum est ut compleretur prophetia dicens: *Occumbet sol in meridie et tenebrabitur in die lux (Amos viii).* Et alio loco: *Occubuit sol cum adhuc esset meridies.* Videtur etiam mihi sol radios suos retraxisse, ne videret suum Dominum pendentem in cruce, aut ne impii blasphemantes fruerentur sua luce.

Et notandum quod dicit sexta hora, hoc est recessuro sole a centro mundi, crucifixus est. Diluculo autem, id est oriente jam sole, celebrabantur mysteria resurrectionis suæ. Statu enim temporis designavit, quod effectu operis exhibuit, quia mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Ideo quidem sexta hora passus est, nam circa horam illam Adam peccator factus est. Unde scriptum est, quod audierit vocem Dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem (Gen. iii). Post meridiem namque, inclinata jam fidei luce. Ad auram vero, refrigescente charitatis fervore, deambulans autem audiebatur, quia ab homine jam peccante recesserat. Ratio igitur, imo divinæ pietatis ordo exigebat, ut eodem temporis articulo, quo tunc Adæ prævaricanti januam paradisi ocluserat, nunc latroni pœnitenti reseraret, et qua hora primus Adam peccando mortem invexit mundo, eadem secundus Adam mortem destrueret moriendo. Quod vero Marcus dicit, hora tertia crucifixum esse Dominum, cum tamen Joannes dicat Pilatum sedisse pro tribunali quasi hora sexta, in loco qui dicitur *Lithostrotos*, ideo actum est, ut Judæos qui se excusant, magis ostendat linguæ crucifixisse Dominum, quam milites quorum manibus factum est, quod Judæi clamaverunt ut hora tertia crucifigeretur. Quando enim crucifixus est, erat hora quasi sexta.

Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna dicens: Eli, etc. Humana natura propter peccatum adeo fuerat derelicta, sed quia Filius Dei factus est noster advocatus et causidicus, ideo quorum suscepit naturam, eorum deplorat et miseriam, in quo ostendit, quantum flere debeant qui peccant, quando sic flevit qui nunquam peccavit. Et nota quia cum inclinata est dies ad vespem, et tepefactus est sol a fervore, passionem consumat, ostendens se propter peccata nostra mori, quibus a divina luce et dilectione in hanc incidimus noctem. Mane resurrexit, docens resuscitatos in anima, se esse perducturum in lucem æternæ felicitatis.

Quidam autem illic stantes, etc. HILARIUS. Non omnes, sed quidam quos reor milites fuisse Romanos, non intelligentes proprietatem Hebraici sermonis. Si autem aliquos Judæos intelligis, bonum est et hoc: solito enim more agunt, ut Dominum imbecilli-

tate infament, qui Eliæ auxilium deprecetur, reputantes eum minorem Eliæ.

Et continuo unus ex eis, etc. Quare acetum sit ei datum, Joannes ostendit dicens: *Sciens Jesus quia jam omnia consummata sunt, ut hoc impleretur: In siti mea potaverunt me aceto (Psal. LXXIII), dixit: Sitio (Joan. XIX).* Judæi erant acetum degenerantes a vino prophetarum et patriarcharum, tanquam de pleno vase de iniquitate hujus mundi impleti, cor habentes velut spongiam quodammodo cavernosum, atque tortuosis latibulis fraudulentum. Spongia herba dicitur esse vacua et cavernosa. Hyssopus quam circumposuerunt humilis herba, sed pectus purgans, humilitatem Christi significat. Spongiam vero hyssopo circumponunt, quia humilitatem Christi circumdederunt, et se circumvenisse putaverunt. Arundo significat Scripturam quæ hoc facto implebatur. Imponunt ergo spongiam arundini, id est eventum rei præmissæ adjungunt prophetiæ.

Jesus autem, clamans voce magna, emisit spiritum. Lucas aperte designat dicens: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, et hoc, inquit, dicens expiravit (Luc. XXIII).* Quod vero Joannes ait, quia cum accepisset acetum, dixit: *Consummatum est, et inclinato capite emisit spiritum (Joan. XIX).* Inter illud quod dixit: *Consummatum est*: et illud: *inclinato capite emisit spiritum*, vox magna illa emissa est, quod tacuit Joannes, cæteri vero tres commemoraverunt.

HILARIUS. Divinæ potestatis est indicium emittere spiritum, sicut ipse ait: *Nemo potest tollere a me animam meam, sed ego pono eam, et iterum accipiam (Joh. X).*

Et ecce velum templi scissum est in duas partes, a summo usque deorsum. Josephus refert angelicas virtutes quondam templo præsidentes conclamasse: *Transeamus ab his sedibus.* Juxta vero anagogem, velum templi scinditur, ut arca testamenti et omnia legis sacramenta quæ tegebantur appareant, atque ad populum nationum transeant. Velum quod dicebatur exterius scissum est, quia nunc ex parte videmus; cum autem venerit quod perfectum est, tunc velum interius dirumpetur, ut omnia quæ sunt nobis abscondita videamus. Et vide quod dicitur scissum in duas partes, ante enim dictum fuerat: *Notus in Judæa Deus; in Israel magnum nomen ejus (Psal. LXXV).* Et in Evangelio: *In viam gentium ne abieritis (Matth. X).* Post passionem suam inquit: *Euntes docete omnes gentes (Matth. XXVIII),* tam Judæos quam gentiles. In duas etiam partes, id est in Novum et Vetus Testamentum. Sequitur:

A summo usque deorsum. Quod potest dici ab initio mundi, quando est conditus homo, usque ad consummationem sæculi; et terra mota est, et petra scissæ sunt, omnia suum Creatorem crucifixum demonstrant. Terra movetur, Dominum pendentem ferre non sustinens. Mystice corda terrenorum per passionem Christi in melius mutantur; petrae scissæ, quia duritia Judaica ex parte erat emollienda. Vel ideo scissæ sunt petrae, ut indicarent duritiam

Judæorum, qui patiente Christo compuncti non sunt, nec emolliiti, cum etiam lapides quodammodo viderentur compuncti. Vel petrae, id est, corda gentilium vel vaticinia prophetarum, qui petrae dicuntur, a petra Christo, ut quidquid eis in duro legis velamine clausum erat, scissum gentibus pateret. Sequitur: *Monumenta aperta sunt, in signum scilicet futuræ resurrectionis. Et multa sanctorum corpora qui dormierunt, surrexerunt,* non tamen antequam Dominus resurgeret, ut ipse Dominus esset primogenitus ex mortuis. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem Jerusalem.* Scilicet terrenam, quæ sancta dicebatur propter cultum unius Dei, vel in Jerusalem cœlestem. Qui enim resurgente Domino surrexerunt, Beda testante, etiam cum illo ascendente simul ascendisse credendi sunt. Nec ulla ratione illorum temeritati fides accommodanda est, qui postea illos reversos in cinerem dicunt. Quod vero dicitur: *Et apparuerunt multis,* ostenditur non fuisse illa resurrectio generalis, quæ omnibus appareret, si generalis esset; sed specialis fuit ad plurimos, ut hi videant qui digni erant.

Centurio autem et qui cum eo erant, etc. Quam cæci Judæi, qui nec tot miraculis credunt, dum centurionem credere conspiciunt! In centurione fides Ecclesiæ designatur, quæ velo cœlestium mysteriorum per Domini mortem reserato, Jesum Dei Filium, tacente Synagoga confirmat. Et notandum quod centurio ante crucem in ipso scandalo passionis vere Filium Dei confitetur; Arius vero prædicabat in Ecclesia creaturam.

Erant autem ibi multæ mulieres a longe, quæ secutæ erant Dominum a Galilæa, etc. Consuetudinis erat Judaicæ, nec reputabatur in culpam, ut mulieres de sua substantia victum atque vestitum præceptoribus suis ministrarent. Hoc tamen quia scandalum facere poterat in nationibus, se non fecisse commemorat Apostolus, dicens: *Nunquid non habemus potestatem circumducendi mulieres, sorores (I Cor. IX).* Sed videamus quales mulieres, eomites habuerit Christus. Mariam scilicet Magdalenam, a qua septem dæmonia eiecerat, et Mariam sororem in tris suæ, matrem scilicet Jacobi et Joseph, materteram suam, et alias quas in aliis legimus evangelistis. Sed quomodo eadem Maria Magdalene a longe stetisse dicitur, secundum Matthæum et Lucam, et juxta crucem fuisse secundum Joannem? nisi quia in tanto intervallo erant, ut et juxta dici possent: quia in conspectu ejus præsto aderant, et a longe in comparatione turbæ prope stantis. Possumus etiam dicere, quod illæ, quæ erant cum Maria matre Domini postquam commendaverat eam discipulo, abire jam cœperant, ut a densitate turbæ se eriperent, et quæ fiebant, a longe viderent.

Cum sero autem factum esset, venit quidam dives ab Arimathia, etc. Hieronymus. Arimathia ipsa est civitas Ramatha Helcanæ et Samuelis in regione Taurica, juxta Ospolim. Et nota, quia iste Joseph

quod corpus Domini sepeliret, qui et per justitiam meritorium tali ministerio dignus esset, et per nobilitatem potentiae saecularis, facultatem ministrandi haberet. Si enim quilibet pauper aut ignotus esset, ad praesidem pro petendo corpore non auderet accedere.

Et nota in hoc extremo servitio corpori Jesu exhibendo, minus curasse de Judaeis, quamvis prius occultus Christi discipulus soleret in Domino audiendo eorum inimicitias devitare.

Tunc jussit Pilatus illi reddi corpus, etc. Ecce hic notatur, quantae dignitatis erat Joseph ad saeculum.

Et accepto corpore Joseph, etc. Ecce quanti meriti B apud Dominum. Et nota in simplici sepultura Domini, ambitionem divitum damnari, qui nec in tumulis carere possunt divitiis. Non enim fuit ibi aurum, nec gemma, nec sericum, sed linteamen purum et mundum. Hinc etiam Ecclesia consuevit, ut sacrificium altaris non in serico panno nec tincto, sed in lino terreno celebretur. Juxta quod in gestis pontificalibus a beato papa Sylvestro legimus esse statutum. Mystice tamen Jesum sindone munda involvit, qui eum pura mente suscipit. Sequitur: Et posuit illud in monumento suo novo, etc. Novo ideo, quia si in monumento, ubi alius esset positus, poneretur, alius fortassis surrexisse fingeretur. Ideo in C petra, ne si ex multis lapidibus esset aedificatum, suffossis tumuli fundamentis, ablati furto dicere-

BEDA. Fuerunt qui monumentum ipsum corpore s viderunt oculis, quod domus fuerit rotunda, de subjecta rupe excisa, tantae altitudinis, ut intro consistens homo, vix manu extensa culmen possit attingere, quae habet introitum ab oriente, cui lapis ille magnus advolutus est, in cujus monumenti parte aquilonari sepulcrum ipsum, id est locus Dominici corporis de eadem petra factus est, septem habens pedes longitudinis, trium vero palmarum mensura, caetero pavimento altius eminens, qui scilicet locus non desuper, sed a latere meridiano per totum patulus est, unde corpus inferebant. Color autem ejusdem monumenti ac loculi rubicundo et albo dicitur D esse permistus.

Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, etc. Saxum magnum ideo advolverunt, ut non absque auxilio plurimorum posset reserari sepulcri ostium. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulcrum.

BEDA. Notis Jesu post depositum corpus ad sua remeantibus, solae mulieres, quem arctius amabant, obsequium funeris inspiciebant, expectantes quod promiserat Jesus; et ideo primae viderunt resurrectionem.

Mystice quidem sanctae mulieres die parasceve, id est praeparationis, idem faciunt, cum animae humanae, quo majoris sunt consciae fragilitatis, eo

signis innarentes in hoc saeculo, quo futura requies praeparanda est, diligenter obsequuntur; et si forte valeant imitari pia curiositate, quo ordine sit eadem passio completa perpendunt. Altera autem die, quae est post parasceve. Parasceve dicitur praeparatio. Hoc nomine vocatur sexta Sabbati, in qua praeparabant necessaria Sabbato, ut et de manna dictum est: sexta die colligetis duplum (Exod. v), quia sexta die homo factus est, et in septima die requievit Deus ab omni opere suo. Ideo sexta die Jesus pro homine moritur. Unde et dixit: Consummatum est. Et sexta die pro redemptione mundi opus expletum est, et in Sabbato quievit in sepulcro, ita et nos in hac sexta aetate pro Domino pati debemus: in septima, quae est mortuorum, in secreto paschae quiescere, donec veniat octava resurrectionis.

In Genesi etiam septima dies habere vesperam non legitur, quia in illo saeculo (f. secreto) requies animarum nullo mœrore consumitur, sed gaudium futurae resurrectionis augetur. Dicunt etiam de illa die, quam dies Sabbati sequebatur fuisse parasceve paschae Judaeorum, quod ab eodem jam inciperent azyma, sed tamen verum pascha, quod in passione Domini gerebatur, parasceve non Judaeorum, sed Christianorum praeparari coepisset, et parasceve dicunt haberi ab hora noctis nona, in qua Dominus a Judaeis occidendus praeparabatur. Parasceve enim, ut diximus, dicitur praeparatio. Ab illa ergo hora noctis, qua in domo Annae et Caiphæ fuit, usque ad ejus crucifixionem, hora parasceve sexta, secundum Joannem, et hora diei tertia, secundum Marcum convenienter intelligimus, coepisse parasceve nostri paschae, id est praeparationem mortis Christi. Nos vero diligenter computatis annis ab illo mundi usque ad passionem Domini, invenimus in ipso anno, quo Dominus crucifixus est, juxta lunares annos, octavo Idus Martii fuisse Nomeniam, id est novae lunae principium, et juxta Hebraeos ipsius anni principium, et duo decimo Kalendas Aprilis in ipso vernali equinoctio, sexta feria, luna decima quarta, serius pascha Hebraeorum fuisse, ut eo die Agnus Dei pro salute hominum in cruce penderet, qua die agnus in liberatione populi occidi jussus est, et ipsa sua morte dividere videretur inter lucem et tenebras, id est inter fideles et infideles, ut impleretur quod dictum est: Positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum (Luc. 11). Et illud eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum dilecti Filii sui. Consentit etiam evangelista huic sententiae, qui dicit, quod Judaei non intraverunt in praetorium cum Pilato, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha. Et si aliquis dicit, quare ergo Dominus tunc non celebravit pascha? sciat quod ille non fuit sub lege, et voluit ante discipulis suis tradere sacramentum corporis et sanguinis sui, et postea ipsum corpus immolari in ara crucis. Et ipsa est vera parasceve non Judaeorum, sed Christianorum, quia pascha nostrum immolatus est Christus

(I Cor. v). Nam Judæorum parasceve ante alia die fuit. Juxta hanc computationem invenimus etiam eo tempore, id est decimo Kalendas Aprilis, Dei Filium resurrexisse a mortuis, quo tempore, id est decimo Kalendas Aprilis, protoplastum Adam invenimus esse formatum ex limo terræ. Sequitur:

Convenerunt principes sacerdotum dicentes Pilato: Domine, recordati sumus, etc. Non sufficit scelus mortis, nisi post mortem famam ipsius dilacerent. Nota, quod dicit *post tres dies*, a parte totum. Pars sexta diei, qua crucifixus cum sua nocte pro una die accipitur Sabbatum integrum. Tertius dies a parte prima, id est nocte totus cum suo die, et sic triduum est. Et notandum, quia seductorem eum vocant; quod enim erant, Domino imponebant. Sequitur: *Et erit novissimus error pejor priore.* Ignoranter verum dicitur, pejor est enim contemptus pœnitentiæ, quam error ignorantæ.

Atque illis Pilatus: Habetis custodiam, etc. Quasi dicat: Sufficiat vobis, quod consensi in nece innocentis, vobiscum permaneat error.

Illi autem abeuntes, munierunt sepulcrum. Huiusmodi. Non suffecerat principibus sacerdotum crucifixisse Dominum, nisi sepulcrum custodirent, cohortem acciperent, lapidem signarent, et quantum in illis erat resurgenti manum opponerent, sed hoc factum est, ut diligentia eorum fidei nostræ proficeret. Quanto enim diligentius servant, tanto magis virtus resurgentis ostenditur. Sequitur:

CAPUT XXVIII.

Vespere autem Sabbati, etc. Hieronymus. Quod diversa tempora istarum mulierum in Evangelis describuntur, non mendacii signum est, sed sedulæ venerationis officium, dum crebro abeunt, recurrunt, et non patiuntur se a sepulcro Domini vel longius abesse. Sepulto Domino, quando licuit operari, id est usque ad occasum solis, unguenta paraverunt, et quia præ angustia temporis opus explere non poterunt, transacto Sabbato, id est occidente sole, ubi licentia operandi rediit, emerunt aromata. Et quia nocte præoccupante, sepulcrum adire non poterunt, mane adeunt. Valde mane una Sabbatorum, in quo non dissentit a Luca et Joanne. Matthæus vero a parte prima hora noctis, id est a vespere noctem significat, cujus fine venerunt ad monumentum. Ideo autem sic nominat, quia ab eo tempore licebat facere quod vellent transacto Sabbato. Vespere ergo Sabbati, id est nocte diei Sabbati, vespere quidem cœperunt venire, id est aromata præparare, sed lucente mane pervenerunt, quod Matthæus causa brevitatatis ponit obscurius, alii aperti. Sequitur:

Quæ lucecit in prima Sabbati, etc. Ordo temporum habet vesperam magis tenebrescere in noctem quam lucecere in diem, sed mystice dicit lucecere, pro gloria resurrectionis imminens. Huc usque dies noctem dicebatur præcedere. Nunc ordo mutatur, et nox qua surrexit diei, qua se ostendit, adjuncta est. Et congrue prius diem nox sequeba-

tur, quia a luce homo in tenebras ceciderat. Nunc vero dies sequitur noctem, quia per resurrectionem a peccatis ad vitam reducimur.

Venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum, etc. Duæ unius nominis ejusdemque devotionis et amoris feminæ, quas designant plebes pari devotione Christi passionem et resurrectionem amplectentes.

Et ecce terræmotus factus est magnus, etc. Quod in resurrectione sicut in passione sit terræ motus, significat corda prius terrena, et cœlesti spe dejecta, per fidem passionis et resurrectionis ad pœnitentiam esse commovenda.

Angelus enim Domini, etc. Obsequium suæ servitutis, quod Domino debuit, angelus exsolvit: quia *accedens revolvit lapidem*, non ut egressuro Domino januam panderet, sed ut egressus ejus jam facti hominibus indicium præstaret.

Hæc quidem lapidis revolutio mystice nobis insinuat, resurrectionem sacramentorum Christi, quæ velamine litteræ legalis tegebantur. Lex enim scripta est in lapide, cujus ablato tegmine, ostensa est gloria resurrectionis Dominicæ.

Et sedebat super eum. Notandum, quia testis Dominicæ resurrectionis sedens angelus apparuit cum his, qui nativitatis ejus gaudium mundo nuntiabant, juxta pastores stetit legatur. Stare quippe pugnantis est, sedere regnantis. Recte ergo angelus, qui adventum Christi mundo prædicavit stare apparuit, ut stando designaret, quia is quem venire nuntiabat ad debellandum mundi principem veniret. Præco autem resurrectionis ejus sedisse memoratur, ut etiam sedendo significaret eundem separate mortis auctore, sedem regni perpetui conscendisse. Unde ipse paulo post discipulis apparens dixit: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra.* Nota etiam, quia super lapidem sedebat, quo ostium monumenti clauderetur, ut claustra infernorum Christum sua virtute et superasse et dejecisse doceret.

Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, vestimenta ejus candida sicut nix, etc. In habitu et vultu significabat, quia is, cujus gloriam resurrectionis nuntiabat, et terribilis ad damnandum reprobos, et blandus esset ad consolandos electos. In fulgure enim terror timoris, in nive blandimentum candoris. Et notandum, quod Marcus dicit: *Mulieres introeuntes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida (Marc. xvi)*, quod potest movere, nisi intelligamus vel Matthæum tacuisse de illo angelo, quem intrantes viderunt, vel Marcum de illo, quem foris super lapidem viderunt, ita ut duos angelos viderint, et a duobus eadem sigillatim audierint, aut certe intrantes in monumentum, in aliqua septa macerie debemus intelligere, qua tunc locum fuisse munitum credibile est, in aliquo scilicet spatio ante petram, qua excisa locus factus est sepulturæ, ut ipsum viderint in eodem spatio a dextris, quem dicit Matthæus sedere super lapidem.

facti sunt velut mortui, etc. Cum iudicio divinæ districtiois ipse quoque angelus apparuit, ut scilicet custodes sepulcri ejus impios terrore concuteret, et mortuorum instar terræ prosterneret; visitatrices vero ejusdem sepulcri piissimas, benigna consolatione refoveret, et ne paverent confortavit dicens :

Nolite timere, etc. Quasi diceret : Paveant illi, qui adventum supernorum civium non amant, qui pressi carnalibus desideriis ad eorum societatem peringere contemnunt et desperant. Vos autem cur pertimescitis, qui vestros concives videtis angelos?

Scio enim, quod Jesum crucifixum quæritis : non est hic, etc. Multi hoc nomine tunc dici poterant, non tamen substantialiter, sed nuncupative. Ideo et de quo Jesu dictum sit, manifestatur, cum dicit *crucifixum*, et postea addit : *Non est hic*, etc. Quasi dicat : Per præsentiam carnis, qui per præsentiam majestatis nusquam deest.

Surrexit, sicut dixit. Quasi dicat : quia dixit se resurrecturum, surrexit. Impossibile est enim non fieri quod dixit. Sequitur :

Venite et videte locum. Quasi dicat : Si verbis non creditis, vacuo sepulcro credatis.

Et cito euntes dicite discipulis, quia surrexit : ecce præcedet vos in Galilæa, etc. Quod se videndum in Galilæa per angelum discipulis prædixit, mystice veritatem suæ resurrectionis et profectum insinuat nostræ vitæ spiritualis. Galilæa quippe interpretatur *transmigratio*. Transmigrantibus ergo de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitam, resurrectionis suæ gloriam promittit videndam. Et notandum, quod angelus persuadet cito ire, et dicere discipulis. Non enim tantæ victoriæ gaudium erat occultandum, sed potius similiter amantibus indilate pandendum, quod et nos mystice admonet facere.

Et exierunt mulieres cito de monumento cum timore et gaudio, etc. Quæritur, quomodo dicat Marcus : *At illæ exeuntes fugerunt de monumento. Invaserat enim eas timor et pavor, et nemini quidquam dixerunt* (Marc. xvi). Sed possumus eas intelligere non fuisse ausas angelis aliquid dicere, id est respondere ad ea quæ ab ipsis audierant, aut certe custodibus ibi jacentibus. Illud vero gaudium, quod Matthæus commemorat, timori non repugnat. De quo timore Marcus narrat. Debemus enim utrumque in animo illarum fuisse intelligere. Duplex ergo affectus timoris simul et gaudii mentes mulierum tenuit. Alter de miraculi magnitudine; alter desiderio resurgentis.

Ecce Jesus occurrit eis dicens : Ave. BEDA. Illis sic mente currentibus, discipulis nuntiare, Jesus occurrit et eas salutat. Mystice omnibus ostendens iter virtutum inchoantibus, se adjuvando occurrere, ut ad salutem perpetuam queant pervenire. Et notandum illis mulieribus Christum primum occur-

intelligimus solutum esse.

Illæ autem accesserunt et tenuerunt pedes ejus, etc. Superius dictum est, quia clauso monumento surrexit et exiit. Nunc autem legitur, quia mulieres tenuerunt pedes ejus. Surrexit enim clauso ostio monumento, et exiit, ut doceret corpus suum jam immortale esse factum. Hic vero tenentur pedes, ut veram carnem esse comprobent. Et quia tanta visione timebant, primum pellitur timor, dum illis dicitur : *Nolite timere*, ut mente placida possint, quæ postea dicuntur, audire. Sed quod superius dictum est, tenuerunt pedes ejus, notandum est. Illæ enim tenent pedes ejus, quæ adorant resuscitatum. Sed illa quæ nesciebat adhuc resurrexisse Dei Filium, audit merito :

Noli me tangere, quia nondum ascendi ad Patrem meum. Ite, nuntiate fratribus meis, etc. Omnia Dei benignitas ! ante passionem suam consueverat vocare servos, nunc post resurrectionem vocat fratres suos, ut scilicet habitum ejusdem humanitatis quam ante habuerat, resurgendo resumpsisse probaret, vel monstraret, et illos ad promerendam ejusdem immortalitatis coronam, quia jam præeminebat, erigeret, quod apparet, dum dicit : *ut eant in Galilæam*. Dum dicit : *Ite, nuntiate fratribus meis*. Nota, quia humani generis culpa absconditur, unde processit.

GREGORIUS. Quia enim mulier in paradiso mortem viro propinavit, a sepulcro mulier annuntiat vitam viris, et dicta vivificatoris narrat, quæ mortifera serpentis verba narraverat.

Ac si humano generi diceret, non verbis, sed rebus ipsis : De qua manu vobis illatum est poculum mortis, de ipsa suscipite modo poculum vitæ et salutis. Et notandum est, quod dicit, *ut eant in Galilæam*, et eum ibi videbunt. Non ibi quidem solum, nec ibi primum visus est a discipulis. Lucas enim et Joannes satis aperte dicunt, ipsa die resurrectionis Dominum suum visum fuisse in Jerusalem. Primo Mariæ Magdalenæ, quando dictum est ei : *Noli me tangere*. Deinde eidem et alteri Mariæ, currentibus nuntiare discipulis, quando et pedes ejus tenuerunt. Visus est etiam ipso die duobus discipulis in via. Visus est et Petro, quod quando factum est, evangelista non declarat. Visus est etiam discipulis, cum loqueretur, reversis illis qui eum cognoverant in fractione panis, quando stans in medio eorum dixit : *Pax vobis !* Tamen specialiter Marcus et Matthæus dicunt dixisse angelum, vel ipsum Dominum, quod in Galilæa videndus esset.

Mystice quidem Galilæa dicitur *transmigratio*. Præcedet ergo eos in Galilæam, id est, gratia Dei transmigratura est ad gentes de Judæis. Præcedet vos, dico, viam in cordibus eorum præparando, et ibi videbitis eum, id est membrum ejus, et vivum corpus invenietis. Vel Galilæa dicitur *revelatio*; non in forma servi, sed in ea, qua est æqualis

Patri, illuc nos præcessit, ubi consimiles erimus ei, A et ibi videbimus eum sicuti est. Et hæc est beata revelatio, vel transmigratio de hoc sæculo ad æternitatem.

Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum quæ facta sunt, etc. Miracula talia facta sunt circa sepulcrum, ut ea ipsi milites viderent, qui custodes advenerant, ut testes fierent, si vera nuntiare vellent, sed avaritia illa, quæ captivavit comitem Christi, scilicet Judam, captivavit et custodes sepulcri. *Et congregati cum senioribus, accepto consilio, pecuniam copiosam de templo acceptam, sicut prius triginta argenteos, dederunt militibus, etc.* Omnes ergo illi, qui stipendia templi, et his quæ conferuntur ad usus Ecclesiæ, abutuntur in aliis rebus, quibus suam expleant voluntatem, similes sunt Scribarum et sacerdotum redimentium mendacium de Salvatoris sanguine.

AUGUSTINUS. O stulta insania! dormientes testes adhibes. Vere tu ipse obdormivisti, non jam sacerdos, sed parricida, qui scrutando talia defecisti. Si verò dormiebant, quomodo videre poterant? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? Defecisti in ipso effectu consiliorum vestrorum.

At illi, *accepta pecunia, et securi redditu, ne quid detrimenti vel periculi incurrerent, fecerunt sicut docti erant. Et verbum illud, scilicet error empti mendacii, adhuc perseverat apud Judæos usque ad hodiernam diem, quia nec adhuc credunt in Salvatorem.*

Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituit illis Jesus: et videntes eum adoraverunt, etc. Non vacat a mysterio, quod Dominus in Galilæa post resurrectionem apparuit discipulis. Vel quod in monte apparuit, ut significaret quod corpus de communi humani generis terra nascendo susceperat, resurgendo jam super terrena omnia sublevaverat, et ut admoneret fideles, qui illic celsitudinem resurrectionis ejus cupiunt videre, hic ab infimis voluptatibus ad superna studeant desideria transire. Sed quid est, quod Jesus præcedet illos in Galilæam, ut videretur ab eis; et illi sequuntur, et videntes adorant? nisi quia Christus surrexit a mortuis primitiæ dormientium.

Sequuntur autem hi, qui sunt Christi, et in suo ordine ad vitam de morte transmigrant, ibique eum videntes adorant, in spem divinitatis contemplantes, cui visioni congruit, quod Galilæa *revelatio* interpretatur. Tunc enim revelata facie Domini, gloriam speculabimur. Sequitur:

Quidam autem dubitaverunt, etc. Primo, qui hunc esse didicerunt, demissis in terra vultibus adorant, sed inerat tamen mentibus eorum quædam dubietas: quia se non corpus, in quo passus est, resuscitatum, sed spiritum, quem finita passione tradidit, solum putabant videre. Unde statim ius Magister eos in fide confortat, et ad fi-

A dei gratiam convocat intimans, ad quantam pervenerit gloriæ magnitudinem humanitas pro homine assumpta, et pro homine morti data. Unde subdit:

Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra, etc. Constat, quia hoc non de cœterna Patri divinitate, sed de assumpta humanitate loquitur, in qua minor angelis primum, resurgendo a mortuis superpositus est omnibus creaturis. Et nota quia angelicæ virtutes, priusquam etiam a morte resurgeret Christus, homini quem a suo conditore specialiter assumptum esse videbant, se jure subtilitas cognoverant. Sed in terra cæci cæteri homines, ejus virtutem etiam in miraculis intelligere contemnebant. Volens ergo sicut in cælo, ita et in terra, notam fieri potentiam suam, ait:

Data est mihi omnis potestas, etc. Misit etiam doctores qui per totum orbem Evangelium suæ potentiæ prædicarent, dicens: *Euntes ergo docete omnes gentes, etc.* Quasi dicat: Quia jam in luce venit, quod hactenus quibusdam de causis dubium hominibus fuit, ergo ite et docete. Et nota congruum ordinem. Primo enim docendus est auditor, deinde fidei sacramentis imbuendus, tunc ad servanda mandata instituendus quod secundum Hilarium non potest fieri, ut corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi antea anima accipiat fidelitatem, nec valet adhuc baptismo mundari, ut Beda dicit, si non postea insistat bonis operibus. Dicit itaque sic: Docete, id est, primo in fide auditores vestros instruite, et in scientia veritatis catechizate et confirmate, et postea baptizate, quia nisi quis renatus fuerit, etc.

Baptizate, dico, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, id est, in confessione Trinitatis. Et quia fides seu baptismus, parum aut nihil valet sine operibus, subdit: *Docete eos servare quæcunque præcepi vobis: ne putemus levia esse vel pauca quæ præcepit, id est, dixit omnia.* Et quanta merces præ conversationis, quale pignus beatitudinis futuræ etiam in præsentī fidelibus maneat, consequenter insinuat, dicens:

Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Ex quo intelligitur, quod usque in finem sæculi non sunt defuturi in mundo, qui divina mansione et inhabitatione sint digni. Nec dubitandum est eos post hujus sæculi certamina manere cum Christo in regno, qui certantes in sæculo meruerunt Christum, habere mansorem in sui cordis hospitio.

Prima Sabbati. Diluculo sicut omnes consentiunt, ventum est ad monumentum et jam factum erat quod solus Matthæus ait de terræmotu, et revoluto lapide, et territīs custodibus.

Venit autem Maria Magdalena. Cæteris fertentior. Unde Joannes de ea commemorat tacitis aliis quæcunque de ea fuerunt. Vidensque lapidem sublatum antequam diligentius inspiceret, credens sublatum corpus, ecurrit, nuntians Petro

Maria diserat, *sublatum corpus*, adieruntque. *Maria autem stetit foris plorans*. In horto quo jam egressæ fuerant. Tunc viderunt angelum sedentem super lapidem revolutum, de quo Matthæus et Marcus dicunt.

Qui dixit eis: Nolite timere, scio enim quod Jesum queritis, etc. Quibus similia Marcus [Joan.] non tacuit. Ad hæc verba: *Maria dum peret, inclinavit sese, et prospexit in monumentum, et vidit duos angelos, unum ad caput, et unum ad pedes, sedentes in albis, et dicunt ei: Mulier, quid ploras? Quæ dixit: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum* (Joan. xx). Hic intelligendi sunt angeli surrexisse, ut et stantes viderentur, sicut Lucas ait, qui et eos dixisse refert:

Quid queritis viventem cum mortuis? etc. Post hæc conversa est Maria retro, et vidit Jesum stantem, ut Joannes ait, et nesciebat quod Jesus esset (*ibid.*), putans cum esse hortulanum, ubi et nominando eum agnovit, cui dictum est: *Noli me tangere*. Tunc egressa est de monumento, id est, de loco ante lapidem effossum, et cum ea aliæ, quas ut Marcus ait timor invaserat, et nemini quidquam dicebant. Tunc jam secundum Matthæum: *Ecce Jesus occurrit eis dicens*

habuisse, viventes ad monumentum. Et ipsius Dei semel, quando Maria hortulanum putavit, et nunc iterum cum eis occurrit, ut eas ipsa repentinio confirmaret. Venit ergo Mariæ Magdalena, nuntians discipulis, et aliæ quæ cum ea fuerant, quas Lucas commemorat. Plures quidem fuerunt apparitiones, quod innuit Paulus dicens: *Visus est Jacobo, deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul* (I Cor. xv). Sed decem legimus in Evangeliiis, quinque in ipso die resurrectionis. Primo apparuit Mariæ Magdalene flenti ad monumentum. Postea eidem Mariæ et alii Mariæ, regredientibus nuntiare apostolis. Tertio Simoni. Quarto Cleophae et socio ejus. Quinto illis reversis et narrantibus quomodo cognoverunt eum in fractione panis, apparuit januis clausis, ubi Thomas aberat. Sexto post dies octo, quando cum eis erat Thomas. Septimo piscantibus ad mare Tyberiadis. Octavo in monte Galilæe qui longe erat ab Jerusalem. Nono recumbentibus undecim quo die ascendit. Decimo viderunt eum jam non in terra positum, sed elevatum in aera, cælosque petentem, dicentibus angelis: *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* (Act. i).

ENARRATIONES IN APOCALYPSIN.

Deus et Dominus Pater prævidens tribulationes quas passura erat sancta Ecclesia, postquam ab apostolis fuit fundata, disposuit cum Filio et Spiritu sancto eas tribulationes earumque præmia revelare. Jacula enim quæ prævidentur minus lædunt. Itaque Christo secundum humanitatem, Christus Joanni, Joannes autem Ecclesie revelavit. Et merito Christus Joanni revelavit, qui præcellebat omnibus privilegio castitatis, et qui *gratia Dei* interpretatur: quia bona omnia quæ agebat divinæ gratiæ ascribebat, et qui omnia tormentorum immania mentis æquanimitate sustinebat. Sed quia constat hanc revelationem visione factam esse, videndum est quo genere visionis. Visio autem alia corporalis, alia spiritualis, alia intellectualis. Visio corporalis, qua videmus cælum et terram et cætera corpora. Visio spiritualis est, quando in eo quod videtur aliud prætenditur. Sicut fuit de Moyse qui vidit rubum non ardentem ardere (*Exod. iii*), quod aliud significabat. Intellectualis vero quando Spiritu sancto intimante, aliquis concipit aliquid mysticum, sicut sanctus Joannes in hoc libro fecit. Nam non realiter ista vidit, sed divino sufflamine intimante, convenientia signa passionum designativa in intellectu suo configuravit. Nunc quæ sit materia illius videamus. Materia illius sunt septem signa tribula-

tionum designativa. Intentio, invitare nos ad patientiam, ut per patientiam veniamus ad contemplationem, per contemplationem ad revelationem, inde ad beatitudinem. In quo habeamus finalem causam hujus operis. Quia in divinitate non queritur de philosophia, sed de vita, videamus cui vitæ supponatur. Vita alia theoretica, id est contemplativa; alia practica, id est activa, sed constat ad contemplationem referri. Et notandum quare magis ad patientiam quam ad alias invitet virtutes. Ad quod dicitur, quia sicut fides est fundamentum omnium virtutum, sic patientia quodammodo est sustentaculum. Notandum vero quamdam partem hujus libri pro præmio accipi, scilicet usque, *Ego Joannes frater*, in qua parte invitat nos ad audiendum, ad legendum, ad servandum: quia si hoc fecerimus, beatitudinem consequemur; et sic in primis commendat suum opus. Legendus est liber iste quia est Apocalypsis, id est revelatio et non cujuslibet, sed Jesu Christi; vel sic: Legendus est liber iste, quia *beatus qui legit et qui audit verba prophetiæ hujus apocalypsis*, id est revelationis Jesu Christi.

Causa est quæ beatum Joannem scribere movit, quia interim dum ipse exsul teneretur a Domitiano, in Ecclesiis quibus ipse præerat, nequitia multæ inleverunt. Ad quarum correctionem ipse commone-